Pokol Béla

Morálpozitiválódás

A tudatos morálváltoztatás kezdetei és elméletei

(a ChatGPT 6. Astra verziója elemzésével)

Budapest
2026

Tartalom

Átfogó bevezetés.....3

Jeremy Bentham.....19

Rober Owen.....30

Auguste Comte.....41

Émile Durkheim.....52

Lévy Bruhl.....65

Johen Dewey.....77

B. F. Skinner.....88

Howard S. Becker.....99

John Rawls.....109

Jürgen Habermas.....119

Philip Kitcher.....130

Buchanan és Powell.....141

Sally Haslanger.....151

Inghmar Persson és Julian Savulescu.....164

Markus Gabriel.....176

Amerikai Erkölcsi Többségi Mozgalma.....185

Rudolf von Jhering és Nicolai Hartmann a tudatos erkölcsi változás ellen.....197

Átfogó bevezetés

A nyugati civilizációban az erkölcs szándékos formálása legalábbis az ókori Görögországig vezethető vissza. Már ekkor is jelen van az örökölt erkölcsi hiedelmek kritikai vizsgálata, az emberi jellem szisztematikus ápolása, sőt a társadalmi intézmények szervezése is olyan módon, amely bizonyos erkölcsi viselkedésformák létrehozására irányult. A modern kor fő újításai ezeknek a törekvéseknek a bővítése, a társadalomtudományokban való megalapozásuk, valamint egyre egyértelműbb elismerés, hogy az erkölcsi szabályokat és azokat fenntartó intézményeket szándékos felülvizsgálatnak lehet kivetni.

A jogi múlttal való párhuzamod különösen eredményes, de három különböző műveletet kell megkülönböztetni:

- **Erkölcsi kritika:** annak bizonyítása, hogy egy elfogadott norma helytelen, következetlen vagy káros.
- **Erkölcsi reform:** társadalmi elfogadás biztosítása az új értékelések, gyakorlatok és elvárások tekintetében.
- **Intézményi erkölcsi normák kialakítása:** kijelölt testületek, írásos szabályok és felülvizsgálati eljárások alkalmazása a követendő normák meghatározására – és később módosítására.

Az első kettő nagyon régi. A harmadik is korai precedensekkel rendelkezik, de kortárs formái, amelyek leginkább a jogszabályokhoz hasonlítanak, megtalálhatók a szakmai etikai kódexekben, etikai bizottságokban és a nemzetközi etikai normák kidolgozásában. Eközben a "modernebb" megnevezés mindig része a reformprogram igazolásának: **egy norma szándékos megalkotása, társadalmi sikere és erkölcsi helyessége három különálló kérdés.**

Egy további fogalmi tisztázásra van szükség: **a "pozitív erkölcs",** ahogy Austin és Hart használták, azt a morált jelenti, amelyet valójában elfogadott egy társadalomban, és amely nagyrészt a szokások révén alakult ki. Ez eltér attól, amit a kérdésed értelmében nevezhetnénk az *erkölcs pozitivizálásának*: annak tudatos megfogalmazása, intézményesítése és beépítése olyan megállapodásokba, amelyek lehetővé teszik a felülvizsgálatot.

Az ókori Görögországban a döntő kiindulópont az volt, hogy az örökölt szokások megkérdőjelezhetővé váltak. Az i. e. ötödik századi szofisták vitája a *nomos* és *physis* – az emberi szokás, törvény és természet – körül felhívta a figyelmet arra, hogy a meglévő előírások nem feltétlenül egy változhatatlan rendből származnak. Ha a különböző közösségek másként ítélték meg ugyanazt a cselekedetet, felmerülhetett volna a kérdés, melyik szabály szolgálja jobban az együttélést, és ki tartja fenn azt, és kinek az érdekeit.

Protagorasz különösen fontos ebben a kontextusban. Szerint, hogy az erény tanítható, a politikai közösség fennmaradása olyan képességektől függ, amelyeket oktatáson keresztül kell fejleszteni. Platón *Theaetetusában* az őt tulajdonított álláspont szerint a bölcs ember lecserélheti

egy közösség hátrányos hitét előnyösebbekkel. Itt már találkozunk azzal az ötlettel, hogy szándékosan átalakítsák az erkölcsi és politikai nézeteket. Ennek ellenére a szofisták nem alkottak egységes iskolát, és sok minden, amit Protagorasz nézeteiről tudunk, az intellektuális ellenfele, Platón révén származik. Áttekintés a szofiisták elméleteiről.

Szókratész az önvizsgálatot tette az erkölcsi reform kiindulópontjának. Az örökölt véleményeket a bátorságról, igazságosságról vagy jámborságról kérdések útján kell tesztelni. Ez olyan modellt teremt, amelyben a társadalmi erkölcs uralma már nem elegendő: a hitnek igazolhatónak kell lennie is. A változás elsődleges helyszíne az egyén ítélkezési képessége, eszközei pedig a nyilvános párbeszéd és az ellentmondások leleplezése.

Platón ezt átfogó intézményi programmá fejlesztette ki. A *Köztársaság* alárendeli az oktatást, költészetet, zenét, testnevelést, politikai szerepeket és a gondnokok életmódját a kívánt jellem kialakulásához. Az erkölcs itt nem külön tantárgy: az egész társadalmi környezetnek megfelelő vágyokat, kötődéseket és értékeléseket kell előállítania.

A *törvényekben* a törvényekkel való kapcsolat még közvetlenebb. A törvényhozó feladata, hogy az embereket erényes életre nevelje; a törvényekhez kapcsolódó előpreambulumok a meggyőzés célját szolgálják. A nyilvános ünnepek, közös gyakorlatok és oktatási programok különböző korosztályok számára szintén formálják az érzelmeket. **Így Platón már összefogja a normák megfogalmazását, a jellem kialakulását és az intézményi megvalósítást.** Saját értelmezése szerint mindez az objektív jó ismeretén alapul, ezért a változást nem tekinti szabadon választott normateremtésnek. Platón törvényeinek *erkölcsi és politikai programja*.

Arisztotelész a megszokást az a mechanizmusként azonosította, amely során a morál formálódik. A Nikomahhési Etika *II. könyve szerint* az erkölcsi erény ismétlődő cselekedetekből fejlődik ki. A törvényhozók arra törekszik, hogy jó szokásokat ápoljanak a polgárokért; a politikai elrendezések egyik különbsége pontosan az, hogy ezt mennyire sikeresen valósítják meg.

Tartós következmény, hogy a normák megváltoztatása nem pusztán új állítások kihirdetéséből állhat. Bárki, aki az erkölcsöt szeretné átalakítani, meg kell változtatnia a mindennapi gyakorlatokat, jutalmakat, példaképeket és az oktatási környezetet is. Arisztotelész szerint a politikai közösségnek jelentős szerepe van az erkölcsi nevelésben, de az erényes cselekvéshez megfelelő belső hajlam is szükséges. Arisztotelész: *Nikomahészi etika*, II. könyv.

A hellenisztikus iskolák más megközelítéseket képviseltek az életmódok szándékos átalakításához. A cinikusok megkérdőjelezték a gazdagság, rang és társadalmi illendőség konvencióit; a sztoikusok az erényt hangsúlyozták, amely független a külső sikertől és a szélesebb emberi közösséghez való tagságtól. Ezekben a hagyományokban a filozófia az élet, az önfegyelem és az értékhierarchia átrendezésének gyakorlata volt. Gyakran törekedtek a társadalmi normák megváltoztatásának előmozdítására példamutató viselkedéssel, tanítványközösségekkel és személyes gyakorlatokkal.

Epikurosz kifejezetten megnyitotta az igazságossági szabályok felülvizsgálatának lehetőségét. Fő tanításai *31–38-as állításai összekapcsolják az* igazságosságot kölcsönösen előnyös együttéléssel. Ahogy a körülmények változnak, egy szabály elveszítheti igazságos jellegét, ha már nem szolgálja azt az együttélést. Ez fontos precedens: egy norma korábbi elfogadása nem garantálja annak folyamatos helyességét. Epikurosz azonban nem fejlesztett ki

olyan intézményt, amely folyamatosan működő erkölcsi jogokat biztosítana. Epikurosz: *Fő tanítások*.

A római világban Augustus erkölcsi politikái szándékos változást mutatnak, amelyet helyreállításként indokoltak. Házasság, gyermekvállalás és házasságtörés szabályozása az állami cselekvésen keresztül igyekezett formálni a felső társadalmi rétegek viselkedését. A *Res Gestae* 8. szakaszában Augustus maga az új törvényeket összekapcsolja az ősi szokások helyreállításával és a példák megalkotásával.

Ez egy visszatérő történelmi minta: **a reformáló hatalom egy régi erkölcs visszaállítását idézi, miközben új felügyeleti formákat és új elvárásokat teremt a magatartásra.** A hagyomány megőrzésére épülő önmegértés tehát együtt létezhet az aktív erkölcsi átalakulással. Augustus: *Res Gestae*.

A kereszténység az erkölcsi átalakulást általános megtérési programmá tette. Zsidó vallási előzményeire merítve összekapcsolta az ellenségek iránti szeretetet, a megbocsátást, alázatot, a sebezhetőek iránti felelősséget és a szexuális önfegyelmet egy olyan életrendben, amely az emberek belső motivációit is megváltoztatta.

A korai keresztény *Didache* a kívánatos és nem kívánt magatartási formákat egy tanítható keretbe szervezte. A közösségi figyelmeztetés, az almisszadás, gyónás, rituális és ismételt oktatás együtt működött. Ez messze túlmutatott az erkölcsi állítások megfogalmazásán: új közösségi gyakorlatokon keresztül másfajta személyt kívánt formálni. Saját igazolása a kinnázott igazságra hivatkozott. Történelmileg azonban az átalakulás egyenetlen maradt; a kereszténység nem szüntette el azonnal a rabszolgaságot, a hierarchiát vagy az erőszakot. A Didache *szövege.*

Ágoston a szeretet belső irányultságának átalakulását helyezte a középpontba. Ugyanaz a külső cselekvés különböző indítékokból is kialakulhat; ezért az erkölcsi megújulás az akaratot és azt, amit az ember a legmagasabb jónak tart. Ugyanakkor a kegyelem szükségessége korlátozza az emberi oktatás korlátlan erejéről szóló állításokat.

A szerzetesség részletes intézményi rendszereket biztosított az életvezetéshez. Benedek szabályától kezdve a napi rutinok, a munka, az engedelmesség, az önvizsgálat és a közösségi fegyelem szabályozása szolgálta az erkölcsi személyiség tartós kialakulását. Itt, egy korlátozott közösségen belül, egy kifejezetten szervezett erkölcsi környezettel találkozunk.

A középkori egyházi reformok tartós szervezeti rendszert hoztak létre az erkölcs formálására. A bűnbánat könyvei, gyónásai, prédikációi, egyházi joghatósága és látogatásai megfigyelhetővé, felmérhetővé és javíthatóvá tették a mindennapi viselkedést. A klúniás, gergelyészeti és koldus reformok célja a különböző területek magatartása és intézményei megtisztítása.

Az 1215-ös negyedik lateráni zsinat különösen világos példát ad. A 21. kánonok évente legalább egyszer megkövetelte a vallásos hittételt azoktól, akik elérték a diszkréciós korhatárt; a 6. kánonok az erkölcsreformot a rendszeres tartományi zsinatokkal kötötte össze. **Az erkölcsi felügyelet így ismétlődő alkalmakat, eljárásokat és felelős tisztviselőket szerezett.** A normák igazsága továbbra is isteni eredetükből származott, de alkalmazásuk emberi intézmények szervezése alatt zajlott. A negyedik lateráni zsinat kánonjai.

Aquinói Tamás megfogalmazta az erkölcsi nevelés és a jogi kényszerítés határait is. *A Summa theologiae* szerint az emberi jognak figyelembe kell vennie a közösség tényleges erkölcsi állapotát. Nem tilthatja meg minden bűnt: elsősorban korlátoznia kell azokat a cselekedeteket, amelyek súlyosan fenyegetik az együttélést. A túlzott követelések nagyobb rosszokhoz vezethetnek.

Ez fontos korai érv az átfogó erkölcsi jogalkotás ellen. Kívánatos, hogy a társadalom erényebbé váljon, de ez fokozatos nevelést igényel; a jogi tiltás más képességekkel bír, mint az erkölcsi oktatás. Aquinói Tamas: az emberi jog ereje.

A tizenhatodik és tizenhetedik században a reformáció és a katolikus megújulás a vallási reformot tömeges erkölcsi neveléssé szervezte. Luther 1529-es katexizmusai a családi, foglalkozási és közösségi szerepekhez kapcsolódó feladatokat olyan hozzáférhető formában határozták meg, amely alkalmas az ismételt oktatáshoz. A vallási reform eltörölt bizonyos korábbi intézményeket és tilalmakat, míg más területeken intenzívebb fegyelmet törekedett a mindennapi életben. Luther: *Kis katexizmus*.

Kálvin Genfében az erkölcsi felügyelet különösen határozott intézményi formát öltött. Az 1541-es egyházi rendeletek megkülönböztették a lelkészek, tanárok, idősek és diakónusok feladatait. A konzisztórium rendszeresen vizsgálta a közösségen belüli zavargásokat, és indogatással és fegyelemmel avatkozott. A katolikus oldalon a tridenti reform, valamint a papi képzés, a katekizmusok és püspöki felügyelet fejlesztése szintén fokozta a szándékos erkölcsi formáció szervezését. A gyónások eredményei eltértek, de mindkét fél megerősítette a magatartás intézményi formálását. Kálvin egyházi rendeletei.

A tizenhetedik századtól kezdve az erkölcs formálása egyre inkább az emberi természet és társadalmi intézmények elméleteiből indult. Thomas Hobbes *Leviathan*—1651—című műve a politikai kötelezettségek tanítását és olyan tanítások kezelését mutatja be, amelyek aláássák az állam fennmaradásának közösségi feltételeit. A békés együttélés közös értelmezési keretrendszert, megfelelő oktatást és ösztönzőket igényel, amelyek irányítják a magatartást.

Hobbes azonban nem tekint minden erkölcsi mércét a szuverén önkényes alkotásának: a természet törvényeit megváltoztathatatlannak tartja. A szándékos formálás fő területe a rend meghatározása, tanítása és fenntartása, amelyet kollektívan követni kell. Hobbes: *Leviatán*, különösen a XV., XVIII. és XXX fejezetek.

Spinoza kidolgozta mind a hiedelmek átalakításának gondolatát, mind a lelkiismerettel szembeni kényszerítés korlátozását. *A Teológiai-politikai értekezés* (1670) és az *Etika*—1677) vizsgálják a félelmek, szenvedélyek és vallási eszmék természetes kapcsolatait. Az erkölcsi reform tehát az emberek valódi motivációinak megértésén és a racionálisabb élet feltételeinek megteremtésén keresztül haladhat.

Ugyanakkor lehetetlennek és károsnak tartja a gondolat teljes állami irányítását. Egy kényszerített hitvallás képmutatást és ellenállást eredményezhet. Számára az erkölcs formálása szorosan összefügg azzal a kérdéssel, hogyan lehet megőrizni a gondolatszabadságot. Spinoza politikai filozófiája.

Az a tézis, hogy az erkölcs társadalmilag előállítható, különösen erőteljes erővel jelent meg a francia felvilágosodásban. *A De l'esprit*—1758—című művében Helvétius hangsúlyozta az érdekek, az oktatás és az intézmények formáló szerepét. Ha az emberi viselkedés nagyrészt a

környezet következménye, a fennálló társadalmi erkölcs javítása annak átalakulását igényli. A törvényhozónak olyan ösztönzőket kell szerveznie, hogy a magánérdekek érvényesítése összekapcsolódjon a társadalmilag előnyös magatartással.

Ez már most is kifejezetten tervezésre orientált nézőpont: meg kell határozni a kívánt társadalmi eredményt, majd az azt elősegítő oktatási és intézményi feltételeket. A hagyományos erények jelentős része megmaradhat; a legnagyobb változás magyarázatukban és azok fejlesztésének módszereiben történik. A felvilágosodás erkölcsi programjai.

D'Holbach "etokráciája" egy kifejezetten erkölcsön alapuló kormányzati program volt. *Az Éthocratie* és *a La morale universelle* – mindkettő 1776-ban jelent meg – erkölcsi szabályokat az emberek földi boldogságából, szükségleteiből és kölcsönös függőségéből vezettek le. Az államnak biztonságot, jólétet és oktatást kell biztosítania, amely révén az együttműködés elismert érdeklődést képvisel.

A társadalmi magyarázat és az intézményi ösztönzők váltják fel a vallási jutalmakat és büntetéseket. D'Holbach ateizmusa azonban nem jelentette magában minden hagyományos erény elutasítását: igyekezett megőrizni a mértékletességet és a kölcsönös segítségnyújtást azzal, hogy új alapokra helyezte őket. D'Holbach erkölcsi és politikai elmélete.

Rousseau számára a polgár erkölcsi formálódása a politikai rend alapvető feltételévé vált. *A Társadalmi szerződés* és az Emile (1762) két összekapcsolt kérdést tárgyal: hogyan lehet egy autonóm személyt képezni, és hogyan alakulhat ki egy állampolgár, aki hajlandó felelősséget vállalni a közösségért.

A törvényhozó feladata túlmutat a törvények megfogalmazásán. A törvényhozónak kötődéseket és közös identitást kell teremtenie, amelyen keresztül az emberek saját érdeklődésükként tapasztalhatják meg a közös érdekeket. A polgári vallás, a közösségi gyakorlatok és az oktatás ezt a célt szolgálja. Rousseau azonban elismeri a körkörösséget: a jó intézményeknek megfelelő polgári jellemet kell megteremteniük, miközben ezeknek az intézményeknek kellene megteremteniük.

Programja különösen éles fókuszba helyez egy olyan problémát, amely azóta is visszatér: **milyen hatáskörrel alakíthatják át egy közösség vezetői az emberek vágyait és erkölcsi identitását?** Rousseau politikai és oktatási filozófiája.

A francia forradalom célja az volt, hogy az erkölcsi újjászületést az állam gyakorlatává alakítsa. A köztársasági ünnepek, az új naptár, a politikai szimbólumok és oktatási tervek szintén az emberek mindennapi kötődéseinek átszervezését célozták. A polgári egyenlőség, a hazafias kötelesség és a köztársasági erény váltotta volna fel a monarchikus függőséget és az udvari korrupciót.

Robespierre 1794. február 5-i beszéde az erényt a forradalmi kormányzat alapjaként kezelte, és azt a terror igazolására is használta. Az 1794 júniusi Legfelsőbb Lény Ünnepe közös erkölcsi és vallási keret létrehozására törekedett. A forradalom során azonban különböző erkölcsi és vallási programok is küzdöttek egymással. Ez az egyik legkorábbi modern példa arra, hogyan kapcsolódhat az erkölcsi megújulás iránti törekvés a politikai ellenfelek erkölcsi kizárásával és kényszerítésével. Robespierre beszéde, a Legfelsőbb Lény Ünnepe.

Kant a szándékos erkölcsi reformot az autonómia követelményével korlátozta. *Az* 1785-ös Alapok szerint a szokás vagy a tekintély önmagában nem ad elegendő erkölcsi igazolást. A cselekvés elveinek alá kell vetetniük az ész univerzalizáció követelményének.

A kanti önjogalkotás azonban nem jelenti azt, hogy mindenki személyes preferenciája alapján választ erkölcset. Egy autonóm személy engedelmeskedik egy olyan elvnek, amelyet racionálisan univerzálisan érvényesnek tekinthet. Az oktatás feladata ennek az ítélőképességnek a fejlesztése.

Kant számára tehát döntő a külső törvényhez való konformitás és a belső erkölcsi motiváció közötti különbség. Az állam megkövetelheti a megfelelő külső viselkedést, de pusztán parancs által nem tud erényes indítékot előállítani. **Ez az egyik legerősebb filozófiai korlát az erkölcs teljes átalakulásának, amely valami törvényhozáshoz hasonlít.** Kant társadalmi és politikai filozófiája.

Bentham a jog és erkölcs szándékos reformját egy közös értékelő keretrendszerbe hozta. *Az An Introduction to the Principles of Morals and Legislation* — 1789 — célja, hogy az erkölcsi és jogi szabályokat hasznosság szerint értékelje. Egy bevezetett tilalom helyességét az emberi életre gyakorolt következményei szempontjából kell vizsgálni.

Különösen fontos a különbségtétele a fizikai, politikai, erkölcsi vagy közvélemény, valamint vallási szankciók között. A társadalmi magatartást többféle jutalmazás és elutasítás formálja; a reformernek meg kell értenie, hogyan működnek együtt. A törvényhozók néha közvetlenül szabályoznak, máskor pedig irányt adhatnak a közvélemény ítéleteihez.

Bentham részletesen vizsgálja, mikor indokolatlan a büntetés: mikor hatástalan, túlzottan költséges vagy felesleges. Ezért a szándékos erkölcsi reformhoz differenciált eszközök skálája szükséges. **Bentham központi a párhuzamban, mert a törvényhozást, oktatást és erkölcsi ösztönzőket egyetlen, a társadalom formálásának egyetlen feladatának különálló elemeiként kezeli, amelyet tudatos vizsgálatnak lehet aláveni.** Bentham: az etika és a jogalkotás határai.

John Stuart Mill ezt a programot az egyéni szabadság védelmével kötötte össze. *Az Utilitarizmus*—1861, 1863-ban könyvként megjelent, az oktatás és a közvélemény összekapcsolhatja az ember boldogságérzetét mások javával. A lelkiismeretnek érzelmi és szocializáló feltételei vannak; egy új erkölcsi elv társadalmi ereje ezeken keresztül kell fejlődni.

Az On Liberty (1859) azonban figyelmeztet arra, hogy a társadalmi elutasítás állami kényszerítés nélkül is zsarnoki lehet. Mill támogatja a jellem fejlődését és a károk megelőzését, miközben megvédi az egyéni kísérleteket az uralkodó társadalmi erkölcs homogenizáló nyomásával szemben. Mill: *Utilitarizmus*.

A 18. és 19. századi felszabadító mozgalmak bemutatták a célzott erkölcsi normák megváltoztatásának társadalmi módszereit. A rabszolgaság elleni mozgalmak átminősítették azt az intézményt, amelyet korábban alapvetően erkölcsi hibának tartottak. Társulások, prédikációk, petíciók, személyes tanúvallomások és fogyasztói bojkottok kapcsolták össze a távoli szenvedést a mindennapi felelősséggel.

Az 1833-ban alapított Amerikai Rabszolgaságellenes Társaság programja kifejezetten a közvélemény megváltoztatására törekedett helyi szervezetek, előadók és kiadványok hálózatán

keresztül. Azok, akiket közvetlenül érintettek, köztük a korábban rabszolgák is, szintén döntő szerepet játszottak ebben a folyamatban. Így a normák változása nem kizárólag filozófusok vagy államok által vállalt tevékenység. Dokumentumok az amerikai abolicionista mozgalomról.

Mary Wollstonecraft a női jellem ideáljának szándékos átalakítását szorgalmazta. *A női jogok védelmének* (1792) bírálta azokat a gyakorlatokat, amelyek a nőket a függőségre, a kedvencség iránti vágyra és alárendeltségre tanították. Támogatta az oktatást, amely a nők szellemi képességein, erkölcsi felelősségén és függetlenségén alapul. A reform céljai egyszerre voltak az oktatás, a családi kapcsolatok és a társadalom számára a kívánatos női viselkedés megértése. Wollstonecraft munkásasága.

Az 1848-as Seneca Falls-i Nyilatkozat később részletezte azokat a jogi és társadalmi gyakorlatokat, amelyek fenntartották a nők alárendeltségét. Az ilyen dokumentumok a normák kritikája és a szervezett reform közötti átmenetet jelképezték: azonosították a megváltoztatandó rendet, és egy nyilvánosan megfogalmazott alternatívát helyeztek mellé mellé. A Seneca Falls-i Nyilatkozat.

Robert Owen azt várta, hogy az erkölcsi emberek kialakulása a társadalmi környezet átszervezéséből fakadna. Az A New Szemlélet a *társadalomról – 1813–1814 – központi gondolata, hogy az emberek jellemét nagyrészt a körülmények alakítják, amelyeket nem választottak. Ezért az erkölcsi elítélés nem elegendő: az oktatást, a munkakörülményeket, a lakhatást és az együttműködés szervezését meg kell változtatni.*

New Lanark és Owen későbbi közösségi kísérleteinek gyakorlatai egy "új erkölcsi világot" teremtettek meg. Az erkölcsi reform így kísérleti társadalmi szervezetté vált: a reformer olyan életkörülményeket teremt, amelyektől várhatóan több együttműködő magatartást eredményeznek. Owen: *Új társadalomnézet*.

Saint-Simon és Auguste Comte új spirituális vezetést kívántak létrehozni az ipari társadalom számára. Saint-Simon *Új Kereszténysége* – 1825 – a testvériséget a társadalom szervezeteként alakította át a legszegényebbek helyzetének javítása érdekében.

Comte részletesebb intézményi tervet dolgozott ki. *A Système de politique* positive—1851–1854—és *a Catéchisme positiviste*—1852—az altruizmust és a kötelességérzetet az "emberiség vallása", az oktatás, a ceremóniák és egy új spirituális tekintély révén igyekezett fenntartani. Az erkölcsi rendnek saját kijelölt őrzői kellett volna.

Comte elválasztotta a szellemi hatalmat a világi kormányzattól, de széles, közös erkölcsi konszenzust keresett. **Az ő terve a 19. század egyik legegyértelműbb terve egy intézményesen előállított és fenntartott társadalmi erkölcsre.** Comte filozófiai és társadalmi programja.

Marx összekapcsolta az erkölcsi változást a társadalmi kapcsolatok átalakulásával. Polgári erkölcs kritikája összefügg a tulajdon, a termelés és az osztályviszonyok kritikájával. Az emberek közötti kapcsolatok átalakulása megteremtheti a feltételeket egy másfajta erkölcsi viselkedéshez.

A *Feuerbachról szóló harmadik tézis* azonban egyoldalú oktatási konstrukciót is bírál: a pedagógusnak is meg kell tanulnia. A reformozó csoport nem áll a társadalomon kívül. A

körülmények átalakulása és az emberek önátalakulása közös gyakorlatban kapcsolódik össze. Marx tehát nem lehet egyszerűen úgy írható le, mint gondolkodót, aki egy értelmiségi elit által kidolgozott erkölcsi kódexet akart ráerőltetni a társadalomra. Marx: *Feuerbach-ról szóló tézisek*.

Nietzsche maga az erkölcsi normák értékét tette a vizsgálat tárgyává. *A* hajnal—1881—*A jó és rosszon túl*—1886—és *az Erkölcs genealógiája*—1887—kérdezik meg, mely történelmi erők, emberi típusok és hatalmi viszonyok vezették meg a meghatározó értékeléseket.

Az "értékek újraértékelése" radikálisabb, mint a meglévő normák következetesebb alkalmazása: célja, hogy megváltoztassa az értékelés alapjait. Az öntagadás, az engedelmesség vagy egyenlőség értéke számára sem nyilvánvaló.

Nietzsche azonban nem dolgozott ki állami eljárást egy egységes új tömeges erkölcs kihirdetésére. A kreatív önformálás és a kivételes emberi eredmények lehetősége fontosabb szerepet játszik. Történelmi jelentősége abban rejlik, hogy magukat az erkölcsi normákat az emberi történelem termékeiként és átalakulásra alkalmas értékelésként tett láthatóvá. Nietzsche erkölcsi filozófiája.

Jean-Marie Guyau új alapot keresett az erkölcsi motivációhoz. *Az Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction* – 1885 – az erkölcs megértését a kibontakoztatáson, annak kreatív képességein és társadalmi kiterjesztésén keresztül próbálta megérteni az abszolút kötelezettség és büntető szankciók helyett. Vizsgálta a társadalmi cselekvés belső forrásait, és így alternatívát dolgozott ki a tisztán parancsoló erkölcsi rend helyett. Guyau műveinek kritikai kiadása.

Lévy-Bruhl az egyik legközvetlenebb intellektuális-történelmi előzmény a kérdésedhez. *A La morale et la science des mœurs* — 1903 — három szintet választott meg: a ténylegesen létező erkölcsöket; az empirikus tudományukat; és egy racionális erkölcsi gyakorlatot, amely erre a tudományra épül, a *művészet erkölcsi rationnel-re*.

Szerinte a hagyományos erkölcsi filozófiák gyakran utólag igazolják a már létező normákat. Ezzel szemben a társadalmi erkölcs alapos ismerete megmutatja, mely tényezők tartják fenn egy normát, és hogyan lehet azt megváltoztatni.

Itt a szándékos erkölcsi reform a tudományos tudás gyakorlati alkalmazásaként jelenik meg. Ennek ellenére egy alapvető probléma marad: a tudomány feltárhatja a változás feltételeit és annak valószínű következményeit, miközben a cél kiválasztásához értékítéletet is szükséges. Lévy-Bruhl előszavának és a kritikára adott válaszoknak.

Durkheim intézményi világi erkölcsi nevelési programot dolgozott ki. *A Moral Education*, amely 1925-ben jelent meg, 1902–1903-ban tartott előadások alapján, azt állítja, hogy miután a vallási igazolás gyengül, az erkölcs társadalmi tekintélyét új módon kell megalapozni, és tapasztalati értelművé tenni.

A fegyelem, a társadalmi csoportokhoz való kötődés és az autonóm megértés együtt formálja az erkölcsi személyiséget. Az iskola a program központi intézménye. Durkheim támogatta az ipari társadalomhoz való erkölcs kialakítását, amely elismeri az emberi személy méltóságát, de a társadalom tényleges szerkezetéből törekedett. Egy filozófiai felfogás önmagában nem elegendő egy működő erkölcs létrehozásához. Durkheim erkölcsi elmélete.

John Dewey a morál folyamatos, tapasztalatalapú átdolgozását programmá tette. *Az Ethics*—Tufts-szal együtt, 1908; 1932-ben átdolgozott—és *az Emberi természet és viselkedés*—1922) szerint, az örökölt szokások nélkülözhetetlen alapokon állnak az együttélésnek, de új helyzetekben akadályokká válhatnak.

A reflektív erkölcs a felmerülő problémákból ered. Vizsgálja a következményeket, meghallgatja az érintetteket, és szükség esetén magukat a célokat is módosítja. Ebben a megközelítésben a szabályok emberi megoldások, amelyek javíthatók.

Dewey különösen közel áll a szándékosan módosítható erkölcs gondolatához: **a morális reflexió folyamatos tanulási folyamat**, amely nyilvános vitát, demokratikus részvételt és megfelelő oktatást igényel. Ugyanakkor nem jelöl ki kizárólagos erkölcsi törvényhozót. Dewey erkölcsi filozófiája, az *Emberi természet és viselkedés*.

Gramsci a "szellemi és erkölcsi reformot" a társadalmi hatalom szervezetének részévé tette. A 1929 és 1935 között írt *Börtönjegyzetekben* a politikai vezetés tartóssága a mindennapi józan ész, a közös értelmezések és az erkölcsi azonosulások formálásán is függ.

A párt, az értelmiségiek, a sajtó, az oktatás és a kulturális szervezetek feladata egy új kollektív akarat kialakítása. A reform összefügg a gazdasági és társadalmi átalakulással, és a mindennapi gondolkodásban is gyökeret kell verni. Ez egy befolyásos elméletté vált az erkölcs, kultúra és politikai vezetés kapcsolatáról. Nem következik azonban arról, hogy minden későbbi kulturális változás Gramsci tervének megvalósítása volt. Gramsci elmélete.

Az eugenika a huszadik századforduló körüli diszkriminatív formát illusztrál a szándékos erkölcsi átalakulásnak. Francis Galton 1904-es programja szerint az eugenikának először tudományos elfogadást kell biztosítania, majd gyakorlati programmá válnia, végül pedig a nemzeti lelkiismeret részévé válnia. Megpróbálta áthangolni a házasságról és gyermekvállalásról szóló társadalmi ítéleteket az öröklődés új megfontolásaival.

Ez különösen világos példa arra, hogy egy mozgalom, amely új erkölcsi kötelezettségeket akar létrehozni a tudományos modernitáshoz való hivatkozással. A későbbi diszkriminatív és kényszerítő gyakorlatok azt is megmutatták, milyen súlyosak lehetnek a tudományos tekintély és erkölcsi besorolás összekapcsolásának következményei. Az eugenika több nyugati országban is elterjedt; a náci faji politika egy különösen radikális és gyilkos változatával társult. Galton 1904-es szövege, az eugenika története.

A kommunista és fasiszta rendszerek az egész személy újranevelését az állam és a pártszervezet feladatává tették. Lenin 1920-as beszéde az ifjúsági szervezetek feladatairól összekapcsolta a kommunista erkölcsöt a proletár osztályharc céljaival. Az oktatás, a munka, a fegyelem és a politikai részvétel együtt alkották az új emberiséget. A szovjet tapasztalat ide tartozik, mint a nyugati eszmék jellegzetes keleti intézményesítése. Lenin beszéde.

Az olasz fasizmus hangsúlyozta az állam etikai jellegét, az áldozatot és az egyéni élet politikai közösségnek való alárendeltségét. A náci oktatás összekapcsolta az erkölcsi kötelességet a faji kizárással, a vezetési elvvel és a háborúra való felkészültséggel. A pártállamok egyesítették az oktatás eszközeit, példaképeit, társadalmi jutalmakat és kényszerítést. Az ideológiai tartalombeli különbségek ellenére közös szerkezeti jellemző volt a politikai hatalom azon állítása, hogy az erkölcsi igazság tekintélyes értelmezője is. A fasizmus tana és a Hitlerjugend oktatási szerepe.

A pszichológiai megközelítések új szinten vették fel az erkölcs megváltoztatásának kérdését. Freud az örökölt szexuális erkölcs pszichológiai következményeit vizsgálta: bizonyos igények szenvedést és betegséget okozhatnak. Így az emberi személyiségre gyakorolt hatásuk a reform kritériumává is válik. Ugyanakkor Freud elismerte az ösztönön korlátozásait, amelyek szükségesek az együttéléshez. Freud 1908-as esszéje.

B. F. Skinner a viselkedési környezet tudatos megtervezését szorgalmazta. A Walden Two *kísérleti közössége (1948), majd* később a Beyond Freedom and Dignity *(1971) – inkább együttműködő viselkedést kívánt kialakítani megerősítések és társadalmi feltételek alakításával. Itt a reform közvetlen célja a viselkedést generáló környezet.*

Ez közel hozza az erkölcs formálását a viselkedéstechnológiahoz. A döntő kérdés az, ki választja ki a kívánt viselkedést, és hogyan vonják felelősségre a tervezőt. A megfelelő viselkedés előállítása nem bizonyítja automatikusan az önálló erkölcsi ítélőképesség kialakulását. Skinner: *A szabadságon és méltóságon túl*.

A huszadik század második felében az erkölcsi reform jelentős része a megszokott kizárások és alárendeltségi viszonyok megváltoztatására törekedett. Az amerikai polgárjogi mozgalom mind a diszkriminatív jogokat, mind a társadalmi szokásokat szembeszállt. Martin Luther King 1963-as birminghami börtönlevele igazolta a szervezett, erőszakmentes cselekvést, amelynek célja a közösség lelkiismeretének felébresztése.

Itt a változás mechanizmusa összekapcsolja az igazságtalanság láthatóvá tételét, az erkölcsi ellentmondásokat, a nyilvános konfliktusokat és a tárgyalásokat. Az erkölcsi reformot mind vallási meggyőződés, mind az alkotmányos egyenlőség követelése táplálta. King: *Levél a Birmingham-i börtönből*.

A feminista tudatosságnövelő mozgalmak átalakították a magánélet erkölcsi értelmezését. A személyes tapasztalatok kollektív vizsgálata kimutatta, hogy az egyéni kudarcként megélt helyzetek tükrözhetik a társadalmi szerepelvárásokat és a hatalom mintáit. Így a házimunkák, a szexualitás, a családi tekintély és az önfeláldozás megalapozott értékelései nyilvános vita tárgyává váltak.

Carol Hanisch 1969-ben írt és 1970-ben megjelent The Personal Is Political című műve ennek a módszernek a jellegzetes dokumentuma. Itt az erkölcsi átalakulás az érintettek tapasztalatainak összehasonlításával és kollektív újraértelmezésével kezdődik. Hanisch eredeti esszéje.

Carol Gilligan újragondolta azt a mércét is, amely alapján értékelik az erkölcsi ítélet képességét. *Az In a Different Voice* – 1982 – hangsúlyozta a gondoskodás, a kapcsolati felelősség és a konkrét sebezhetőség fontosságát, valamint az igazságosság absztrakt megfontolásait is. Ezzel megkérdőjelezte, vajon az emberek erkölcsi fejlődése kizárólag egyetlen erkölcsi nyelvezet alapján sorolható-e. A gondozás etikai későbbi megközelítései is ösztönözték a családi és intézményi felelősség újraértékelését. Gilligan munkásasága.

Herbert Marcuse az emberi szükségletek és érzékenységek átalakulását a felszabadulás részének tekintette. *Az Eros és a civilizáció* (1955) és *az An Essay on Liberation* (1969) szerint egy elnyomó társadalmi rend beágyazódik a vágyakba és a mindennapi értékelésekbe. A tartós változáshoz tehát új érzékenység szükséges, amely másként viszonyul az agresszióhoz, versengéshez, munkához és örömhöz.

Az ellenkultúra, a művészet és a társadalmi mozgalmak aktív szerepet kapnak az erkölcs formálásában. Ez a program messze túlmutat a bizonyos jogok kiterjesztésén: az egész kívánatos élet újraértékelését célozza. Marcuse: *Esszé a felszabadulásról*.

Foucault más irányból közelítette meg a kapcsolatunk erkölcshöz való átalakulását. A normák történelmi megjelenésének vizsgálata gyengítheti azt a hitet, hogy a jelen rend természetes és elkerülhetetlen. Későbbi művei a tudatos önmagunk és az életmód formálását hangsúlyozták.

Foucault tehát fontos az erkölcsi önformáció történetében, de nem javasolta egy új univerzális kódex létrehozását. Inkább azt vizsgálta, hogyan válhatnunk másképp erkölcsi alanyokká, és hogyan módosíthatnánk kapcsolatunkat azokkal a normákkal, amelyek minket formálnak. Foucault etika.

Rawls a normák átvizsgálásának módszerét helyezte előtérbe. Az Igazságosság elmélete *(1971) reflektív egyensúlya* azt jelenti, hogy az adott esetekre és általános elvekre vonatkozó megfontolt ítéletek kölcsönös korrekciója van. Az örökölt erkölcsi ítéletek kiindulópontot jelentenek, de átvizsgálásra nyitottak; ugyanakkor maga az elmélet módosításra is szükség lehet, ha elfogadhatatlan következményekkel jár.

Ez egy tudatos erkölcsi tanulási módszer. A későbbi *Political Liberalism* – 1993 – felismeri, hogy több átfogó vallási és erkölcsi tanítás is együtt létezhet egy szabad társadalomban. Ezért Rawls nem törekszik arra, hogy az uralkodó társadalmi erkölcs egészét egyetlen filozófiai rendszerrel helyettesítse. A reflektív egyensúly elmélete.

Apel és Habermas kidolgozták a normák igazolásának eljárási feltételeit. A diskurzusetika szerint az örökölt norma még akkor is, ha régóta elfogadták, felülvizsgálható. Meg kell vizsgálnunk, hogy az érintettek képesek voltak-e elfogadni következményeit elég szabad és tájékozott beszélgetésben.

Habermas *Moralbewußtsein und kommunikatives című művében Handeln* (1983) – a posztkonvencionális erkölcsi tudatosság ezt a reflektív kapcsolatot jelöli. Egy norma érvényességét nem pusztán a hagyomány vagy a tekintély garantálja.

Itt eljáráson keresztül közelítjük meg a törvényhozási analógiát: ki vehet részt, mely érvek számítanak, és hogyan kerülhetők el a hatalom által okozott torzítások? **A tényleges többségi döntés azonban önmagában nem azonos az erkölcsi helyességgel.** Habermas munkája.

A környezeti és állati etika szándékosan igyekezett kiterjeszteni az erkölcsi aggodalom körét. Aldo Leopold 1949-es földetika kiterjesztette az emberi közösséghez való tagság fogalmát a talajokra, vizekre, növényekre és állatokra is. Így a természet erkölcsi jelentőségű közösséggé válik, amelyhez az emberek is tartoznak. Leopold földetikája.

Peter Singer *Animal* Liberation (1975) és *a The Expanding Circle* (1981) című művei az állati szenvedést és azok érdekeit, akik a közvetlen közösségünkön kívül élnek, figyelembe kellett venni. Későbbi művei a jótékonysági adományozás hagyományos erkölcséjét is igényesebb vizsgálatnak vetették alá: mennyit segítünk, és milyen eredményekkel?

A változás eszközei az érvelés, a szenvedés láthatóvá tétele, a fogyasztási szokások megváltoztatása és a szervezett segítségnyújtás. Singer utilitarista programja az állatvédelem és az önzetzés befolyásos, de vitatott iránya. Singer művei és megjelenési dátumai.

Konzervatív és vallási mozgalmak is tudatos erkölcsi formációt folytattak. Az 1979-es Amerikai Erkölcsi Többség létrehozása a családi és vallási normák megerősítését célozta a politikában, az oktatásban és a médiában. Itt a hagyomány megőrzésének programját a modern szervezési, kommunikációs és mozgósítási eszközökkel ötvözték. Ezek a törekvések azt mutatják, hogy a szándékos erkölcsi átalakulás nem kizárólag progresszív politikai irányultságú. Az Erkölcsi Többség elsődleges dokumentumainak gyűjteménye.

A normák kifejezett felülvizsgálata a vallási tanításban is előfordulhat. **A Katolikus Katekizmus 2267. bekezdésének 2018-as módosítása, amely a halálbüntetésről szól,** intézményi módosítást jelentett egy adott szövegben. Az új megfogalmazás kinyilvánítja a halálbüntetést elfogadhatatlannak, és támogatja annak eltörlését.

Formális szempontból ez szorosan hasonlít egy norma módosítására: van egy illetékes hatóság, azonosítható szöveg és egy hivatalos új változat. Saját teológiai értelmezése azonban a tanítás fejlődéséről szól, és az alapelvek mélyebb megértésével igazolja a változást. A módosított szöveg, a módosítás hivatalos magyarázata.

A kortárs társadalomtudomány a normák változásának ügynökeit és azokat a folyamatokat vizsgálja, amelyeken keresztül a normák elterjednek, mint különálló vizsgálati alanyok. Az Outsiders *(1963) című művében Howard S. Becker "erkölcsi vállalkozóknak" nevezte azokat, akik új szabályokat kezdeményeznek vagy azok betartatásával foglalkoznak. Így láthatóvá válnak a konkrét szervezők, szakértők, mozgalmak, mozgalmok és* végrehajtók. Becker munkájából részletek.

Martha Finnemore és Kathryn Sikkink 1998-as tanulmánya megkülönböztette a nemzetközi normák megjelenését, gyorsító terjedését és internalizációját. Az új norma kezdeményezői versenyeznek a meglévő normákkal, szervezeti támogatást keresnek, és megpróbálják megváltoztatni, amit az államok vagy közösségek elfogadhatónak tartanak. Ez a folyamat leíró elmélete; a sikeres diffúzió nem automatikusan teremt erkölcsi igazolást. Finnemore–Sikkink: *Nemzetközi norma dinamika és politikai változás*.

Philip Kitcher az egyik legközvetlenebb kortárs elméletet kínálja a szándékos erkölcsi fejlődésről. *Az Ethical Project* (2011) és *a Moral Progress* (2021) úgy értelmezik az erkölcsöt, mint egy fejleszthető emberi vállalkozást, amelyet az együttélés nehézségeinek kezelésére fejlesztettek ki.

A fejlődés kritériuma a konkrét problémák, kizárások és szenvedés leküzdése. Kitcher azt kérdezi, hogyan lehetne ezt a folyamatot rendszerszintesebbé, megbízhatóbbá és kevésbé konfliktusokkal teli szintre tenni. Központi szerepet ad a kollektív vizsgálatnak, amely megfelelően tájékozott és nyitott az érintettek nézőpontjára.

Különösen nehéz eseteket tart azoknak, amelyekben az alárendelt emberek már elfogadták hátrányos helyzetüket, és ennek következtében még panaszt sem fogalmaznak meg. A reformnak az ilyen belső értékeléseket is meg kell vizsgálnia. Ekkor azonban felmerül a kérdés: ki jogosult megállapítani, hogy mások elfogadása torzított, és hogyan kerülhető el az

apaságosság? **Kitcher programja az erkölcs szándékos fejlesztését elválaszthatatlanul kezeli magát a fejlődési eljárást bíráló.** Kitcher: *Erkölcsi haladás*.

Buchanan és Powell hangsúlyozzák az erkölcsi fejlődés társadalmi feltételeinek fenntartását. *A The Evolution of Moral Progress* (2018) szerint az emberi erkölcsi képességek biológiai eredete nem korlátozza véglegesen az erkölcsi aggályt szűk csoporthatárokba. A kulturális és intézményi környezet jelentősen meghatározza, hogy mennyire befogadóan ítélünk meg.

Ezért a fejlődés visszafordítható, és annak fenntartása különálló feladat. Az is megjegyezendő, hogy a fejlődés néha a moralizálás csökkentéséből áll: egy korábban bűnösnek ítélt életmód választásának eltávolítását a közösségi megbélyegzés szférájából. A szándékos erkölcsi reform tehát nemcsak új kötelezettségek létrehozását jelentheti, hanem a korábbi erkölcsi tilalmak feloldását is. Buchanan és Powell munkája.

Kwame Anthony Appiah azonosítja az erkölcsi forradalmak egyik kulcsát az elismerés és a szégyen átszervezésében. *A The Honor Code* (2010) szerint az ellenérvek gyakran régóta ismertek, miközben a kifogásolható gyakorlat továbbra is fennáll. A változás gyorsulhat, ha a becsület és társadalmi megbecsülés rendszere is változik.

Olyan példákon keresztül, mint a brit párbajok és a rabszolgaság, ezért vizsgálja, hogyan válhat a korábban elfogadott magatartás szégyenletessé. Az érvelés mellett a reformerek formálják a közösség önképét is. Appiah erkölcsi forradalmakról szóló vitája.

Markus Gabriel összekapcsolja a szándékos erkölcsi előrehaladást az erkölcsi realizmussal. *Moralischer Fortschritt a dunklen Zeiten*—2020—az egyetemes értékeken alapuló társadalmi megújulást szorgalmazza. Ez fontos különbség az emberi erkölcsi megteremtést hangsúlyozó programoktól: Gabriel szerint a helyes erkölcsi megértés tárgya nem csupán a társadalmi döntések eredménye. Az intézményeket és a közös meggyőződéseket módosítani kell az erkölcsi igazságok jobb elismerése alapján. Gabriel munkája.

Cristina Bicchieri empirikusan vizsgálható normaváltozási módszereket dolgoz ki. *A Norms in the Wild* – 2017 – megkülönbözteti az emberek saját véleményét attól, amit mások viselkedéséről és elvárásairól hisznek.

Egy gyakorlat akkor is fennmaradhat, ha sokan titokban elutasítják, mert úgy hiszik, mások támogatják és elvárják a megfelelést. Ilyen esetekben a változás kulcsa abban rejlik, hogy feltárjuk a téves kölcsönös feltételezéseket, azonosítjuk a releváns közösséget, felépítik a közös elköteleződéseket, és látszák az új viselkedést.

Ez alkalmazható az erkölcsi reform gyakorlati tervezésében is, bár Bicchieri elmélete a társadalmi normák szélesebb kategóriájára vonatkozik. Itt is eltér a norma megváltoztatásának ismerete attól, hogy melyik változás a helyes. Bicchieri: *Normák a vadonban*.

Sally Haslanger hangsúlyozza a fogalmak és intézményi gyakorlatok szándékos átalakulását. A "javító" fogalmi elemzés azt kérdezi, mely fogalmak segítenék jobban a társadalmi viszonyok megértését és az igazságtalanságokra adott reagálást. Az erkölcsi ítélet azon is függ, hogy egy jelenséget természetes különbségként, személyes hibáként vagy intézményi hátrányként írunk-e le.

Haslanger szerint az érvelés önmagában gyakran nem elegendő: az intézményi szokásokat, elvárásokat és lehetőségeket is meg kell változtatni. Ezen megközelítésen az erkölcsi reform összekapcsolódik a közös értelmezési források és mindennapi gyakorlatok reformjával. Haslanger: *A filozófia ideológiájának és kultúrájának megváltoztatása: Nem ész (egyedül)*.

A viselkedéstudomány és a biotechnológiai erkölcsi fejlesztés tovább bővítette a beavatkozás hatókörét. Richard Thaler és Cass Sunstein *Nudge* című művé – 2008 – kívánatosabb döntéseket kíván azáltal, hogy alakítja a választási környezeteket, alapértelmezett dolgokat és visszacsatolást. Ez egy határvonalas erkölcsi formáció esete, mivel a viselkedés változhat, miközben az ember erkölcsi meggyőződése változatlan marad. Thaler–Sunstein: *Lökés*.

Az Unfit for the Future — 2012 — című művében Ingmar Persson és Julian Savulescu azt állítják, hogy technológiai képességünk a károkozásra gyorsabban nőtt, mint az erkölcsi önönuralmuk. A hagyományos oktatás mellett ezért vizsgálni kell a biológiai befolyásolás lehetőségét is, hogy befolyásoljuk az erkölcsi motivációt.

Ez egy vitatott kutatási program, nem egy elérhető, általában hatékony "erkölcsnövelő" technológia. Ráadásul az empátia vagy az együttműködés hajlamának növekedése önmagában nem határozza meg, hogyan válasszunk egymásnak ellentmondó értékek között. Persson és Savulescu saját beszámolója.

A kortárs forma a legközelebb a jogalkotáshoz a szakmai etikai normák intézményi létrehozása és felülvizsgálata. Az Amerikai Orvosi Szövetség 1847-es etikai kódexe óta különösen jól dokumentálták az a fejlődés, amely révén az erkölcsi elvárások írásos szabályokká, szakmai értelmezéssé és rendszeresen módosított iránymutatássá válnak. Egy kijelölt testület tartja fenn a kódexet, és új problémákra reagálva dolgozza ki rendelkezéseit. Az AMA Orvosi Etikai Kódex és intézményei.

A **helsinki nyilatkozat** még élénkebb példa. A Világorvosi Szövetség 1964-ben fogadta el, majd több alkalommal módosította; legutóbbi átfogó felülvizsgálata 2024-ben történt. Egy kijelölt testülethez, a szöveg dokumentált változataihoz, kutatási etikai bizottságokhoz és felügyeleti követelményekhez kapcsolódik. Ez valóban hasonlít az eljárásilag szabályozott normákiképzésre. Ennek ellenére az etikai nyilatkozat, egy intézményi kötelezettség és az államijog különböző normák. A helsinki nyilatkozat és annak módosításainak története.

A nemzetközi etikai szabványok meghatározása ugyanezt a szervezeti szintet új területekre is kiterjeszti. Az UNESCO 2005-ös bioetika nyilatkozata összekapcsolja az elveket, az etikai bizottságokat és az oktatási felelősségeket. A 2021-es Mesterséges Intelligencia Etikáról szóló Ajánlása, majd a 2025 novemberében elfogadott Neurotechnológiai Etikai Ajánlás, közösen kidolgozott normákat fogalmaz meg az új technológiák számára.

Ezekben a dokumentumokban a szakértői előkészítés, konzultáció, kormányközi elfogadás és végrehajtási ajánlások egyértelműen szervezett normaformációs folyamatot alkotnak. Az ajánlás elfogadása önmagában nem jelenti sem társadalmi erkölcsi egyeztetést, sem minden rendelkezés közvetlen jogilag kötelező érvényű jellegét. UNESCO: bioetika, 2005, mesterséges intelligencia, 2021, neurotechnológia, 2025.

A történelmi anyag a változás módjához igazán a következőképpen rendezhető. Ez az én saját analitikus osztályozásom; az egyes szerzők nem feltétlenül használták ezeket a megjelöléseket.

Az erkölcs formálásának módja	Reprezentatív gondolkodók és példák	A változás fő eszköze
Helyesnek tartott rend helyreállítása	Augustus, vallási reformok	Tekintély, tanítás, fegyelem, példa
Tudatos jellemnevelési	Platón, Arisztotelész, Durkheim	Oktatás, megszokás, közösségi gyakorlat
A normák racionális felülvizsgálata	Kant, Bentham, Mill	Univerzalizáció, következmények, kritikus érv
Az életkörülmények átalakítása	Owen, Marx, Dewey	Munka, intézmények, együttműködési kapcsolatok
Egy új, közös erkölcsi rend megszervezése	Comte, Gramsci, forradalmi programok	Spirituális vagy szellemi vezetés, kultúra, politikai szervezet
Reform az érintettek tapasztalatai alapján	A borozsság-ellenesség, polgárjogi és feminista mozgalmak	Tanúvallomás, nyilvános vita, szervezett akció
A normátalakítás módszereinek rendszerszintű fejlesztése	Habermas, Kitcher, Bicchieri	Vita, vizsgálat, társadalmi elvárások módosítása
Az írott etikai normák intézményi módosítása	Szakmai kódexek, a helsinki nyilatkozat	Illetékes testület, eljárás, módosított szöveg

Hart különösen pontosan fogalmazta meg az analógia határait a törvényhozással. A Jog fogalma *VIII. fejezetében* az erkölcsöt úgy kezeli, mint ellenálló a közvetlen változással szemben egy törvényhozás által. Ez nem jelenti azt, hogy az erkölcs nem befolyásolható szándékosan. A különbség az, hogy egy érvényes törvényhozó aktus közvetlenül megváltoztatja a törvényt, míg az erkölcsre gyakorolt hatása társadalmi folyamatokon keresztül működik, és bizonytalan következményekkel jár.

Egy parlament hatályon kívül helyezhet egy törvényt, de nem szüntetheti meg a széles körben internalizált erkölcsi tilalmat pusztán egy hasonló cselekedettel. A jog, az oktatás és a közvélemény idővel megváltoztathatja az értékeléseket. Leslie Green 2013-as tanulmánya, *a Should Law Should Improve Morality?* , kifejezetten az ilyen befolyás lehetőségeit és korlátait vizsgálja. Green tanulmánya.

Egy független kritikai hagyomány is kialakult a tervezett erkölcsi reformról. Popper támogatta a korlátozott, tesztelhető és javítható reformokat olyan programok ellen, amelyek a társadalmat egészében végleges terv szerint akarják átalakítani. Oakeshott racionalizmus kritikája felhívta a figyelmet a szokásokban megőrzött gyakorlati tudásra, amelyet nehéz kifejezetten megfogalmazni. Ezekből a nézőpontokból, mielőtt eltörölnénk egy régi normát, meg kell értenünk, milyen funkciót tölt be a társadalmi együttélésben, és mi foglalhatja át helyét. Popper társadalomfilozófiája, Oakeshott racionalizmus kritikája.

Luhmann további problémát azonosított a társadalmi konfliktusok moralizálódásában. Ha egy szakmai vagy politikai nézeteltérés erkölcsi megbecsülés vagy megbecsülés kérdésévé alakul, a véleménykülönbség könnyen az egész személy elutasításává válhat. Az etikai reflexió feladata ezért magában foglalja az erkölcsi kommunikáció következményeinek vizsgálatát is. Ez különösen fontos a kortárs normák megváltoztatására irányuló kampányok megértéséhez: egy új szabvány előmozdítása kísérheti azok erkölcsi leértékelését, akik követik a régieket. Luhmann: *Elveszett paradigma*, *az erkölcsi és etika szociológiája*.

Az Ön javaslatának legeredményesebb további fejlődését abban látom, hogy az **erkölcs történetében az elsődleges normák formálását fokozatosan kiegészítették az eljárások kidolgozása ezeknek a normáknak a megváltoztatására**. A kérdés már nem csak az, hogy mit tartunk helyesnek, hanem az is, hogy ki kezdeményezhet egy új normát, kit kell meghallgatni, milyen tapasztalat indokolja a felülvizsgálatot, és hogyan lehet egy hibás reformot korrigálni.

Ez a fejlődés a szakmai és szervezeti etika legmesszebbre jutott. A társadalom egészének erkölcsében több versengő normaformációs központ működik tovább: családok, vallási közösségek, mozgalom, iskolák, szakmai szervezetek, államok és kommunikációs intézmények. **Az erkölcs szándékos formálása régóta fennálló történelmi valóság; azonban a általánosan elfogadott erkölcsi "változás szabálya" továbbra is megoldatlan kérdés.** Itt rejlik a jog pozitivizálásának párhuzamának legfontosabb ígérete, valamint a legmélyebb különbség a kettő között.

Jeremy Bentham

Jeremy Bentham egy szisztematikus programot dolgozott ki az erkölcsi ítélet, az erkölcsi viselkedés és az azokat fenntartó intézmények szándékos reformjára. Központi elképzelése az volt, hogy az örökölt szabályokat a boldogságra és szenvedésre gyakorolt következményeik szerint kell vizsgálni, és hogy a magatartást meghatározó körülményeket tudatosan átszervezhetők. A törvényhozás volt egyik eszköz ebben a programban; az oktatás, a nyilvános vita, a hírnév és az intézmények kialakítása is mások voltak.

A "tudatos erkölcsi változás" hasznos leírása ennek a projektnek, bár nem egyetlen benthami tanítás címe. Az elméletet több írásból kell újraalkotni. Ezek három megkülönböztethető kérdést tárgyalnak: **Mely erkölcsi ítéletek érdemelnek felülvizsgálatot? Hogyan lehet motiválni az embereket, hogy másként viselkedjenek? Kinek kellene birtokolnia a hatalmat ennek az átalakulásnak az irányítására?** Bentham válaszai koherens reformi vállalkozást alkotnak, de feszültségeket is tartalmaznak – különösen az egyéni szabadság és a szervezett felügyelet, valamint a közvélemény oktatása és annak manipulálása között.

Szellemi fejlődése megadja a szükséges kontextust:

Korszak és főbb írások	**Hozzájárulás a tudatos erkölcsi reformhoz**
Egy töredék a kormányzásról (1776)	Megkülönbözteti a meglévő intézmények magyarázatát attól, hogy elítéljük, létezniük kellene-e.
Bevezetés az erkölcsök és törvényhozás elveibe, 1780-ban nyomtatott és 1789-ben megjelent	Meghatározza a hasznossági elvet, elemzi a motivációt és a szankciókat, valamint megkülönbözteti a magánetikát a törvényhozástól.
Írások a közvetett jogalkotásról és intézményi reformról, az 1780-as évektől kezdve	Vizsgálja meg, hogyan előzhetik meg a változó körülmények, lehetőségek, információk és ösztönzők.
Deontológia és *A Table of the Springs of Action*, nagyrészt 1813–1815-ben írt	Vizsgálja meg a gyakorlati erkölcsi útmutatást, motivációkat és azt az értékelő nyelvezetet, amelyen keresztül a magatartás jóváhagyást vagy elítélést kap.
Chrestomathia (1816–1817)	Oktatási projektet dolgoz ki, amely összekapcsolja a hasznos tudást az egyéni képességek fejlesztésével.
Későbbi alkotmányos írások és *a Tévedések könyve*	Kapcsold össze a reformot a közvélemény vizsgálatával, képviseleti intézményekkel és a meglévő érdekeket védő érvekkel kapcsolatos kritikával.

A kiadványtörténet gondosságot igényel. Bentham kiterjedt kéziratokat hagyott hátra, és John Bowring 1834-ben szerkesztett posztumusz *Deontológia* nem teljesen megbízható bemutatja saját befejezett álláspontját. A pontos értelmezéshez Amnon Goldworth kéziratalapú 1983-as kiadása előnyösebb. Az UCL Bentham Project leírása ennek a kiadásnak a kapcsolatát magyarázza ezeknek az etikai írásoknak a kapcsolatát.

Bentham első döntő lépése az volt, hogy az örökölt hatalom független kritikai mércéjének feleltbe tette. Az A Fragment on Government *című művében William* Blackstone elleni támadása részben azon a különbségen alapul, hogy az magyarázó magyarázó magyarázza a jogot, és a *cenzor* között, aki értékeli, hogy milyennek kellene lennie. A "cenzor" itt kritikus értékelőt jelent, nem pedig hivatalos elnyomó kifejezést. Egy intézmény létezése, ősi vagy presztízse nem tudja igazolni annak igazolását. Ellenkező esetben a fennálló rend leírása álcázott védelemmé válik. Bentham, *Töredék a kormányzásról*, előszó.

Az erkölcsre alkalmazva a következtetés lényeges. Egy társadalom bizonyos viselkedés elítélése tény, amit vizsgálni kell. Hogy ez az elítélés indokolt-e, további kérdés. A történelmi kitartás sem helyességét, sem a folytatásra való jogát sem magyarázza.

Ez lehetővé teszi egy bizonyos erkölcsi változás formáját: az emberek megőrizhetik az ésszerű erkölcsi értékelés iránti elkötelezettséget, miközben elutasítják azokat az ítéleteket, amelyeket korábban megkérdőjelezhetetlennek tartottak. A reformnak nem kell úgy megjelennie, mint erkölcsi hanyatlást vagy az erkölcs elhagyását. Azt állíthatja, hogy a megalapozott erkölcs nem vallotta saját valódi célját.

Bentham programja a felvilágosodásból született, Helvétius különösen fontos. Helvétius összekapcsolta a magatartást, érdekeket, oktatást és politikai rendszereket. Bentham részletesebb javaslatokká fejlesztette ki azt a mechanizmusokat, amelyek révén az intézmények közelebb hozhatják a személyes érdekeket az általános jóléthez. Matthias Hoesch hangsúlyozza ezt az intellektuális adósságot, valamint Bentham nagyobb figyelmét a megvalósíthatóságra, valamint a filozófusok és polgárok aktív szerepére a reformokban. Hoesch, "Az elmélettől a gyakorlatig: Bentham Helvétius fogadása".

A különbség számít a kérdésedhez. Egy olyan elmélet, amely magyarázza, miért változnak a morális hiedelmek társadalmi körülményektől függően, tudatos átalakulási programmá válik, amikor megkérdezi, mely körülményeket kell megváltoztatni, ki és milyen eszközökkel.

A hasznosságelv adja azt a kritériumot, amely alapján Bentham mind a meglévő erkölcsöt, mind a javasolt helyettesítőket értékeli. A magatartást és kormányzati intézkedéseket úgy kell értékelni, hogy hajlamosak növeljék a boldogságot vagy csökkenteni a szenvedést az érintettek körében. A közösségnek nincs külön boldogsága, amely függetlenül létezne tagjaitól: érdekét a tényleges egyének érdekein keresztül kell megérteni. A hasznat ebben az értelemben jólétet jelent; nem redukálható adminisztratív hatékonyságra, nyereségességre vagy bármire, ami az államot szolgálja. Bentham, *Bevezetés*, I. fejezet.

Ez fontos korlátot határoz meg a tudatos erkölcsi rekonstrukcióban. Egy uralkodó, filozófus vagy többség nem tehet erkölcsileg igazolhatóvá egy normát pusztán azzal, hogy kiválasztja vagy hirdeti azt. Döntésük ugyanazon értékelő mércé alá marad, mint az általa javasolt szokás.

Bentham tehát egy viszonylag stabil végső kritériumot ötvözi bizonyos szabályok potenciálisan átfogó felülvizsgálatával. Az erkölcsi változás szükségessé válhat, mert az emberek felfedezik

a korábban elhanyagolt szenvedést, elhagynak egy téves ok-okozati hitet, felismerik korábban kizárt érdeklődési körüket, vagy megváltozott körülményekkel találkoznak. Az alapvető boldogság iránti elkötelezettség nem kell változni, amikor egy alkalmazás megváltozik.

Egy analitikus megkülönböztetés következik: **Bentham az erkölcsi szabályok szándékos rekonstrukcióját szorgalmazza, miközben tagadja, hogy az erkölcsi helyességet pusztán egy tekintélybeli akaratcselekedet hozza létre.** Ez kulcsfontosságú lesz, amikor az erkölcsi reform és a törvényhozás közötti analógiát vizsgáljuk.

A megalapozott erkölcsi érvelés kritikáját különösen egyértelműen mutatja az *aszketizmus*, *a szimpátia és az ellenszenvség* kezelésében. Az aszketizmus, ahogy ő ezt jellemzi, pozitív értéket tulajdonít a megvonásnak vagy a szenvedésnek. A szimpátia és ellenszenvség hibás elvmé válik, ha az elfogadást vagy az ellenszenvet elegendő indokként kezelik az ítélkezéshez, anélkül, hogy a következményeket vizsgálnánk. Célpontja a reakció megkérdőjelezhetetlen mércéjévé emelése. Ezzel nem tagadja, hogy a mások iránti együttérzés hasznos cselekvést ösztönözhet. Bentham, *Bevezetés*, II. fejezet.

Ez a kritika megváltoztatja az erkölcsi érvelés szerkezetét. Az, aki azt mondja, hogy egy gyakorlat undorító, istentelen, megalázó vagy a szokásokkal ellentétes, magyarázza azt, ami ebből a leírásból következik. Ki szenved el? Milyen kár keletkezik? Mennyire valószínű? A tilalom megakadályozza a károkat, vagy további szenvedést okoz?

A reformer feladata ennek megfelelően magában foglalja az elítélés érzelmi alapjait vizsgálni. Egy érzés őszinte és társadalmilag elterjedt lehet, miközben rossz útmutató marad ahhoz, hogy mit kellene tiltani.

Bentham a következmények értékelését is igyekszik fegyelmezni. Az öröm és fájdalom értelmezése figyelembe veszi az intenzitást, időtartamot, valószínűséget, időbeli közelséget, az utóhatásokat és az érintett tényezők számát. A megszokott számítás tehát túlmutat a cselekedő személy azonnali elégedettségén. Magában foglalja a későbbi következményeket és azok más személyek közötti eloszlását. Bentham kifejezetten elismeri, hogy ez az eljárás nem végezhető pontosan minden erkölcsi vagy törvényhozási ítélet előtt; olyan mércét ad ki, amelyhez a gyakorlati érvelés közelíti. Bentham, *Bevezetés*, IV. fejezet.

A szándékos erkölcsi reformhoz ez elszámoltatható összehasonlítási követelményként működik. Egy tilalmat össze kell hasonlítani toleranciával, oktatással, kártérítéssel vagy valamilyen alternatív megoldással. Az igényelt előnyöket figyelembe kell venni a végrehajtási költségekkel, félelemmel, megaláztatással és a visszaélés lehetőségeivel együtt.

A filozófiai ambíció egyértelmű: az erkölcsi vitáknak fogékonyabbá kell válniuk a vizsgálatra és érvelésre. Ennek ellenére a számítás dimenzióinak meghatározása nem bizonyítja, hogy minden releváns élmény pontosan mérhető vagy vitamentes összehasonlítható lenne. Bentham fegyelmezett ítélet keretrendszerét kínálja, nem pedig egy befejezett empirikus tudományt, amely minden erkölcsi kérdésre megkérdőjelezhetetlen választ adhat.

Elméletének motivációs oldala ugyanolyan fontos. A jobb normákra vonatkozó javaslat hatástalan, hacsak nem magyarázza meg, miért követnék az emberek. Bentham megkülönbözteti a motivációkat az általuk előidézett viselkedés következményeitől. Ugyanaz a széles indíték—anyagi haszon, hírnév, szeretet vagy vallási elkötelezettség—különböző helyzetekben is támogathatja a hasznos vagy káros cselekvést. Ezért az erkölcsi nevelésnek

kerülnie kell, hogy feltételezzük, hogy egy indíték megnevezése dönti a cselekvés értékelését. Bentham, *Bevezetés*, X. fejezet.

Például a hírnév iránti vágy ösztönözheti az őszinteséget, ahol az őszinteség tiszteletet hoz ki. Ösztönözheti az agressziót, ahol az agresszió elismerést érdemel. Ez Bentham megközelítésének központi következményeit mutatja: a reform megváltoztathatja egy indíték társadalmi irányát anélkül, hogy magát a motivációt megszüntetné.

Pszichológiáját nem szabad arra redukálni, hogy mindenki képtelen törődni másokkal. A szimpátia és jóindulatság helyet foglal el az ő értelmezésében. Ugyanakkor intézményi javaslatai komolyan veszik az önpreferenciák erejét. A probléma az, hogyan lehet összekapcsolni az emberek valójában követett érdekeit azokkal az érdekekkel, amelyeknek számítaniuk kell az erkölcsi értékelésben. Philip Schofield Bentham és Sidgwick elemzése megmutatja, miért nem feltételezhető egyszerű harmónia a személyes előny és az általános boldogság között. Schofield, "Sidgwick Benthamről: Az utilitarizmus 'kettős aspektusa'".

A gyakorlati problémát a következőképpen lehet rekonstruálni. Az érvelés megmutathatja, hogy az együttműködés, az őszinteség vagy nagylelkűség már rég is szolgálja valaki hosszabb távú érdekeit. Ha ez a kapcsolat nem elegendő, az intézmények további ösztönzőket nyújthatnak. Ha az intézmények jutalmazzák a káros magatartást, önmagában a buzdítás nem valószínű, hogy sokat ér el.

A szankcióelmélet magyarázza, hogyan szereznek az erkölcsi elvárások gyakorlati erőt. Bentham négy fő forrást azonosít a magatartást befolyásoló örömöknek és fájdalmakra:

Szankció	**Motivációs ereje forrása**	**Szemléltető művelet**
Fizikai	A cselekedetek és természeti események szokásos következményei	Sérülésből vagy meggondolatlanságból eredő fájdalom
Politikai	Szervezett kormányzati hatalmat gyakoroló személyek	Hivatalosan kiszabott büntetés
Erkölcsi vagy népszerű	Mások reakciói a hétköznapi társadalmi viszonyokban	Megbecsülés, elutasítás, együttműködés vagy kizárás
Vallásos	Egy természetfeletti hatalom várható cselekedete	Várható isteni jutalom vagy büntetés

A szankció ebben a terminológiában magában foglalja a jutalom és a büntetés forrásait is. Az "erkölcsi szankció" egy társadalmi mechanizmust ír le; nem igazolja, hogy az általa érvényesített ítéletek helyesek. Bentham, *Bevezetés*, III. fejezet.

Az utolsó pont alapvető. A közvélemény jutalmazhatja a hasznos viselkedést, de előítéleteket is érvényesíthet. Szégyeníthet valakit a szenvedés miatt, vagy megszégyenítheti azt, akinek a viselkedése ártalmatlan. Ennek következtében a reformernek meg kell vizsgálnia mind a megítélt magatartást, mind magát a társadalmi elítélés gyakorlatát.

Ez egy második szintű erkölcsi kritikát eredményez. A hibáztató személy is cselekszik és következményeket okoz. Viselkedése értékelést igényel, ahogy az eredeti viselkedés is.

Vegyünk egy hipotetikus közösséget, ahol egy erőszakos összetűzés visszautasítása szégyent vonsz. Egyszerűen az egyéneknek az erőszak elkerülésére való tanácsolása erős hírnévi ösztönzőt érintetlenül hagy. A hatékony reformnak azt is meg kellene változtatnia, mi érdemli tiszteletet, hogyan oldják meg a vitákat, és hogy a visszautasítás még mindig társadalmi büntetést von-e magával. Ez a példa szemlélteti Bentham megközelítésének logikáját: a morális változás a szabályok, elvárások és jutalmak közötti kapcsolat átszervezését jelenti.

Bentham megkülönböztetése a magánetika és a törvényhozás között megakadályozza, hogy ez a program minden erkölcsi ítéletet érvényesítsen a törvény által. A bevezető *XVII. fejezetében* a magánetika azt jelenti, hogy az ember saját viselkedését irányítja. Ez magában foglalja a másokat érintő magatartást is; a "magán" nem jelenti kizárólag önérdekűséget.

A besorolása a következő:

Etikai aggodalom	**Bentham-kategória**	**Fő irányzat**
Az ember saját boldogsága	Óvatosság	Az élet kedvező vezetése
Mások boldogságának elkerülése	Őszinteség	Visszatartó intézkedés a káros magatartástól
Mások boldogságának növelése	Jótékonyság	Pozitív segítségnyújtás

A magánetika és a jogalkotás célja a boldogság, de a hatótávolságuk és eszközeik eltérnek. Egy cselekedet erkölcsileg megfelelő lehet anélkül, hogy a jogi kényszere előnyös lenne. Ez a különbség azt is tükrözi, hogy a kormányzati ismeretek korlátozottak az egyéni körülményekről. Bentham, *Bevezetés*, XVII. fejezet.

A későbbi *deontológia* gyakorlati etikai iránymutatást fejleszt ki ezen a tágabb projekt keretében. Bentham kifejezését nem szabad összetéveszteni a "deontológia" kortárs használatával a következetességgel szemben álló etikai elméletekben. Deontológiája továbbra is a hasznossághoz kötődik. Erkölcsi tanácsadója a viselkedést, motivációkat és körülményeket vizsgálja, nem csupán az örökölt parancsokat ismétle.

És nem igazolja automatikusan a másik ember javítása az ő kívánságainak felülbírálását. Bentham élesen bírálhatja azt a jótékonyságot, amely valaki más boldogság-felfogását helyettesíti a célzott kedvezményezett helyett. Ez a gondolatmenet episztemikus és gyakorlati korlátozást helyez az erkölcsi paternalizmusra nézve: a reformerek nem feltételezhetik egyszerűen mások érdekeit, mint ők maguk. Mario Rizzo, "Az erkölcsi dirigizma problémája", Bentham *deontológiáját* tárgyalja.

A büntetés határai ezt az aggodalmat szisztematikus formában fejezik ki. Maga a büntetés szenvedést okoz, ezért igazolásra van szükség. Bentham négy okot jelöl fel annak visszatartására:

- Ez **alaptalan** , mert nincs releváns kár, amit meg kellene előzni.
- Hatástalan , mert nem tudja megelőzni a károkat.
- Túl **költséges** , mert a szenvedés, amit okoz, meghaladja a haszont.
- Felesleges, mert egy olcsóbb eszköz elérheti a célt.

Ezek a korlátok a hasznosságból származnak, nem pedig vonakodva engedett kivételek. Bentham, *Bevezetés*, XIII. fejezet.

Az erkölcsi reform esetében ez két különböző lehetőséget teremt. Néha egy elfogadott tilalom nem indokolható, ezért el kell hagyni. Más esetekben a magatartás kritikája jogos marad, de a büntetőbüntetés nem. Oktatás, tanácsadás, önkéntes együttműködés vagy egyéb válaszok előnyösebb lehetnek.

Ezért a jogi dekriminalizáció és az erkölcsi jóváhagyás külön érveket igényel. Ugyanígy a jogi engedély önmagában nem bizonyítja, hogy valami hasznos vagy dicséretre méltó.

A közvetett jogalkotás közelebb viszi Benthamet egy általános elmélethez, amely tudatosan megváltoztatja a magatartást eredményező feltételeket. Egy közvetlen büntetőszabály következményekkel fenyeget egy tiltott cselekedetért. A közvetett beavatkozás ehelyett megváltoztathatja azokat a körülményeket, amelyek vonzóvá, lehetségessé vagy valószínűvé teszik a káros cselekedetet.

Írásaiban a magatartás a hajlam, tudás, valamint hatalom vagy lehetőség tényezőitől függ. A megelőző beavatkozás így javíthatja az információt, csökkentheti a visszaélések lehetőségeit, megszüntetheti az ösztönzőket, vagy megváltoztathatja a környező megállapodásokat. A kategória határai változnak az írásai között, és nem szabad egyszerűen a kortárs "bökéssel" azonosítani. Michael Quinn, "Jeremy Bentham, Choice Architect".

Angela Marciniak rekonstrukciója megmutatja, hogy ez a megközelítés a megelőzést túlmutat a büntetés fenyegetésén. A releváns kérdés az, hogy a káros magatartást előidéző körülmények hogyan változhatnak meg a kár bekövetkezése előtt. Marciniak, "'A gonosz megelőzése, a jó termelése'".

Egy hipotetikus adminisztratív példa konkrétvá teszi a különbséget. Tegyük fel, hogy egy intézmény jutalmazza a személyes hűséget, eltitkolja a döntéseket, és kevés következményt ró a favoritizmusért. Egy pártatlanságot hirdető kampány csak a probléma egy részét kezeli. A kinevezések reformja, az indokok rögzítése, döntések vizsgálatának kitétéése és a karrier ösztönzők megváltoztatása biztonságosabb gyakorlati alapot adhatna a pártatlan magatartásnak.

Ez Bentham módszerének elemző rekonstrukciója, nem pedig egy általa idézett konkrét program. Jelentősége az, hogy az erkölcsi fejlődés részben intézményi teljesítményté válik. A helyzetek szervezése befolyásolja, hogy a jobb magatartás nehéz, költséges, vonzó vagy rutinszerű-e.

A kodifikációs projektje egy újabb elemet is hozzáad: a szabályokat érthetővé kell tenni, és indokokkal kell kísérni. Bentham átfogó jogrendszert, a *pannomiont képzelte* el, amelynek rendelkezései szisztematikusan igazolnák. A magyarázat lehetővé tenné az irányítottak számára, hogy megértsék a szabályok céljait és felmérjék azok indoklását. UCL Bentham Projekt, *"A világ törvényhozója": Írások a kodifikációról, jogról és* oktatásról.

A bevezető bevezetőjében összefüggő törvényhozási rendelkezéseket és támogató indokokat ír le, amelyek képesek egymást korrigálni és támogatni. Bentham, *Bevezetés, Előszó.*

Az erkölcsi változás következménye az, hogy az explicit igazolás gyengítheti az örökölt hatalomtól való függőséget. Egy olyan szabály, amelynek célja már kifejtett,

megkérdőjelezhető, ha nem éri el ezt a célt. A nyilvános magyarázat intellektuálisan lehetővé teszi a felülvizsgálatot, még akkor is, ha nem garantálja az egyetértést.

Az oktatás azon a képességeken és érdeklődéseken alapul, amelyek révén az emberek életüket élik. Chrestomathia-ban *Bentham egy olyan iskolát javasolt, amely a hasznos tanulást, a tudományt és a szervezett oktatást hangsúlyozta. A projekt összekapcsolta a tudást a képességek és az elégedettség forrásainak bővítésével. A közép- és magasabb rangok felé irányult, és nem lehet úgy írni, mint egy megvalósított egyetemes erkölcsi oktatási rendszert. A javasolt iskola soha nem épült meg.* Bentham, Chrestomathia, *a Művekben, VIII. kötet*; Catherine Fuller tanulmánya a projektről.

Relevanciája túlmutat a feladatok listájának tanításán. Valaki jobb tudással felismerheti a korábban félreértett következményeket. Valaki szélesebb képességekkel rendelkező, kielégítő tevékenységeket szerezhet, amelyek megváltoztatják a káros alternatívák vonzerejet. Az oktatás így megváltoztathatja mind az ítélőképességet, mind a választás gyakorlati környezetét.

Bentham a nyelvet eszközként kezeli, amelyen keresztül az erkölcsi ítéletek beágyazódnak. Az elfogadó, elítélő és viszonylag semleges kifejezések elemzése feltárja, hogyan lehet az értékelést beépíteni egy leírásba egy érvelés előtt. Például egy cselekedetet "romlottnak" nevezni úgy tűnhet, hogy okot ad, amikor az csupán megismétli az igazolást igénylő elítélést.

Az A Table of the Springs of Action ezt a témát fejleszti, míg *a The Book of Fallacies* olyan érveket vizsgál, amelyek akadályozzák a reformot tisztelettel, félelemmel és félrevezető jellemzéssel. Politikai jelentősége abban rejlik, hogy megmutatja, hogyan védheti meg a látszólag meggyőző nyelvezet a megalapozott érdekeket a vizsgálattól. Bentham, *The Book of Fallacies*, kritikai kiadás, szerkesztette: Philip Schofield.

Ebből a szempontból a szándékos erkölcsi változás magában foglalja az erkölcsi vita nyelvezetének reformját. Egy termékeny leírásnak elérhetővé kell tennie a magatartást és annak következményeit az értékelés számára. Ellenkező esetben az örökölt szókincs ismételten ismétli az örökölt ítéletet.

A későbbi alkotmányelmélet visszafordítja az erkölcsi motiváció problémáját azokra, akik kormányoznak. Nem feltételezhető, hogy a tisztviselők általános boldogságot keresnek pusztán azért, mert hatalmi pozíciókat töltenek be. Érdekeiket intézményi ellenőrzéseknek kell alávetni.

Bentham *Közvélemény-törvényszéke* egy szétszórt nyilvános ítélet testületét nevezi meg, nem pedig egy valódi állami bíróságot. A nyilvánosság, az újságok és a bizonyítékokhoz való hozzáférés lehetővé teszi a hivatalos magatartás vizsgálatát; a hírnév következményei ezután befolyásolhatják a hatalmat gyakoroló személyeket. A nyilvános ellenőrzés későbbi védelme így összekapcsolja az erkölcsi szankciót a politikai elszámoltathatósággal. A nyilvánosság azonban nem abszolút: engedélyezi azokat a kivételeket, amikor a nyilvánosságra hozatal nagyobb kárt okozna, beleértve a titkos szavazás védelmét. Schofield, "Jeremy Bentham a sajtószabadságról, a közvéleményről és a jó kormányzásról".

Ez kölcsönös struktúrát teremt. A közintézmények befolyásolják a magatartást, míg a közvélemény értékeli az intézményeket és azok személyzetét. Maguk az erkölcsi reformerek erkölcsi és politikai felügyelet tárgyaivá válnak.

A fejlesztés nem volt egységes. Bentham 1798–1799-es rendőrségi írásaiban olyan kiadványokat képzelt el, amelyek segítik a hatóságokat a vélemény tájékoztatásában és szándékosan formálásában. Michael Quinn dokumentálja ezeknek a javaslatoknak, a megelőző rendőrségnek és a forradalmi fertőzés miatti aggodalom közötti kapcsolatot. Quinn, "Bentham a megelőző rendőrségről".

Ez a feszültség hangsúlyozást érdemel. A közvéleményt úgy kezelhetjük, mint egy olyan résztvevőt, aki képes kritizálni a kormányt, vagy olyan közönségként, akinek nézeteit az adminisztrátorok irányítani akarják. Bentham írásai mindkét megközelítéshez tartalmaznak forrásokat. Egy megalapozott értelmezésnek vizsgálnia kell változó kapcsolatukat, nem pedig egyetlen demokratikus vagy autoriter karaktert tulajdonítanánk.

Konkrét reformjavaslatai megmutatják, meddig vihetné el ez a keret a megalapozott erkölcsi ítéleteken túl.

A szexuális erkölcs különösen világos példát ad az elítélés alapjainak felülvizsgálatára. A ma "Önmag elleni bűncselekmények" néven ismert kéziratban Bentham vizsgálja azokat az állításokat, amelyek szerint az azonos neműek viselkedése árt a résztvevőknek, a lakosságnak, a házasságnak vagy a társadalomnak. Megkülönbözteti a szándékos részvételt a kényszerítéstől, és vizsgálja a vádemelésből eredő sérüléseket, beleértve a hamis vádakat és zsarolást. Érvelése káros következmények bizonyítékát követeli meg, ha a vélemény erősen az undorra és vallási elítélésre támaszkodott. Az esszé 1978-ig nem jelent meg. Bentham, "Önmag elleni bűncselekmények", szerkesztette: Louis Crompton.

A fogalmi változás mélyebb, mint a büntetés csökkentése. A magatartás erkölcsileg helytelennek minősítése maga is újragondolásra válik.

Későbbi szexuális írásai kiterjesztik az elemzést a jog, a vallási félelem és a közvélemény együttes hatásaira is. A jogi büntetések eltörlése jelentős szenvedést hagyna érintetlenül, ha a társadalmi elítélés és a teológiai terror fennmaradna. Ezek a kéziratok tehát megvilágítják a környező erkölcsi ítéletek és a jog megváltoztatásának programját. Életében nem jelentek meg őket, és történelmi terminológiájukat és terjedelmüket nem szabad a kortárs szexuális etikával azonos módon kezelni. Schofield, "Komor rémülések vagy a legintenzívebb öröm?" .

Az elméleti eredetiség és a történelmi hatás közötti különbség itt elengedhetetlen. Egy kiadatlan érv megmutathatja, mennyire radikálissá vált Bentham gondolkodása anélkül, hogy bizonyítaná, hogy közvetlenül a közerkölcs kortárs átalakulását okozta.

Az állatokról való kezelése egy másik mechanizmust mutat: kibővíti az érdeklődési kört, amelyet erkölcsi szempontból figyelembe vesznek. A szenvedés képessége indokot ad arra, hogy bevonjuk azokat a lényeket, akiknek érdekei a meglévő gyakorlatokat figyelmen kívül hagyják. Ez azonban nem vezetett ahhoz, hogy betiltsa minden emberi állathasználatot. 1825-ös kísérleti tárgyalása megengedi, ha a kellően jelentős lehetséges előnyök igazolják a szenvedést. Bentham, levél a *Morning Chronicle-nak*, 1825. március 4.; Johannes Kniess, "Bentham az állatjólétről".

A reformozó logika az, hogy a megszokott kizárások igazolást igényelnek. Egy társadalom talán nem alkalmazta folyamatosan a szenvedés iránti aggodalmaját, mert figyelmen kívül hagyott néhányat, akik képesek rá járni.

Bentham vallási kritikája egy másik erkölcsi tekintélyforrást is érint. Későbbi írásaiban olyan vallási rendszereket támad, amelyek szerinte felesleges megvonást, félelmet és örömellenséget viselnek. Emellett megpróbálja megkérdőjelezni a befogadott kereszténységet Jézus és későbbi vallási tekintély közötti különbségek révén. Ezek Bentham polemikus értelmezései, nem pedig olyan következtetések, amelyeket külön történelmi vizsgálat nélkül kellene elfogadni. Schofield, "Jeremy Bentham: a szekularizmus prófétája".

Erkölcsi változáselmélete számára a lényeg intézményi: ahol a normák vallási tekintélyből merítenek erőt, az egyéni szabályok filozófiai kritikája talán nem elegendő. Az őket fenntartó tekintély is kritika tárgyává válik.

Az Üdzsorás védelme egy publikált példát szolgáltat, amely megkérdőjelezi a bevezetett erkölcsi tilalom megkérdőjelezését. Bentham a hitelezési megállapodások korlátozásait vizsgálja következményeiken, beleértve a kockázati különbségeket és az adósok körülményeit. Az érv azt kérdezi, hogy a tilalom javítja-e azok helyzetét, akiket állítólag védenek. Bentham, *Uzsorás védelme*.

Nem kell elfogadni politikai következtetéseit ahhoz, hogy felismerjük a módszert. Egy hagyományosan elítélő kategóriába sorolt gyakorlatot konkrét formáira, és a szabályozás hatásait maga a gyakorlat hatásaival együtt vizsgálják.

A Panopticon reformtörekvésének legerőteljesebb intézményi oldalát mutatja meg. A várható megfigyelés célja a fogvatartottak viselkedésének megváltoztatása, a rendezett tevékenység előmozdítása és a büntetés szükségességének csökkentése volt. Itt a reform a környezet megrendeződésén és ismétlődő viselkedésen keresztül működik. Bentham saját börtöntervét sosem valósították meg, így nem tekinthető elméletének sikeres empirikus bizonyításaként. UCL Bentham Projekt, "A Panoptikon".

A terv magában foglalta a vezetők ellenőrzését is. Bentham a nyilvános ellenőrzést a vissza való bánásmód elleni védelemként látta, felismerve, hogy a reformokat végrehajtóknak maguknak is szükségük van felügyeletre. Bentham, *Panopticon; vagyis az Ellenőrház*, különösen a VI. levél.

Ennek ellenére egy központi filozófiai nehézséget tár fel. Megfigyelés alatt megváltozott viselkedés nem feltétlenül bizonyítja a megváltozott erkölcsi megértést. Egy személy engedelmeskedhet, mert valószínűnek tűnik a kimutatás, miközben nem győződik meg arról, hogy a szükséges magatartás helyes. Az intézményi fegyelem, a megszokás és a reflektív erkölcsi fejlődés különböző eredmények, még akkor is, ha néha megerősítik egymást.

Bentham projektje bizonyos mértékű hasonlóságot mutat a szokásjogból a szándékos törvényhozásba való átmenettel. Ennek a hasonlóságnak a felméréséhez három "pozitíváló" erkölcs jelentését kell különválasztani:

Lehetséges jelentés	Kapcsolat Bentham műsorával
Az erkölcsi szabályok egyértelművé tétele és indokok felajánlása	Erősen jelen van
Tudatosan szervezzük meg az oktatást, ösztönzőket és társadalmi válaszokat a jobb magatartás kialakítása érdekében	Erősen jelen van

Lehetséges jelentés	Kapcsolat Bentham műsorával
Egy normát erkölcsileg helyessé tenni pusztán egy tekintélyteljes döntéssel	Összeegyeztethetetlen a hasznosság mint kritikus szabvány folyamatos tekintélyével

Ez az írásainak következményeinek elemző rekonstrukciója. Egyszerre azonosítja a törvényhozási analógia erejét és határát.

A hasonlóság tudatos beavatkozásra vonatkozik. A normák nem kell, hogy átláthatatlan öröklődésként maradjanak, amelyet vizsgálat nélkül ismételnek meg. Megfogalmazható, kritizálható, felülvizsgálható és támogatható tervezett megállapodások révén.

A különbség a hatalomra és a helyettesítés mechanikájára vonatkozik. Egy törvényhozás elismert eljárással hatályon kívül helyezheti a törvényt. A népi erkölcsi elítélésnek általában nincs egyenértékű központi hatásköre vagy végleges dátuma az eltörlésnek. Ereje sok ítéleten és kapcsolaton keresztül változik. A jogi reform segítheti ezt a folyamatot, de önmagában nem biztosítja, hogy a korábbi elítélés eltűnjön.

Egy további különbség választja el egy norma társadalmi létezését annak igazolásától. Egy új erkölcsi elvárás lehet dominánssá sikeres kampányok révén, és még mindig kifogásolható lehet Bentham elvei szerint. Ezzel szemben egy jól igazolt kritika társadalmilag marginális maradhat.

Ezért az elmélet három különálló értékelést igényel: hogy a javasolt norma előnyös-e, elfogadott-e, és hogy az annak megállapításához használt eszközök maguk is hasznosak-e.

Számos megoldatlan probléma merül fel, ha a projektet alaposan megvizsgáljuk.

Először is, **a hasznosság színvonala nem állapítható meg pusztán azzal, hogy megmutatja, hogy az emberek örömöt keresnek és elkerülik a fájdalmat**. A motiváció leírása önmagában nem mutatja be, miért kellene mindenki jólétének pártatlanul számítania. Bentham felismeri, hogy egy első elv nem kaphat hétköznapi bizonyítékot valamilyen alapelve, de az a bizalom, hogy a hasznosság megfelelő kiindulópontot ad, filozófiai elkötelezettség marad. Egy kritikus vitathatja ezt az elkötelezettséget, még akkor is, ha elfogadja intézményi elemzésének nagy részét.

Másodszor, az erkölcsi reform bizonytalansággal szembesül a következményekkel kapcsolatban. A hatások egyenlőtlenül oszlanak el, a tapasztalatok eltérnek, és a hosszú távú változásokat nehéz előre látni. Egy látszólag pontos szókincs elrejtheti a feltételezéseket arról, hogy kinek a szenvedése számít, mely következmények kapnak figyelmet, és mi számít elfogadható kockázatnak. Ezért a szándékos reformhoz mechanizmusokra van szükség saját hibáinak kijavítására.

Harmadszor, a meglévő preferenciák és ellenállások problémát okozhatnak a reformer számára. Ha az emberek szenvednek, mert erősen elutasítják az ártalmatlan gyakorlatot, akkor a szenvedésük valódi élmény. Azonban ha ezt a szorongatást döntőnek tekintjük, az lehetővé tenné, hogy a mély ellenséges jog igazolja azokat a feltételeket, amelyek fenntartják. Bentham antipátia kritikája arra utal, hogy vizsgáljuk és megváltoztatjuk az ilyen reakciókat. A mélyebb nehézség továbbra is fennáll: a reformnak értékelnie kell bizonyos preferenciákat, miközben a tapasztalt jólétet is normájának kell tekintenie.

Negyedszer, az aggregáció kérdéseket vet fel az egyének és kisebbségek védelmével kapcsolatban. Bentham maga is kritizálta a "legtöbb szám" minősítést, amikor az bátorította a kisebbség érdekeinek kizárását a figyelembevételből. J. H. Burns bemutatja, hogyan halad a későbbi vita a legnagyobb boldogság elvéhez, amelyet a közösség egészében megértenek. Burns, "Boldogság és haszon: Jeremy Bentham egyenlete".

A kisebbségi szenvedés számolása elengedhetetlen, de nem oldja meg automatikusan minden konfliktust. Egy aggregatív elmélet továbbra is azzal a kérdéssel néz szembe, hogy máshol a megfelelő nagy előnyök igazolhatnak-e az egyes emberekre kiszabott súlyos veszteségeket. Bentham válaszát következményekkel, biztonsággal és intézményi védelemmel kell kidolgozni; nem az abszolút jogokból indul, amelyek mentesek a következmények értékelésétől.

Ötödszer, a reformer hatalma alapos vizsgálatot igényel. Ki választja ki a bizonyítékokat, határozza meg az alternatívákat, ellenőrzi a publikációt, és melyik magatartás vált ki szégyenre? Bentham későbbi közvélemény-elmélete fontos választ ad, amikor kritikának veti ki a kormányzókat. De maga a közvélemény is rosszul tájékozott, egyenlőtlenül szervezett, vagy erős előadók által uralható. A reformer irányításának problémája ennek megfelelően túlmutat az államon túl, és azokra is kiterjed, akik képesek hírnévhez kötött jutalmakat és büntetéseket irányítani.

Végül, az erkölcsi meggyőződés megváltoztatása, a hasznos magatartás előállítása és az engedelmesség biztosítása eltérő sikermércék maradhat. Egy sikeres tilalom megteremtheti a megfelelést, miközben megőrzi a neheztelést. Egy oktatási beavatkozás javíthatja az ítélőképességet anélkül, hogy azonnal megváltoztatná az intézményeket. Az ösztönzők reformja csökkentheti a káros magatartást anélkül, hogy mélyebb aggodalomot váltana ki mások iránt. Bentham munkája különösen értékes, mert eszközöket biztosít mindhárom folyamat elemzéséhez; ugyanakkor nyitott a kritikákra is, ha az intézményi siker túl könnyen áll az erkölcsi fejlődés szempontjából.

Ennek a kérdésnek a alapos tanulmányozásához a legeredményesebb olvasmánysorozat a *Bevezetés* II., III., XIII. és XVII. fejezetei; a kéziratos *deontológia* és *a cselekvés forrásai táblázata*; a közvetett törvényhozásról szóló írások; valamint a későbbi közvéleményről és alkotmányos elszámoltathatóságról szóló szövegek. Együtt olvasva feltárják Bentham vállalkozásának központi kérdését: **hogyan javíthatják az emberek szándékosan az életüket irányító normákat, miközben a reform tekintélyét, módszereit és következményeit is kritikának tárgyalják?**

****

Robert Owen

Robert Owen (1771–1858) átfogó elméletet dolgozott ki a szándékos erkölcsi átalakulásról: a társadalom képes lehet javítani az emberi viselkedést azzal, hogy tudatosan átszervezi azokat a feltételeket, amelyeken keresztül az emberek jellemüket, meggyőződésüket, szokásaikat és vágyaikat szerzik meg. Az oktatás, a munkakörülmények, a gazdasági biztonság, a családi elrendezés és a közintézmények tehát az erkölcsi változás eszközei voltak. Jellegzetes hozzájárulása az volt, hogy a jellemformálás beszámolóját gyakorlati kísérletekkel összekapcsolta, és végül egy javaslatot adott az egész társadalmi rend rekonstruálására.

A *tudatos erkölcsi változás* kifejezés jól leírja a projektjét, bár nem volt ez a szokásos technikai kifejezése. Owen általában a jellemformálásról, a társadalom racionális szervezéséről és egy *új erkölcsi világ megteremtéséről* beszélt. Projektje három kérdést ötvözött, amelyeket elemzően meg kell különböztetni: **Mi készteti az embereket úgy viselkedni, ahogy teszik? Milyen viselkedés elősegíti az emberi boldogságot? Hogyan tudnak az intézmények megbízhatóan előállítani ezt a viselkedést?**

Ezek a kérdések egész pályafutása során összefonódtak, de válaszai radikálisabbak lettek. A felvilágosult gyártó, aki kezdetben javította a meglévő vállalkozás feltételeit, fokozatosan a szövetkezeti közösségek és a tulajdon, vallás és házasság alapvető felülvizsgálatának hívévé vált. A későbbi programot legkorábbi kísérleteibe való visszaolvasása elhomályosította ezt a fejleményt. Ophélie Siméon, "Robert Owen: A brit szocializmus atyja?"

Fő írásai a következő keretet adják:

Munka vagy kísérlet	**Helye elméletének fejlődésében**
New Lanark irányítása, 1800-tól kezdve	Gyakorlati vizsgálat arról, hogyan befolyásolják az életkörülmények, az oktatás és a menedzsment a magatartást.
A New View of Society, esszék 1813–1814-ben megjelentek, összegyűjtő kiadással 1816-ban	A jellemképződés megfogalmazása, mint az erkölcsi és kormányzati reform alapja.
Megfigyelések a gyártási rendszer hatásáról, 1815	Az ipari szervezet elemzése, mint káros szokások és kapcsolatok előállítója.
Jelentés Lanark megyének, 1820-ban benyújtott és 1821-ben kiadott	A szövetkezeti települések fejlesztése, mint gazdasági és erkölcsi újjáépítési eszköz.

Munka vagy kísérlet	Helye elméletének fejlődésében
Új Harmónia, 1825–1827	Próbálja meg egy együttműködő közösség létrehozását, feltárva a javasolt rendhez való átmenet nehézségeit.
Az Új Erkölcsi Világ Könyve, hét rész, 1836–1844	Az érett emberi természet és racionális társadalom szisztematikus bemutatása.
A társadalom racionális rendszerének vázlata, 1841	A pszichológia, erkölcs, oktatás, vallás és alkotmányos szervezet tömör integrációja.

Az egyes kiadások dátumai néha magyarázzák a bibliográfiák látszólagos eltéréseit – például a Lanark-jelentést 1820-ban mutatták be, de 1821-ben publikálták. Owen írásainak bibliográfiája

Owen kiindulópontja az ipari társadalom tapasztalata volt. Megfigyelte, hogy a növekvő termelőerő együtt létezhet kimerült munkásokkal, elhanyagolt gyerekekkel, bizonytalansággal, részegséggel, megtévesztéssel és a munkáltatók és munkavállalók közötti ellenségeskedéssel. Ezeket a feltételeket úgy értelmezte, mint bizonyítékot arra, hogy a gazdasági rendszer erkölcsi nevelés rendszerként is működik.

A Gyártási rendszer hatásáról szóló megfigyelései *című művében azt* állította, hogy a versenyképes kereskedelmi élet arra tanítja az embereket, hogy azonnali pénzhasznot szerezzenek. A munkáltatók megtanulták a munkásokat a profit eszközeiként kezelni; a munkások egyre inkább megfosztották a kölcsönös tartós kötelezettségektől. A hosszú ideig tartó gyári munkának kitett gyermekek olyan körülmények között alakítottak ki szokásokat, amelyek károsították fizikai és szellemi fejlődésüket. A társadalom később elítélte azokat a magatartásokat, amelyeket saját rendszerei segítettek kialakítani. Owen, *Megfigyelések*, második kiadás, 1817

Ennek az érvnek az elméleti jelentősége túlmutat a kemény foglalkoztatás kritikáján. **Owen szerint az erkölcs folyamatosan a hétköznapi társadalmi szervezet révén keletkezik.** Egy gyár, háztartás, piac vagy iskola megtanítja az embereket, mit várhatnak el másoktól, és hogyan biztosítsák saját jólétüket. Ezek a leckék akkor is érvényesek, ha senki sem hirdet hivatalosan etikai tanítást.

Tudatos változásra vonatkozó javaslata tehát rekonstruálható úgy, hogy a nagyrészt tanulmányatlan jellemformálásból a tudatos, tájékozott jellemformálásra vált. A reformernek fel kell ismernie azokat a gyakorlatokat, amelyek káros hajlamokat generálnak, és olyan gyakorlatokat kell létrehoznia, amelyek képesek jobbat hozni elő. Ezért soha nem tudta önmagában elérni a célját: a mindennapi tapasztalat folyamatosan az ébredés ellentétet taníthatja.

Ennek a megközelítésnek az alapját Owen tanítása képezte, miszerint a jellem olyan okokból alakul ki, amelyeket az egyének eredetileg nem választottak. A gyermek nem választja meg testi alkalmait, szülőit, nyelvét, vallását, társadalmi helyzetét vagy a legkorábbi élményeit. Mégis, ezek a körülmények mélyen formálják azokat a hiteket és szokásokat, amelyek alapján később értelmezi a világot.

Owen érett megfogalmazása árnyaltabb, mint az állítás, hogy az emberek teljesen üres lapok. Az *Új Erkölcsi Világ Könyvében bemutatott öt alapvető tény* a következőképpen fogalmazható meg:

1. A karakter az ember eredeti alakjának és az élet során megtapasztalt körülmények kölcsönhatásán keresztül fejlődik.
2. Az érzések és meggyőződések közvetlenül az akaratból függnek.
3. Az érzések és meggyőződések teremtik azt az akaratot, amely cselekvéshez vezet.
4. Az egyének eredeti alapállapotában különböznek, és az oktatás nem teszi őket pontosan azonosá.
5. Ennek ellenére a csecsemőkort körülvevő körülmények nagyon eltérő emberi fejlődési szinteket eredményezhetnek.

A kísérő húsz törvénye részletezi a hitek és szokások kialakulását, az egyéni különbségeket, az örömöt és a fájdalmat, valamint az emberi képességek kiegyensúlyozott gyakorlását. Owen, *Az új erkölcsi világ* könyve, I. rész, 1836, különösen 1–2. oldal

Két állítást tehát külön kell tartani. Owen felismeri az egyének közötti eltérést, miközben hatalmas átalakító erőt tulajdonít környezetüknek. Elmélete determinisztikus anélkül, hogy mindenkinek ugyanazokkal a képességekkel vagy személyiséggel rendelkeznie kellene.

Érvelésének legerősebb változata azonban messze túlmutat a társadalmi befolyás elismerésén. Ismételten úgy kezeli a helyes jellemképződést, mint valamit, amit szinte biztosan lehet elérni. Ez jelentős távolságot teremt a hihető megfigyelés – hogy a körülmények mélyen befolyásolják a fejlődést – és sokkal erősebb elvárása között, miszerint a racionális megállapodások megbízhatóan megszüntethetik az erkölcsi gonoszság fő forrásait.

A tanítás megváltoztatja az erkölcsi felelősség jelentését is. Owen támadja azt a feltételezést, hogy az egyének a társadalom által jutalmazott vagy büntetendő jellem végső szerzői. A *társadalom új nézete* második esszéjében feltűnő példája arra kéri az olvasókat, hogy cseréljék fel a bírák és bűnözők neveltetését. Ha formáló körülményeiket megfordították volna, néhány bírói zsarnok vádlottként jelenthettek volna meg előtte, és néhány elítélt vádlott bírává válhatott volna. Owen, *A társadalom új nézete*, második esszé

Ennek a példának az ereje abban rejlik, hogy kihívást jelent az erkölcsi önelégültséggel. A sikeres és tiszteletre méltó emberek gyakran személyes felsőbbrendűség bizonyítékaként értelmezik pozíciójukat. Owen megkérdezi, mennyivel függ ebből a felsőbbrendűségből a lehetőségektől és képzéstől, amelyek nem állnak rendelkezésre azok számára, akiket elítélnek.

Az ő álláspontja nem törli el a jó és káros viselkedés közötti különbséget. Ez megváltoztatja a káros viselkedés magyarázatát és az arra adott válasz indoklását. Három kérdést különböztethetünk meg:

- Kárt okozott egy cselekedet?
- Milyen körülmények és hajlamok okozták ezt?
- Megérdemli-e a szerző szenvedést, mert végül ő teremtette meg ezeket a hajlamokat?

Owen az elsőre igennel válaszolhat, miközben a másodikra irányítja a figyelmet, és elutasítja a harmadik mögöttes feltételezését. Gyakorlati irányultsága megelőző és korrektor: megszünteti a sérülések okait, alakítson ki jobb szokásokat, és védi az embereket a közvetlen károktól.

Ennek ellenére feszültség van a büntetés szélsőséges elutasítása és a reform során elfogadott korlátozások között. Korai írásai lehetővé tették az azonnali sérülések megelőzésére irányuló intézkedéseket, és New Lanark továbbra is alkalmazta a fegyelmet. Az érett eszmény, hogy

megszabaduljon az egyéni jutalmaktól és büntetésektől, az új intézményekben a megfelelő emberek előzetes sikeres formálásán múlott. Nem szabad úgy értelmezni, mint egy utasítást, hogy minden korlátozást azonnal eltávolítsanak a meglévő társadalomból.

Owen elméletének különösen eredeti jellemzője, hogy **a jellem okainak megértése maga is megváltoztatja az erkölcsi érzéseket**. Az, hogy tudomása arról, hogyan vált egy másik ember azzivá, amilyen, gyengíti a gyűlöletet, a neheztelést és a bosszúállót. Az elkövető, vallási ellenfél vagy idegen ellenség érthetővé válik, mint egy ember, aki más körülmények között alakul ki.

Így a tudatos erkölcsi változás két összekapcsolt folyamaton keresztül működik. Az egyik megváltoztatja a magatartást alakító környezetet. A másik megváltoztatja, hogyan értik és reagálnak az emberek viselkedésére. Egy társadalom anyagilag javulhat, miközben megőrizi az intenzíven büntető erkölcsi kultúrát; ezzel szemben az egyének együttérző meggyőződéseket szerezhetnek, miközben továbbra is olyan intézmények alatt élnek, amelyek bizonytalanságot és konfliktust teremtenek. Owen programja mindkettőt átalakítja.

Determinizmusa a hatalmasokra is vonatkozik. A papokat, uralkodókat és gazdag tulajdonosokat maguk is tévesen hiedtek érdekeikről. *Katekizmusában* Owen azt állítja, hogy még a látszólag kiváltságos csoportok is elveszítik a racionális társadalmi rend teljes előnyeit. Ez segít megmagyarázni abban a reményében, hogy különböző osztályokat meg lehet győzni egy közös átalakulás támogatására. Owen, *Az Új Erkölcsi Világ Katekizmusa*, különösen 5–7. oldal

Ez a kiterjesztés következetes univerzalizmust ad elméletének: senkit sem zár ki az ok-okozati magyarázat vagy a lehetséges fejlődés alól. Ez gyengeséget is eredményez. Akik hatalmat élveznek, pontosan megérthetik annak közvetlen előnyeit, és szándékosan megvédhetik azokat. Az ellenállásuk nem feltétlenül pusztán abból fakad, hogy félreértik mindenki számára elérhető felsőbbrendű boldogságot.

Owen azonban azt a mércét követeli, amely szerint az egyik jellem jobb a másiknál. Központi kritériuma a boldogság, amelyet a testi jóllét, az intellektuális fejlődés, a kellemes társadalmi kapcsolatok és az emberi képességek gyakorlása révén értenek. Boldogságról alkotott fogalma magában foglalja a mértékletességet: az emberi szükségletek megfelelő kielégítését, nem pedig korlátlan stimulációt követni. A *Katekizmus különösen* egyértelművé teszi ezt a kapcsolatot a szükségletek, az egyensúlyos tevékenység és a boldogság között. Owen, *Katekizmus*, 2–4. oldal

Érvelése az egyéni boldogságot mások boldogságával is összekapcsolja. *Az A New Look of Society első esszéjében a* felvilágosult önérdeket a közösség jólétét előmozdító magatartás alapjaként mutatja be. Az együttműködésnek olyasmivé kell válnia, amit az emberek előnyösnek kell tapasztalni, nem pedig egy folyamatosan érdekeik ellen kényszerített kötelességként. Owen, *A társadalom új nézete*, első esszé

Analitikusan azonban három különböző állítás létezik: hogy az emberek boldogságra vágynak; hogy boldogságuk gyakran másoktól függ; és hogy egy racionálisan szervezett társadalom képes összeegyeztetni mindenki érdekeit. Az első kettő nem határozza meg a harmadikat. A tekintélyről, szeretetről, elismerésről, szűkös lehetőségekről és preferált életmódokról szóló viták akkor is fennmaradhatnak, ha az anyagi bizonytalanság csökken.

Az oktatás Owen számára a legfejlettebb gyakorlati megoldást adta a kooperatív hajlamok kialakításának problémájára. Széles körben értette az oktatást, magában foglalva a korai kapcsolatokat, testi aktivitást, érzelmi élményt, szórakozást és a mindennapi életben való megszokásos részvételt.

Az A New Look of Society *harmadik esszéjében* a játszóteret fontos erkölcsi formáció helyszíneként írja le. A gyerekeknek meg kell tanulniuk elkerülni, hogy megsérüljenek társaiknak, és aktívan hozzájáruljanak boldogságukhoz. Az idősebb gyerekek, akik már hozzászoktak ehhez a gyakorlathoz, segítenének megalakítani ezt az újoncok körében. Az ismétlődő tapasztalatok révén a együttműködő viselkedés ismerős és végül megszokott lett. Owen, *A társadalom új nézete*, harmadik esszé

A javasolt mechanizmus ötvözi az oktatást, a példát, a gyakorlást és a tapasztalt elégedettséget. A gyermek egy egyszerű szabályt hall, másokban betartja, cselekszik annak alapján, és megtapasztalja a kölcsönös kedvesség előnyeit. Az erkölcsi tanulás a hétköznapi interakció részévé válik.

Ez a megközelítés magyarázatot ad Owen aggodalmát a kellemes tanulás és a szórakozás iránt. Ahol az oktatás félelemmel és megaláztatással társul, a gyerekek megtanulhatják az elkerülést, a rejtőzést vagy az alávetettséget. Ha a tanulás a kíváncsisághoz és élvezethez kapcsolódik, akkor okuk van önként részt venni. A zene, a tánc, a beszélgetés, a tárgyak és a természet megfigyelése így hozzájárulhatnak az erkölcsi fejlődéshez.

Ian Donnachie tanulmánya a New Lanark iskolákról megmutatja ezeknek a gyakorlatoknak a szélességét és fegyelmi aspektusait. Az oktatás ösztönözte a társasági életet és a toleranciát, miközben értékelte a rendet, az egységességet és a kezelhető viselkedést is. A történelmi bizonyítékok jelentős oktatási újításokat támasztanak alá; nem bizonyítják, hogy Owen egy hibátlan módszert fedezett fel az erkölcsi jellem kialakítására. Donnachie, "Oktatás Robert Owen új társadalmában"

Az 1816-ban nyílt Jellemformáló Intézet testesítette meg ezt a kibővített oktatási ambíciót. New Lanarkban az iskolai oktatás és a szabadidő egy szélesebb körű program részét képezte, amely javított életkörülményeket és korlátozásokat tartalmazott a kisgyermekek gyári munkájára. A tíz év alatti gyerekeket kizárták a gyári munkából, és az oktatás esti ellátással folytatódott. New Lanark Trust, Owen reformjainak beszámolója

Ugyanakkor New Lanark azt is megmutatja, miért nem lehet az erkölcsi fejlődést és a szabadságot egyszerűen egyenértékűként kezelni. Az intézmény továbbra is vezetői hatalom alatt maradt. A munkásokat felügyelték, a lakosok viselkedését szabályozták, a tisztaság és a mértékletesség pedig szervezett beavatkozás kérdése volt.

A híres *Silent Monitor* különösen láthatóvá teszi a feszültséget. Egy színes blokk minden dolgozó viselkedésének értékelését mutatta, és az értékeléseket karakterkönyvekben rögzítették. Még akkor is, ha elkerülték a szigorú büntetést, a magatartás nyilvánosan titkos maradt és hírnévi nyomásnak volt téve alávetve. Az Open University beszámolója arra is figyelmeztet, hogy a munkaerő részéről viszonylag kevés közvetlen tanúvallomás maradt fenn. Open University, *Robert Owen és New Lanark*

Egy szimpatikus értelmezés szerint Owen viszonylag enyhe módszereket alkalmazott egy átmeneti környezetben. Kritikus értelmezés szerint egy jóindulatú vezetői jó jellemről alkotott

képe pontosan azokat a tulajdonságokat tartalmazhatja, amelyek megkönnyítik a munkavállalók irányítását. Mindkét értelmezés megérdemli a figyelmet.

A kialakuló kérdés alapvető a tudatos erkölcsi reformhoz: **Ki dönt arról, hogy mely hajlamokat kell ápolni, és hogyan kérdőjelezhetik meg a képzésben részt vevők ezt a döntést?** Egy program javíthatja a jólétet, miközben a kedvezményezetteknek korlátozott hatáskörük marad a fejlesztés definíciója felett.

Owen kooperatív szerveződés felé való mozdulása abból a hitből fakadt, hogy az oktatás nem lehet elszigetelni a gazdasági élettől. Ha az emberek folyamatosan bizonytalanságnak és ellenséges érdekeknek vannak kitéve, az iskolának nehéz lenne tartós együttműködést kialakítani.

A *Lanark megyéhez intézett jelentés* tehát összekapcsolja a foglalkoztatást, a termelést, az elosztást és a jellemet. Owen olyan településeket javasolt, amelyek a mezőgazdasági és egyéb termelő tevékenységeket közös megállapodásokkal és oktatással ötvözik. Gazdasági diagnózisa hangsúlyozta, hogy nem lehet megszervezni és elosztani a termelőerő bővítésének előnyeit. A munkás-alapú csere és együttműködés célja az volt, hogy csökkentse a megtévesztő alkudások és ellentétes érdekek lehetőségét. Owen, *jelentés Lanark megyéjének*

Az erkölcsi logika a következőképpen rekonstruálható:

Intézményi állapot	**Owen beszámolójában általában ösztönözi a viselkedéseket**	**Javasolt változásirány**
Bizonytalanság az alapvető ellátás felett	Szorongás, védekező felhalmozódás, bizalmatlanság	Megbízható ellátás és hasznos foglalkoztatás
Rivalizálás gazdasági előnyért	Elrejtés, megtévesztés, ellenséges ellenséges	Szövetkezeti termelés és közös haszna
Kimerítő munka	Ingerlékenység, szűkült fejlődés, káros menekülési formák	Munka oktatással és szabadidővel kombinálva
Szektariánus neveltetés	Ellenséges viszony a másképp képzett emberekkel szemben	Ismerete arról, hogyan szerzik meg a hiteket
Büntető bánásmód	Félelem, neheztelés, titkolás	Megelőzés és korrekciós ellátás
Ismétlődő együttműködési tevékenység	Bizalom és törődés másokért	Tedd az együttműködést a mindennapi élet normális részévé

Ez a táblázat a programjának oksági szerkezetét fejezi ki; nem szabad egyetemesen igazolt empirikus törvények halmazaként értelmezni.

Owen szocializmusának erről következtében jellegzetes erkölcsi célja van. A kollektív megállapodásoknak meg kell változtatniuk a személyes előny és a társadalmi kötelezettség közötti kapcsolatot. Az embereknek abba kell hagyniuk a kedvességet ismétlődő áldozatként, amelyet egy egyébként versengő világ követeli.

Ez magyarázza azt is, hogy vonzódik a viszonylag átfogó közösségek iránt. Egy kooperatív iskola, amelyet radikálisan eltérő gyakorlatok vetnek körül a foglalkoztatásban, a háztartásban

és a kereskedelemben, tartós ellenhatásokkal szembesülhetett. A közösség olyan környezetet kínált, ahol több formáló intézmény megerősíthette egymást.

Az ilyen átfogóságnak nyilvánvaló ára van. Ahogy az élet egyre nagyobb része lesz egy integrált oktatási projektnek, egyre kevesebb hely marad a közösség tekintélyes jó fejlődési felfogásán kívül. Owen erőfeszítése, hogy eltávolítsa az ellentmondásos hatásokat, kérdéseket vet fel az intellektuális függetlenségről és az alternatív életmódok legitimitásáról.

A vallás egy másik jelentős felülvizsgálati területet alkotott. Owen egyre inkább támadta a kialakult vallási rendszereket, mert azok megosztották az embereket, ösztönözték a megérdemelt büntetés tanítását, és fenntartották azokat a hiteket, amelyeket a kritikus reflektálás előtt szereztek meg. 1817-es nyilvános támadása a vallás ellen fontos szakaszt jelentett radikalizálódásában. Siméon, "Robert Owen: A brit szocializmus atyja?"

Érett álláspontja azonban magában foglalta a *racionális vallást*. Elismerte egy érthetetlen eredetű erőt, miközben a vallási gyakorlatot a kedvességben és az emberi boldogság előmozdításában helyezte el. Programjának egyszerű leírása tehát nem lenne elég. A központi átalakulás a szektariánus tanítások tekintélyével és az ezekből levezetett erkölcsi következményekkel foglalkozott. Owen, *A társadalom racionális rendszerének vázlata*, 7–9. o.

A házasság különösen kézzelfogható példát ad Owen kísérletére, hogy lecserélje a megszokott erkölcsi ítéleteket. Érvelése a szeretet akaratlan jellegével kezdődik. Az emberek nem parancsolhatják maguknak egyszerűen egy bizonyos személyt véglegesen szeressenek. Az intézményi megállapodások, amelyek megkövetelik a szeretet folytatását tapasztalattól függetlenül, őszinteséget és szenvedést okozhatnak.

Házassági előadásaiban Owen védelmezte a tartós, szeretetteljes szövetségeket, és megkérdőjelezte a vagyon, függőség vagy kötelező állandóság által fenntartott rendszereket. Az 1840-es kiadás melléklete javasolta a házasság és különválás eljárásait, az akadálymentes válást, az újraházasodáshoz köthető szégyent elleni védelmet, valamint a gyermekek megszervezését. Programja ezért nem nevezhető megfelelően válogatás nélküli házassági ellenállásként. Owen, *Előadások a régi erkölcstelen világ papságának* házasságairól, különösen melléklet, 86–90. oldal

Az elméleti jelentőség jelentős. Egy korábban elítélt gyakorlat – egy boldogtalan házasság megszüntetése – más erkölcsi mércével is legitimné válhat. Ezzel szemben a korábban dicsérett magatartás – házasság fenntartása a megsemmisült szeretet ellenére – kitéve lehet a kritikának.

Itt Owen nemcsak a megszokott erények megszerzésének eszközeit változtatta. Átdolgozta az erkölcsi jóváhagyás és elutasítás tartalmát. A szeretet, őszinteség, jólét és az érintettek iránti gondoskodás okot adott az örökölt szabályok újragondolására. A jogi eljárások és a kollektív ellátás segítettek volna a módosított erkölcs megvalósításában.

Elmélete átmeneti stratégiát is megkövetelt. A meglévő rendszerek alapján tanult emberektől nem várható el, hogy azonnal megbirtokolják az új társadalom által megkövetelt természeteket. Egy reformerként sem feltételezhette egyszerűen, hogy egy intézményi terv önmagát megvalósítja.

Owen a meggyőzésre, gyakorlati demonstrációra, fokozatos intézményi változásokra és az erőforrásokat irányító emberek támogatására támaszkodott. *Az A New View of Society negyedik*

esszéjében a káros magatartást ösztönző törvények felülvizsgálatát és egy nemzeti jellemformáló rendszer kidolgozását szorgalmazta. A kormánynak kezelnie kell a bűnözést előidéző körülményeket. Owen, *A társadalom új nézete*, negyedik esszé

Stratégiája úgy értelmezhető, mint egy összesített folyamat elindításának kísérlete: működőképes megállapodásokat alakítson ki, bemutatják előnyeiket, magabiztosságot szerezzen, bővítik azok hatókörét, és képezzük a következő generációkat bennük. Ezért az átmeneti kompromisszumok részei voltak a projektnek.

Chris Rogers hangsúlyozta ezt a különbséget az átalakuláshoz szükséges megállapodások és azok között, amelyeket Owen egy teljesen fejlett szövetkezeti társadalomban várt. A befektetők, ideiglenes hierarchiák vagy más örökölt gyakorlatok jelenléte önmagában nem bizonyítja, hogy Owen feladta volna végső célját. Rogers, "Robert Owen, utópikus szocializmus és társadalmi átalakulás"

Ez fontos minősítés, de nem tudja minden kifogást megoldani. Egy átmeneti hatalom fennmaradhat. Egy reformernek meg kell magyaráznia, hogyan szerzik meg azok, akiket eredetileg iránymutatásnak vetettek ki, képesek és intézményi lehetőségek arra, hogy maguk irányítsák a folyamatot.

A New Harmony feltárta a gyakorlati nehézségeket. Owen és William Maclure 1825-ben szerezték meg az Indiana települést; Owen közösségi kísérlete 1827-ben feloszlott. Az oktatási és tudományos tevékenység ezután folytatódott, így a szövetkezeti szervezet kudarcát nem szabad összetéveszteni a település eltűnésével vagy annak minden eredményével. Indiana Levéltár és Iratok Igazgatósága, New Harmony

Személyes konfliktusok és a termelő munka és a mezőgazdaság megszervezésében okozott nehézségek hozzájárultak a felbomláshoz. Ezek a problémák egyetlen okon keresztül ellenállnak a magyarázatnak. Dél-Indiana Egyetem, a New Harmony történelmi beszámolója

Az erkölcsi változás elmélete számára a kísérlet körkörösséget tár fel: a közösségnek szüksége volt arra, hogy felnőttek között együttműködjenek az intézményei, mielőtt az intézményei kialakították volna azokat a együttműködő hajlamokat, amelyeken a siker állítólag függ.

Ez a megfigyelés nem csalja meg azt az állítást, hogy a környezetek befolyásolják a jellemet. Megkérdőjelezi azt az elvárást, hogy egy új környezet gyorsan legyőzheti a beágyazott szokásokat, miközben egyszerre oldja meg a termelés, a hatalom és a nézeteltérés problémáit. Az erkölcsi fejlődés és az intézményi életképesség eltérő időskálával bír.

Owen érett alkotmányos javaslatai kifejezetten szervezeti formát kívántak adni programjának. Az 1841-es *vázlat* életkor szerint szervezett tanácsokat fogalmazott meg, a háztartási igazgatást a harminc-negyven év közötti tagoknak, a külügyeket pedig a negyven-hatvan éveseknek osztották ki. Emellett kihirdette a lelkiismereti szabadságot, az egyenlő jogokat és az oktatást mindkét neműnek, valamint a kormányzati tanácsok hibáinak kezelésére szolgáló eljárásokat. Alkotmányos képzelete így magában foglalta a közös részvételt és a társadalmi élet kiterjedt adminisztrációját. Owen, *Vázla*, 10–14. oldal

Egy aggasztó intézkedés olyan embereket kezelt, akik fizikailag, szellemileg vagy erkölcsileg megbetegedtek, kórházi ellátásra szorulnak a gyógyulásig, a legenyhébb hatékony kezeléssel. Owen nem csak minden nézeteltérést azonosított a betegséggel, és lelkiismeretének védelmét

komolyan kell venni. Ennek ellenére a szabály egyértelmű veszélyt vet fel: egy olyan hatóság, amely meggyőződik arról, hogy a racionális intézmények szükségszerűen racionális magatartást eredményeznek, a tartós eltérést patológiának értelmezheti.

Ez egy szélesebb körű nehézséget mutat be. A büntető nyelvezet terápiás nyelvezetre való helyettesítése nem csökkenti automatikusan az egyének feletti hatalmat. Sok attól függ, ki határozza meg, mi számít betegségnek, milyen kezelés indokolt, és hogyan vitathatja az érintett személy ezeket az ítéleteket.

A tágabb kérdésben, miszerint az erkölcs tudatosan rekonstruálható-e a jogalkotással összehasonlítható, Owen különösen feltáró. Programja több olyan jellemzőt tartalmaz, amelyek a szándékos normák létrehozására emlékeztetnek:

- A meglévő szokásokat nyíltan kritizálják.
- Alternatív elveket írásban fogalmaznak meg.
- Az iskolák és egyesületek továbbítják ezeket az elveket.
- Az intézményi elrendezések támogatják a várható viselkedést.
- A felelősségvállalás, tiszteletreméltóság, házasság és együttműködés nyilvános ítéleteit szándékosan módosítják.

Ugyanakkor ezt az *erkölcs pozitivizációjának* nevezni feltétel szükséges. Owen nem tekintette érvényesnek az erkölcsi elveket pusztán azért, mert egy felhatalmazott testület valósította meg azokat. Azt állította, hogy tartós igazságokat fedez fel az emberi természetről és boldogságról, amelyekből megfelelő társadalmi rendszereket lehet levezetni.

Ezért elméletében két szint van. Az emberi intézmények tudatosan készülnek és változtathatók. A változtatásuk végső igazolása az emberi természet állítólag objektív törvényeiben rejlik. Álláspontja ötvözi a tudatos intézményi felépítést egy univerzálisan érvényes erkölcsi alapok iránti bizalommal.

Ez megkülönbözteti projektjét a nyitott végű erkölcsi törvényhozási rendszertől. A törvényhozás elismerheti, hogy több közül választott egyet, és később lecserélheti azt. Owen gyakran úgy ír, mintha a racionális rend alapvető elvei már véglegesen megszülettek volna. A megvalósítás javulhat, de az alapokat sokkal véglegesebb módon mutatják be.

Ennek az álláspontnak az erőssége, hogy megtagadja az örökölt szokásoknak az automatikus engedelmességi igényt. Gyengesége az, hogy a reformer által preferált normák tudományos szükségszerűség tekintélyét szerezhetik meg. A kérdés az, hogy az ellenzők tévednek-e a tényekkel kapcsolatozó, más legitim érték védelmében, vagy csupán ellenállnak a reformer projektjének.

Benthammel való összehasonlítás segít megtalálni Owen jellegzetes hangsúlyát. Mindkettő az intézményeket a boldogságra gyakorolt következményeik alapján értékelte, és Bentham a New Lanark vállalkozáshoz kötődött. Owen kivételes hangsúlyt adott annak, hogy milyen természetekkel lépnek be az emberek társadalmi kapcsolatokba. Figyelme kiterjedt a motivációk létrehozására is. A különbség a hangsúlyban rejlik: mindkét gondolkodó érdeklődött az intézmények, ösztönzők és az emberi fejlődés iránt. Open University, Owen és Bentham vitája

John Stuart Mill egy fontos korrekciót azonosít Owen tanításának legerősebb értelmezésére. *Önéletrajzában* Mill elmagyarázza, hogy a jellem kialakulásának elfogadása a körülmények által nem feltétlenül jelent tehetetlenséget. Egy személy vágyai és döntései maguk is megváltoztathatják a körülményeket és befolyásolhatják a jövőbeli jellemet. Az oksági magyarázat összhangban marad a értelmes önfejlesztéssel. Mill, *Önéletrajz*, V. fejezet

Owen esetében ez azt sugallja, hogy a tudatos erkölcsi változásnak magában kell foglalnia az emberek reflexív részvételét önmaguk formálásában. Megtanulhatják vizsgálni és felülvizsgálni a megszerzett szokásaikat. A gyakorlati kérdés az, hogy az oktatás hogyan fejleszti ezt a képességet, beleértve azt a képességet is, hogy megkérdőjelezze az oktatót.

Marx harmadik Feuerbach-ról szóló tézise felveti azt a problémát, hogy a pedagógusnak is nevelt kell lennie. Egy olyan elmélet, amely a felvilágosult reformereket arra bízza, hogy mindenki más megváltoztatását bízza, kockáztatja, hogy egy csoportot fogalmilag a társadalom fölé helyez, amelynek tagjait állítólag a körülmények alakítják. Marx, *Feuerbach-i tézisök*, III. tézis

Owen ennek az ellenvetésnek egy részére válaszolhat: maguk a reformerek is képesek betekintést szerezni egyedi tapasztalatokon keresztül, ahogy bárki más meggyőződéseket szerz. A determinizmus nem teszi lehetetlenné a felfedezést. A nehezebb probléma a tekintély. Egy betekintés megszerzése nem biztosítja a jogot arra, hogy mások életét átfogó módon szervezzék.

Érvelésének szerkezetéből további további korlátozások is származnak.

Először is, egy erkölcsi meggyőződés eredetének magyarázata nem bizonyítja annak igazságát vagy hamisságát. Egy örökölt hit lehet ésszerű, míg egy tudatosan kitalált elv tévedhet. Owen társadalmi felépítéséről szóló értelmezése ezért független igazolást igényel azokról az értékekről, amelyek alapján az eredményeit értékeli.

Másodszor, egyes jogsértések okainak megszüntetése nem bizonyítja, hogy minden jelentős konfliktus eltűnhet. A gazdasági biztonság és az emberi neveltetés javíthatja a kapcsolatokat, miközben nézeteltéréseket hagy fenn az elosztásról, elismerésről, intimitásról, vallásról és tekintélyről. Egy tartós erkölcsi rendhez eljárásokat kell alkalmazni a nézeteltérések kezelésére, valamint intézményekre az együttműködés ösztönzésére.

Harmadszor, a megfigyelhető konformitás nem elegendő bizonyíték az erkölcsi meggyőződésre. Egy munkás rendezett módon viselkedhet a felügyelet miatt; egy gyermek ismételheti a szabályt, mert a tanár elvárja azt. A tudatos erkölcsi változás értékelése megköveteli a nyilvános engedelmesség, a megszokott viselkedés, a reflektív elfogadás és a szabad ellenvélemény megkülönböztetését.

Negyedszer, Owen kísérletei nem voltak irányított bemutatói az egyetemes elméletének. A New Lanark rendkívül ügyes vezetőt, egy adott vállalkozást, örökölt intézményeket és egy meghatározott népességet foglalt magában. Sikerei bizonyítékot szolgáltatnak a lehetőségekről ezekben a körülmények között. Nem tudják bizonyítani, hogy egy egész társadalmat kiszámítható eredményekkel lehetne újjáépíteni. Ezzel szemben a New Harmony kudarca nem bizonyíthatja, hogy minden kooperatív megállapodásnak meg kell buknia.

Ennek következtében a modern történelmi munka egyre figyelmesebbé vált az Owen körüli emberekre és intézményekre. Siméon kutatásai New Lanarkot egy korábbi múlttal, örökölt

gyakorlatokkal és olyan lakókkal rendelkező közösségként hangsúlyozzák, akik képesek ellenállni a vezetői beavatkozásnak. Ez bonyolítja azt a képet, hogy egy reformer formálja az egyébként passzív lakosságot. Mark Allison kritika Siméon *Robert Owen kísérletéről New Lanarkban*

Owen legtartósabb hozzájárulása, hogy ragaszkodik ahhoz, hogy az erkölcsi követeléseket meg kell vizsgálni azzal a feltételekkel, amelyek között az emberektől elvárják, hogy kielégítsék azokat. Egy olyan társadalom, amely őszinteséget követel meg, miközben jutalmazza a megtévesztést, felelős nevelést követel miközben kimeríti a szülőket, vagy az együttműködést hirdeti, miközben fokozza a bizonytalanságot, akadályokat hoz saját erkölcsének.

Ambiciózusabb állítása – miszerint egy helyesen szervezett környezet univerzális erkölcsi harmóniát teremthet – sokkal kevésbé meggyőző. Munkája által felfedett tartós kutatási probléma tehát az, hogyan tegyék felelőssé a karaktert alkotó intézményeket azoknak, akiknek a jellemét formálják. Ez a probléma összekapcsolja az oktatást, a gazdasági szerveződést, az erkölcsi filozófiát és az alkotmányos korlátokat olyan módon, amely továbbra is központi szerepet játszik bármely komoly tudatos erkölcsi változáselméletben.

****

Auguste Comte

Auguste Comte kidolgozta a 19. század egyik legátfogóbb programját az erkölcs tudatos átalakítására. Célja az volt, hogy rekonstruálja azokat a társadalmi folyamatokat, amelyeken keresztül az emberek meggyőződésüket szerezik, ápolják érzéseiket, felismerik kötelességeiket, és megítélik egymást. Így az erkölcsi filozófia, az oktatás, a gazdasági szervezet, a közvélemény, a történelmi memória és a vallási gyakorlat összefonódó részeivé váltak projektjének.

A központi probléma, ahogy ő értelmezte, az volt, hogy hogyan lehet másokért való törődést felülmúlni az erősebb önérdekű övezetekkel. Válasza ötvözte az emberi tudományos megértést a kötődés, hála, tisztelet és jóindulatság szisztematikus ápolásával. Ennek a programnak a végső intézményi kifejezése az **ő Emberiség Vallása** volt.

Ez különösen jelentőssé teszi Comte-ot a tudatos erkölcsi változás történetében: megpróbálta elmagyarázni, **mit kell tartalmaznia egy új erkölcs** , és **hogyan lehet egy egész társadalmat élni annak alapján**.

A projekt pályafutása során fejlődött, az 1840-es években jelentős hangsúlyváltozással történt. A fő szakaszok a következők:

Korszak és fő művek	Hozzájárulás a szándékos erkölcsi átalakuláshoz
A társadalom átszervezéséhez szükséges tudományos munka terve (1822)	Megállapítja az intellektuális újjáépítés szükségességét a tartós társadalmi átszervezés előtt.
A pozitív filozófia kurzus (1830–1842)	Kidolgozza a tudományos és szociológiai keretrendszert a társadalmi rend és a történelmi változások megértéséhez.
A pozitív szellemről szóló diskurzus (1844)	Kifejezetten az emberiség ismeretein alapuló erkölcsöt képviseli, nem pedig teológián.
Általános nézet a pozitivizmusról (1848)	Összekapcsolja az erkölcsi megújulást az oktatással, nőkkel, munkásokkal, művészettel és egy új spirituális tekintélyvel.
Pozitív Politikai Rendszer (1851–1854)	Felépíti az érett társadalmi és vallási rendszert.
A pozitív vallás katexizmusa (1852)	Bemutatja az Emberi Vallás hitét, imádatát, kötelezettségeit és gyakorlatait.

Ezek a művek egy tartós társadalmi rekonstrukciós projekthez tartoznak, bár a későbbi írások a szeretetnek és a vallásnak olyan hangsúlyt adnak, amely több korai rajongót megzavart. Michel Bourdeau, "Auguste Comte."

Comte érzelmi átalakulását Clotilde de Vaux-val való kapcsolatához kötötte, akivel 1844-ben találkozott, és aki 1846-ban hunyt el. Ő emléke központi szerepet kapott a vallási képzeletében. Mary Pickering azonban figyelmeztet, hogy ne fogadjuk el Comte önéletrajzi magyarázatát kritikátlanul: későbbi rendszerének szellemi fejlődése nem redukálható egyszerűen erre a kapcsolatra. Hosszú ideje fennálló társadalmi összetartással és erkölcsi tekintélyvel kapcsolatos aggodalmai is számítanak. Pickering, "Clotilde de Vaux és az első találkozás Comte-tal."

Az értelmezési következmény fontos. Az, hogy későbbi vallását pusztán különc személyes kiegészítésként kezeljük, megakadályozza, hogy lássuk, hogyan kezeli egy olyan problémát, amelyet a tudományos magyarázat nem oldott meg: **hogyan válik a tudás tartós motívumává a magatartás számára.**

Comte kiindulópontja a társadalmi hatalom alapjaiban lévő válság diagnosztizálása volt. 1822-es tervében a hanyatló teológiai és feudális rend együtt él egy kialakuló renddel, amely még nem szerzett koherens szellemi szervezetet. A pusztítás és az újjáépítés együtt halad, de a kritika tovább haladt a közös elvek kialakulásánál. A folyamatos forradalmi tagadás ennek következtében akadályt jelent a konszolidációnak. Comte, *Terv*, bevezetés.

Aggodalma tehát mélyebb volt, mint az erkölcsi szabályok közötti nézeteltérés. Egy társadalom még mindig sok tisztességes egyént birtokolhat, miközben elveszítheti a megállapodást arról, miért kötik a kötelezettségeket, mely hatóságok érdemelnek bizalmat, és milyen célokat szolgálhat a társadalmi együttműködés.

Ez a diagnózis három könnyen összetéveszthető kérdést különböztet:

- Milyen erkölcsi meggyőződéseket vallanak az egyének?
- Mely intézmények reprodukálják ezeket az elítéléseket?
- Milyen közös megértés teszi ezeket az intézményeket tekintélyessé?

Egy olyan reform, amely csak az első kérdést tárgyalja, meggyőző könyveket hozhat létre anélkül, hogy megváltoztatná a hétköznapi viselkedést. Egy reform, amely csak a másodikat érinti, megőrizheti azokat az intézményeket, amelyek tanításai hitelességet vesztettek el. Comte egy rekonstrukciót akart, amely mindhárom kérdést magában foglalja.

Mary Pickering a tervezett sorozatot intellektuális forradalomként, erkölcsi megújulásként, valamint az azt követő társadalmi és politikai átszervezésként írja le. Céljai közé tartozott az osztálykonfliktus mérséklése és egy békésebb, igazságosabb társadalmi rend kialakítása. Pickering, "Auguste gróf."

Ezt a sorozatot úgy kell értelmezni, mint egy állítást a tartós változás alapjairól, nem pedig azzal, hogy az intézmények soha nem befolyásolják a hiedelmet. Egy alkotmány önmagában nem tudja biztosítani a működéséhez szükséges bizalmat és elkötelezettséget.

Történelmi elmélete érvet szolgált az erkölcs alapjai megváltoztatására, miközben megőrizte néhány örökölt erkölcsi eredményt. Comte három szakaszos törvénye megkülönbözteti a teológiai magyarázatokat, a metafizikai magyarázatokat absztrakt

entitásokon keresztül, míg a pozitív magyarázatokat megfigyelhető kapcsolatok és szabályosságok alapján. A szakaszok a gondolkodás fejlődésével foglalkoznak; nem szabad három tökéletesen szinkronizált történelmi blokkként kezelni.

A Pozitív Szellemről szóló diskurzusban azt állítja, hogy a kereszténység – különösen a középkori katolicizmus – segített megteremteni az erkölcs függetlenségét a politikai célszerűségtől. De az erkölcs egyre vitatottabb teológiától való folyamatos függősége most veszélyeztette tekintélyét. Azt is felismeri, hogy egy tanítás hiteltelenítése arra késztetheti az embereket, hogy elutasítsák az hozzá kapcsolódó értékes előírásokat. Comte, *Diskurzus a pozitív* szellemről.

A reformelv szelektív. Egy vallási igazolás összeomlása nem bizonyítja, hogy minden olyan gyakorlat, amelyet egyszer támogatott, értéktelen. Ugyanígy egy intézmény történelmi hasznossága sem bizonyítja annak állandó érvényességét.

Például a hála, a hűség és a sebezhetőek segítése újragondolható az emberi kapcsolatokhoz való hozzájárulásuk szempontjából. Erkölcsi jelentőségük nem kell eltűnni, ha teológiai magyarázatukat elhagyják.

Comte álláspontja így ötvözi a történelmi folytonosságot a szándékos rekonstrukcióval. Fel akarta azonosítani a korábbi erkölcsi rendszerekbe beágyazott eredményeket, új igazolást adni aznak, és integrálni őket egy átfogóbb rendbe.

A nehézség az, hogy történelemfilozófiája már meghatározza, hogy az újjáépítésnek haladnia kell. Ez visszatérő veszélyt teremt: preferált erkölcsi jövője úgy tűnhet, mintha egy felfedezett történelmi szükségszerűség tekintélyét birtokolja.

Erkölcsi pszichológiája megmagyarázza, miért nem lenne önmagában elegendő egy intellektuális forradalom. Comte megkülönbözteti az affektív impulzusokat, az intellektuális funkciókat és a gyakorlati képességeket. Az affektív területen belül az öncélú hajlamokat szembeállítja a három fő altruista érzésformával: a kötődéssel, a tisztelettel és a jóindulattal. Részletes osztályozása a 19. századi agyi fiziológiára és frenológiára támaszkodott. Ezek a biológiai állítások nem fogadhatók el bevált idegtudományként. Garry W. Trompf, "Comte tudományok osztályozása."

Az alapvető filozófiai kérdés akkor is érthető marad, ha ezt a fiziológiát elutasítják: **mi készteti az embert erkölcsileg cselekedni?**

Az ember megértheti, hogy az együttműködés a társadalom javát szolgálja, miközben továbbra is a személyes előrelépést helyezi előtérbe. A társadalmi kölcsönös függőség ismerete nem automatikusan generál hálát, önvisszafogottságot vagy aggodalomot. Ezért az erkölcsi változásnak meg kell változtatnia a motivációk relatív erejét és szervezettségét.

Ez tisztázza az ész szerepét is. Az ész képes következményeket feltárni, helyrehozni a tévedéseket, összehasonlítani a cselekvési irányokat, és stabilizálni az elköteleződéseket. De az érvelés olyan célokat igényel, amelyekre törekszik. Comte érett álláspontja az élet irányát a társadalmi szeretetnek adja meg, és az értelmet az értelmet adja az értelmet és hatékonynak.

Két elkülönülő állítás létezik:

1. Az emberi cselekvés általában olyan motivációkra épül, amelyek maguk nem a távolságtartó gondolkodás termékei.
2. A jóindulatú szándékoknak kell irányítaniuk a hírszerzés használatát.

Az első egy pszichológiai állítás; a második pedig normatív elkötelezettség. Comte rendszere gyakran közelíti őket egymáshoz, de igazolásuk más érveket igényel.

Az altruizmus a tervezett erkölcsi átalakulásának szervező elve. Comte vezette be a kifejezést, hogy másra irányult érzést és viselkedést jelöljön. Eredeti jelentése magában foglalta mind a szimpatikus érzelmi reakciókat, mind a mások javát szolgáló cselekvést; szélesebb volt, mint egy alkalmi jótékonysági önfeláldozás cselekedete. Suzanne Keen hangsúlyozza ezt a kapcsolatot az érzés és a cselekvés között, amelyet későbbi empátia és altruizmus viták gyakran elválasztanak. Keen, "Az 'altruizmus' teret teremt az empátiának, 1852."

A vivre pour autrui – *élj másokért – a mondása tehát az élet irányvonaláról szól.*

Analitikusan ez három szinten érthető:

- **Figyelem:** kinek az igényei és tapasztalatai kerülnek az ember tudatába?
- **Motiváció:** mennyi súlyt kapnak ezek az igények?
- **Gyakorlat:** milyen tartós viselkedés következik?

Egy reform egyik szinten sikeres, másikon kudarcot vallhat. Valaki segíthetés nélkül is tudatosabb lehet a szenvedésnek; egy másik főként a hírnév megőrzése érdekében teljesíthet jótékonysági elvárásokat. Egy komoly erkölcsi átalakulás magyarázatot kell adni a tudatosság, motiváció és cselekvés közötti összefüggéseknek.

Comte ereje abban rejlik, hogy nem tekinti teljesnek az erkölcsi oktatást, ha valaki képes megismételni a helyes elveket. Sebezhetősége abban rejlik, hogy hajlamos feltételezni, hogy a szimpátia koordinált ápolása döntőbben oldja meg a kötelezettségek közötti konfliktusokat, mint amennyire valójában tudná.

Az ember családja, polgártársai, az emberiség és a jövőbeli generációk iránti törődés különböző irányokba húzódhat. Az altruizmus egy irányultságot azonosít anélkül, hogy automatikusan megfelelő módszert nyújtana minden konfliktus megoldására.

Comte kifejezetten leírja az erkölcsi fejlődést, mint amely hajlamos a szervezett beavatkozásra. A pozitivizmus általános nézetében *azt állítja, hogy a társadalmi élet már most is visszafogja az önző öbököket, és szimpatizálóakat gyakorol. A tudatos egyéni és kollektív cselekvés erősítheti a kedvező hatásokat, és gyengítheti a kedvezőtleneket. Ezt nevezi erkölcsművészetének, elismeri annak korlátait, és megkülönbözteti a pusztán spontán fejlődéstől.* Comte, A pozitivizmus általános nézete, *II. fejezet.*

Ez a legvilágosabb válasz arra a kérdésre, hogy rendelkezett-e tudatos erkölcsi változás elméletével: kifejezetten javasolta, hogy egy meglévő fejlődési irányzat átalakítását a rendszerszintű gyakorlati erőfeszítés tárgyává alakítsa.

Érvelése a következőképpen rekonstruálható:

1. Az embereknek több versengő természete van.

2. A társadalmi körülmények ismétlődően aktiválnak bizonyos hajlamokat, mint másokat.
3. Az ismételt aktiváció tartós szokásokat alakíthat ki.
4. Az intézmények képesek megszervezni ezeket a körülményeket.
5. Ennek következtében az erkölcsi hajlamok tudatos intézményi elrendeződésekkel alakíthatók ki.

Vegyünk egy példás alkalmazást. Egy iskola dicsérheti az egyéni sikert, miközben az etikai órákon együttműködve tanít. Comteanus szemszögből nézve az elismerés szokásos elosztása alááshatja a formális tancát. Az erkölcsi reform megkövetelné az iskola rutinját, példáit, kitüntetéseit és kapcsolatait a kifejezett oktatással együtt.

Ugyanez az érvelés érvényes a munkahelyekre és a közéletre is. Egy társadalom nem várhat magabiztosan szolidaritást, ha a leglátványosabb jutalmai következetesen ünneplik a dominanciát, a felhalmozódást és a versenygyőzelmet.

Az empirikus kérdés azonban minden esetben nyitott marad: mely megállapodások okoznak tartós problémát, melyikek külső konformitást, és melyek váltanak ki ellenállást? Comte minden mechanizmusra általános programot kínált, nem kísérleti bizonyítékot.

A család számít, mert az erkölcsi kötődéseknek konkrét kapcsolatokon keresztül kell fejlődniük. Az emberiségre kiterjedő törődés olyan kapcsolatokkal kezdődik, amelyekben egy másik ember jóléte érzelmileg jelentőssé válik.

Ez hihető fejlődési betekintést ad: nehéz stabil aggodalomot építeni egy hatalmas absztrakció iránt gondoskodás, függőség, hála és felelősség tapasztalatai nélkül.

De az átmenet nem automatikus. A családi szolidaritás lehet idegenekkel szembeni ellenségessé, kivételezetté vagy az örökölt előnyök védelmévé. Philippe Steiner megmutatja, hogy Comte felismerte a családi egoizmust, beleértve az örökléssel és szülői ambícióval kapcsolatos erkölcsi torzításokat. Steiner, *Comte, Altruizmus és a politikai gazdaságtan kritikája*.

Az oktatási feladat ezért nehezebb, mint a kötődés erősítése. Emellett **kiterjeszteni és fegyelmezni kell a kötődést** is.

Egy hasznos elemző különbség az, hogy megtanulom, hogy *valaki fontos* nekem, és hogy *mások is számíthatnak, még akkor is, ha nem az enyémek*. Az első érzelmi erőt ad; a második elgondolkodást, képzeletet, találkozásokat és olyan intézményeket igényel, amelyek képesek megkérdőjelezni a pártfogultságot.

Ez az egyik pont, ahol Comte projektje függetlenül értékelhető vallási következtetéseitől. Figyelme a motivációk fejlődésére továbbra is értékes, még akkor is, ha elutasítjuk azt az elképzelést, hogy egyetlen spirituális hatóságnak kellene felvezénnie ezt a fejlődést.

A nőkkel való bánásmódja egy alapvető feszültséget tár fel a javasolt reformon belül. Comte kiváltságos szerepet adott a nőknek az erkölcsi művelésben, miközben megvédte őket a fontos közhatalomi formákból. Vincent Guillin Comte–Mill-vitáról szóló tanulmánya megmutatja, hogy biológiai és frenológiai feltételezések hogyan támogatták ezt a szexuális hierarchia védelmét. Guillin, "Le penchant biologique de la sociologie comtienne: La question de l'égalité des sexes."

Az erkölcsi megbecsülés és az intézményi egyenlőség közötti különbség döntő. Egy csoportot elnélkülözhetetlennek, csodálatra méltónak vagy erkölcsileg felsőbbrendűnek lehet nevezni, miközben megfosztják tőle a hatalmat, hogy meghatározzák, milyen feltételek alatt teljesíti a kijelölt feladatait.

Ez módszertani problémát teremt a tudatos erkölcsi reform számára. A reformernek el kell döntenie, mely meglévő rendszerek feltételes és módosíthatók, és mely állítólag állandó emberi természet jellemzőit fejezik ki. Ha az örökölt elvárásokat biológiai szükségleteknek minősítik, a tudományos nyelv megvédheti a konvenciókat a kritikától.

Comte ezért egyszerre támogatja a kiterjedt erkölcsi rekonstrukciót, és példája annak szelektív korlátainak. A vallási hatalom újragondolására való hajlandósága nem hozott egyenértékű hajlandóságot minden fennálló hierarchia újragondolására.

Az Emberiség Vallása biztosítja érett programjának átfogó intézményi formáját. Szerkezete egyesíti a tanítást, az istentiszteletet és a szabályozott életmódot. Andrew Wernick hangsúlyozza, hogy ezek inkább egymáshoz kapcsolódó vallási szervezetet alkotnak, nem pedig független filozófiai állítások gyűjteményét. Wernick, *Auguste Comte és az Emberiség Vallása.*

A megfelelő függvényeik a következőképpen fejezhetők ki:

Komponens	**Szándékos hozzájárulás az erkölcsi változáshoz**
Tanítás	Ez egy közös értelmezést ad az embereknek a helyzetükről és kötelezettségeikről.
Imádat	Ismételten érinti azokat az érzéseket, amelyek fenntartják az elkötelezettséget.
Az élet szabályozása	Összekapcsolja a meggyőződéseket és érzéseket a hétköznapi viselkedéssel.

A koncepcionális újítás az összehangolásukban rejlik. Egy meggyőző doktrína érzelmileg gyenge maradhat; az erős kollektív érzelem iránytalan lehet; fegyelmezett viselkedés fennmaradhat értés nélkül. Comte igyekszik minden összetevőt támogatni a többieket.

Az emberiség a tudás, a szeretet és a szolgálat közös tárgyává válik. Történelmi dimenziója minden egyént generációk között helyezi be. A nyelv, tudás, készségek és intézmények megelőzik bármely személyt, és lehetővé teszik annak az egyén eredményeit.

Az egyik elemző következtetés a teljesen önteremtett egyén megítélésének kihívása. Az örökölt előnyök elismerése támogathatja a hálát és a felelősséget az utódok iránt.

Azonban a függőség önmagában nem dönti el, hogy mi tartozik, kinek vagy milyen körülmények között. A történelmi örökség magában foglalja az elnyomást, a hibát és kizárást is. A hálát együtt kell élnie azzal a képességgel, hogy kritizálja, amit átadtak.

Ráadásul Comte embersége erkölcsileg kiválasztott kollektíva, nem pedig pusztán az emberi lények biológiai összessége. Ez egy további kérdést vet fel: ki határozza meg, mely életek és hozzájárulások érdemelnek be a tekintélyes emlékezetébe?

A rituálé célja, hogy az erkölcsi elköteleződések ismétlődővé és érzelmileg jelenlenek legyenek. A *katekizmus* magán- és nyilvános istentiszteletet, valamint kilenc társadalmi szentséget határoz meg, amelyek a születéstől és oktatástól a halálig és posztumusz beépítésig terjedő szakaszokat jelölnek. Kifejezetten kimondja, hogy ezeknek a szentségeknek jogilag opcionálisnak kell lenniük, párhuzamos polgári intézmények is rendelkezésre állnak. Comte, *Pozitív vallás katekizmusa*, különösen a társadalmi szentségek megvitatása.

Ennek a megállapodásnak a jelentősége világosabb, ha megkérdezzük, mit csinálnak a rituálék. Figyelmet osztanak el, személyes eseményeket kötnek össze a közérdekelékkel, alkalmakat teremtenek, és mások számára is láthatóvá teszik az elkötelezettségeket.

Például egy szakmához való belépéshez kapcsolódó ceremónia felelősségként jelentheti a munkát azok iránt, akik annak megfelelő teljesítményétől függenek. Egy megemlékezés megváltoztathatja, hogy a közösség mely eredményeket csodálja.

Ez egy elmélet az erkölcsi változásról az idő szervezésén és az elismerésen keresztül. Az értékek tartósabbak lesznek, amikor a kollektív gyakorlatokban visszatérnek.

Azonban az ismétlődő részvétel nem egyenértékű az erkölcsi meggyőződéssel. A rituálé mélyítheti az elkötelezettséget, rutinná válhat, vagy megtaníthatja az embereket, hogyan fejezzék ki az elvárt érzelmet. Hatása részben attól függ, hogy a résztvevők képesek értelmezni, megkérdőjelezni és átalakítani azt.

Comte jogi opciós rendelkezése tehát lényegi. Ez megakadályozza, hogy egyszerűen a projektjét kötelező vallási vallási vallásként írja le. De a jogi tartózkodás szabadsága nem szünteti meg minden társadalmi nyomásforrást.

Az oktatás a fő kapcsolat a javasolt tanítás és az egymást követő generációk között. Comte a korai nevelést anyai irányítás alatt képzelte el, majd rendszerszintű nevelést; a *Katekizmus* a váltást tizennégy évre teszi.

Ennek a sorozatnak a szélesebb célja az érzelmi fejlődés, az intellektuális megértés és a társadalmi felelősségvállalásra való felkészülés koordinálása. Sikere azt jelentené, hogy az emberek erkölcsi kötelezettségekkel szembesülnek kapcsolatokon és gyakorlatokon keresztül, mielőtt rendszerszintű magyarázatot kapnának ezekről.

Ez a felfogás többet követel az oktatástól, mint az információ továbbítását. A figyelem, az ízlés, a törekvés és az ítélőképesség kialakulásával foglalkozik.

Ugyanakkor alapvető különbség van aközött, hogy valakit megtanítanak egy kötelezettség megértésére, és valakit arra tanítanak, hogy elfogadjanak egy kijelölt helyet. Egy közös tanterv lehetővé teheti az együttműködést, de elnyomhatja a nézeteltérést arról, hogy mit szolgáljon az együttműködés.

Az erkölcsi nevelés legerősebb változata képessé tenné az embereket azoknak az intézményekben, amelyek az őket oktatta és az igazságtalanságot felismernék. Comte rendszere most sokkal kevésbé biztonságos, mert a várható pozitív konszenzus korlátozott fogalmi teret hagy a megfelelően tájékozott és erkölcsileg komoly felnőttek közötti tartós nézeteltérésnek.

A spirituális és világi hatalom szétválasztása célja, hogy erkölcsi korlátokat szabjon a gyakorlati hatalomra. Comte spirituális hatalma oktatja, tanácsot ad és ítél a magatartásban; a világi hatalom irányítja a gyakorlati ügyeket. *Az Általános nézetben* kifejezetten megkülönbözteti a konzultatív elméleti tekintélyt a gyakorlati parancstól. A megállapodás célja, hogy megakadályozza, hogy a vagyon és a kormányzat önálló végső erkölcsi bírákká váljanak. Comte, *A pozitivizmus általános nézete*, a beszélgetés zárása.

Vonzereje könnyen érthető. Azoknak, akik az erőforrásokat irányítják, felelősséget kell vállalniuk olyan szabványok előtt, amelyeket egyszerűen nem vásárolhatnak vagy rendelhetnek el.

De ez a probléma egy részét az intézményre hárítja, amely ezeket a szabványokat értelmezi. A kormánytól való függetlenség nem teremti meg az intellektuális megbízhatóságot, az erkölcsi pártatlanságot vagy az elszámoltathatóságot.

Így három kérdés válik elkerülhetetlené:

- Hogyan választják ki az erkölcsi tekintélyeket?
- Hogyan lehet megkérdőjelezni ítéleteiket?
- Mi történik, ha több megbízható hatóság nem ért egyet?

Egy intézmény korlátozhatja a gazdasági hatalmat, miközben saját területén elnyomóvá válik. Ezért a vonatkozó védelem nehezebb, mint két hatalom szétválasztása: mindegyiknek nyitottnak kell lennie a kritikára és korrekcióra is.

Itt teremt nehézséget Comte egységes tanításba vetett bizalma. A nézeteltérés túl könnyen hiányos oktatásként, önző ellenállásként vagy történelmi visszamaradottságként jelenthet meg, nem pedig annak lehetséges jeleként, hogy maga a tanítás felülvizsgálatra szorul.

Gazdasági javaslatai az ipari kölcsönös függőség erkölcsi jelentésének megváltoztatására törekednek. Steiner szerint Comte szerint az emberek már egymásért dolgoznak a munkamegosztás révén, miközben tevékenységüket gyakran elsősorban önérdeken keresztül értik. Az altruizmusnak tudatossá kell tennie ezt a társadalmi hozzájárulást. A felhalmozott tőke szintén összeköti a generációkat; annak adminisztrációját és átadását társadalmilag kell értékelni. Steiner, *Comte, Altruizmus és a politikai gazdaságtan kritikája*.

Ez jelentős kiterjesztése az erkölcsi reformnak a gazdasági életbe. A kérdés az, hogyan értik meg a résztvevők szerepük céljait.

A munkáltató a termelő eszközöket személyes gazdagítás eszközeiként vagy felelősséggel ruházó erőforrásként tekintheti. Egy szakember a kompetenciát magánelőnyként vagy a szakmához támaszkodók tartozásának tekintheti. A formális tevékenység hasonlónak tűnhet, de a vezér motivációja eltér.

Ennek ellenére az erkölcsi újraértelmezés nem megfelelő helyettesítő az anyagi hatalom vizsgálatának. Egy munkavállaló védelme nem függhet teljes mértékben attól, hogy a munkáltató megfelelő lelkiismeretet fejlesszen.

Ezért két különálló kérdés létezik:

1. Hogyan válhatnak a gazdasági szereplők felelősségteljesebbek?
2. Milyen megállapodások védik az embereket, ha ezek a szereplők továbbra is felelőtlenek maradnak?

Comte jelentősen hozzájárul az elsőhöz. Erkölcsi tekintélyre való támaszkodása kevésbé meggyőző, mint teljes válasz a másodikra.

A kötelességek előnyben részesítése a jogokkal szemben különösen világossá teszi a tételeket. A *Katekizmus* azt állítja, hogy az emberek egy olyan világba lépnek, amely már eleve tele van elődeik, kortársai és utódjai iránti kötelezettségekkel. Comte ennek megfelelően arra törekszik, hogy az egyéni jogok uralkodó nyelvezetét kölcsönös társadalmi kötelezettségekkel helyettesítse. Comte, *Katekizmus*, a közélet megvitatása.

Az alapvető kihívás erőteljes: az egyének olyan juttatásokat kapnak, amelyeket nem hoztak létre, és nem tudják teljesen visszafizetni. Az erkölcsi élet nem redukálható személyes igények védelmére.

De a javasolt helyettesítés nem feltétlenül ebből a megfigyelésből fakad. A jogok meghatározhatják, hogy mások mit tartoznak valakinek; nem kell ellenségeskedni a kötelezettséggel vagy a társadalmi tagsággal szemben.

A hatalomra ráterelt kötelezettség és a sebezhetőek által bírt jog gyakorlati kezdeményezőkészségük alapján eltérnek. Egy joggal a sérülékeny személy igényt fogalmazhat meg anélkül, hogy előbb meggyőzné az erősebb félt a jóindulatosságról.

A kulcsfontosságú értékelés tehát az, hogy Comte erkölcsi rendszere mindenkinek hatékony álláspontot ad-e, amelyből a visszaélés megvitatható. A kölcsönös nyelvezet önmagában nem tudja a gyakorlatban megalapozni a kölcsönösséget.

Comte projektje különösen feltáró, ha összehasonlítjuk a jog szándékos megalkotásával. Egyértelmű hasonlóságok vannak: a normákat kifejezetten megfogalmazják, szakértők értelmezik, rendszerszinten tanítják, és szervezett válaszokkal támogatják őket a visszaélésekre.

Ugyanakkor Comte filozófiájában a "pozitív" kifejezést nem szabad összetéveszteni azzal az elképzeléssel, hogy egy norma érvényes pusztán azért, mert egy felhatalmazott intézmény hozta be. Javasolt tekintélye az emberiség és annak fejlődésének állított ismeretén alapul.

A különbségek pontosan kifejezhetők:

Kérdés	**A tudatos törvényhozás modellje**	**Comte javasolt erkölcsi rekonstrukciója**
Miért kellene a normának kötődnie?	Jogi hatalma elismert intézményektől és eljárásoktól függ.	Tekintélyét az emberi és társadalmi rend ismerete követeli.
Hogyan válik hatékonyá?	Kihirdetés, adminisztráció, ítélet és végrehajtás.	Oktatás, érzelmi nevelés, útmutatás és közvélemény.
Mi változik?	Jogilag releváns magatartás és intézmények.	Magatartás, motivációk, szokások és a társadalmi élet értelmezése.

Kérdés	A tudatos törvényhozás modellje	Comte javasolt erkölcsi rekonstrukciója
Hogyan engedélyezett a módosítás?	Azonosítható módosítási, hatályosítási és értelmezési eljárásokon keresztül.	Egy olyan tanításon keresztül, amely a társadalmi újjáépítés érett kereteként mutatja be magát.

Ez az összehasonlítás inkább egy analitikus rekonstrukció, nem Comte saját táblázata.

Ez egy központi aszimmetriát tár fel. Comte kiterjedt indoklást ad egy elavult erkölcsi tekintély felülbírálására, de sokkal kevésbé megfelelő magyarázatot ad arról, hogyan lehetne saját végső erkölcsi tekintélye jogosan felülmúlni.

A tudatos erkölcsi változás problémája tehát két szinttel rendelkezik: hogyan szervezzük meg az átmenetet, és hogyan őrizzük meg a jövőbeli átmenetek legitimitását. Egy rendszer lehet rendkívül innovatív az első szinten, míg a második szinten korlátozó.

John Stuart Mill kritikája azonosítja az átfogó erkölcsi felügyelet veszélyét. Mill ellenezte Comte egyéni élet irányvonalának mértékét, és védte a sokszínű tevékenységek és a személyes élvezet lehetőségét. Emellett megkülönböztette a bizonyítékokból és egyetértésből fakadó tekintélyt egy szervezett testület hatáskörétől, amely magatartást előír. Kritikája felismerte, hogy a korlátlan beszélgetés együtt létezhet az elnyomó társadalmi nézetekkel. Mill, *Auguste Comte és pozitivizmus*.

A kérdés nem az, hogy valaha is befolyásolja-e a közvélemény viselkedését. Minden társadalom az elismerésre, kritikára és informális elvárásokra támaszkodik. A kérdés az, hogy mennyire átfogó és koncentrált legyen ez a hatás.

Egy személy jogilag engedélyezett az ellenvélemény megítélésére, de egy összehangolt ítélettel szembesül, amely erkölcsi hiányosságot bizonyít. Ha az oktatás, az emlékezés, a szakmai elismerés és a vallási státusz mind egy tanon keresztül működik, a büntető büntetés formális hiánya kevés gyakorlati függetlenséget hagyhat.

Ez a kritika tisztázza Comte önzetének egy igényes vonását is. Ha minden tevékenységnek igazolnia kell magát, mint az egész szolgálatát, a hétköznapi személyes törekvések véglegesen egy átfogó erkölcsi bíróság elé válnak.

Egy védhető erkölcsnek meg kell magyaráznia, hogy mit tartoznak az emberek egymásnak, és mit dönthetnek jogosan maguk számára.

A legsúlyosabb filozófiai gyengeség az empirikus magyarázat, az erkölcsi igazolás és az intézményi tervezés elegendő szétválasztása. Ezek három különböző vállalkozás:

- Egy empirikus elmélet azt kérdezi, mi erősíti az együttműködést vagy mi változtatja meg a hajlamokat.
- Egy normatív elmélet azt kérdezi, hogy mely együttműködési formák és mely felállások érdemelnek támogatást.
- Egy intézményi elmélet azt kérdezi, ki cselekedhet ezekre az ítéletekre és milyen korlátok alatt.

Az egyik vállalkozás sikere nem garantálja a sikert a másikban.

Tegyük fel, hogy a kutatás megállapította, hogy egy adott oktatási gyakorlat nagyobb engedelmességet és társadalmi stabilitást eredményez. Ez még nem bizonyítaná, hogy az engedelmesség megfelelő, hogy a stabilizált megoldások igazságosak, vagy hogy a gyakorlat erőltetése legitim.

Ezzel szemben, ha egy értéket megvédeni tudunk, az nem bizonyítja, hogy egy javasolt módszer sikeresen ápolni fogja azt.

Comte rendszere a legmeggyőzőbb, amikor feltárja a kérdések közötti összefüggéseket. A legkevésbé meggyőző, amikor úgy kezeli ezeket a kapcsolatokat, mintha megszüntetnék a kérdésre külön-külön válaszolás szükségességét.

Történelmi jelentősége abban rejlik, hogy maga az erkölcs társadalmi termelése az elmélet explicit tárgyává válik. Számos tartós felismerést lehet kivonni anélkül, hogy elfogadnánk teljes programját: a meggyőződésekhez átviteli intézmények szükségesek; a motivációk művelést igényelnek; a gazdasági tevékenységnek erkölcsi jelentősége van; a kollektív emlékezet csodálatot terjeszt; és a teológia hanyatlása nem szünteti meg azokat a problémákat, amelyeket korábban a vallási szervezet kezelt.

Hatása szelektív átvételeken keresztül is átterjedt. Keen nyomon követi az altruizmus terjesztését a brit pozitivista és irodalmi körökben, bemutatva, hogy egy elem sokkal szélesebb körben terjedhet, mint az egész valláshoz való ragaszkodás. Keen, "Az 'Altruizmus' teret teremt az empátiának, 1852."

Ez a befolyás az intellektuális termelékenység bizonyítéka, nem pedig annak bizonyítéka, hogy Comte teljes intézményi terve eléri ígért erkölcsi átalakulását.

A munkája által felmerülő kérdés tehát pontos: **hogyan tud egy társadalom tudatosan jobb erkölcsi hajlamokat ápolni, miközben a hatalmat, amely azokat meghatározza és ápolja, nyitott marad a kritikának?** Comte szokatlan széleskörben magyarázza, miért van szükség az erkölcsi változásnak szervezett társadalmi támogatásra. Rendszere azt is megmutatja, miért igényel ez a támogatás korlátokat, elszámoltathatóságot és jogos lehetőségeket a nézeteltérésre.

****

Émile Durkheim

Émile Durkheim központi hozzájárulása a tudatos erkölcsi változás elméletéhez az az elképzelés, hogy a társadalom egyre inkább megértheti, kritizálhatja és szándékosan alakíthatja át saját erkölcsi életét – de csak azáltal, hogy átdolgozza azokat a társadalmi kapcsolatokat és intézményeket, amelyek az erkölcsnek tekintélyt adnak. Az erkölcsi reform ezért többre van szükség, mint jobb elvek megfogalmazása. Megköveteli, hogy megteremtsék azokat a feltételeket, amelyek során az emberek felismerhetik ezeket az elveket kötelezőnek, kötődhetnek hozzájuk, és beépíthetik őket a mindennapi magatartásba.

Ez az aggodalmak áthatja a munkamegosztás szociológiáján, az erkölcsi nevelésről szóló értelmezésén, a foglalkozási szerveződésre vonatkozó javaslataiban, politikai szociológiáján, valamint későbbi valláselemzésén. Ezek az írások nem alkotnak egyetlen befejezett értekezést az erkölcsi átalakulásról. Ennek ellenére támogatják annak feltételeinek, mechanizmusainak és korlátainak koherens rekonstrukcióját.

Durkheim álláspontja különösen jelentős, mert három különböző kérdést egyszerre vizsgál: **Hogyan születnek új erkölcsi eszmék? Hogyan irányíthatják tudatosan az emberek fejlődésüket? Hogyan válnak ezek az eszmék hatékony, tartós erkölcsökké?** Ezeknek a kérdéseknek a különállósága segít megmagyarázni elmélete erősségeit és megoldatlan feszültségeit.

Projektje egy történelmileg specifikus problémára adott válaszként fejlődött ki: a modern Franciaország erkölcsi újjáépítésére. Az iparosodás, a szakmai specializáció, a szekularizáció és a köztársasági politikai fejlődés gyengítette a régebbi hatalomforrásokat, miközben új elvárásokat teremtett az egyéniségre és igazságosságra. Durkheim pályafutása már a kezdetektől fogva összekapcsolta a szociológiát az oktatással: 1887-ben kezdett társadalomtudományt és pedagógiát tanítani Bordeaux-ban, majd 1902-ben a Sorbonne-ba költözött. A társadalom kutatása és a pedagógusok felkészítése ugyanahhoz a gyakorlati feladathoz tartozott. Jean-Claude Filloux hangsúlyozza ezt a kapcsolatot a szociológiai tudás, az oktatási intézmények és az egyén iránti tiszteletet követő társadalom kialakítása között. Filloux, "Émile Durkheim."

A vállalkozáshoz kapcsolódó főbb írások a következők:

Munkássága	Dátum	Hozzájárulás az erkölcsi változás megértéséhez
A munkamegosztás a társadalomban	1893; jelentős második előszó 1902-ben	A szolidaritás változása, a gazdasági igazságtalanság és az irodai erkölcsi intézmények szükségessége
A szociológiai módszer szabályai	1895	Társadalmi diagnózis, normális állapot, patológia és a deviancia lehetséges hozzájárulása
Öngyilkosság	1897	Hiányos integráció és szabályozás intézményi megoldásokat igényelő problémákként
"Individualizmus és az értelmiségiek"	1898	Az egyéni méltóság mint kollektív eszmé, amely képes kritikát engedélyezni
Erkölcsi nevelések	Elsősorban az 1902–1903-as kurzus; 1925-ben adták ki	Világi erkölcsi formáció, fegyelem, kötődés és autonómia
"Az erkölcsi tények meghatározása" további beszélgetésekkel	1906	Erkölcsi tekintély, erkölcsi kritika és a tudományos reflexió szerepe
"Értékítéletek és a valóság ítéletei"	1911	Az eszmék és értékelések társadalmi formációja
A vallási élet elemi formái	1912	Kollektív élmények, szimbólumok és rituálék mint erkölcsi kreativitás forrásai
Szakmai etika és polgári erkölcs	Korábbi előadások; Francia kiadás 1950, angol fordítás 1957	Foglalkozási szabályozás, demokratikus reflexió, jogok, tulajdon és szerződéses igazságosság

A posztumusz megjelenési dátumok számítanak: az oktatási és politikai előadások Durkheim szellemi fejlődéséhez tartoznak halála előtt, 1917-ben. Nem szabad későbbi gondolatainak kiegészítéseként értelmezni őket. Durkheim írásainak bibliografikus áttekintése.

A kiindulópont az, hogy az erkölcs már létezik társadalmi valóságként, mielőtt egy filozófus elkezdi újraalkotni. Az emberek kötelezettségekkel, tilalmakkal, becsületnormákkal, igazságossági elvárásokkal és felelősség megítélésével szembesülnek a társadalmi életben. Ezek megtestesülnek a gyakorlatokban, intézményekben és explicit állításokban is.

Durkheim ezért az erkölcsi szabályokat empirikus vizsgálat tárgyaiként kezeli. Történelmiket, tekintélyüket, társadalmi eloszlásukat és intézményekkel való kapcsolatukat meg kell vizsgálni. Egy reformer, aki a jók állítólag magától nyilvánvaló definíciójával kezdi, kockázatot vállal, hogy figyelmen kívül hagyja azokat a feltételeket, amelyek bármilyen erkölcsi rendet hatékonysá tesznek.

Értelmezése két dimenziót is megkülönböztet az erkölcsi tapasztalatnak. Az erkölcsi követelmény **kötelezettségként jelenik** meg, amely hatalmat hordoz a közvetlen hajlamon túl. Ugyanakkor az erkölcsi cselekvés **valamihez való ragaszkodást is magában foglal:** az

emberek megtapasztalhatják a kollektív célok iránti elkötelezettséget beteljesítő és kívánatos élményként. A büntetéstől való félelem önmagában nem magyarázhatja ezt a kombinációt. Durkheim erkölcsi kötelezettségről és kívánatosságról szóló beszámolója.

A szándékos reform következménye jelentős. Az, hogy megváltoztatják, amit az emberek elmondanak, hogy jóváhagynak, csak egy része az erkölcsi változtatásnak. Egy sikeres reformnak azt is meg kell változtatnia, hogy miért érzik magukat felelősnek, mely jogsértések váltanak ki rosszallást, mely eredmények érdemelnek tiszteletet, és mely kollektív célok vonzzák fel elkötelezettségüket.

Például képzeljük el, hogy egy intézmény az egyenlő bánásmód elvét veszi fel. Ha a mindennapi rutinok továbbra is jutalmazzák a favoritizmust, tagjai ellentmondásos leckéket tanulnak. A hivatalos elv létezhet egy kijelentésként, miközben az aktív erkölcs továbbra is a személyes hűség köré szerveződik. Egy durkheim-elemzés tehát az intézmény kapcsolatait és gyakorlatait vizsgálná a kinyilvánított értékeik mellett.

A modern differenciálódás erkölcsi változás szükségességét teremti, mert maguk a szolidaritás feltételei is változnak. *A munkamegosztás című művében* Durkheim megkülönbözteti a szolidaritást, amely főként hasonlóságon – mechanikus szolidaritáson alapul – a differenciálott, de egymástól függő tevékenységekhez kötődő szolidaritástól – az organikus szolidaritástól.

Ahol a kollektív élet nagymértékben a hasonlóságon alapul, az erkölcs kiterjedt konformitást követelhet meg. Ahogy a specializáció fejlődik, az emberek egyre inkább különböző szerepeket töltenek be és más életet élnek. Együttműködésük kötelezettségeket igényel, amelyek megfelelnek ezeknek a különbségeknek. Az általános erkölcsi egyezség továbbra is szükséges, de nem jelenthet abból abból, hogy mindenki azonos foglalkozással, szemlélettel vagy életmóddal rendelkezik.

A válság akkor merül fel, amikor a régebbi szabályozások hatékonyságát veszítik, míg az új megfelelő szabályok alulfejlett maradnak. Durkheim válasza az, hogy megszervezi az egymáshoz való függőséghez kapcsolódó kötelezettségeket, beleértve a tisztességes viszonyokat a speciális funkciók között. Ennek megfelelően összekapcsolja az erkölcsi rekonstrukciót a nagyobb igazságossággal és a szolidaritást akadályozó egyenlőtlenségek korrekciójával. Robert Alun Jones elemzése a *Munkamegosztásról*.

Ez egy első kritériumot ad a reform értékeléséhez: **lehetővé teszi-e a javasolt erkölcs, hogy az emberek együttműködjenek a valódi társadalmi körülményeik között?**

A kérdésnek két oldala van. Egy fennmaradó szabály akadályozhatja azokat a kapcsolatokat, amelyekre egy differenciált társadalomnak szüksége van. Ezzel szemben, az örökölt korlát eltávolítása egy létfontosságú kapcsolatot megfelelő szabályozás nélkül hagyhat. Ezért az erkölcsi modernizációt nem lehet pusztán azzal mérni, hogy hány tilalom szűnik meg, vagy hány új kötelezettséget jelentenek be.

Az anomia elemzése azonosítja, mi történhet, amikor a változás gyorsabban feloldja a szabályozást, mint az új szabályozás. Az Öngyilkosság *című művében* Durkheim azt állítja, hogy a gazdasági válsággal és a hirtelen jóléttel járó zavarok megzavarhatják a kialakult elvárásokat. A probléma nem redukálható anyagi nélkülözésre: az emberek elveszíthetik társadalmilag támogatott érzéküket arról, mit várhatnak és mit követhetnek ésszerűen.

Megkülönbözteti a nem megfelelő szabályozást a hiányos integrációtól. Az előbbi a törekvések rendezésére vonatkozik; az utóbbi a csoportokhoz és célokhoz való kötődésre. Gyakorlati megoldásaik nem lehetnek azonosak. Több szabály nem feltétlenül biztosít összetartozást, míg az erősebb összetartozás nem állít automatikusan igazságos vagy érthető korlátokat.

Ezért Durkheim túlmutat az elszigetelt egyénekre irányuló buzdításokon a társadalmi élet megszervezése felé. Ezek történelmi szociológiai érvek, nem pedig teljes kortárs öngyilkossági magyarázatok. Jones öngyilkosság-elemzése.

A tudatos erkölcsi változás elmélete számára a tartós kérdés az átmenet kezelése. A reform alááshatja a régi elvárások hitelességét anélkül, hogy azonnal hiteles pótlásokat teremtene. Egy program, amely a megszokott kötelességeket elavultnak nyilvánítja, további felelősséget vállal: magyarázza, hogyan marad fenn az együttműködés, a kölcsönös elvárások és a személyes orientáció.

A tudományos reflexiónak szándékosabbá kell tennie az erkölcsi átalakulást. Durkheim ambíciója, hogy túllépjen a hagyomány megvizsgálatlan elfogadásán és a spekulatív erkölcsi konstrukción. Az erkölcsi jelenségek vizsgálatának segítenie kell azonosítani azok okait, működésük feltételeit, és azokat a változásokat, amelyek szükségesek, amikor ezek a körülmények megváltoznak.

François-André Isambert találóan írja le Durkheim erkölcstudománya és a szekuláris erkölcs projektje közötti kapcsolatot. A tudományos megértés célja az volt, hogy képességet biztosítson az erkölcsi jelenségekre való cselekvésre, ahogyan a természetes folyamatok ismerete növeli a cselekvés lehetőségét. A szociológus és az erkölcsi reformer tehát összefüggő szerepek, bár a magyarázat és a gyakorlati beavatkozás továbbra is megkülönböztethető. Isambert, "Durkheim: une science de la morale pour une morale laïque" (1990).

Gyakorlati módszerként rekonstruálva ez azt jelenti, hogy felteszjük:

- Milyen társadalmi kapcsolatok támogattak eredetileg egy szabályt?
- Melyik kapcsolat létezik még?
- Milyen hatásokat gyakorol most a szabály?
- Milyen felmerülő elvárásokat nem ismeri fel?
- Milyen intézmények támogathatnának egy megfelelőbb megoldást?

Ezek a kérdések inkább az ő megközelítésének elemző rekonstrukciója, nem pedig egy hivatalos eljárási ellenőrzőlista.

Különösen fontos következmény következik: a reformátor meggyőződése, hogy egy elv csodálatra méltó, nem helyettesítheti annak társadalmi megvalósításának vizsgálatát. Mégis, az a bizonyíték, hogy egy elv nehezen valósítható, nem dönti el, hogy megérdemes-e az elkövetést. Durkheim elmélete akkor erősebb, amikor társadalmi tudáson keresztül fegyelmezi a reform ambícióját; akkor válik vitatottabbá, amikor a tudományos diagnózis maga az erkölcsi cél meghatározása alapján válik vissza.

A normális és a patológiai közötti megkülönböztetése a kritikát szolgálja, de ugyanakkor komoly nehézséget is okoz. *A Szociológiai Módszer Szabályai* című művében a normalitást egy társadalmi típushoz és fejlődési szakaszhoz viszonyítják. Egy társadalomban való megvalósulás nem bizonyítja, hogy egy gyakorlat megfelelő lenne a jelenlegi helyzetéhez.

Durkheim a deviancia szerepét is lehetővé teszi az erkölcsi fejlődésben. Szókratész példája azt mutatja, hogy a meglévő szabályok által elítélt magatartás előre jelezheti egy erkölcsösséget, amely egyre válik valóra. A kollektív ítélőképesség bizonyos mértékű rugalmasságra van szükség, ha erkölcsi újítás valósul meg. Ez nem tesz minden vétséget progresszívré; tagadja, hogy a konformizmus megfelelő erkölcsi érték mércéje. Jones elemzése a *Szociológiai Módszer Szabályairól.*

A nehézség az, hogy jövőben eldöntsük, mely távozások fejezik ki a fejlődő erkölcsi lehetőséget, és mely károsítja a nélkülözhetetlen kapcsolatokat. A történelmi siker nem adhat elegendő választ: egy mozgalom uralma révén győzhet. Egy intézmény kitartása sem bizonyítja igazságosságát.

Durkheim így teret nyit az alapozott erkölcsi kritika számára anélkül, hogy vitathatatlan módszert kínálna minden konfliktus megítélésére ezen a téren belül.

Legnyíltabb erkölcsi reform védelme megkülönbözteti a társadalmat az önmagáról alkotott uralkodó véleménytől. Az 1906-os "Az erkölcsi tények meghatározása" című műhöz kapcsolódó vitákban azt állítja, hogy a közvélemény tartalmazhat fennmaradásokat, félreértéseket és elégtelenül megfogalmazott törekvéseket.

Az erkölcsi kritikus ezért a megalapozott véleménytől a kollektív élet jobb megértéséhez hivatkozhat. Durkheim Szókratészt úgy mutatja be, mint olyan szükségleteket és hajlamokat, amelyek az egyéni tudatán túlmutattak, még akkor is, ha bírái nem ismerték fel azokat.

A tudományos reflexió ezen az összefüggésben korrekciója és irányítása a morál irányába vezethet. Feladata egy megfelelőbb kollektív eszmény megfogalmazása. Durkheim azonban kétséget von egy javasolt erkölcs gyakorlati értékében, amely teljesen elszakadna minden létező társadalmi törekvéstől. Durkheim, "Az erkölcsi tények meghatározása" és válaszai az ellenvetésekre.

Ezt az álláspontot leginkább úgy értik, mint a **kritikaelméletet, amely a történelmileg fejlődő társadalmi életből származik**. A kritikus feltárhatja a társadalom intézményei és saját kialakuló kötelezettségei közötti feszültségeket.

Vegyünk egy olyan társadalmat, amely elismeri az egyenlő polgári státuszt, miközben elviseli az örökölt kizárást a fontos lehetőségektől. Egy reformátor egyértelművé teheti az ellentmondást, és támogathatja az intézményi változásokat. Az új követelésnek társadalmi múltja van, mégis következményei meghaladják azt, amit a többség jelenleg elfogad.

Még mindig veszély van: valaki azt állíthatja, hogy jobban ismeri a társadalom "valódi" szükségleteit, mint a tagjai. Durkheim érve feltámasztja az igazolt ellenvélemény lehetőségét, de a mélyebb kollektív valóság nyelvezete is az apaternalizmus forrásává válhat.

Az erkölcsi individualizmus adja Durkheim reformozó gondolkodásának lényegi irányát. 1898-as "Individualizmus és az értelmiségiek" című esszéje, amelyet a Dreyfus-ügy alatt írt, megkülönbözteti az emberi méltóság iránti elkötelezettséget a magánelőny hajszolásától.

Az ember olyan státuszt szerzett, amelyet Durkheim a szentség nyelvezetén ír le. Az egyén tisztelete maga is kollektív erkölcsi elkötelezettség. Egy emberrel szembeni igazságtalanság

ezután sértheti a társadalom alapvető erkölcsét, még akkor is, ha hatalmas intézmények védik ezt az igazságtalanságot.

Az esszé azt is hangsúlyozza, hogy az örökölt szabadságnyilatkozatok további fejlesztést igényelnek. A szabadságot használhatóvá kell tenni, a képességeket ápolni, és a szerződéses kapcsolatokat igazságosabbá kell tenni. Az értelmiségieknek nincs kizárólagos politikai joghatóságuk pusztán azért, mert tudósok; a hétköznapi gyakorlati erkölcsi ítélkezés felismerheti a tisztességes meghallgatás szükségességét. Durkheim, "Individualizmus és az értelmiségiek."

Ez egyedi szerkezetet ad elméletének. A kollektív hatalom támogathatja az egyéni függetlenséget, és egy intézmény kritikája megvédheti a kollektív erkölcsöt.

Hans-Peter Müller ennek megfelelően értelmezi Durkheim projektjét az individualizmus erkölcsi politikájaként: a központi probléma az, hogy a szabadság és a személyes méltóság hogyan szerez hatékony társadalmi, intézményi és kulturális támogatást. Müller, "Emile Durkheims Moralpolitik des Individualismus" (2009).

A reformok következményei túlmutatnak a tolerancián. Ha az egyéniség értékes, az intézményeknek képesnek kell lenniük az emberek számára, hogy fejlesszék és gyakorolják azt. Az oktatás, a szakmai kapcsolatok és a politikai rendszerek erkölcsi szempontokká válnak, mert támogathatják vagy akadályozhatják ezt a fejlődést.

A világi oktatás Durkheim legfenntartottabb gyakorlati programja az erkölcs tudatos megváltoztatására. A Moral Education *nyitó előadása* azt állítja, hogy a teológiai nyelv eltávolítása önmagában nem képes megfelelő világi oktatást létrehozni. A vallási formák valódi erkölcsi tekintélyt és motivációt hordoztak; helyettük ezeknek a funkcióknak a megértése szükséges.

Kifejezetten tárgyi innovációt is szorgalmaz. Az egyéni méltóság iránti növekvő érzékenység igazságtalannak tűnik a korábban elfogadott kapcsolatoknak. Az oktatóknak segíteniük kell a fiatalabb generációknak megérteniük a felmerülő eszméket, és megszerezniük a képességet azok fejlesztésére. Az örökölt erkölcsi kódexnek nyitva kell maradnia további eredmények előtt.

Ugyanakkor a pedagógiát gyakorlati elméletként írja le: a rendelkezésre álló tudásra támaszkodik cselekvésre olyan körülmények között, amelyek nem várhatnak a befejezett tudományra. Megalapozott ítélőképességet igényel, nem pedig mechanikusan alkalmazható recepteket. Durkheim, *Erkölcsi nevelés*, 1. előadás.

Itt két változási dimenzió kapcsolódik össze. Az egyik a **kötelezettség** alapjait érinti: miért érdemel egy szabály elismerést. A másik a **kötelezettség tartalmát** érinti: mit tartoznak az emberek egymásnak. Egy szekuláris reform, amely csak a szókincset változtatja meg, érintetlenül hagyhatja a második dimenziót.

Durkheim oktatási javaslata tehát úgy értékelhető, hogy megkérdezik, vajon a tanulókat pusztán a társadalmilag jóváhagyott ítéletek megismétlésére készíti-e, vagy hogy felismerjék az ítéletek hiányosságait.

Az erkölcsi nevelés három eleme a fegyelem, a társadalmi csoportokhoz való ragaszkodás és az autonómia. A fegyelem kialakítja a szabályosságot, az önparancsot és a szabályok tiszteletét. A kötődés magatartási célokat ad a közvetlen személyes hajlamon túl. Az autonómia hozzájárul a cselekvési szabályokhoz és feltételekhez való megértést.

A 7. előadásban Durkheim különös súlyt ad az aktív és találékonyabb lelkiismeretnek az átmeneti időszakokban. Amikor az új erkölcs még fejlődik, az örökölt fegyelemhez való erősebb ragaszkodás nem elegendő. A 8. előadásban az erkölcs társadalmi feltételeinek ismerete támogathatja a megalapozott elfogadást és az abnormális elemek korrektatását.

Autonómiája ennek következtében történelmileg megszerzett képesség a társadalmilag formált viselkedés megértésére és irányítására. Ez nem jelenti azt, hogy minden ember egy teljes erkölcsi rendet teremthet saját preferenciája szerint. Durkheim, *Erkölcsi* nevelés, különösen a 2–8. előadások.

Minden elem más problémát kezel a reformban. A fegyelem lehetővé teszi a tartós magatartást. A kötődés motivációt ad a kollektív célok elérésére. Az autonómia lehetővé teszi, hogy az örökölt magatartás vizsgálat tárgyává váljon.

Kapcsolatuk nehéz. Egy tanuló megtanulhatja az önuralmat is, miközben a túlzott tiszteletet is. A kötődés ösztönözheti a nagylelkűséget, de ugyanakkor ellenségeskedést is kiválthat a kívülállókkal szemben. Ha megértjük, miért létezik egy szabály, megvilágosíthatja annak célját anélkül, hogy bizonyítaná legitimitását.

Domingo Fernández Agis az egyéni autonómia és a kötelező kollektív szabályok közötti egyensúlyt Durkheim oktatási gondolkodásának központi problémájaként azonosítja. Fernández Agis, "La educación moral" (2011).

A program védhető fejlesztéséhez tehát az oktatás szükséges ahhoz, hogy a kritika gyakorlatilag megvalósíthatóvá váljon. A tanulóknak lehetőségekre lenne szükségük arra, hogy megkülönböztessék egy szabály célját az azt érvényesítő személy érdekeitől, és megvizsgálják, hogy alkalmazása összhangban marad-e annak igazolásával. Ez az autonómia követelményének rekonstrukciója, nem pedig az állítás, hogy Durkheim teljes kortárs tantermi megfontolási pedagógiát biztosított.

Az iskolák azért számítanak, mert megszervezik az élményeket, amelyek révén erkölcsi hajlamok alakulnak ki. Az *Oktatás és a szociológiában* Durkheim az oktatást a társadalmi lény formálódásának tekinti. A társadalom közvetíti a közös elvárásokat, miközben felkészíti az embereket a differenciált társadalmi környezetre is. Az oktatási célok történelmileg a kollektív életből és annak szervezéséből erednek. Durkheim, *Oktatás és szociológia*, válogatott szöveg.

A gyakorlati jelentés az, hogy egy iskola magatartása a tantervével együtt közvetít erkölcsi leckéket. Az, hogy hogyan osztja el a figyelmet, hogyan alkalmazza a szabályokat, ismeri el a teljesítményt, kezeli a nézeteltéréseket és reagál a hibákra, az az erkölcsi nevelés részévé válik.

Egy intézmény, amely önkényes döntésekkel tanítja a pártatlanságot, gyengíti saját leckét. Egy tanítási felelősség, miközben minden lehetőséget megtagadnak az ítélőképesség gyakorlására, más ellentmondást teremt. Ezek a példák megmutatják, miért igényel a szándékos erkölcsi változás a tapasztalat szervezésére való odafigyelést.

Jeffrey Dill összehasonlítása Dewey-vel segít felismerni a fennmaradó feszültséget: Durkheim jelentős súlyt ad a gyermek által szembenéző tekintélyes erkölcsi rendnek, míg Dewey nagyobb hangsúlyt fektet a kutatásra és a társadalmi tapasztalatra az erkölcsi fejlődésben. Dill azt is felteszi a kérdést, hogyan működhetnek az ilyen oktatási projektek a kulturális pluralizmus şertői között. Dill, "Durkheim és Dewey és a kortárs erkölcsi nevelés kihívása" (2007).

A foglalkozási szervezet biztosítja a felnőtt élet megfelelő programját. Durkheim 1902-es előszavában a *Munkamegosztás című művéhez határozott* tisztázást tesz: a szakterületek közötti szokásos alkalmazkodás nem magyarázza meg teljesen, hogyan születnek kötelező szabályok. Egy megalkotott csoportnak jogkörrel kell rendelkeznie a szabályokkal, és aktívan megfogalmazhatja azokat, valamint az ellentétes érdekeket rendezheti.

Ezért olyan szakmai szervezeteket támogat, amelyek képesek a gazdasági gyakorlatokhoz megfelelő kötelezettségeket fejleszteni. Ezek a "vállalatok" szervezett foglalkozási közösségek, nem pedig a hagyományos kortárs értelemben vett vállalatok. Jelentőségük abban rejlik, hogy ötvözik a gyakorlati tudást, a folytonosságot, a kollektív tekintélyt és a rendszeres kapcsolatokat.

Kiemeli a mindennapi gazdasági magatartás erkölcsi következményeit is. Egy gazdasági szféra, amely a nem megfelelően korlátozott verseny köré szerveződött, nem választható el az erkölcsi élet többi részétől. Durkheim, a Munkamegosztás *második kiadásának előszava* .

Ez az egyik leghasznosabb meglátása a szándékos reformokba: **egy társadalomnak olyan intézményekre van szüksége, amelyek képesek konkrét kötelezettségeket előállítani és fenntartani.**

Az általános méltányosságra való felhívások sok gyakorlati kérdést megválaszolatlanul hagynak. Ki tartozik kinek információval? Mi minősül szakmai mérlegeléssel való visszaélésnek? Hogyan kell rendezni a versengő felelősségeket? Mely kötelezettségek maradnak fenn, ha azok teljesítése költséges lesz?

Egy működő erkölcsi intézmény képes az általános elköteleződéseket meghatározott elvárásokká alakítani, nehéz eseteket megvitatni, és tapasztalat alapján felülvizsgálni a szabványokat. Hatékonysága attól függ, hogy a résztvevők többként kezelik, mint külső végrehajtási mechanizmust.

A javaslatnak nyilvánvaló sebezhetőségei is vannak. A szakmai szolidaritás megvédheti a bennfenteseket, elrejtheti a visszaéléseket vagy kizárhatja a versenytársakat. A gyakorlati szakértelem felhasználható olyan kiváltságok igazolására, amelyeket a kívülállók hatékonyan nem tudnak megkérdőjelezni. Egy normát alkotó intézmény létrehozása következtében további kérdést vet fel: hogyan marad felelős a hatásköre a szélesebb közösség előtt?

Durkheim politikai szociológiája ezt az egyének, köztes csoportok és az állam közötti kapcsolaton keresztül kezeli. Az állam megvédheti az egyéneket az elnyomó családi, vallási, helyi vagy foglalkozási hatalomtól. A köztes csoportok viszont szükségesek ahhoz, hogy megakadályozzák az egyéneket abban, hogy elszigetelve szembesüljenek egy túlzottan domináns állammal.

Mark Cladis ezt a kapcsolatot Durkheim pluralizmusról és szolidaritásról alkotott értelmezésének központi alakjaként fejleszti. A kollektív intézmények fenntarthatják az egyéni

szabadságot, ha hatalmaik korlátozzák egymást, és amikor a foglalkozási élet egy szélesebb politikai közösség elszámoltathatósága marad. Cladis, "A szolidaritáson túl? Durkheim és huszonegyedik századi demokrácia a globális korban."

Az intézményi tanulság az, hogy egyetlen erkölcsi tekintélyforrás nem szabad az egész személyt magába szívni. Egy szakmai testület képes megítélni a szakmai felelősségeket anélkül, hogy minden életterületet előírna tagjai életének. Ugyanígy az állam felelőssége a közös feltételekért nem bizonyítja alkalmasságát minden kapcsolat irányítására.

Ez az építészet egy olyan megközelítést ad arra, hogy az erkölcsi reformot elosztott munkaként kezeljük. A különböző intézmények eltérő tudást és tekintélyformákat adnak hozzá. Kölcsönhatásuk feltárhatja azokat a hibákat, amelyeket egyébként az intézmények megkérdőjelezhetetlen hagynának.

A demokrácia hozzájárul azzal, hogy a kollektív megállapodásokat tudatos vizsgálat számára elérhetővé teszi. A politikai előadásokban Durkheim összekapcsolja a demokráciát a reflektív kollektív tudatosság szélesedő hatókörével, valamint a kormányzó intézmények és a lakosság közötti szorosabb kommunikációval. Az örökölt rutin által irányított ügyek vita, kritika és szándékos módosítás tárgyává válnak.

A megfontoló intézmények így növelik a társadalom képességét a változás előrejelzésére és irányítására. A kormánynak azonban többet kell tennie, mint az azonnali vélemény reprodukcióját: a reflexiónak távolságot kell tartania a ingadozásaitól. Durkheim, *Szakmai etika és polgári erkölcs*, különösen a VII–IX. előadások.

Ez közvetlen hozzájárulás a tudatos erkölcsi változás elméletéhez. Az átalakulás nemcsak bizonyos szabályokat érint, hanem **azt is, hogyan alakulnak ki a szabályok**. Azok a gyakorlatok, amelyek korábban megvizsgálatlan örökléssel maradtak fenn, a folyamatos közfigyelem révén újrahasznosíthatókká válhatnak.

Azonban a reflexió nemcsak a motiváción, hanem az érvelésen is függ. Atle Møen Habermashoz való összehasonlítása hangsúlyozza Durkheim nézetét, miszerint a közkommunikáció a kollektív érzelmekből és ceremóniákból merít erőt. Az embereknek olyan elköteleződésekre van szükségük, amelyek fontossá teszik számukra a nyilvános érvelésben való részvételt. Møen, "Demokrácia és közkommunikáció: Durkheim-i szemüveg Habermasról."

A megoldatlan probléma az, hogyan lehet megőrizni ezt a kollektív elkötelezettséget, miközben a lényegi nézeteltérést nyitva hagyjuk. Egy olyan intézmény, amely a kritikát hűtlenséggel azonosítja, megsemmisíti annak a reflexiós képességnek, amelyet a demokráciának fejlesztenie kellene.

Az igazságosság a gazdasági kapcsolatokban a javasolt erkölcsi rekonstrukció lényegi próbája. Durkheim a kényszerű munkamegosztásról szóló beszámolójában azt állítja, hogy a szolidaritás sérül, ha az örökölt pozíció vagy külső egyenlőtlenségek megakadályozzák az embereket abban, hogy megfelelő feladatokat töltsenek be.

A spontaneitás fogalma ezért olyan feltételeket feltételez, amelyek között a részvételt nem torzítja meg a beágyazott előny. A formálisan elérhető lehetőségek nem elegendőek, ha az örökölt korlátok továbbra is meghatározzák a hozzáférést. E feltételek korrigálása a

munkamegosztás erkölcsi szervezetéhez tartozik. Durkheim, *A munkamegosztás*, III. könyv, II. fejezet.

A releváns analitikus különbség a szabály formális szimmetriája és annak egyenlőtlen viszonyokban való működése között van. Két fél ugyanolyan formális engedéllyel rendelkezhet egy megállapodás elfogadására vagy elutasítására, miközben radikálisan eltérő következményekkel szembesülnek, mint az elutasítás.

A morális reformnak ezért meg kell vizsgálnia azokat a feltételeket, amelyek alatt a megállapodás megtörténik. Ellenkező esetben a függőséget választásként, az örökölt előnyt pedig elérésként mutathatja.

Durkheim örökléskritikája ennek az érvnek része. Alvin Gouldner bevezetője a *Szocializmus és Szent-Simon című művéhez* felhívja a figyelmet az örökölt vagyon, az egyenlőtlen szerződéses hatalom és Durkheim javaslata közötti kapcsolatra, miszerint az iparági intézmények átvehetnék a család által korábban betöltött gazdasági funkciókat. Gouldner bevezetője Durkheim *szocializmusához és Saint-Simonhoz*.

Durkheim nyitva hagyja az erkölcsi horizontot is. A politikai előadások végén azt vizsgálja, hogy a szimpátia túlmutathat az arányos érdemért járó jutalmun, mivel a természetes tehetségek maguk nem választottak. A korábban jótékonyságként értelmezett kötelességek szigorúbbá válhatnak és intézményi kifejezést szerezhetnek. Durkheim, *Szakmai etika és polgári erkölcs*, XVIII. előadás.

Ez egy különösen fontos erkölcsi változást sugall: egy cselekedet átléphet a csodált nagylelkűségből elvárt kötelességgé. A tudatos reform ezután magában foglalja ennek a megváltozott elvárásnak a felismerését, annak határainak meghatározását, és olyan intézmények létrehozását, amelyek képesek annak teljesítésére.

Későbbi valláselmélete megmagyarázza, miért nem redukálható az erkölcsi innováció racionális tervezésre. *Az Elemi Formákban az* intenzívebb kollektív élmény új eszméket teremthet és kivételes jelentőségű szimbólumokat adhat be. A rituálék és megemlékezések ezután megújítják az ezekhez az élményekhez kapcsolódó elkötelezettségeket.

Durkheim a társadalom eszméit a valóságának részeként kezeli. Konfliktus kialakulhat örökölt eszmék és a kibontakozó eszmék között, nem pedig egyszerűen a valóság és egy azon kívüli ideál között. Kifejezetten bírálja Comte kísérletét is, hogy mesterségesen újraélesítse a történelmi anyagokat élő kultuszná. A jövőbeli erkölcsi lelkesedés formáit egy értelmiségi tervező nem lehet előre teljesen meghatározni. Megjelenésük a kollektív élettől függ. Durkheim, *A vallási élet elemi formái*, Következtetés.

Az értékítéletekről szóló esszéje hozzáteszi, hogy az értékeléseket nem lehet kizárólag a tárgyak belső tulajdonságaival vagy gyakorlati hasznosságával magyarázni. A kollektív eszmék hozzájárulnak ahhoz, hogy a tárgyak és cselekedetek milyen jelentőséget szereznek. Durkheim, "Értékítéletek és a valóság ítéletei."

A gyakorlati következmény az erkölcsi adminisztráció korlátja. A tisztviselők szervezhetnek részvételi eseményeket, a pedagógusok tisztázhatják a felmerülő törekvéseket, és a szervezetek kidolgozhatják a szabványokat. Senki sem garantálhatja, hogy egy előírt eszmék élő hatalommá válik.

Az elkötelezettség és annak fenntartása közötti különbség is hasznos. Egy erős kollektív tapasztalat lelkesedést teremthet tartós gyakorlatok nélkül is. Ezzel szemben egy bonyolult intézményi keret megőrizheti azokat a formákat, amelyek motivációs ereje eltűnt. A tartós reform kapcsolatot igényel e két dimenzió között.

A különböző szálak összevonhatók egy szándékos erkölcsi átalakulás modelljévé. Az alábbiakban Durkheim műveinek rekonstrukciója található, nem pedig egy ilyen formában bemutatott sorozat:

Pillanat az erkölcsi átalakulásban	**A tudatos cselekvés hozzájárulása**	**Korlátozzák a reformerek elleni harcot**
A meglévő szabályok nem megfelelővé válnak	Azonosítsd azokat a kapcsolatokat és elvárásokat, amelyek megváltoztak	Önmagában az elégedetlenség nem határozza meg a megfelelő helyettesítést
Új törekvések jelennek meg	Tisztázzuk az igazságtalanság tapasztalatait, és fogalmazza meg a lehetséges eszméket	Az intellektuális megfogalmazás nem garantálja a kollektív elkötelezettséget
Az eszmék közismertté váltak	Kapcsolja össze a reflexiót a részvétellel és közös tapasztalattal	A lelkesedés lehet instabil vagy kizáró
A feladatok egyre határozottabbak lesznek	Olyan testületek létrehozása, amelyek képesek megvitatni és engedélyezni a szabványokat	A szervezett csoportok megvédhetik saját érdekeiket
Intézmények és gyakorlatok változnak	Változtassák meg azokat a feltételeket, amelyek alatt az emberek cselekednek és együttműködnek	A formális változás érintetlenül hagyhatja a kialakult betartásokat
Új hajlamok alakulnak ki	Tanítson gyakorlással, kötődéssel és megértéssel	A szocializáció konformizációvá válhat
Az új erkölcsöt ismét megvizsgálják	Fenntartsa a kritikát és intézményi felülvizsgálatot	A reformerek saját megállapodásukat véglegesnek tekinthetik

Ez a modell kiemeli az erkölcs és az intézmények kölcsönös kapcsolatát. Az intézmények segítenek a hajlamok kialakításában, de az erkölcsileg motivált emberek kritizálják és módosítják az intézményeket is. Egyik fél sem tekinthető passzív tükröződésként a másiknak.

Ez azt is megmagyarázza, miért haladhat a reform egyenlőtlenül. A köznyelv megváltozhat, mielőtt a mindennapi elvárások lennének; a szervezeti eljárások megváltozhatnak az érzelmi kötődések előtt; a fiatalabb generációk másként értelmezhetik az elveket, mint akik bevezették őket.

Durkheim elmélete megvilágítja a tudatos erkölcsi változás és a tudatos törvényalkotás összehasonlítását, miközben feltárja annak korlátait. Mindkettő magában foglalja az örökölt normák explicit megnyilvánítását, kritikának kitéve őket, és szervezett felülvizsgálati képességek kialakítását jelenti.

Az erkölcsnek azonban általában nincs egyetlen tekintélyes eljárása, amely során egy kötelezettség társadalmilag hatástalanná válhat egy adott pillanatban. Egy jogi törvény

meghatározott formális státuszsal rendelkezhet. Az erkölcsi elvárások kapcsolatok, lelkiismeret, megbecsülés, elutasítás és intézményi szokások révén maradnak fenn. Átalakulásuknak nincs egyenértékű általános kihirdetési és visszavonási mechanizmusa. Ezért egy durkheim-i beszámoló a kodifikációt körülvevő társadalmi folyamatokra irányítja a figyelmet. Egy szakmai kódex kifejezheti a már kialakuló elkötelezettséget, segíthet egy részben kialakult elköteleződést, vagy nagyrészt ceremoniális maradhat. Az, hogy ezek közül mely történik, attól függ, melyik közösség fogadja és gyakorolja azt.

Hasonlóképpen, egy hivatalos szabvány elhagyása nem feltétlenül szünteti meg az ahhoz kapcsolódó elvárásokat. Az emberek továbbra is kötelezőnek érezhetik magukat egy örökölt kötelesség miatt, miután az intézmények már nem követelnek azt. Mások felismerhetnek egy új kötelezettséget, mielőtt bármely hivatalos testület elismerné azt.

Steven Lukes és Devyani Prabhat elemzése hasznos itt, mert megkérdőjelezi azt az értelmezést, hogy Durkheim egyszerűen a jelenleg uralkodó erkölcs jogi érvényesítését támogatja. Kiemelik az egyéni méltóság szerepét a modern erkölcsöt fejlesztő kritikák megkülönböztetésében a központi kötelezettségeit sértő viselkedéstől. Lukes és Prabhat, "Durkheim a jogról és erkölcsről: a szétesés tézis."

Ennek eredményeként a különbség a szándékos erkölcsi formáció **szervezése és annak** feltételezése között, **hogy az erkölcsi tekintély automatikusan egy tekintélyből fakad**. Durkheim kiterjedt forrásokat kínál az előbbihez. Beszámolója erős okokat ad az utóbbi kételyei ellen.

A legmélyebb filozófiai ellenvetés a morál magyarázatából annak igazolásáig való átmenettel kapcsolatos. Az, hogy egy norma fenntartja a társadalmi kapcsolatokat, önmagában nem bizonyítja, hogy ezek a kapcsolatok megőrizni kellene. Az, hogy az emberek tekintélyként éreznek egy kötelességet, nem dönti el, hogy kell-e ezt megtenniük.

Frederick Neuhouser pontosan fogalmazza meg ezt a nehézséget: Durkheim nem magyarázza meg eléggé, hogy a történelmileg specifikus erkölcsi rendszerek hogyan rendelkeznek olyan tekintéllyel, amely lerövidíthetetlen a társadalmi reprodukcióhoz való hozzájárulásukra. Tudományos beszámolója képes azonosítani a rend problémáit, miközben annak alapvető elkötelezettségeinek végső hatalmát nem elég igazolja. Neuhouser, "Durkheim: A Erkölcstudomány" (2022). Durkheim emberi méltóság iránti elkötelezettsége jelentős normatív forrást jelent. Ennek ellenére kapcsolata szociológiai módszerével továbbra is vitatott. A méltóság azért igazolható, mert központi kollektív ideálmá vált, mert támogatja a differenciált társadalmi életet, vagy mert az emberek tiszteletet érdemelnek ezektől a tényektől függetlenül? Ezek különböző érvek.

További korlátozások következnek.

Először is, az **összetartás és az igazságosság eltérhet**. Egy csoport kizárással is fenntarthatja a szolidaritást. Ezért az erkölcsi elkötelezettség létrehozásának képessége nem elegendő bizonyíték arra, hogy az elköteleződés védhető.

Másodszor, **a szakértelemre való igényekhez intézményi ellenőrzések szükségesek**. Egy szociológus, oktató vagy adminisztrátor valódi eltérést azonosíthat a fennálló vélemény és a társadalmi körülmények között. Ez a lehetőség nem ad korlátlan hatáskört arra, hogy eldöntsék, milyen irányba fejlődjön a társadalom.

Harmadszor, **az erkölcsi pluralizmus tartós** lehet. Néhány nézeteltérés a közös eszmék versengő értelmezéseire vonatkozik; mások pedig arról szólnak, hogy mely eszmék irányítsák a kapcsolatot. A foglalkozási mediáció és a demokratikus vita nem garantálhatja a végleges megbékélést.

Negyedszer, a **kollektív érzelmi intenzitásnak nincs automatikus progresszív iránya**. Azok a folyamatok, amelyek erősítik a méltóság és szolidaritás iránti elkötelezettséget, erősíthetik az ellenségeskedést és az uralmat is. Az erkölcsi tekintély előállításának elméletének külön kell maradnia a tartalmának értékelésétől.

Ötödik, **a gazdasági igazságosság végpontja bizonytalan**. Roger Cotterrell felmérése megmutatja, mennyire másképp értelmezték Durkheimet: hogy igazságosabb diferenciás kapcsolatok működését keresi, jelentős rekonstrukciót igényel, és mint a lehetőségek egyenlősége és az egyenlőség közötti feszültségek tárgyalása. Ezek a nézeteltérések valódi kétértelműségeket tükröznek a reformprogramban. Cotterrell, "Durkheim az igazságosságról, erkölcsről és politikáról" (2010).

További vizsgálathoz, amely kifejezetten az Ön kérdésére fókuszál, Hans Joas esszéje **"Durkheim szellemi fejlődése: az új erkölcs és új intézmények megjelenésének problémája Durkheim műveinek leitmotívumaként"** különösen releváns kiindulópont. Már a témája is összeköti a két problémát, amelyeknek össze kell maradnia: az új erkölcsi elköteleződések megjelenését és azokat fenntartó intézmények felépítését. Stephen P. Turner szerkesztett *kötetében, az Émile Durkheim: Sociologist and Moralist* (1993), 229–245. oldalban. Ellenőrizett bibliográfiai bejegyzés. Durkheim kérdése, amelyet minden tudatos erkölcsi reformátor előtt hagy, ezért megkövetelő: **mi tesz egy javasolt elvet elköteleződésre méltóvá, milyen társadalmi kapcsolatokon keresztül válhat hatékonygá, és hogyan őrizhetik meg ezek a kapcsolatok a kritikázás képességét, miután az hatalmat szerzett?**

****

Lucien Lévy Bruhl

Lucien Lévy-Bruhl központi hozzájárulása a tudatos erkölcsi változás elméletéhez egy racionális erkölcsi reformművészet javaslata, amely a meglévő erkölcsi élet tudományos tanulmányán alapul. Érvelése az, hogy a társadalmak képesek lehetnek tudatosan átalakítani erkölcsi szabályaikat, ha felfedezik, hogyan jelennek meg ezek a szabályok, hogyan szereznek hatalmat, kitartanak és hogyan lépnek kapcsolatba más intézményekkel. Az erkölcsi reform következtében megköveteli a társadalmi valóság ismeretét és az erkölcsi meggyőződést is.

Ezt a programot főként a *La morale et la science des mœurs* (1903) című művében dolgozta ki, amelyet Elizabeth Lee fordított *Ethics and Moral* Science (1905) címmel. Későbbi antropológiai tanulmányai megvilágítják a program alapvető problémáit, különösen a kollektív hiedelmek, érzelmek és érvelés közötti kapcsolatokat. Ezeket azonban meg kell választani a korábbi könyvben bemutatott kifejezett erkölcsi reformprogramtól. Lévy-Bruhl, *Etika és erkölcstudomány*.

Álláspontjának jellegzetes jellemzője, hogy a jelentős ambíció és a módszertani mértékegység ötvözi. Azt képzeli el, hogy az emberiség szándékosan megszerezné erkölcsi fejlődése feletti irányítást. Ugyanakkor elutasítja azt a feltételezést, hogy egy filozófus először egy teljes, egyetemes érvényes erkölcsöt tervezhet, majd meggyőzéssel vagy törvényhozással bevezethetné azt a társadalomba. A meglévő erkölcs túl mélyen beágyazódott a kollektív életbe ahhoz, hogy ez az eljárás úgy működjön, ahogy azt a támogatói képzelik.

Ahhoz, hogy megértsük ennek az álláspontnak a fontosságát és nehézségeit, meg kell vizsgálnunk az erkölcsi filozófia kritikáját, az erkölcsi valóság felfogását, a változás mechanizmusait, amelyeket azonosít, valamint azt a megoldatlan kérdést, hogy milyen mércék alapján kell megítélni a szándékos változtatásokat.

A kiindulópont a meglévő erkölcs, az erkölcs ismerete és az erkölcsbe való beavatkozás közötti különbség. Lévy-Bruhl úgy véli, hogy a beszélgetések összezavarodnak, mert mindhárom szókincs ugyanazt a szókincset használja.

Dimenzió	**Mit is tartalmaz**	**Kapcsolata az erkölcsi változással**
A létező erkölcsi valóság	Kötelezettségek, tilalmak, eszmék, ítéletek, érzések, gyakorlatok és szankciók egy társadalomban működnek	A valóság, amit meg kell érteni és potenciálisan módosítani

Dimenzió	Mit is tartalmaz	Kapcsolata az erkölcsi változással
Az erkölcstudomány – *a tudomány des mœurs*	Történelmi, összehasonlító és ok-okozati vizsgálat e valóságról	Ismerete arról, hogyan működik az erkölcs, és milyen körülmények között változik
A racionális erkölcsi művészet—*művészet erkölcsi rationnel*	Gyakorlati beavatkozás, amelyet ez a tudás vezérelt	Szándékos módosítás bizonyos gyakorlatok, intézmények és kötelezettségek

Itt a *művészet* gyakorlati képességet vagy technikát jelent, amely összehasonlítható az orvoslással. A *mœurs* pedig magában foglalja a társadalmilag megalapozott életmódot és ítélkezést, túlmutatva a pusztán külső szokásként értelmezett szokásokon.

Ez a különbség azonnal megváltoztatja az erkölcsi szakértelem jelentését. Egy személy intenzíven érezheti a kötelességeket, lelkiismeretesen teljesítheti őket, és magyarázhatja hagyományos igazolását anélkül, hogy ismerné történelmi eredetét vagy azokat fenntartó körülményeket. Az erkölcs ismerete nem jelent tudományos ismeretet róla.

Ezzel szemben a kutató megértheti, hogyan alakult ki egy tilalom, anélkül, hogy ezzel támogatná vagy elutasítaná azt. A kötelezettség társadalmi tényként létezése és annak igazolása különböző kérdések. Lévy-Bruhl érvelésének nagy része arra vonatkozik, hogy ezeket a kérdéseket megkülönböztethetővé kell tenni, miközben gyümölcsözőbb kapcsolatot teremtünk a tudás és a cselekvés között.

Első fő célpontja az, amit elméleti **etikának nevez**: az a kísérlet, hogy egy magyarázó tudományt egy olyan rendszerrel ötvözze, amely előírja, mit kell mindenkinek tennie. Első fejezetének provokatív címe azt jelenti, hogy az elméleti etika ebben az értelemben nem létezik, és nem is létezhet.

Érvelése szerint egy tudomány egy adott valóságot vizsgál, és kapcsolatokat fedez fel benne. Ezzel szemben a hagyományos erkölcsi filozófia gyakran a legfőbb jó, kötelesség, boldogság, tökéletesség vagy emberi természet fogalmával kezdődik, és ezt használja előírások megfogalmazására. Ezeket az előírásokat elméleti felfedezései gyakorlati következményeiként mutatja be. Lévy-Bruhl megkérdőjelezi, vajon ez valódi beszámoló-e arról, hogyan keletkeznek ilyen rendszerek.

Megfigyeli, hogy a filozófiai iskolák gyakran alapvetően eltérnek az erkölcs alapjairól, miközben meglepően hasonló mindennapi viselkedést javasolnak. Egy vallásos gondolkodó, racionalista és empirista összeegyeztethetetlen erkölcsi kötelességek értelmezését kínálhat, mégis összeegyeztetnek társadalmuk elfogadott kötelességeihez.

Magyarázata szociológiai: gyakorlati következtetéseiket már lényegében a környező erkölcsi kultúra biztosítja. A filozófiai érvelés később szervezi és racionalizálja ezeket. Az állítási sorrend az elvtől a kötelességig terjed; a tényleges történelmi sorrend gyakran a megalapozott kötelezettségtől a filozófiai igazolásig vezet.

Ez a kritika közvetlen hatással van a szándékos reformra. Ha a filozófus akaratlanul beépíti a fennálló erkölcsöt egy állítólag egyetemes rendszer alapjaiba, az a rendszer megerősítheti az örökölt normákat, miközben úgy tűnik, hogy független vizsgálatnak veti alá azokat. Egy társadalom család, vagyon, tekintély vagy társadalmi rang körüli sajátos elrendezései maga az ész követelményeinek tűnhet.

Lévy-Bruhl azonban elismeri, hogy a filozófiai reflexiónak valódi hatásai voltak. A szétszórt kötelezettségek összehangzóbb megfogalmazása feltárhatja a feszültségeket, általánosíthatja az elveket, és némi függetlenséget adhat az erkölcsnek a vallási vagy jogi intézményektől. Ezért érvelése akkor a legerősebb, ha a filozófia társadalmi élettől való függetlenségének túlzó értelmezésének kritikájaként értelmezik. Kevésbé meggyőzővé válik, ha úgy értelmezik, hogy az erkölcsi érvelés soha nem hoz innovációt. Ezek a feltételek már relevánsak saját történelmi vitájában. *Etika és erkölcstudomány*, I–III. és IX. fejezetek.

A második célpont az a **feltételezés, hogy az emberi természet megfelelő értelmezése akkor érhető el, ha közvetlenül körülöttünk lévő egyénekre gondolunk**. Egy filozófus ismerős motivációkat, érzelmeket és kapcsolatokat tanulmányoz, absztraktál ezekből az embereket, majd általánosságban az emberiségről beszél.

Lévy-Bruhl szerint a történelmi és antropológiai sokszínűség megbízhatatlanná teszi ezt a folyamatot. Az emberek kötelességélményei részben a rokonság, vallás, gazdasági szervezet, politikai tagság és nyelv formáitól függenek, amelyek jelentősen eltérnek. Még a látszólag alapvető fogalmak is – mi számít egy személy tulajdonának, kinek az érdekei aggódnak, vagy mit tartozik valaki a rokonoknak – nem lehet egyszerűen elszakadni ezektől a kontextusoktól.

Nem kötelessége ezzel az érvel tagadni az emberi lények minden közös jellemzőjét. Módszertani állítása az, hogy a közös vonásokat kutatással kell megállapítani. Nem feltételezhetők olyan formában, amely feleslegessé teszi az összehasonlító vizsgálatot.

Harmadik célpont az **erkölcsi tudatosság feltételezett egysége**. A filozófiai rendszerek gyakran úgy kezelik a lelkiismeretet, mintha egy alapvető harmonikus rendet képviselne, amelyet egy elég átható elemzés képes lenne rekonstruálni.

Lévy-Bruhl ehelyett az erkölcsi tudatosságot történelmi felhalmozódásként értelmezi. A különböző korszakokból örökölt kötelezettségek egymás mellett maradnak fenn. A vallási kötelességek, gazdasági elvárások, családi hűségek, politikai elkötelezettségek és újabb eszmék eltérő eredetűek lehetnek, és nem férnek össze.

A kötelesség konfliktusai tehát valódi feszültségeket tárhatnak fel az erkölcs társadalmi formálásában. Nem feltétlenül pusztán tévedések az egyén érvelésében. Valaki két kötelezettséget is ugyanolyan kényszerítő módon tapasztalhat, mert mindkettő különböző, még aktív csoportos részein keresztül szerzett hatalmat.

Ez az egyik legeredményesebb meglátása a reformelmélet szempontjából: az **erkölcsi változás azért válhat szükségessé, mert az örökölt kötelezettségek nem illeszkednek egymáshoz vagy a társadalom változó szervezetéhez.** A feladat tehát jelentősebb, mint meggyőzni az egyéneket, hogy következetesebben teljesítsék meglévő kötelességeiket.

A megfelelő pozitív javaslat az erkölcs társadalmi valóságaként **vizsgálása, amely felfedezhető létezési feltételekkel** rendelkezik. Lévy-Bruhl néha erkölcsi természetnek nevezi ezt, analógiát vonva a fizikai természettel.

Az analógia nem jelenti azt, hogy a kötelezettségek anyagi tárgyak vagy hogy a tudatosság irreleváns. Azt jelenti, hogy az erkölcsi gyakorlatok olyan valósággal rendelkeznek, amely túlmutat az egyéni preferenciákon. Megelőzik az egyéneket, intézményekben és elvárásokban testesülnek meg, és következményekkel szembesülnek az ellenállással. Egy személy nem dönthet egyszerűen arról, hogy a környező kötelességrendszer megszűnt létezni.

Ez azt is jelenti, hogy ezeknek a gyakorlatoknak vannak okai és kapcsolatai, amelyeket a hagyományos erkölcsi tudatosság nem tár fel. Az, hogy egy kötelesség kötelező érzés, elárul valamit a tapasztalatunkról. Önmagában nem magyarázza meg, miért lett ez a kötelesség formáját, miért erősebb az egyik csoportban, mint a másikban, vagy miért változik az ereje az idő múlásával.

A megfelelő vizsgálat tehát többféle vizsgálatot ötvöz:

- Történelmi rekonstrukció arról, hogyan alakultak ki a kötelezettségek és az intézmények.
- Összehasonlítás társadalmak és a társadalmon belüli időszakok között.
- Az erkölcs, a jog, a vallás, a gazdasági élet és a politikai szervezet közötti kapcsolatok vizsgálata.
- A tényleges gyakorlatok és szankciók tanulmányozása a nyilvánosan kivallott elvek mellett.
- A kollektív ábralmaknak és érzéseknek a vizsgálata, amelyek révén a kötelezettségek személyesen meggyőzővé válnak.

Ezeknek a kérdéseknek egymást kell tájékoztatniuk. Egy tisztán pszichológiai elképzelés kockázatot jelent, hogy a társadalmilag előállított élményeket az egyén időtlen jellemzőiként kezeli. Egy formális intézményekre korlátozott beszámoló veszélyezteti azokat az érzelmeket és elvárásokat, amelyeken keresztül az intézmények működnek.

Ennek eredményeként egy olyan erkölcsi reform koncepció születik, amelyben **elengedhetetlen a kölcsönös függőség ismerete**. Egy jogi rendszer megváltoztatása megváltoztathatja a családi elvárásokat; a gazdasági lehetőségek változása befolyásolhatja a felelősségről alkotott ítéleteket; a vallási meggyőződések változása fokozatosan gyengítheti bizonyos tilalmakat. Egy beavatkozás gyakorlati következményei nem vezethetők meg megbízhatóan kizárólag a közvetlen célpontjából.

Lévy-Bruhl **erkölcsi érzésekről szóló vigája** ezt az érvet sokkal finomabbá teszi. Nem úgy képzi el az erkölcsöt, mint olyan állítások gyűjteményét, amelyeket az emberek elfogadnak, miután megvizsgálták az okaikat. A kötelezettségek összefonódnak tisztelettel, szégyennel, bűntudattal, tisztelettel, felháborodással és másokhoz való kötődéssel.

Ráadásul a hiedelmek, gyakorlatok és érzések nem feltétlenül változnak ugyanabban a sebességben. Egy személy elhagyhatja azt a kifejezett hitet, amelyet korábban egy kötelezettség igazolására használtak, miközben továbbra is megtapasztalja a kötelezettség érzelmi erejét. Ezzel szemben valaki őszintén elfogadhat egy új elvet anélkül, hogy még érezne vagy cselekedne annak megfelelően.

Ez eltérést hoz az egyén intellektuális önleírása és a viselkedést irányító erők között. Az emberek úgy gondolhatják magukat, hogy felszabadították magukat egy régi nézettől, miközben továbbra is abban kialakult hajlamok révén reagálnak.

A tudatos reform esetén a következmény lényeges. Egy hit megcáfolása nem feltétlenül elég ahhoz, hogy eltávolítsa az hozzá kapcsolódó erkölcsi reakciót. Egy ellenvetés intellektuálisan elfogadható, miközben undor, szégyen, hűség vagy tisztelet fennáll.

Az fordítva ugyanolyan jelentős. Egy új eszmének össze kell kapcsolódnia a kollektív érzésekhez, mielőtt gyakorlati tekintélyt szerezne. Egy filozófus által megfogalmazása csak egyetlen pillanat a lehetséges társadalmi pályafutásában.

Lévy-Bruhl ezért hangsúlyozza a kollektív erkölcsi érzések kivételes ellenállását a közvetlen változással szemben. Átalakulásuk gyakran követi az élet más területeinek változásait. Ez elsősorban közvetett utat sugall a morális változáshoz: megváltoztatjuk azokat az intézményeket, kapcsolatokat és tapasztalatokat, amelyek révén az erkölcsi hajlamok reprodukálódnak, és maguk a betartások fokozatosan megváltozhatnak. Ez az elemzésének gyakorlati következményeinek rekonstrukciója; nem kínál teljes eljáráskészletet ezeknek a hatásoknak a kitermelésére. *Etika és erkölcstudomány*, VIII. fejezet, különösen 179–202. o.

Magyarázata azt is megmagyarázza, miért vált ki az erkölcsi kritika szokatlanul erős ellenállást. Egy adott szabály megváltoztatására irányuló javaslat támadásként is megfogalmazható az egész erkölcsi rend integritása ellen. A kollektív lelkiismeret hajlamos együtt védeni az örökölt kötelezettségeket, még akkor is, ha történelmük és jelenlegi funkcióik jelentősen eltérnek.

A reformátor szemszögéből a kérdés egy elavult tilalomra vonatkozhat. A védő szemszögéből a módosítás elfogadása úgy tűnhet, hogy teljesen gyengíti az erkölcs tekintélyét. Ez segít megmagyarázni, miért nem mindig oldja meg a további érvek felállítása a konfliktust: a résztvevők különböző vélt tételekre reagálnak.

A racionális erkölcsi művészet célja, hogy hatékonyabbá tegye az beavatkozást ezekben a körülmények között. A meghatározó analógiája a **tudományos ismeretek által táplált** orvoslás.

Az orvosnak nem kell feltalálnia a kezelt szervezetet. A szervezet már létezik, saját szerkezettel rendelkezik, és az orvosnak vizsgálnia kell a szükséges körülmények szerint reagál a beavatkozásra. Hasonlóképpen, az erkölcsi reform egy létező társadalmi világban működik, amelynek szervezete nem hagyható figyelmen kívül.

Az analógia több korlátozást is bevezet. A tudás hiányos; a kezelésnek az adott esetnek megfelelőnek kell lennie; a beavatkozásoknak lehetnek kedvezőtlen következményei; egyes kívánt eredmények elérhetetlenek lehetnek; és egy hatékony megoldás egy másik esetben kudarcot vallhat.

Ez megváltoztatja a kudarc magyarázatát is. A hagyományos erkölcsi buzdítás a tartós jogsértést az akarathiánynak tulajdoníthatja: az emberek ismerik kötelességeiket, de nem hajlandók ellátni azokat. Lévy-Bruhl azt kérdezi, hogy a kudarc feltárja-e a magatartás okainak tudatlanságát vagy a feladatok és intézmények hiányosságait is.

A legfontosabb különbsége az, hogy javítsa a meglévő erkölcshöz való alkalmazkodást és javítani az erkölcset. Az erkölcsi nevelés általában az első célt követi. Egy racionális erkölcsi művészetnek képesnek kell lennie a második irányba is.

Például hatékonyabb technikák az engedelmesség tanítására erősíthetnének egy káros kötelezettséget. A konformitás sikeres létrehozása ekkor együtt élne az erkölcsi élet javításának hiányával. Az erkölcstudománynak a kötelezettség tartalmát és társadalmi működését elérhetővé kell tennie vizsgálat céljából.

Lévy-Bruhl nem állítja, hogy ez a racionális művészet már érett formában létezik. Olyan programként mutatja be, amelynek fejlődése több tudomány fejlődésétől függ. Kezdeti eredményei részlegesek és egyenetlenek lennének. Meghatározott problémákat kezelne, mielőtt képes lenne kiterjedtebb átalakulásokat koordinálni. *Etika és erkölcstudomány*, IX. fejezet, 203–211. o.

Konkrét példái megmutatják, mire gondol.

A büntetőintézetek különösen világos példát adnak. A meglévő büntetés ötvözi az örökölt meggyőződéseket a felelősségről, megtorlásról, megfélemlítésről, korrekcióról és társadalmi védelemről. Ezek az összetevők együtt létezhetnek anélkül, hogy egységes rendszert alkotnak.

Lévy-Bruhl azt javasolja, hogy vizsgáljuk a különböző bűncselekményekhez kapcsolódó fiziológiai, pszichológiai és társadalmi körülményeket. Ez a tudás hatékonyabb megelőző és büntető intézkedéseket támogathatna. A kívánt előrelépés a jogsértésekre adott válaszok tényleges szervezésére vonatkozna, túlmutatva a büntetés lényegéről folytatott megújult absztrakt vitán.

Egy kortárs olvasónak meg kell különböztetnie a két érintett állítást. Az empirikus tudás segíthet meghatározni, hogy egy intézkedés csökkenti-e a bűncselekményeket vagy káros következményekkel jár-e. Az, hogy ez az intézkedés arányos-e, tiszteletben tartja-e az embereket, vagy igazságosan osztja el a terheket, az is további kérdés. Példája tehát egyszerre mutatja programja ígéretét és normatív nehézségeit.

A prostitúció és annak szabályozása egy másik példa. Lévy-Bruhl megjegyzi, hogy a viták gyorsan összekapcsolják a közegészséget, az egyéni szabadságot, a szexuális erkölcsöt, a gazdasági körülményeket és a társadalmi kapcsolatok szélesebb körű szervezését. A köztudat elvileg elítélhet egy gyakorlatot, miközben a társadalom ténylegesen elfogadja azt.

Az ő álláspontja, hogy egy beavatkozást nem lehet megfelelően értékelni egyetlen erkölcsi tiltás elkülönítésével. A gyakorlatot létrehozó feltételeket, az azt fenntartó érdekeket és a szabályozás következményeit együtt kell vizsgálni. Ez a példa szemlélteti, miért fedik át gyakran az erkölcsi, jogi és gazdasági reformokat.

Az oktatás és a szociális segélynyújtás olyan területeknek tűnik, ahol már elképzelhetőek a kezdeti előrelépések. A gyermekek fejlődésének ismerete korrekciós lehet az örökölt oktatási gyakorlatokat. A szegénység és a munkanélküliség vizsgálata javíthatja a segítségnyújtást azáltal, hogy feltárja azokat az okokat, amelyeket az egyénekről alkotott erkölcsi ítéletek figyelmen kívül hagyhatnak.

Ezek a példák közös szerkezetet osztanak meg:

Hagyományos formuláció	Lévy-Bruhl megközelítése által felmerült kérdés
Az embereknek engedelmeskedniük kell az erkölcsi szabálynak	Mi tartja fenn vagy akadályozza a megfelelést, és milyen következményekkel jár a szabály?
A bűnelkövetők megérdemlik a büntetést	Mi okozza a különböző jogsértési formákat, és hogyan hatnak ezekre az adott válaszok?
A szerencsétleneknek jótékonyságot kell kapniuk	Mi generálja az ilyen helyzeteket, és mely megoldások kezelik őket hatékonyan?
A gyerekeknek megfelelő magatartást kell elsajátítaniuk	Hogyan alakulnak ki valójában a hajlamok, és mit érnek el az oktatási gyakorlatok?
Egy örökölt intézmény tiszteletet érdemel	Milyen szerepet tölt be most, és hogyan változott ez a szerep?

A példák és azok összefüggései különösen a IV. és IX. fejezetekben fejtik ki. *Etika és erkölcstudomány*, különösen a 217–220. oldal.

Feltételezhetnénk, hogy ez a tudásfejlesztéstől való függés arra ítéli a társadalmat, hogy végtelenül várjon a cselekvés előtt. Lévy-Bruhl kifejezetten ellenáll ennek a következtetésnek.

Az élet sürgős döntéseket hoz elő, mielőtt megfelelő tudomány elérhető lenne. Ezért az embereknek tapasztalattal, hiányos tudással és a legésszerűbb ítéletekkel kell cselekedniük. A bizonytalanságra való megfelelő válasz az, hogy elismerjük egy döntés ideiglenes jellegét, és ahol lehetséges, javítjuk annak alapjait.

Az orvosi analógiája itt is igaz: az orvoslás hiányossága nem jelenti azt, hogy minden betegnek kezeletlen maradnia. Ugyanígy a társadalomtudomány hiányossága nem igényel erkölcsi vagy politikai tartózkodást.

Ez a pozíciója azért fontos, mert óvatosságát egyébként összetéveszthetik általános konzervativizmussal. Kétségtelenül ellenzi az alaptalan bizalmat az átfogó rekonstrukciós tervekben. Ugyanakkor úgy véli, hogy a meglévő erkölcs képes megőrizni az elavult intézményeket és akadályozni a fejlődést.

Társadalmi képmutatásról **szóló vitája** különösen releváns a normák tudatos felülvizsgálata szempontjából. Megkülönbözteti azt a kötelességet, amelyet az emberek felismernek, de megsértenek, egy feltételezett kötelességtől, amelyet nyilvánosan is elismernek, miután az már nem parancsolja a lelkiismeretüket.

Az első esetben a visszaélés egy még mindig hatékony normatív renden belül történik. A másodikban a kivallott rend és az operatív rend eltér. Ugyanaz a külső engedelmesség tehát nagyon eltérő jelentéssel bírhat.

Ez a megkülönböztetés megkérdőjelezi azt a megszokott diagnózist, miszerint minden eltérés az örökölt szabályoktól erkölcsi gyengeséget jelent. Néha azt jelzi, hogy maguk a szabályok elvesztették társadalmi alapjukat.

Lévy-Bruhl azt állítja, hogy az olyan szabályok egyetemes kötelező szintű tanítása tovább ronthatja az erkölcsi nevelést. A gyerekek megtanulják, hogy a kötelesség hivatalos nyelve eltér a felnőttek viselkedésétől és elkötelezettségeitől. Az őszinteség fejlesztésére irányuló gyakorlat ezután őszintétlen foglalkozásokra képezi az embereket.

A tudományos kutatás segíthet megkülönböztetni azokat a kötelezettségeket, amelyek továbbra is aktívak, azoktól, amelyeket elsősorban konvenciók és formulák tartanak fenn. A reform így a közvélemény erkölcsi nyelvezetét igazságosabbá tehetné a társadalom tényleges állapotáról.

Ennek ellenére egy ilyen eltérés azonosítása önmagában nem határozza meg, hogyan oldjuk meg. A társadalom elhagyhatja a kivallott szabályt, megújíthatja az elkötelezettséget iránta, vagy felülvizsgálhatja mind a szabályt, mind a releváns intézményeket. Ez a további választás elvezet minket Lévy-Bruhl programjának legmélyebb nehézségéhez. *Etika és erkölcstudomány*, IX. fejezet, 220–226. o.

Hogyan határozhatja meg a meglévő erkölcs tudománya, mi számít erkölcsi javulásnak?

Lévy-Bruhl válasza összetettebb, mint az állítás, hogy ami létezik, az helyes. Kifejezetten megengedi a meglévő kötelezettségek kritikáját. Nem is írja elő egyszerűen a többség jelenlegi meggyőződéseinek konformitását.

Megközelítése széles körű gyakorlati érdeklődési körökből indul, például az egyének és társadalmak vágyából az élésre és a jobb életre. Ezután azt kérdezi, milyen pontosabb fejlesztések válnak lehetségesek a tudás fejlődésével. Egy intézmény kimutatható, hogy akadályozza azokat a célokat, amelyeket tagjai már elismernek, káros vonásokat őriznek meg, vagy téves hiedelmeikre támaszkodik.

Azt is állítja, hogy a tudás képes átalakítani az emberek által elképzelt célokat. A tudomány többet tesz annál, mint eszközöket szolgáltatni a filozófia által már teljesen meghatározott célokhoz. A korábban ismeretlen lehetőségek feltárásával új gyakorlati célokat javasolhat. A harmadik kiadás előszavában technológiai fejlődést használ arra, hogy bemutassa, hogyan teszi lehetővé a képességek bővítése korábban elképzelhetetlen célokat. Lévy-Bruhl, harmadik kiadás előszó.

Ez jelentős hozzájárulás az erkölcsi újítás elméletéhez. A célok és eszközök nem feltétlenül állnak merev sorrendben, amelyben az előbbiek egyszer és végleg elrendeződnek. Az a felfedezés, hogy egy szenvedés egy forma megelőzhető, vagy hogy egy látszólag nélkülözhetetlen intézmény helyettesíthető, megváltoztathatja azt, amit az emberek elfogadhatónak tartanak.

Vegyük szemléltető alkalmazását érvelése alapján: ha egy társadalmi elrendezés szükségesnek tűnik a kollektív túléléshez, annak károsítása kritikája gyakorlatilag nem tűnhet. Amint egy alternatíva bizonyíthatóvá válik, az erkölcsi védelem megváltozik. Az empirikus felfedezés nem teremti önállóan a szenvedés elkerülésének értékét, de megváltoztatja ennek az értéknek a következményeit.

Lévy-Bruhl álláspontja tehát támogathatja **a társadalom meglévő kötelezettségein belüli kritikát**, amelyet az okok és lehetőségek megfelelőbb megértése befolyásol. Ez erősebb értelmezés, mint az állítás, hogy a szociológia mechanikusan generál erkölcsi parancsokat.

Ennek ellenére megoldatlan eseteket hagy, amikor maguk a kötelezettségek ütköznek. A nagyobb biztonság szabadságkorlátozásokat is igényelhet. Egy összetartóbb közösség terheket róthat a ellenzékire. Egy olyan intézkedés, amely növeli az összesített jólétet, hátrányt jelenthet egy kisebbségnek. A következmények megállapítása nem automatikusan határozza meg a megfelelő rangsorolást.

Az orvosi analógia részben elrejti ezt a problémát. Még az orvoslás is nézeteltérésekkel küzd az elfogadható kockázatokról, az életminőségről és a beleegyezésről. Az erkölcsi és politikai szférában a beavatkozás céljai körüli nézeteltérések még elterjedtebbek.

Lévy-Bruhl programja tehát erőteljes érvet ad arra, hogy a reform empirikus tudást igényel. Nem bizonyítja egyértelműen, hogy az empirikus tudás feleslegessé teszi a független normatív érvelést feleslegessé.

Ezt a nehézséget a kortársak is felismerték. 1905-ös kritikájában **Alfred Fouillée** megkérdőjelezte az erkölcs szociológiai magyarázatra való redukcióját, és védte az egyéni gondolkodás, az értékelés és az erkölcsi találmányok jelentőségét. Azt állította, hogy az eszmék kialakulásának feltételeinek magyarázata nem meríti ki jelentésüket, és nem szünteti meg független hozzájárulásukat a történelmi változáshoz. Kritikája továbbá hangsúlyozza a társadalmi nyomás létezése és az általa követelt erkölcsi tekintély közötti különbséget. Fouillée, "La Science des mœurs remplacera-t-elle la morale?" .

A tudatos erkölcsi változás érdekében ez a vita két kérdést vet fel, amelyeket megkülönböztethetőnek kell tartani: hogyan képesek az emberek hatékonyan átalakítani egy erkölcsi rendet, és miért válasszanak egy átalakulást a másik helyett? Lévy-Bruhl nagyban megerősíti az első kérdést, miközben vitatott rekonstrukciót kínál a másodikból.

Álláspontja felveti azt a kérdést is, **hogy ki irányítja a reformot**. A speciális tudásnak tulajdonított jelentősége arra utalhat, hogy tudományos szakértők kormányozzák a kormányzatot. Könyve azonban nem nyújt olyan kidolgozott intézményi rendszert, amely a szociológusokat felhatalmazott erkölcsi törvényhozókká alakítaná.

Nem határoz meg teljes eljárást a reformerek kiválasztására, a szakértők közötti nézeteltérések rendezésére, az érintett csoportok képviseletére vagy a tudományos tekintély alkalmazásának felülvizsgálatára. Racionális erkölcsi művészete elsősorban módszertani program. Politikai alapszabálya továbbra is alulfejlett marad.

Ez a szakadék különösen fontossá válik, ha elméletét a normák szándékos megalkotásával összefüggésben vizsgáljuk. Az, hogy tudjuk, hogyan működik egy intézmény, önmagában nem ad hatalmat annak megváltoztatására. A tudományos kompetencia, erkölcsi ítélet és a jogos döntéshozatal különálló képességek, még akkor is, ha a reform mindhármat megköveteli.

Ugyanez a különbség tisztázza a programja és **az erkölcs pozitivizálása közötti** kapcsolatot.

A "pozitív" tudományos felfogásában elsősorban a tények megfelelő módszerekkel történő vizsgálatára vonatkozik. Nem szabad egyenrangúvá tenni a "pozitív" normákkal, amelyeket egy jogosult törvényhozó hozott meg.

Projektje egyre inkább elérhetővé teszi az örökölt erkölcsöt tudatos vizsgálat és felülvizsgálat céljából. Ebben a tágabb értelemben hozzájárul ahhoz, hogy a befogadott kötelezettségből a szándékos normatív rekonstrukció felé mozduljon. De nem reprodukálja a jogalkotás intézményi szerkezetét.

Egy törvényhozás elismert eljárással hatályon kívül helyezhet egy jogi rendelkezést. Egyetlen megfelelő nyilatkozat sem távolítja el automatikusan az erkölcsi kötelezettséget a kollektív tudatból. Érzések, hírnév, informális szankciók és megszokott ítéletek megmaradhatnak a jogi

reform után is. Ezzel szemben egy erkölcsi elvárás már jóval azelőtt gyengülhet, hogy a jogrend elismerné a változást.

A jogi analógia tehát valódi fejlődést, de egyben egy korlátot is azonosít. Tudatos erkölcsi revizionálás lehetséges; a központosított törvényhozás és hatály önmagában nem írja le, hogyan történik ez meg. Lévy-bruhliánus nézőpontból nézve még egy hivatalosan kihirdetett új erkölcsi kódex is olyan beavatkozás maradna, amelynek tényleges hatásait vizsgálatra szorulják.

Az erkölcs történelmi fejlődésének kezelése ezt a pontot erősíti. A könyv végén **három átfogó formát vázol fel az erkölcsi gyakorlat és a reflexió** kapcsolatának.

Az elsőben az emberek a kollektív élet részeként öröklik kötelezettségeket anélkül, hogy rendszerszinten vizsgálnák eredetüket vagy igazolásukat. A másodikban a filozófiai és vallási reflexió általánosabb elveken keresztül szervezi és legitimálja ezeket a kötelezettségeket. A harmadikban a feltörekvő tudományos vizsgálat az erkölcsi életet vizsgáló tárgyként kezeli, lehetővé téve a tájékozott gyakorlati beavatkozást.

Ez egy ideiglenes rekonstrukció, nem egy bizonyított univerzális sorozat, amelyen minden társadalomnak át kell haladnia. Lévy-Bruhl kifejezetten elutasítja azt állítani, hogy minden társadalom szükségszerűen ugyanazon szakaszon halad át.

A javasolt átmenet a reflexió helyét is érinti az erkölcsben. A reflexió az örökölt rend megfogalmazásával és racionalizálásával kezdődik. Később képes lesz vizsgálni a rend kialakulását és összehasonlító ismeretek révén bizonyos elemeket megkérdőjelezni.

Ez az a pont, ahol az erkölcsi változás tudatosabban irányíthatóvá válhat. De az ebből fakadó képesség korlátozott, történelmileg elhelyezkedett maradna, és a folyamatos kutatástól függ. *Etika és erkölcstudomány*, IX. fejezet, 226–233. o.

Intellektuális kapcsolata **Comte-tal és Durkheimgel** segít megtalálni ezt a programot. Comte-tól azt az ambíciót veszi át, hogy felfedezhető kapcsolatokon keresztül tanulmányozza a társadalmi életet, és azt az álláspontot, hogy a társadalmi jelenségeket egymástól függőségükben kell megérteni. Osztozik abban az elvárásban is, hogy a tudás bővítheti az emberiség gyakorlati képességeit. Mégis kritikusan vizsgálja Comte-ban a tudományos szociológia és az emberiség vallási tiszteletének együttélését. Lévy-Bruhl számára a társadalom érzéketlen tudás tárgyaként való kezelése nehéz elkülönítést igényel azokból az érzésektől, amelyeken keresztül tisztelik.

Durkheimhez való közelsége jól látható az erkölcsi kötelezettségek társadalmi tényként való kezelésében, a kollektív reprezentációk fontosságában, valamint a történelmi és összehasonlító magyarázat alkalmazásában. Projektjeik jelentősen átfedik egymást. Lévy-Bruhl jellegzetes hangsúlya ebben a könyvben a meglévő erkölcs, annak tudományos kutatása és a kutatás által támogatott jövőbeli gyakorlati művészetek elkülönítése.

Végül **későbbi antropológiája** egy újabb dimenziót ad, bár ezt óvatosan kell használni. A *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures* (1910) és *a La mentalité primitive* (1922) című műveivel kezdve olyan kollektív ábrázolási formákat vizsgál, amelyekben az érzelmi és misztikus részvétel alakítja a tapasztalatot.

Az erkölcsi változás alapvető jelentősége az, hogy az emberek ítéletei társadalmilag szervezett módon alakulnak ki a kapcsolatok és események megélésében. Egy hit elválaszthatatlan lehet a közösség önmagát megértő kötődésektől, szimbólumoktól és gyakorlatoktól.

Korai "prelogiási" mentalitás terminológiája problémás, és annak ellenállása a modern gondolkodással jelentős megkötést igényel. Késői jegyzetfüzeteiben, amelyeket posztumusz *Carnets* néven adtak ki, 1949-ben kifejezetten felülvizsgálja ezt az ellenállást. Elhagyja egy önálló primitív mentalitás fogalmát, amelyet prelogikai és misztikus vonások jellemeznek, és elismeri a misztikus részvételt az emberi elmében általánosságban jelen lévő alakban. Ezek a revizíciók megőrizték érdeklődését a részvétel iránt, miközben megváltoztatják azt a fogalmi felosztást, amelyen korábban tanulmányozta. Lévy-Bruhl, *Carnets*, különösen az 1938. június–augusztusi bejegyzések.

Ebből a későbbi álláspontból levonható a morális reform következménye: a modern népességek is ötvözik az explicit gondolkodást erőteljes szimbolikus és érzelmi kötődésekkel. Az oktatás vagy tudományos információk növelése nem feltétlenül szünteti meg ezeket a kötődéseket. A reformereknek meg kell érteniük, hogyan működnek.

Ez antropológiájának értelmező kiterjesztése, nem pedig egy teljesen kidolgozott későbbi, erkölcs létrehozására szolgáló program. Emellett produktív feszültséget teremt munkásságában. A korábbi program előrevetíti a tudományos megértés felszabadító hatásait; a későbbi kutatások segítenek megmagyarázni, miért válik a kollektív élet soha nem teljesen átláthatóvá vagy irányítja az elkülönült gondolkodás számára.

Az egész érvből több kritikus ítélet születik:

- **Legerősebb eredménye, hogy az erkölcsi reform feltételeit független vizsgálati tárgymá tette.** Egy védhető elv, az őszinte szándék és a hatékony beavatkozás más dolgok. A reform kudarcot vallhat, mert támogatói félreértik, hogyan tartják fenn a kötelezettségeket és a magatartást.
- **Történelmi rétegezésről szóló beszámolója megmagyarázza, miért tartalmaz a lelkiismeret konfliktust.** Erkölcsi nézeteltérések kialakulhatnak egy személyen vagy közösségen belül, mert a különböző társadalmi körülményekből örökölt kötelezettségek együtt léteznek. Ez az intézményi változásokra és a fogalmi tisztázásra irányítja a figyelmet.
- **A konformitás és a fejlődés közötti különbségtétele nélkülözhetetlen.** Egy olyan technika, amely növeli az engedelmességet, erősítheti egy hasznos vagy káros normát. Az erkölcsi képzés sikerét nem lehet kizárólag engedelmességgel értékelni.
- **Filozófiai absztrakció kritikája néha túlzásba megy.** Az, hogy egy érvnek társadalmi eredete van, nem bizonyítja, hogy érvelése érvénytelen. Az általános elvek szintén feltárhatják az uralkodó gyakorlatok ellentmondásait, és forrásokat biztosítanak azok kritikához.
- **Az oksági társadalomtudományba vetett bizalma meghaladja saját bizonyítékait.** Felismeri a komplexitást, bizonytalanságot és nem szándékos hatásokat, de az elvárás, hogy megfelelően megbízható törvényeket fedezzen fel a reform irányába, részben tudományos remény marad.
- **Az ő erkölcsi tekintélyről alkotott értelmezése hiányos.** Az empirikus kompetencia nem képes minden célkonfliktust megoldani, vagy nem döntheti el, ki dönthet mások helyett. A reform politikai és intézményi szervezete további elméletet igényel.

- **Összehasonlító ambícióját korszakának hierarchikus feltételezései korlátozzák.** Kihívást jelent az európai erkölcsi tudatosság automatikus univerzalizációját, miközben olyan társadalmak osztályozását is alkalmazza, amelyek kritikus vizsgálatot igényelnek. Ezért a saját feltételezések vizsgálatának módszertani igényét magára a munkájára kell alkalmazni.

Lévy-Bruhl tartós hozzájárulása az a felvetés, hogy **egy társadalom erkölcse szándékos, tájékozott átalakulás tárgyává válhat, miközben olyan valósággá válhat, amelyet egyetlen gondolkodó vagy irányító testület sem teremt akaratából**. Racionális erkölcsi művészete a kötelezettségek történelmi kialakulására, az őket támogató intézményekre, az érzelmekre, amelyek hatalmat ruháznak rájuk, és a változtatási kísérletek következményeire irányítja a figyelmet.

Programjának legeredményesebb fejlesztése megőrizte ezt az empirikus igényt, miközben a normatív és politikai dimenziókat egyértelműbbé teszi: mely változások igazoltak, kinek az érdekei számítanak, ki vesz részt a döntéshozatalban, és hogyan értékelik az eredményeket. Munkája jelentős elméletet ad arról, miért igényel a tudatos erkölcsi változás társadalmi tudást; ez nyitva hagyja a változás teljes igazolását és legitim irányítását.

****

John Dewey

John Dewey központi hozzájárulása a tudatos erkölcsi változás elméletéhez az erkölcsi rekonstrukcióról szóló elképzelése: az emberek szándékosan javíthatják erkölcsi ítéleteiket, szokásaikat és intézményeiket azáltal, hogy vizsgálják közös életük problémáit és következményeit. Ez folyamatos oktatási és demokratikus tevékenységké teszi az erkölcsi változást. Emellett a reformátor saját céljait is kritikának tárgyalja: ha felfedezzük, hogyan lehet elérni egy javasolt erkölcsi ideált, megmutathatja, hogy maga az ideál felülvizsgálatra szorul.

A kérdésedhez Dewey különösen jelentős, mert három problémát kapcsol össze, amelyeket gyakran külön kezelnek: **hogyan válik az örökölt erkölcs kiszolgáltató kritikára; hogyan változtathatja meg a kritika valójában a viselkedést; és hogyan szerezhet a szándékos reform jogos hatalmat a kollektív élet felett.** Válaszai összekapcsolják az erkölcsi filozófiát, szociálpszichológiát, az oktatást és a demokratikus elméletet.

Az alábbi beszámoló ezt az álláspontot rekonstruálja műveiben. A "tudatos erkölcsi változás" hasznos leírása közös aggodalomnak, nem pedig egyetlen Deweyan tanítás címe.

A kérdéshez kapcsolódó főbb írásai a következő sorrendben állnak:

Munkássága	**Dátum**	**Hozzájárulás a problémához**
Pedagógiai hitvallásom	1897	Az oktatás mint a társadalmi újjáépítés tudatos eszköze
Etika James Hayden Tufts-szal	1908; jelentősen átdolgozott 1932	Hagyományos és reflektív erkölcs; ítélkezés, kötelesség, jellem és társadalmi élet
Erkölcsi elvek az oktatásban	1909	Erkölcsi nevelés az iskolai tapasztalat szervezésén keresztül
Hogyan gondolkodunk	1910; 1933-as átdolgozás	A fegyelmezett reflektív vizsgálat fejlődése
Demokrácia és oktatás	1916	Demokratikus egyesülés és az intézmények átszervezésének képessége
Újjáépítés a filozófiában	1920	A filozófia gyakorlati emberi problémákhoz való átirányítása
Az emberi természet és viselkedés	1922	Szokás, impulzus, mérlegelés és jellemváltozások
A közvélemény és problémái	1927	Nyilvános vizsgálat, szakértelem, kommunikáció és kollektív cselekvés

Munkássága	Dátum	Hozzájárulás a problémához
"Három független tényező az erkölcsben"	1930	A jó, a jog és az erény visszaszoríthatatlan állításai
Liberalizmus és társadalmi cselekvés	1935	Gazdasági hatalom és a szabadság intézményi feltételei
Tapasztalat és oktatás	1938	Az oktatási fejlődés megkülönböztetése a fejlődést akadályozó tapasztalatoktól
Az értékelés elmélete	1939	Kritikai értékelés és a vágyak, célok rekonstrukciója

Dewey álláspontja a hegeli idealizmussal való korai foglalkozásból egy kísérleti naturalizmus felé fejlődött, amelyet az evolúciós gondolkodás és a pszichológia befolyásolt. Továbbra is foglalkozott az egyéniség kialakulásával a társadalmi kapcsolatokon keresztül, miközben egyre inkább ezt a formációt történelmileg változó tevékenységek és intézmények révén magyarázta. Az erkölcsi fejlődés így gyakorlati kérdéssé vált arról, milyen körülmények között szerezik meg és javítják életmódjukat. Már nem igényelt a befejezett metafizikai rend felé vezető előrehaladás beszámolóját. Internet Filozófiai Enciklopédia, "John Dewey."

Ez a fejlődés azért fontos, mert **Dewey nem azonosítja az erkölcsi előrehaladást a történelem szükséges irányával**. A tudományos tudás, az ipari termelés vagy az adminisztratív koordináció növelése önmagában nem bizonyítja, hogy az emberi kapcsolatok javulnak. Az ilyen változások olyan lehetőségeket és problémákat teremtenek, amelyek erkölcsi jelentőségét meg kell vizsgálni.

Például egy társadalom termelékenyebbé válhat, miközben a munka kevésbé lesz értelmes; gyorsabban kommunikálhat, miközben a nyilvános vita kevésbé intelligenssé válik. A Deweyan értékelés ezért azt kérdezi, milyen változások befolyásolják az emberek képességeit, kapcsolatait és lehetőségeit, hogy részt vegyenek életük irányításában. A "modernizáció" a történelmi változás leírása; erkölcsi igazolása további feladat marad.

Az első különbség a *hagyományos* és *a reflektív erkölcs* között van. A közösen írt *Etika* című műben a hagyományos erkölcs hatalmat kap a kialakult életmódokból, örökölt elvárásokból és kollektív jóváhagyásból. A reflektív erkölcs akkor keletkezik, amikor ezek az elvárások vizsgálat tárgyává válnak. A különböző szokások közötti kapcsolat, változó körülmények és a közösségen belüli konfliktusok problémássá tehetik.

Az 1908-as könyv történelmi feldolgozása elsősorban Tufts hozzájárulása volt, ezért inkább Deweynek és Tuftsnak kell tulajdonítani, nem kizárólag Dewey-nek. A beszámolójuk elismeri a veszteségeket és veszélyeket a reflexióhoz való átmenetben: az örökölt korlátok megkérdőjelezése önmentességet, erkölcsi bomlást és javulást is eredményezhet. A kritikus tudatosság tehát a fejlődés lehetősége, nem annak bizonyítéka. Dewey és Tufts, *Etika*, előszó és IX. fejezet.

Ez a megkülönböztetés pontos választ ad arra a kérdésre, hogy mikor válik tudatossá az erkölcsi változás. Egy közösség megváltoztathatja gyakorlatait migrációval, gazdasági nyomással, utánzással vagy generációs helyettesítéssel anélkül, hogy kifejezetten mérlegelné, hogy ezek a változások kívánatosak-e. A szándékos erkölcsi rekonstrukció akkor kezdődik, amikor az emberek vizsgálják egy gyakorlat tekintélyét, hatásait és alternatíváit.

Vegyünk egy példás munkahelyi normát: a hűség megköveteli a kollégák hibáinak elrejtését. A norma kezdetben erkölcsileg tiszteletre méltónak tűnhet, mert szolidaritást fejez ki. A reflexió akkor kezdődik, amikor valaki felismeri, hogy a titkolás másokat ártat ki. A probléma ezután magával a hűség jelentésével kapcsolatos. A hűség megköveteli-e a kollégák védelmét a felelősségvállalástól, segíteni őket a hibák kijavításában, vagy az intézmény megbízhatóságának megőrzését?

A kialakuló erkölcsi változás egy ismerős érték átszervezését jelenti. Néhány örökölt jelentés megmarad; másokat elutasítanak; új felelősségek jelennek meg. Ez magyarázza, miért történik a szándékos reform gyakran újraértelmezéssel, mielőtt kifejezetten új szabályt hozna létre.

Dewey szociálpszichológiája megmagyarázza, miért egy elfogadott szabály megváltoztatása csak egy része az erkölcs változásának. *Az Emberi természet és viselkedés című műben* a szokások megszerzett hajlamok, amelyek szervezik az észlelést, érzelmeket, ítéleteket és cselekvést. Magukban foglalják az intelligens készségeket és merev rutinokat is. A jellem lényegében a szervezetükben áll, működésük pedig a környezeti körülményektől függ. Ennek következtében az akaraterőre való hivatkozás nem képes megbízhatóan átalakítani a viselkedést, miközben az azt fenntartó feltételek érintetlenek maradnak. A megfontolás akkor válik lehetségessé, amikor a megalapozott tevékenységek akadályba vagy konfliktusba ütköznek; Dewey ezt a lehetséges cselekvések "drámai próbájaként" írja le. Dewey, *Human Nature and Conduct*, különösen az I. és III. rész.

Egy olyan intézmény, amely hivatalosan dicséri az őszinteséget, de bünteti azokat, akik kudarcot jelentenek, jól mutatja a gyakorlati jelentőséget. Erkölcsi nyilatkozatai és formáló hatásai eltérnek. Az alkalmazottak ismételten megtanulják, hogy a titkolás biztonságosabb, a fejlődés a felettesek örömén múlik, és a felelősség azt jelenti, hogy elkerüljük a felelősséget.

Egy új etikai kódexet hirdető kampány megváltoztathatja a szókincset anélkül, hogy megváltoztatná ezt a gyakorlati oktatást. A hatékony reformnak meg kellene vizsgálnia a jelentési eljárásokat, előléptetési kritériumokat, hibákra adott válaszokat és a felügyelők viselkedését is. Ezek a megállapodások befolyásolják, hogy az emberek mit tanulnak észrevenni, félni, csodálatot érezni és tegyen.

A példa kiemeli Dewey megközelítésének egy jellegzetes vonását: **az erkölcsi rekonstrukció az emberek és környezetük közötti kapcsolaton keresztül működik**. Egyiken belül sem teljesülhet teljesen. Az intézményi reform magatartásváltozás nélkül formális maradhat; a személyes elkötelezettség lehetővé tevő megállapodások nélkül törékeny maradhat.

A szokások azt is megmagyarázzák, miért nem lehet a reflexió minden megszakítás nélküli vizsgálatává. Az embereknek kialakult képességekre van szükségük a koherens cselekvéshez. A cél az, hogy olyan szokásokat alakítsanak ki, amelyek elég rugalmasak ahhoz, hogy reagáljanak ismeretlen helyzetekre, beleértve a nehézségek esetén az újragondolás szokását is. Dewey pszichológiája helyet hagy az újdonságnak, mert az örökölt minták nem merítik ki az impulzus és az aktivitás lehetőségeit. Az oktatás képes kíváncsiságot, képzeletet és reagálóképességet fejleszteni, mielőtt a meglévő rutinok merevsé válnának. Elizabeth Anderson hangsúlyozza ezt a kapcsolatot a magatartás plaszticitása és Dewey etikai vizsgálatának elszámolása között. Anderson, "Dewey erkölcsi filozófiája," §§1–2.

Ez egy látszólagos paradoxont hoz létre, amely jelentős jelentőséggel bír a tudatos erkölcsi változás szempontjából: egy társadalomnak stabil szokásokra van szüksége, amelyek lehetővé

teszik a szokások felülvizsgálatát. Példák közé tartozik a hallgatás elítélés előtt, egy vitatott állítás vizsgálata, egy hiba elismerése, valamint az érintett személyek tapasztalatainak megfontolása. Az ilyen hajlamok lehetővé teszik a változást anélkül, hogy minden vita a társadalmi bizalom megsemmisítésével kezdődne.

A képzeletbeli dimenzió különös figyelmet érdemel. A megfontolás azt jelenti, hogy előre látjuk, milyen különböző cselekvési irányokat lehet megvalósítani és átélni. Feltárhat korábban figyelmen kívül hagyott következményeket, és feltárhat lehetőségeket az eredetileg bemutatott alternatívákon túl. Az erkölcsi képzelet az ügynök jövőbeli jellegére is vonatkozik: milyen emberré válnék, ha ismételten így cselekednék? Steven Fesmire értelmezése ezt a kreatív és affektív dimenziót teszi Dewey etikájának központi részévé. Fesmire, *John Dewey és erkölcsi képzelet: pragmatizmus az etikában*.

Visszatérve a munkahelyi hűséghez, az ember kezdetben csak két lehetőséget képzelhet: elrejti a hibákat vagy elárulja kollégáit. A megfelelő képzelet azonosíthatja a bizalmas javítást, a kollektív elismerést, a független felülvizsgálatot vagy a sérült fél támogatását. Az erkölcsi eredmény részben egy korábban nem elérhető válaszmód felfedezése.

Ez magyarázza azt is, miért van a szimpátiának kognitív funkciója. Egy másik személy tapasztalatának figyelembevétele feltárhatja azokat a releváns jellemzőket, amelyeket egy látszólag koherens érv kihagyott. Az érzelmi reagálás javíthatja az ítélőképességet, bár ez is kritikát igényel: a szimpátia lehet szelektív, érzelmi vagy a legnyilvánvalóbb szenvedés által megragadható.

Dewey érett etikája egyértelműbb szerkezetet ad ennek a komplexitásnak. A "Három független tényező az erkölcsben" című művében három erkölcsi megfontolási forrást választ meg:

Tényező	**Tapasztalati forrás**	**Kérdés erkölcsi reflexióra**
A jó	Vágyak, célok, törekvések	Melyik célokat érdemes hajszolni?
A jobb oldal	Követelések, követelések, kötelezettségek	Mit követelhetnek jogosan mások tőlünk?
Erény	Elismerés, csodálat, hibáztatás	Mely jellemvonások és jellemformák járnak a fejlődésre?

Ezek a megfontolások alátámaszthatják egymást, de ellentmondhatnak is. Egy kívánatos eredmény nem dönt automatikusan a kötelezettség kérdését; egy bevezetett követelés nem érdemli automatikusan elismerést; a csodált magatartás káros intézményeket is fenntarthat. Erkölcsi nehézség komoly igények között is felmerülhet, nem pedig egy nyilvánvaló kötelesség és önző kísértés között. Ezért Dewey ellenáll, hogy egy tényezőnek automatikus prioritást adjon, amely minden esetet megold. Dewey, "Három független tényező az erkölcsben."

A szándékos reform esetében ez három egymással összefüggő változási célt javasol. A reformereknek újra kell gondolniuk, mit követel a társadalom, mit követel, és mit csodál. Egy közösség hivatalosan is megtilthatja a bántalmazó gyakorlatot, miközben továbbra is ünnepelheti azokat a jellemvonásokat, amelyek azt reprodukálják. Ezzel szemben dicsérheti az együttérzést, miközben megőrizheti azokat a szabályokat, amelyek rendkívül megnehezítik az együttérző cselekvést.

Dewey pluralizmusa különösen hasznos az ilyen ellentmondások elemzéséhez. Felhívja a figyelmet a törekvések, kötelezettségek és társadalmi jóváhagyás közötti kapcsolatokra. Azt is megmagyarázza, hogy pusztán utilitarista leírás miért homályosítja érett helyzetét. A következmények mélyen számítanak, de beszámolója nem redukál minden erkölcsileg releváns szempontot egy aggasztó élvezetre. Fesmire ennek a pluralizmusnak a megjelenését az átdolgozott *Etika körüli írásokban követi* nyomon. Fesmire, "Dewey független tényezői az erkölcsi cselekvésben."

Az eredmény által kapott módszer rekonstruálható tevékenységek sorozataként. Ez egy analitikus szintézis, nem pedig egy rögzített protokoll, amelyet Dewey minden reformra előírt:

1. **Ismerd fel a zavarást.** Néhány bevált gyakorlat konfliktusokat, szenvedést, kizárást vagy a koherens cselekvés képtelenségét eredményez.
2. **Vizsgáljuk meg a helyzetet.** Határozd meg, kinek a tapasztalata számít, milyen körülmények tartják fenn a problémát, és mely feltételezések maradtak kivizsgálatlanul.
3. **Dolgozz ki lehetséges válaszokat.** Dolgozz ki alternatívákat, beleértve az eredetileg természetesnek tartott célok módosítását is.
4. **Előre látsd a következményeket.** Vizsgáld meg a kapcsolatokra, kötelezettségekre, jellemre és jövőbeli lehetőségekre gyakorolt hatásokat.
5. **Cselekedj egy megfontolt ítélet alapján.** Adj a javasolt választnak a körülményekhez megfelelő gyakorlati formát.
6. **Vizsgáld meg, mi történik.** Hasonlítsd össze a tényleges következményeket az elvárásokkal, és módosítsd a választ vagy az eredeti diagnózist.

Az általános szerkezet a *Hogyan gondolkodunk: a* reflexió nehézséggel kezdődik, javasolt magyarázatokat vagy megoldásokat dolgoz ki, következtetéseik alapján érvel, és megfigyeléssel és cselekvéssel keres bizonyítékot. A fegyelmessége magában foglalja a korai lezárás elleni ellenállást. Dewey, *Hogyan gondolkodunk*, I és VI. fejezet.

Egy kibővített példa segít megkülönböztetni ezt a megközelítést egy olyan kampánytól, amely egyszerűen egy előre meghatározott normát terjeszt. Képzelj el egy iskolát, ahol a diákoktól elvárják, hogy soha ne kérdőjelezzék meg nyilvánosan a tanárt. A panaszok azért merülnek fel, mert hibák és igazságtalan bánásmód továbbra is kijavítatlanul marad.

Egy kezdeti diagnózis lehet, hogy a tanároknak toleránsabbá kell válniuk. A vizsgálat bonyolultabb helyzetet tárhat fel: a tanárok attól tartanak, hogy elveszítik a rendfenntartási képességüket; a tanulók nem rendelkeznek elfogadható eljárásokkal az ellenvetések feljelentésére; az adminisztrátorok a panaszokat szakmai kudarc bizonyítékaként értelmezik; és az osztálytermi értékelések többet jutalmaznak az ismétlést, mint az indokolt nézeteltérést.

Több lehetséges reform válik elérhetővé. Az iskola létrehozhatja a fellebbezési eljárásokat, strukturált megbeszélést vezethetne, megváltoztathatja az adminisztrátorok panaszértékelését, és megtaníthatja a diákokat, hogyan lehet felelősségteljesen megtámadni a keresetet. Ezek a változások eltérő forrásokat igényelnek, és eltérő következményekkel járhatnak.

A javasolt erkölcsi eszmé maga is kialakulhat ebben a folyamatban. A korlátlan kifejezés kezdeti igénye lehet pontosabb elkötelezettség az ésszerű vitathatóság iránt, amely mások tanulásáért való felelősséggel kombinálódik. Hasonlóképpen, az engedelmesség kezdeti védelme is lehet a tekintélyről szólva, amely magában foglalja a döntések magyarázatának és helyreigazításának kötelezettségét.

A hatásokat ekkor értékelésre szorulná. Valóban meghallgatják a korábban elhallgattatott tanulókat? A magabiztos diákok monopolizálják a beszélgetést? El tudnak-e venni a tanárok hibákat megaláztatás nélkül? Az új rendszer kialakítja az ítélőképességet, vagy csupán egy újabb hivatalos eljárást hoz létre?

Ez a példa a módszer kortárs példája. Megmutatja, miért **lehet maga is módosítani az erkölcsi probléma definíciója**. A vizsgálat átalakíthatja mind a javasolt megoldást, mind azt a megértést, hogy mi igényel megoldást.

A célok rekonstrukcióját a legkifejezettebb kezelés az *Értékeléselméletben* kapja. Dewey megkülönbözteti a *prizelést* – vagyis valami dárba tartást – az *értékeléstől*, amely annak feltételeit, kapcsolatait és következményeit vizsgálja. Az, hogy valamit kívánnak, nem bizonyítja, hogy megérdemli a törekvést. A *cél a meglátás* egy előrelátható kimenetel, amely irányítja a jelenlegi tevékenységet. Az eléréséhez szükséges eszközök vizsgálata megváltoztathatja vonzerejét vagy jobb célt tárhat fel. Az értékelés tehát megváltoztathatja, mit értékelnek az emberek, nem csupán hatékony módokat azonosítani a meglévő preferenciák kielégítésére. Dewey, *Az értékelés elmélete.*

Tegyük fel, hogy az iskola kijelentett célja a "tisztelet". Eleinte ez azonnali engedelmességet jelenthet. A vizsgálat kimutathatja, hogy a kötelező tisztelet neheztelést, titkolást és függőséget eredményez. A tiszteletet ezután átalakíthatják, hogy magában foglalja a figyelmes hallgatást, az igazolt tekintélyt, a kölcsönös felelősséget és a hiba felismerésének képességét.

Itt az erkölcsi érvelés egy megfelelőbb elköteleződési tárgyat teremt. Nem egyszerűen hasonlítja össze az eszközöket, miközben a tisztelet tartalmát változatlanul hagyja.

Dewey eszköz- és célkezelése korlátozza azt is, hogy a reformerek egy kívánatos jövő nevében igazolhatnak minket. 1938-as válasza Trockijra azt állítja, hogy a politikai cselekvés módszerei megkövetelik a felszabadulással való tényleges kapcsolatuk vizsgálatát. Egy történelmi szükségszerűségről szóló doktrína nem állíthatja ki, hogy egy adott eszköz felszabadító célt ér el. Az eszközök választásának nyilvánosnak kell maradnia, és következményei megkövetelhetik a politikai program újragondolását. Dewey, "Eszközök és célok."

Az erkölcsi átalakulás következménye jelentős. Az új rend kialakításához használt gyakorlatok segítenek kialakítani az embereket és a kapcsolatokat benne. Egy független ítélkezésre törekedő mozgalomnak meg kell vizsgálnia, mi történik, amikor szisztematikusan jutalmazza a kérdés nélküli hűséget. Egy reformnak, amely a közfelelősséget ígéri, meg kell vizsgálnia a titoktartás formáló hatásait.

Ez nem jelenti azt, hogy minden nézeteltérést rendezhetne tekintélyes döntések vagy kényszerítés nélkül. Ez azt jelenti, hogy ezek a döntések a reform erkölcsi megítélésén belül vannak. Nem mentesülhetnek pusztán azért, mert a bejelentett cél kívánatos.

Dewey növekedési elképzelése egy másik kritériumot szolgáltat. *A Rekonstrukció a filozófiában az* erkölcsi életet folyamatos fejlődésként kezeli, és arra kéri az intézményeket, hogy támogassák tagjaik fejlődését. A fejlődés a tapasztalatból való tanulás és az intelligens cselekvés irányításának növekvő képességét jelenti. A kormányzás, a gazdasági megállapodások és az oktatás etikai jelentősége magában foglalja azok hatását erre a folyamatos folyamatra. Dewey, *Rekonstrukció a filozófiában*, VII–VIII. fejezetek.

A növekedéshez azonban képesítés szükséges. Dewey kifejezetten figyelembe veszi azt az ellenvetést, hogy egy betörő tehetségesebb lehet. *A Tapasztalat és oktatás című művében* azt kérdezi, hogy egy adott irányba történő fejlődés megnyitja-e vagy zárja-e a további fejlődés lehetőségeit. Egy tapasztalat erősítheti a korlátozott kompetenciát, miközben merevséget teremt vagy szélesebb körű tanulást akadályoz. Elutasítja azt a feltételezést is, hogy a hagyományos hatalom elhagyása minden tapasztalatot oktatásilag értékessé tesz; a tanárok továbbra is felelősek a tanulást támogató feltételek megszervezéséért. Dewey, *Tapasztalat és Oktatás*, különösen a II–III. fejezetek.

Az erkölcsre alkalmazva ez azt jelenti, hogy a hatékony konformitás önmagában nem lehet a sikeres reform mércéje. Egy új erkölcsi rend fegyelmezett magatartást eredményezhet, miközben csökkentheti az emberek képességét a problémák felismerésére vagy a visszaélések kihívására. Látszólagos sikere ezután elrejtené a jövőbeli korrekcióhoz szükséges képességek elvesztését.

Az oktatás központi szerepet tölt be, mert formálja ezeket a képességeket, mielőtt bármilyen konkrét vita felmerülne. *A Pedagógiai hitem* című művében Dewey már azonosította az oktatást a társadalmi reform alapvető eszközeként, és a jellemformálást az intézményi élettel kötötte össze. Korai megfogalmazása meggyőző bizalmat adott az iskola társadalom újjáépítésének képességében. Dewey, *Pedagógiai hitvallásom*, V. cikk.

A Moral Principles in Education konkrétabb különbséget tesz az erkölcsről való ismeret és az olyan eszmék között, amelyek hatékonyan irányítják a cselekvést. Az iskolai élet teljes szervezete erkölcsi hatással bír: kapcsolatok, tanítási módszerek, együttműködési lehetőségek és a hatalom használata. A pontosság és engedelmesség nem merítheti ki az erkölcsi nevelést. A tanulóknak ítélőképességre, kezdeményezőkészségre és társadalmi változások befolyásolására való képességre is szükségük van. A jellemhez hatékony cselekvés, a körülmények megértése és mások iránti törődés szükséges. Dewey, *Erkölcsi elvek az oktatásban*.

Ez egy olyan intézményi tesztet eredményez, amely túlmutat az iskolákon. Egy szervezet működési erkölcsiségét vizsgálható azzal, hogy megkérdezik, mit kell ismételten tenniük az embereknek ahhoz, hogy sikeresek legyenek benne. Gyakorlati tanulságai élesen eltérhetnek hivatalos nyilatkozataitól.

Például az együttműködés tanítása következetesen versenyalapú jutalmakon keresztül olyan feszültséget teremt, amelyet csak a szóbeli oktatás nem tud megoldani. Hasonlóképpen, ha az önálló ítélkezést tanítjuk, miközben a nézeteltérést szakmai szempontból veszélyessé teszik, gyakorlati okot ad az embereknek arra, hogy ne bízzanak meg a kihirdetett eszmében.

A Demokrácia és oktatás *című művében* Dewey szélesíti az érvet. A demokratikus társulás közös érdeklődési köröket és kommunikációt jelent a csoporthatárokon átívelő kapcsolatokban. Az ilyen interakció ismeretlen élményekkel találkozik a szokásokkal, és lehetőséget teremt az alkalmazkodásra. Az oktatásnak lehetővé kell tennie, hogy az emberek részt vegyenek ezekben a folyamatokban, ahelyett, hogy másokat mások által meghatározott célok végrehajtására korlátoznának. A vezetésre képzettek és a csupán engedelmességre kiképzettek közötti különbség ezért erkölcsi és oktatási probléma. Dewey, *Demokrácia és Oktatás*, különösen a VII., XXIII. és XXVI. fejezetek.

A tudatos erkölcsi reform kialakuló fogalma generációkon átívelő. Egy reform hiányos, ha csak a jelenleg preferált válaszokat tanítja. Fejlesztenie kell azokat a képességeket is, amelyeken keresztül a későbbi résztvevők felfedezhetik ezeknek a válaszoknak a korlátait.

Dewey beszámolója továbbá szerepet ad a kulturális élménynek az erkölcsi észlelés megváltoztatásában. Esztétikája a művészetet a figyelem megújulásával és a megszokott látásmódok megzavarásával társítja. Az irodalom és más művészetek ismeretlen életeket és lehetőségeket is elérhetővé tehetnek a képzelet számára. Etikai hozzájárulásuk nem feltétlenül a kifejezett erkölcsi oktatás nyújtásában áll. David Hildebrand beszámolója ezt a kapcsolatot az esztétikai élmény, a csökkentett előítélet és a kibővített észlelés között magyarázza. Hildebrand, "John Dewey etika, politikai elmélet és művészeti és esztétika filozófiájának rövid beszámolója."

Ez segít megmagyarázni, hogyan kezdődhet az erkölcsi változás még azelőtt, hogy új elvet fogalmaznának meg. Az emberek először másként érzékelhetnek egy bevált gyakorlatot – annak megaláztatását, pazarlását, kegyetlenségét vagy meg nem valósuló lehetőségeit –, és csak utólag fejlesztik ki azt a nyelvezetet, amely kritizálja. A tudatos reform magában foglalja ezeknek a felmerülő észleléseknek a nyilvános kifogás bevonását.

Az a kérdés, hogy ki vesz részt ebben a vizsgálatban, közvetlenül Dewey demokratikus elméletéhez vezet. *A Közvélemény és annak problémái című műben* a szakértői tudás nélkülözhetetlen, de a szakértők nem tudják önállóan meghatározni az összes releváns társadalmi igényt. Azok, akik következményekkel küzdenek, olyan tudással rendelkeznek, amelyekből a szakértők talán hiányoznak. A hatékony közvélemény vizsgálatot, hozzáférhető kommunikációt, vitát és intézményi reagálást igényel. Dewey megkülönbözteti a kísérleti politikai vizsgálatot a szó szerinti laboratóriumi kísérletektől: a politikáknak felelősségre kell tartozniuk hatásaikkal, anélkül, hogy azt állítanák, mintha a társadalmat teljesen ellenőrzött körülmények alá lehetne helyezni. Dewey, *A közvélemény és problémái*, V–VI. fejezetek.

Tudatos erkölcsi változásra alkalmazva ez okot ad a részvételre azon az eljárási állításon, hogy mindenkinek szavazati joga kellene. Az emberek kizárása károsíthatja azt a tudást, amelyre a reform épül. Egy olyan gyakorlat, amelyet az adminisztrátorok hatékonynak tapasztalnak, megalázónak is érezhetik a fogadottak számára. Egyik leírás sem válik megfelelő kizárólag hatalom által; a köztük lévő kapcsolat vizsgálatot igényel.

A részvétel befolyásolja az erkölcsi cselekvést is. Azok, akiket egy reform megértésére és értékelésére kérnek, más pozíciót töltenek be, mint azok, akiknek a viselkedése csupán módosítható. Az előbbiek hozzájárulhatnak az életük céljaihoz.

A "Kreatív demokrácia – A feladat előttünk" ezt az érvet kiterjeszti a mindennapi hajlamokra is. A demokratikus élet az emberek lehetőségeibe vetett bizalomtól, tapasztalataik iránti nyitottságtól és a nézeteltérések kezelésének módjain alapul, amelyek lehetővé teszik a kölcsönös tanulást. A formális szabadságjogok hatástalanná válnak, ha a kommunikációt megvetés, félelem vagy intolerancia irányítja. Ezért a demokratikus szokások tudatos művelést igényelnek. Dewey, "Kreatív demokrácia – A feladat előttünk."

Az erkölcsi jelentősége az, hogy **a reform megváltoztatja a nézeteltérés kezelését és a megállapodás tartalmát** is. A reform kritizálásának, annak ártalmainak azonosításának és alternatívák felveteni képességének része demokratikus minőségének.

Dewey részvételre való aggódása nem homályosíthatja el anyagi hatalom elismerését. *A Liberalizmus és társadalmi cselekvés című művében* azt állítja, hogy az oktatási átalakulás nem történhet meg teljes mértékben az egyéni hozzáállásokban, amíg az intézmények érintetlenek maradnak. A koncentrált gazdasági hatalom alakítja a lehetőségeket, célokat és a szabadság hatékony jelentését. Szervezett társadalmi intelligenciát és jelentős intézményi újjáépítést szorgalmaz, és elismeri, hogy a meglévő rendszerek már kényszerítő hatalmat gyakorolnak. A dogmatikus forradalmi erőszak elleni ellenállása nem jelent azzal, hogy a fennálló helyzetet ártatlannak vagy nem kényszerítőnek kezelné. Dewey, *Liberalizmus és társadalmi cselekvés*.

Analitikus következtetés az, hogy az erkölcsi vitákhoz való hozzáférésnek anyagi feltételei vannak. Idő, biztonság, tudás, szervezeti támogatás és a megtorlás elleni védelem befolyásolja, akik hatékonyan részt tudnak venni. A nyílt vitát felhívás, miközben figyelmen kívül hagyjuk ezeket a feltételeket, megőrizheti azokat a kizárásokat, amelyeket a vizsgálatnak fel kell tárnia.

A tudatos erkölcsi változás és a tudatos törvényhozás közötti analógiához Dewey hozzájárulása most pontosabban fogalmazható meg. A következő összehasonlítás az álláspontjának következményeit rekonstrukciója:

Kérdés	**Szándékos jogi változtatás**	**Deweyan erkölcsi rekonstrukciója**
Mi változott?	Tekintélyes szabályok és intézményi elrendezések	Ítéletek, szokások, értékek, elvárások és megállapodások
Ki kezdeményezi a változást?	Elismert törvényhozó hatóságok, többek között	Oktatók, egyesületek, érintett közvélemény, nyomozók, politikai szereplők
Hogyan válik erőssé egy javaslat?	Bevezetés és intézményi alkalmazás	Meggyőzés, részvétel, megváltozott gyakorlatok, oktatás és intézményi támogatás
Hogyan kezelik a hibát?	Módosítás, hatályon kívül helyezés, felülvizsgálat és további értelmezés	Következmények kritikája és az újjáépítés
Mi teremti meg a gyakorlati sikert?	A jogi hatékonyság egyik releváns dimenzió	Az életben bekövetkező viselkedés és kapcsolatok változásait is meg kell vizsgálni

Dewey támogatja az örökölt gyakorlatok szándékosan vizsgálhatóvá és átvizsgálhatóvá tételét. Kerete nem hoz létre egyetlen erkölcsi tekintélyt, amelynek kijelentése eltüntethet egy kötelezettséget, ahogy egy illetékes törvényhozó hivatal hatályon kívül helyezhet. Az erkölcsi hatalom továbbra is kapcsolódik egy gyakorlat okainhoz, következményeihez és helyéhez a közös tapasztalatban.

A jog azonban részt vehet az erkölcsi rekonstrukcióban. A jogi eligazítások megváltoztathatják az ösztönzőket, elvárásokat, lehetőségeket és a szokások kialakulásának feltételeit. Dewey "Logikai módszere és joga" című műve maga a jogi érvelést gyakorlati vizsgálatként kezeli, és bírálja azokat az érveléseket, amelyek az állítólag automatikus következtetések mögött rejtik a következményes döntéseket. Dewey, "Logikai módszer és jog."

Egy hasznos különbség következik. A jogi törvényhozás eldöntheti, mit fog hivatalosan megkövetelni egy intézmény, miközben nyitva hagyja, hogy az emberek értik-e, elfogadják-e vagy rendszeresen támogatják-e ezt a követelményt. Ezek a reform különböző dimenziói.

Pontosan az ezek kölcsönhatása az, amit egy átfogó tudatos erkölcsi változás vizsgálatnak kell vizsgálnia.

Több nehézség is fennáll, amelyeket Dewey elméletében lényegi problémáként kell kezelni.

Az első a fejlődés színvonalával kapcsolatos. Ha az erkölcsi vizsgálat a következményeket értékeli, akkor is el kell döntenie, mely következmények számítanak, és hogyan kell az ellentmondó állításokat mérlegelni. Dewey elkötelezettségei a növekedés, a szabadság és a részvétel iránt irányt adnak a vizsgálatnak, de ezek maguk is erkölcsi elkötelezettségek. A kísérleti módszer nem értékmentes megfigyelésekből generálja ezeket.

Ez nem feltétlenül érvényteleníti álláspontját. Ez azt jelenti, hogy elméletét úgy kell értelmezni, mint egy demokratikus etikai orientációt, amely egy tanulási módszerhez kapcsolódik. Ha teljesen semleges erkölcsi reformtudományként írjuk le, elrejtené normatív alapját.

Herbert Marcuse hasonló ellenvetést fogalmazott meg az *Értékeléselmélet áttekintésében*. A társadalmilag előállított vágyak támogathatják az autoriter elrendeződéseket, és azok összefüggősége a rendelkezésre álló eszközökkel nem bizonyítja legitimitásukat. Marcuse megkérdőjelezte, hogy Dewey kezelése eléggé szembeszáll-e az ilyen vágyak mélységével és társadalmi befolyásával. Ez inkább az igazolásának megfelelőségének kritikája, nem pedig bizonyíték arra, hogy Dewey autoriter célokat támogatott. Marcuse, *az értékeléselmélet* áttekintése.

A második a vizsgálat feletti hatalomról szól. Ki definiálhatja a problémát, kiválaszthatja a bizonyítékokat, és kijelentheti, hogy a reform sikeres volt? A munkáltató a sikert úgy határozhatja meg, mint a konfliktus csökkenését, miközben a munkavállalók fokozott félelmet tapasztalnak. Egy kormány értelmezheti a hallgatást egyetértésként. Egy oktatási hatóság az engedelmességet erkölcsi fejlődésnek tekintheti.

Dewey indokokat kínál ezeknek az értelmezéseknek a megkérdőjelezésére, különösen a részvétel és a következmények figyelembevételével. Azonban az általános filozófia nem kínál teljes stratégiát minden hatalmi koncentráció leküzdésére, amely akadályozza a vizsgálatot.

A harmadik a reform és annak feltételei közötti kapcsolatot érinti. A demokratikus erkölcsi újjáépítéshez némi bizalmat, kommunikációszabadságot és újragondolási hajlandóságot igényel. Pontosan ezek hiányoznak a meglévő rendből. Egy hihető Deweyan válasz a kölcsönösen támogató változások követése: a korlátozott intézményi nyitások olyan képességeket fejleszthetnek, amelyek további nyitásokat támogatnak. De ez továbbra is nehéz politikai folyamat, nem az elmélet által garantált megoldás.

A negyedik a visszafordíthatatlan károkat érinti. A következményekből tanulni könnyebb megvédeni, ha a hibákat helyreállítható. Néhány társadalmi beavatkozás veszteségeket okoz, amelyeket a későbbi felülvizsgálat nem tud helyrehozni. Ezért Dewey felelős, kortárs megközelítésének fejlesztése kifejezetten figyelmet igényel az arányosságra, a sérülékeny személyek védelmére és a kísérleti kockázatok elosztására. Egy politika ideiglenesnek nevezése nem teszi annak következményeit átmenetivé.

Az ötödik az oktatás és az apasági személlyel foglalkozik. Az oktatók szükségszerűen választanak tapasztalatokat, elvárásokat szabnak fel és gyakorolják a tekintélyt. A szabadság előmozdításának állítása elrejtheti a saját kedvenc meggyőződésük megismétlésének kísérletét.

Egy megterhelő belső teszt azt kérdezné, hogy a képzettek képesek lesznek-e megvizsgálni az oktatók céljait, valamint ellenfeleik céljait.

A hatodik a tartós nézeteltérésről szól. A jobb információ és a kreatívabb alternatívák nem feltétlenül egyeztetnek össze minden javat és kötelezettséget. Dewey érett pluralizmusa helyet ad ennek a ténynek, de megköveteli az ítélkezést. Néhány döntés még alapos vizsgálat után is vitatható; az intézményi eljárásoknak tehát lehetővé kell tenniük a cselekvést, miközben megőrzik a kihívás lehetőségeit.

Ezek a nehézségek segítenek megtalálni eredetiségét. Elmélete több kapcsolódó szinten magyarázza az erkölcsi változást: egy probléma észlelését, a célok újragondolását, a jellemformálást, az intézmények szervezését és a következmények nyilvános értékelését. Emellett a reformert a kritika területére helyezi. Egy javaslatnak, amely mások erkölcsének javítására irányul, saját feltételezéseit kell feltárnia, és nyitottnak kell maradnia a javításra.

További vizsgálat céljából több értelmezés is világítja meg az érv különböző részeit:

- **Jennifer Welchman, *Dewey's Ethical Thought* (1995):** etikájának fejlődése pályafutása során. Cornell University Press.
- **Steven Fesmire, *John Dewey és Moral Imagination* (2003):** a megfontolás kreatív, érzelmi és képzeletbeli dimenziói. Indiana University Press.
- **Gregory Fernando Pappas, *John Dewey's Ethics: Democracy as Experience* (2008):** a morális tapasztalat, jellem és a demokratikus élet kapcsolata. Indiana University Press.
- **Kory Sorrell, "Pragmatizmus és erkölcsi haladás: John Dewey társadalmi vizsgálatelmélete" (2013):** a kutatás kifejezett védelme, mint erkölcsi kritika és fejlődés alapja változó körülmények között.

****

B. F. Skinner

B. F. Skinner jellegzetes hozzájárulása a szándékos erkölcsi változás elméletéhez az a javaslat, hogy a társadalmak tudatosan újratervezhetik azokat a feltételeket, amelyek alatt az emberek erkölcsi magatartást szerzenek, gyakorolnak és továbbítanak. Központi célja, hogy egy etikai ideál hogyan válik hatékony életmódgá: hogyan válik az együttműködés, őszinteség, visszafogottság és mások iránti törődés megbízható viselkedési mintává.

Skinner számára ez megköveteli, hogy vizsgáljuk a viselkedéshez kapcsolódó társadalmi következményeket – jóváhagyás, szeretet, presztízs, gazdasági előnyök, kritika, kizárás és büntetés –, és szándékosan megváltoztatni azok elrendezését. Az erkölcsi reform ennek megfelelően része lesz annak a nagyobb projektnek, amelyet kulturális tervezésnek nevez.

Ugyanakkor lényeges különbség van a pozíciójában. Skinner egyszerre magyarázatot ad arra, hogyan alakulnak ki az erkölcsi gyakorlatok, és javaslatot is tesz arra, hogyan kellene azokat megváltoztatni. Magyarázó kerete nem automatikusan határozza meg az általa preferált reformok erkölcsi tekintélyét. Munkásságának filozófiai jelentősége – és vitája – nagy része ebben a viselkedéstudomány és normatív ítélőképesség közötti kapcsolatban rejlik.

Álláspontja több műben is kiterjed, nem pedig egyetlen rendszerszintű etikai értekezésben jelenik meg. A fő tantárgyak: *Walden Two* (1948), *Science and Human Conduct* (1953), *Verbális viselkedés* (1957), *The Technology of Teaching* (1968), *Contingencies of Reinforcement* (1969), *Beyond Freedom and Dignity* (1971) és *About Behaviorism* (1974). Későbbi esszék finomítják a demokratikus kontroll, a kulturális túlélés és a büntetés alternatíváinak kezelését. A B. F. Skinner Alapítvány bibliográfiája dokumentálja ezt a fejleményt.

Skinner elméletében a "tudatos" szó gondos értelmezést igényel. Elfogadja a tudatos tervezést, önmegfigyelést, vitát és az alternatívák összehasonlítását. Amit elutasít, az az állítás, hogy ezek a tevékenységek egy autonóm akaratból erednek, amely függetlenül működik biológiai és környezeti körülményektől.

Radikális behaviorizmusa nem tagad meg a gondolatokat, érzéseket vagy a magánélményeket. Olyan jelenségként kezeli őket, amelyek magyarázatot igényelnek. Ha egy reformot azzal magyarázunk, hogy valaki úgy döntött, hogy javítja a társadalmat, további kérdéseket vet fel: hogyan szerezte meg az illető a releváns aggályokat, tudást és beavatkozási képességeket? Skinner álláspontja az, hogy a reformer az oksági magyarázatba tartozik, azokkal az emberekkel, akiknek viselkedését a reformáló változtatni szeretné. Skinner, *A behaviorizmusról*, bevezető részlet.

Ez azt jelenti, hogy a szándékos erkölcsi változás teljesen lehetséges az ő keretein belül. Egy tanár megvizsgálhatja, miért félemlítik egymást a gyerekek, fontolóra veheti az alternatív osztálytermi eligazításokat, bevezeti a változásokat, és megvizsgálhatja azok következményeit. Ezeknek a tevékenységeknek maguknak is vannak okaik, de következményeik is.

A releváns különbség a **vizsgálatlan társadalmi formáció és a szándékosan vizsgált társadalmi formáció** között. Ebben az értelemben a determinizmus nem jelenti azt, hogy a beavatkozás értelmetlen. Az intervenció az egyik olyan folyamat, amelyen keresztül a jövőbeli viselkedés létrejön.

Az erkölcsi elmélet szempontjából a következmény jelentős: Skinner a gyakorlati figyelmet az ember állítólag független erkölcsi akaratának erejéből azokhoz a feltételekhez helyezi, amelyek a felelős magatartást lehetségessé és fenntarthatóvá teszik.

Az alapvető mechanizmus az operáns tanulás: a következmények megváltoztatják a viselkedés jövőbeli valószínűségét. Több kifejezés is szükséges a javaslat pontos megértéséhez:

Koncepció	Jelentés	Szemléltető erkölcsi relevancia
Pozitív megerősítés	Egy következmény is hozzáadódik, amely növeli az előző viselkedést.	A konstruktív részvétel gyakoribbá válik, ha hatékony elismerést kap.
Negatív megerősítés	A viselkedés azért nő, mert eltávolítja vagy elkerüli valami ellenszenveset.	Valaki engedelmeskedik, hogy megállítsa a kitartó kritikát.
Büntetés	A viselkedés elnyomására következmény van elrendezve.	Egy személyt megtévesztés miatt büntetnek.
Kihalás	A korábban megerősített viselkedés már nem kapja meg ezt a megerősítést.	A provokáció csökkenhet, ha már nem kelti a szokásos figyelmét.
Formálás	A bonyolultabb teljesítmény egymás utáni közelítései megerősítődnek.	A gyermek fokozatosan elsajátítja azokat a készségeket, amelyek szükségesek az együttműködési nézeteltéréshez.

A "pozitív" és a "negatív" itt hozzáadást és eltávolítást jelent; nem jelentenek erkölcsileg jót vagy erkölcsileg rosszat. A negatív megerősítés is eltér a büntetéstől: az előbbi erősíti azt a viselkedést, amely megkönnyebbülést hoz.

További különbség a jutalom és a megerősítő közötti különbség. Egy hatóság szándékosan kíván jutalmat, de az, hogy megerősíti-e egy adott viselkedést, empirikus kérdés. A nyilvános dicséret például egyik személy számára üdvözlendő, míg a másiknak kínos lehet.

Az erkölcsre alkalmazva ez a keretrendszer arra irányítja a figyelmet, hogy az intézmények hivatalosan dicsérnek eltérések, és valójában mit hoznak előnybe. Egy intézmény őszinteséget hirdethet, miközben előmozdíthatja azokat, akik elrejtik a nehézségeket. A kihirdetés és annak hatékony következményei ezután különböző irányba tereli a magatartást.

Skinner a hétköznapi erkölcsöt társadalmilag fenntartott kontrollmintáként értelmezi. A *Science and Human Behavior* című műben, különösen a csoportkontrollról szóló fejezetben, az

etikai besorolások mások reakciói révén jelennek meg. A magatartást terjesztett társadalmi gyakorlatok ösztönzik vagy elbátorítják, gyakran központosított hatalom vagy írott kód nélkül.

Ez nem jelenti azt, hogy a uralkodó erkölcsöt automatikusan igazoltnak tartja. Kifejezetten elismeri, hogy az erkölcsi besorolások megőrizhetik a babonákat, túlélhetik a kialakult körülményeket, vagy tükrözhetik a csoport egyenlőtlen részvételét. Ezért a meglévő jóváhagyás nem egyenlő egyszerűen mindenki jólétével. Skinner, *Tudomány és emberi viselkedés*, XXI. fejezet.

Ennek a magyarázatnak az elemzési jelentősége, hogy az erkölcsnek több van, mint egy verbális létezés. Egy tilalom nyilvánosan elfogadott maradhat, miközben gyakorlatilag hatástalanná válik; ezzel szemben egy új elvárás erőssé válhat, mielőtt bárki általános etikai elvként fogalmazná meg.

Vegyünk egy olyan szervezetet, amely a hibák beismerését felelősségteljes szakmai magatartásként kezdi kezelni. Elsőként erkölcsi szókincse változhat. De mélyebb átalakulás csak akkor történik, amikor a hibák beismerése már nem hoz kiszámíthatóan megaláztatást, amikor a korrekciós intézkedés támogatást kap, és amikor a titkolás nem biztosítja a fejlődést. Ez az én példás alkalmazásom Skinner keretrendszerére, nem pedig írásaiból származó példa.

E értelmezés szerint a morális változás tanulmányozása mind **a megítélések változásait, mind a cselekvés társadalmi következményeinek változásait** követni kell.

Maga az erkölcsi nyelv is magyarázat tárgyává válik. Skinner verbális viselkedésének kezelése azt kérdezi, hogyan formálja egy hallgatói közösség az ember beszédét. Az etikában ez azt jelenti, hogy vizsgáljuk azokat a körülményeket, amikor az emberek megtanulnak valamit jónak, rossznak, csodálatra méltónak vagy szégyennek nevezni.

Alexandre Dittrich elemzése tisztázza, hogy ezt úgy kell érteni, mint az értékelő nyelv funkcionális vizsgálatát, nem pedig azt az állítást, hogy minden "jó" használata átláthatóan azonnali örömöt jelent. Az emberek ismételhetik örökölt ítéleteiket, igazíthatják nyelvüket a közönséghez, vagy elítélhetik azokat a magatartásokat, amelyeket mégis jutalmaznak. Az etikai beszédet több kölcsönhatásos állapot befolyásolja. Dittrich, "Az igaz, a jó és a szép" (2023).

Ez lehetővé teszi a különbséget a személy erkölcsi nyilatkozatainak megváltoztatása és az általuk leírt viselkedés megváltoztatása között.

Tegyük fel, hogy a munkavállalók megtudják, hogy egy adott etikai szókincs szükséges a szakmai elfogadáshoz. Nagyon jártassá válhatnak annak alkalmazásában. Ez az eredmény önmagában nem mutatja, hogy a kollégákkal szembeni bánásmódjuk megváltozott. Az erkölcsi reform értékeléséhez tehát a hűségnyilatkozatokon túlmutató viselkedést kellene vizsgálnia.

Ez a különbség mindkét irányba jár. Egy személy megbízhatóan segíthet másokon anélkül, hogy bonyolult filozófiai szókincssel rendelkezne ennek a magatartásnak a magyarázatára. Egy erkölcsi kifinomultság verbális tesztje alábecsülheti ezt a gyakorlati megbízhatóságot.

A szabályok és érvelés továbbra is fontos szerepet foglal el Skinner beszámolójában. A Contingencies of Reinforcement *című művében* megkülönbözteti a közvetlen következményekkel való találkozásokból alakított viselkedést a szabályok által irányított viselkedéstől. Egy szabály irányíthatja a viselkedést, mielőtt az egyén személyesen átélné az

általa leírt következményeket. Az utasítások, figyelmeztetések és etikai előírások így átadhatják a tapasztalatok eredményeit embereken és generációkon át.

A szabály követésének azonban saját tanulási múltja van. Továbbá, a hatóságnak engedelmesség által fenntartott magatartás eltérhet attól a viselkedéstől, amely érzékeny a szabály által érintett gyakorlati körülményekhez. Skinner, *Megerősítés feltételei*.

Ez a megkülönböztetés különösen értékes az örökölt normák pótlásának elemzésében. Legalább két lehetséges hibás tényező létezik.

Először is, egy közösség megtarthatja a régi szabályt, még akkor is, ha a korábbi körülmények megváltoztak. Másodszor, a reformerek bevezethetnek egy új szabályt, amely szóbeli elfogadást nyer, de kevés hatással van a mindennapi cselekvésre.

Egy sikeres reformnak mind a szabály érthetőségét, mind azokat a feltételeket kellene kezelnie, amelyek alatt az emberek követik azt. Pusztán egy új etikai formulát a régivel helyettesíteni, a gyakorlati probléma nagy részét megoldatlanul hagyja.

Van egy filozófiai kérdés is, amelyet Skinner elemzése nem oldja meg pusztán azzal, hogy az érvelést viselkedésként írja le: vajon az ok érvényessége megkülönböztető alapot ad-e egy norma elfogadásához. Az oksági magyarázat arról, hogy miért győz meg valakit egy érv, és annak értékelése, hogy az érv megalapozott-e, továbbra is megkülönböztethető kérdések maradnak.

Az oktatás válik a megváltozott erkölcs által megkövetelt képességek fejlesztésének fő eszközévé. Skinner oktatási programja hangsúlyozza az aktív teljesítményt, a megfelelően sorrendelt feladatokat, a visszajelzést és a kompetencia fokozatos elsajátítását. *A tanítás technológiája* magában foglalja a fegyelem, az etikus viselkedés és az önkontroll konkrét megbeszélését. Nagyobb célja összetett előadások tanítása, nem csupán a diákok helyes állításainak ismétlését. Skinner, *A tanítás* technológiája.

Az erkölcsi reform szempontjából a jelentőség az, hogy az etikai elvárások gyakran olyan képességeket feltételeznek, amelyeket az emberek nem tanítottak meg megfelelően.

A "békésen megoldani a nézeteltéréseket" repertoárt igényel: hallgatást, panasz leírását, félbeszakítást, alternatívák felajánlását, és felismerni, mikor kudarcot vallott a tárgyalás. A "felelősségvállalás" megtanulhatja a hibát jelenteni, annak következményeit becsülni és megszervezni a javítást.

Az oktatási vonatkozás rekonstrukciója az, hogy a reformereknek három különálló kérdést kell feltenniük:

1. Milyen viselkedést várunk?
2. Rendelkeznek az embereknek a szükséges készségekkel ahhoz, hogy elvégezzék?
3. Támogatja a környezetük a további használatát?

Egy erkölcsi program, amely csak az első kérdésre válaszol, összetéveszthetheti a kompetencia vagy lehetőség hiányát egy hibás jellemmel.

Az önkontroll itt is releváns. Egy viselkedési értelmezésben az emberek megtanulhatják saját helyzeteiket rendezni: elkerülhetik az ismétlődő kísértést, tanácsot kérnek cseleksze előtt, emlékeztetőket készítenek, vagy olyan eljárásokat vezetnek be, amelyek kevésbé valószínűsítik az impulzív cselekvést. Az ilyen képességek gyakorlati cselekvési formák, még akkor is, ha Skinner nem magyarázza meg őket egy okatlan belső akarattal.

Támadása a büntető erkölcs ellen a büntetők és a büntettek viselkedésére egyaránt vonatkozik. Skinner a "Nem büntető társadalom" című művében azt állítja, hogy a büntetés részben azért fennmarad, mert azonnali következményei megerősítik azokat, akik azt alkalmazzák. Egy fenyegetés gyorsan megállíthat egy bosszantó cselekedetet, míg később a harag, kitérés, visszahúzódás vagy megtorlás jelenik meg.

Ezért támogatja a konstruktív alternatívák kidolgozását és a kívánatos magatartás megfigyelését. Azt is elismeri, hogy a viselkedési technikák szolgálhatnak a kizsákmányoló menedzsment módjára. Pozitív megerősítés preferenciája tehát nem bizonyítja, hogy minden jutalmazási megállapodás humánus. Skinner, "A nem büntető társadalom" (1979).

Ez egy szokatlanul reflexív magyarázatot ad az erkölcsi reformról. Egy társadalomnak, amely csökkenteni akarja a kegyetlenséget, meg kell vizsgálnia, mi teszi a kegyetlenséget hatékonysá vagy előnyössé azok számára, akik hatalmat gyakorolnak. A kegyetlenség elítélése anélkül, hogy ezeket a feltételeket változtatnánk, nagyrészt érintetlenül hagyhatja annak reprodukcióját.

Például képzeljük el, hogy egy felügyelő azonnali engedelmességet ér el azzal, hogy nyilvánosan megalázza az alkalmazottakat. A megaláztatással kapcsolatos panaszokat ezután hűtlenségként kezelik. Ilyen környezetben a felügyelő megkérése, hogy legyen figyelmesebb a probléma, csak egy részét kezeli. A szervezetnek azt is változtatnia kell, hogy értékeljék a felügyelői teljesítményt, és hogyan reagálhatnak a munkavállalók.

A lényeg nem az, hogy a büntetés soha nem tudja elnyomni a viselkedést. Az a lényeg, hogy önmagában az elnyomás nem állapítja meg az alternatíva megszerzését, az beavatkozás legitimitását vagy annak hosszú távú hasznos következményeit.

Ezekből az elképzelésekből rekonstruálható a szándékos erkölcsi változás gyakorlati leírása. Skinner nem egyetlen szabványosított eljárásként mutatja be a következő táblázatot; ez a megközelítés analitikus szintézise.

Feladat	Kérdés a reformernek
Határozd meg a javasolt változtatást	Mit tennének valójában másképp az emberek?
Vizsgálja meg a meglévő gyakorlatokat	Mi teszi jelenleg hatékonyabbá, vonzóvá vagy nehezen elkerülhetővé ezt a nem kívánt viselkedést?
Vizsgálja meg a reformáló intézményt	Mi ösztönzi a hatóságokat a jelenlegi megállapodás megőrzésére?
Alternatívák fejlesztése	Milyen készségek és lehetőségek teszik lehetővé a kívánt viselkedést?
Társadalmi változások	Hogyan támogatják az együttműködést, az őszinteséget vagy a visszafogottságot a gyakorlatban?
Áthelyezés vizsgálata	A változás azon a környezeten kívül is fennmarad, ahol tanították?

Feladat	Kérdés a reformernek
Szélesebb körű hatások értékelése	Ki profitál, ki viseli a költségeket, és milyen nem szándékos viselkedés merül fel?
A beavatkozás felülvizsgálata	Milyen bizonyíték indokolná a módosítását vagy elhagyását?

Vegyünk egy hipotetikus iskolát, amely a gúnyolódás kultúráját az együttműködő tanulás kultúrájával próbálja helyettesíteni. Egy gúnyolódás elleni nyilatkozat segíthet elvárások kialakításában, de a vizsgálat itt nem állhat meg. A gúnyolódás kortársak figyelmét vonzhatja, a felnőttek mintázhatják azt, és a diákoknak hiányozhatnak alternatív módszerek az elismerés megszerzésére.

A Skinner által alapozott beavatkozás megvizsgálná ezeket a kapcsolatokat, alternatív részvételi formákat tanítana, és társadalmilag hatékony hasznos hozzájárulásokat nyújtana. Az értékelés ezután azt kérdezi, hogy a tanulók másképp viselkednek-e a tanár távollétében, hogy a kizárás kevésbé látható formákat öltött-e, és hogy a látszólagos javulás teljes mértékben ideiglenes díjaktól függ-e.

Ezek a kérdések egyben bármilyen szűken mért beavatkozás korlátait is feltárják. A nyilvános sértések csökkenő száma elrejtheti a növekvő magánfélemlítést. A viselkedési pontosság csak akkor hasznos, ha a kiválasztott megfigyelések megfelelően tükrözik az erkölcsi problémát.

A nehézség nő, amikor Skinner a viselkedés megváltoztatásáról a változás céljainak meghatározására tér át. Beszélgetései megkülönböztetik a személyes javakat, mások javát és egy kultúra jóját. Ezek az érdeklődések eltérhetnek. Az egyén számára azonnal előnyös viselkedés árthat másoknak; a jelenlegi tagok számára előnyös gyakorlatok alááshatják a kollektív élet jövőbeli feltételeit.

Camila Muchon de Melo, Marina Souto Lopes Bezerra de Castro és Julio C. de Rose megkülönböztetik ennek az álláspontnak a leíró és előíró elemeit. Skinner preferált kulturális kialakítása az egyéni jólétet a kollektív túléléssel való összekapcsolásra törekszik, de ez a preferencia nem következik logikusan maguktól a viselkedési módszerektől. Ugyanazok a módszerek eltérő célokra irányulhatnak. De Melo, de Castro és de Rose, "Some Relations Between Culture, Ethics and Technology in B. F. Skinner" (2015).

Ez a különbség megakadályozza a két félreértést. Skinner nem csupán a közvetlen jutalmak maximalizálását javasolja. Az a képesség sem, hogy egy adott viselkedést előidézzen, nem bizonyítja, hogy erkölcsileg kívánatos lenne annak előállítása.

Véleményem szerint a műsorában három különböző kérdés található:

- **Magyarázó:** Miért szereznek és tartanak fenn az emberek bizonyos értékeket?
- **Technikai:** Hogyan lehet megváltoztatni a magatartási és értékelő gyakorlatokat?
- **Igazolás:** Mely változtatásokat kell előmozdítani, és kinek az hatásköre alatt?

Legerősebb, megkülönböztető hozzájárulása az első kettőhöz kapcsolódik. A harmadik kérdésre adott válaszai továbbra is jelentősen vitatottabbak.

A kulturális evolúció magyarázza, miért tartja szükségesnek a szándékos beavatkozást. A "Selection by Consequences" című művében Skinner megkülönbözteti a biológiai evolúciót, az egyén élete során zajló viselkedés kiválasztását és a kulturális gyakorlatok kiválasztását. Ezek összekapcsolt folyamatok, de különböző szinteken működnek.

A gyakorlatok terjedhetnek vagy fennmaradhatnak a csoportokra gyakorolt hatásuk miatt, még akkor is, ha az egyének nem értik vagy nem szándékozzák ezeket a hatásokat. A tudatos kulturális tervezés alternatívákat vezet be és értékel ebben az evolúciós folyamatban; nem igényel egy tervezőt, aki a természeten kívül áll. Skinner, "Selection by consequences" (1981).

Az erkölcsi jelentőség egy időzítési problémán keresztül fejezhető ki. Azonnali előnyök támogathatják azokat a gyakorlatokat, amelyek romboló hatásai jóval később derülnek ki. Ezeknek a gyakorlatoknak a katasztrofális következményekre való várakozás elfogadhatatlan tanulási módszer lehet.

Egy kortárs példa egy olyan intézmény, amely rövid távú előnyöket ér el egy közös erőforrás kimerítésével. Pusztán a résztvevők tájékoztatása a végső kimerülésről nem lehet elég, ha jelenlegi körülményeik erősen támogatják a folyamatos kizsákmányolást. A szándékos reform célja, hogy a mai döntések szempontjából releváns hosszú távú következményeket hozzanak.

Ez az illusztráció nem bizonyítja, hogy egy adott ösztönző rendszer működne. Meghatározza azt, hogy egy megfelelő magyarázatnak mit kell kezelnie: a jelenlegi cselekvés, a késleltetett következmények és az őket összekötő intézmények közötti kapcsolatot.

Skinner szabadságról és méltóságról való kezelése megváltoztatja magát a reform erkölcsi jelentését. A Szabadságon és méltóságon túl *című művében* megkérdőjelezi azokat a magyarázatokat, amelyek a végső szerzőséget egy autonóm egyénnek tulajdonítják. Emellett megkérdőjelezi azokat a gyakorlatokat, amelyek a hitel és a felelősség elosztását is, miközben figyelmen kívül hagyják a viselkedést eredményező feltételeket.

Ennek ellenére elismeri az ellenállás történelmi eredményét az ellenállás ellenállása az ellenséges kontroll ellen. Vitatott állítása, hogy az érezhető kényszerítés hiánya nem jelenti azt, hogy a viselkedés ellenőrizetlen. A pozitív megerősítés hatással lehet az emberekre anélkül, hogy erőltetés élményét keltené. Skinner, *a szabadságon és méltóságon túl*.

Az elemzéshez ez több jelentést is el kell választani, amelyeket gyakran a "szabadság" alatt kombinálunk: a fenyegetésektől való szabadság, az alternatívákhoz való gyakorlati hozzáférés, döntéshozatalban való részvétel és metafizikai függetlenség az okoktól. Az utóbbi elutasítása nem dönti el a többiek státuszát.

Hasonlóképpen, a jogsértések ok-okozati magyarázata nem feltétlenül feltétlenül szünteti meg minden elszámoltathatósági intézményt. Ez megváltoztatja az adott intézmény által feltett kérdéseket. Megakadályozza-e a további károkat, támogatja a javítást, és javítja a jövőbeni viselkedést? Vagy elsősorban megérdemelt szenvedést fejez ki? Ezek a lehetőségek külön igazolást igényelnek.

Projektje legkézzelfoghatóbb ábrázolása a *Walden Two fiktív* közössége. Erkölcsi nevelésük célja az együttműködés és az általános önkontroll fejlesztése. Frazier, a közösség fő szóvivője azt állítja, hogy semmilyen kódex nem határozhatja meg minden jövőbeli helyzetet, ezért az oktatásnak olyan képességeket kell fejlesztenie, amelyek túlmutatnak az adott utasításokon.

A híres kísértéssel és késleltetéssel kapcsolatos gyakorlatok ezt az ambíciót szemléltetik. Néhány képzés szándékosan elrendezett ellenző élményeket is tartalmaz, ami bonyolítja a teljesen ártalmatlan olvasmányt. Ráadásul a regény narrátora megkérdőjelezi, vajon Frazier kísérletileg bizonyította-e mindazt, amit állít. A könyv egy javasolt társadalmi kísérlet, amelyet fikción keresztül mutatnak be, nem pedig saját sikerének bemutató jelentése. Skinner, *Walden Kettő*, 13–14. fejezet.

A képzelt közösség elválaszthatatlanul teszi az erkölcsi fejlődést a mindennapi élet szervezésétől. Ennek jelentősége tehát szélesebb a magánjócselekedetek jutalmazásánál: a gazdasági megállapodásokat, az oktatást, a munkát és az emberi kapcsolatokat együtt vizsgálják.

Ez hasznos különbséget vet fel az **intézményen belüli emberek reformálása és annak az intézmény reformja között, amely folyamatosan a problémát okozza**. Ha egy elrendezés szisztematikusan ösztönzi a rivalizálást, az irigység elleni erkölcsi oktatás tartós akadályt jelent. A megállapodás megváltoztatása megváltoztathatja a konfliktus gyakoriságát és jelentését.

De a Walden Two *intézményi kialakítása* politikai nehézséget is magában foglal. Roy Moxley dokumentálja, hogyan létezik a módosítható kódex a kollektív vita korlátozásaival: a tagok adminisztratív csatornákon keresztül érvényesíthetik az ellenvetéseket, miközben az általános kampány a kódex körül korlátozott. A kísérleti átvizsgálhatóság tehát nem automatikusan jelenti a demokratikus részvételt. Moxley, "B. F. Skinner másik pozitivista könyve: Walden Two" (2006).

Az alapvető kérdés az, hogy a lakosok részt vesznek-e abban, hogy mi számít javulásnak, vagy főként bizonyítékokat szolgáltatnak-e a tervezők döntéseire. Ezek különböző erkölcsi hatalomelosztások.

Skinner későbbi álláspontja nem redukálható regénye intézményeire. Az 1976-os előszóban, a "Walden Two Revisited" című részben elismeri a gyakorlati viselkedési mérnökség spekulatív jellegét a regény írásakor. Kis kísérleti közösségeket és gyakorlati változásokat szorgalmaz a fogyasztásban, munkában, oktatásban és gyermekgondozásban. Javasolt útja magában foglalja a kulturális kísérletezést a nemzeti politikai tisztségek hajszabításán kívül. Skinner, "Walden Two Revisited".

Az "Human Conduct and Democracy" című művében bírálja a koncentrált intézményi hatalmat, és hangsúlyozza az emberek közötti közvetlen kölcsönös befolyást. A viselkedési szakértőnek nem kell állandóan parancsnok maradnia: egy sikeres beavatkozás olyan gyakorlatokat alakíthat ki, amelyek a szakértő felügyelete nélkül is folytatódnak. Skinner, "Human Conduct and Democracy," a *Reflections on Behaviorism and Society* című műben.

Ez releváns az ellenkontroll fogalmához: azokra a válaszokra, amelyeken keresztül az irányításnak alárendeltek ellenállnak, elmenekülnek vagy módosítják azt. Mégis, a kölcsönös befolyás felismerése csak egy intézményi megoldás kezdete. Egy alkalmazott és egy munkáltató befolyásolhatja egymást, miközben radikálisan egyenlőtlen képességekkel bírnak arra, hogy kifogásaikat hatékonysá tegyék.

Egy megfelelőbb értékelés ezért azt kérdezi, hogy a kritika megtorlás nélkül is kifejezhető-e, hogy a kudarcról szóló információk eljutnak-e a döntéshozókhoz, és az érintettek képesek megváltoztatni a program céljait. Ezek a javasolt kritériumok a Skinner-i beavatkozás politikai

megfelelőségének értékelésére; nem szabad összetéveszteni egy teljesen Skinner által biztosított alkotmányos rendszerrel.

James Dinsmoor hasonló kritikát fogalmazott meg a behaviorizmuson belül: a pozitív megerősítéshez nem szükséges viselkedéstechnikusok által kormányozni, és a viselkedési tudás együtt létezhet a demokratikus felügyelettel. Dinsmoor, "Walden Two: Egy 1950-es felülvizsgálat", 1991-ben jelent meg.

A legmélyebb filozófiai ellenvetés a különbséget érinti az érték magyarázása és annak igazolása között. Carl Rogers ezt a kérdést felvetette Skinnerrel folytatott publikált e-egyezésében. A tudományos értékelésnek siker kritériumára van szüksége; ennek a kritériumnak a kiválasztása újabb értékelő kérdést vet fel. Rogers hangsúlyozta a személyes felelősséget, kreativitást és nyitottságot a változó célokra. Skinner azt válaszolta, hogy maguk a választások és értékek is az oksági magyarázat területéhez tartoznak. Rogers és Skinner, "Néhány kérdés az emberi viselkedés irányításával kapcsolatban" (1956).

A nézeteltérést nem oldják meg pusztán azzal, hogy elismerjük, hogy minden értékelésnek okai vannak. Vegyünk két olyan programot, amelyek sikeresen tanítanak különböző erkölcsi prioritásokat. Az egyik ápolja a fennálló hatalom engedelmességét; a másik pedig hajlandóságot ábrázolja annak kritizálására. Mindkét program működésének bemutatása nem határozza meg, melyiket kell elfogadni.

Egy oksági történelem magyarázhatja, miért támogatja egy reformátor az engedelmességet. Azt is megmagyarázhatja, hogy miért támogatja a másik az ellenvéleményt. A köztük való döntéshez további megfontolásokra van szükség a károkkal, érdekekkel, jogokkal, társadalmi együttműködéssel vagy más védhető normákkal.

Skinner kihívása továbbra is értékes: ezeknek a további megfontolásoknak a tényleges társadalmi életben is érvényessé kell válniuk. Ennek ellenére hatékonyságuk magyarázatának szükségessége nem teszi indokoltságukat nélkülözhetővé.

A kulturális túlélés különösen problémás végső normaként. Fernanda Brunkow és Alexandre Dittrich azonosítják Skinner használatának kétértelműségeit: a túlélés érintheti az emberek fennmaradását vagy a gyakorlatok fennmaradását, és egy adott csoportot vagy az egész emberiséget érintheti. Ezek a jelentések szabadon helyettesíthetők egymással. Brunkow és Dittrich, "Kulturális túlélés B. F. Skinnerben" (2021).

Egy intézmény túlélhet, miközben rosszul bánik tagjaival. Egy gyakorlat eltűnhet, miközben azok az emberek, akik elhagyták, virágoznak. Egy reform pontosan azzal mentheti meg az emberi életet, hogy megszünteti a kialakult kulturális rendszert.

Így az én értékelésem az, hogy a túlélés erős figyelmeztetést ad az önpusztító gyakorlatok ellen, de hiányos kritérium a fenntartható életmódok kiválasztásához. Még ha két társadalmi rend egyenlően tartós is, lehetőségeik elosztása, a kisebbségek kezelése és az ellenvélemény elfogadása jelentősen eltérhet.

Van egy tudásprobléma is. A hosszú távú kulturális túlélés általában nem figyelhető meg az intervenció értékeléséhez rendelkezésre álló időn belül. A reformereknek köztes mutatókat kell használniuk, és ezek a mutatók maguk is indokolásra szorulnak.

Egy másik fő ellenvetés a kontrollált kísérletekből összetett társadalmakra való extrapolációval kapcsolatos. Noam Chomsky 1971-es kritikája kihívást jelentett Skinner kísérletileg meghatározott megerősítéstől az emberi élet tágabb magyarázataihoz való átmenetével. Azt is állította, hogy a látszólag pozitív jutalmak működhetnek függőségi kapcsolatokban is: a munkavállaláshoz vagy előrelépéshez való hozzáférés rendkívül jelentőségteljessé teheti a konformitást anélkül, hogy nyílt fizikai kényszerítés lenne. Chomsky, "Az érv B. F. Skinner ellen".

Ezeket a kritikákat meg kell választani a következmények által végzett tanulás teljes elutasításától. A szűkebb és meggyőzőbb kérdés az, hogy egy adott társadalmi magyarázat önállóan azonosítja-e a releváns kapcsolatokat, és valami előrejelzést jelez-e, ami túlmutat a már megfigyelteknél.

Minden sikeres hatást "megerősítésnek" nevezni az esemény után keveset jelentene. Egy hasznos magyarázatnak meg kell határoznia, hogy milyen következmények számít, kinek, milyen körülmények között és milyen megfigyelhető hatásokkal. Hasonlóképpen, a mérhető megfelelés növekedése önmagában nem mutat erkölcsi javulást is. Az emberek csak megfigyelés alatt alkalmazkodhatnak, függővé válhatnak egy jutalmától, vagy megtanulhatják manipulálni a mérést. Ezzel szemben a jelentős változás magában foglalhat olyan képességeket – például egy korrupt igénynek való ellenállást –, amelyek csökkentik az intézmény azonnali elvárásainak való megfelelést. Ezek a problémák gazdagabb értékelést igényelnek, nem pedig azt feltételezni, hogy a viselkedésmérés vagy elegendő, vagy értéktelen.

Skinner különösen jelentős abban az elképzelésben, hogy az erkölcs tudatosan átvizsgálható lehet, hasonlóan a törvényhozáshoz. Az analógia hasznos, de feltétel szükséges.

Egy szándékosan elfogadott szabály egy adott pillanatban megváltoztathatja a hivatalos normatív álláspontot. Társadalmi hatása azonban fokozatosan fejlődhet. Az erkölcs tekintetében a családok, kortársak, munkahelyek, vallási közösségek és más szövetségek elosztott gyakorlatai még nehezebbé teszik a koordinált helyettesítést.

Skinner szemszögéből nézve, hogy egy erkölcsi kódex megváltoztatása jelentős feladatot hagyna befejezetlenül, ha a régi jóváhagyás, szégyen, előny és kizárás mintája folytatódik. Egy formálisan elutasított elvárás jelentős gyakorlati erőt őrizhet.

A következő összehasonlítás az én analitikus rekonstrukcióm:

Dimenzió	**Szándékos szabálycsere**	**Teljesebb változás az erkölcsi gyakorlatban**
Formuláció	Új szabványt állapítanak meg.	Az emberek megtanulják felismerni és alkalmazni.
Kivonás	A régi szabvány elveszíti a hivatalos támogatást.	A régi jóváhagyási és elítélési szokások fokozatosan változnak.
Intézményi támogatás	Az eljárásokat módosítják.	A mindennapi lehetőségek és következmények összeegyeztethetők az új elvárásokkal.

Dimenzió	Szándékos szabálycsere	Teljesebb változás az erkölcsi gyakorlatban
Értékelés	A megadott szabványnak való megfelelést vizsgálják.	A viselkedésre, kapcsolatokra, jólétre és ellenvéleményre gyakorolt hatásokat vizsgáljuk.
További felülvizsgálat	A szabályt újra módosíthatják.	A támogató gyakorlatoknak is nyitottnak kell maradnia a kritikára és a módosításra.

Ez az összehasonlítás feltárja Skinner javaslatának eredetitását. A szándékos beavatkozás tárgya túlmutat az erkölcsi normák szövegén a társadalmi folyamatokig, amelyek erőt adnak nekik.

Ez feltárja a politikai veszélyt is. Azok a reformerek, akik befolyásolhatják a jutalmakat, oktatást, hírnevet és lehetőségeket, jelentős erkölcsi hatalommal rendelkezhetnek anélkül, hogy bármi olyan törvényhozói tisztséget is birtokolnának. Így a hatalom kérdése elkerülhetetlenné válik: ki kezdeményezheti ezeket a változtatásokat, milyen eljárásokon keresztül, és milyen lehetőségekkel a visszautasításra vagy felülvizsgálatra? A viselkedéstudás sürgetőbbé teszi ezt a kérdést; önmagában nem válaszol rá.

Projektje gyakorlati kísérleteket eredményezett, bár bizonyítéki jelentőségüket alaposan meg kell említeni. A Comunidad Los Horcones, amelyet 1973-ban alapítottak Mexikóban, a viselkedéselemzés kulturális tervezésre való alkalmazásának nevezte. Tagjai inkább a kísérleti módszereket hangsúlyozták, mint a fiktív Walden Two minden jellemzőjét reprodukálni. Beszámolójuk dokumentálja, hogy a közösségi életet ezen eszmék köré szervezzék. Comunidad Los Horcones, "Walden Two és társadalmi változás" (1989).

Az ilyen kísérletek bizonyítják, hogy a program fenntartható gyakorlati tevékenységet inspirálhat. Pusztán meglévő vagy kedvező tapasztalatok beszámolásával nem bizonyítják, hogy egy teljes társadalmat sikeresen lehet átalakítani Skinner-i elvek alapján. Az önkéntes tagság, a résztvevők kiválasztása, a helyi körülmények és a környező intézményektől való függőség bonyolítják a következtetést.

A tudatos erkölcsi változás értékeléséhez Skinner munkájának tartós értéke egy igényes kérdéshalmaz. Mi tartja fenn valójában azt a viselkedést, amit a társadalom elítél? Mi teszi nehézzé a dicsérett magatartást? Mi jutalmazza a hatóságokat a hatástalan vagy káros gyakorlatok folytatásáért? Hogyan szerezhetik meg az emberek a más életmódhoz szükséges képességeket? Ezek a kérdések feltárják a reformok gyengeségét, amelyek csak ösztönzésre korlátozódnak. De magukra a reformerekre is kell irányulniuk. **Egy védhető szándékos erkölcsi változás programnak el kell magyaráznia, hogyan működnek a gyakorlatai, igazolnia kell az általuk szolgált célokat, és szabaddá kell tennie saját hatalmának gyakorlását hatékony kihívások előtt.** Skinner szokatlanul erős erőforrásokat biztosít az első feladathoz, és a harmadik intézményi körülállására irányítja a figyelmet; a célok igazolása továbbra is a központi megoldatlan probléma elméletében.

****

Howard S. Becker

Howard S. Becker központi hozzájárulása annak magyarázza, hogyan változtatják meg az emberek szándékosan a viselkedést erkölcsi megítélési szabályokat, és hogyan szereznek ezek a változások társadalmi erőt. Azt is elmagyarázza, hogyan ösztönözheti az embereket erkölcsi ítéleteik felülvizsgálatára. Ezek jelentős hozzájárulások a tudatos erkölcsi változás megértéséhez, bár Becker nem dolgozott ki átfogó etikai rendszert, amely meghatározná, hogyan kellene kinéznie egy erkölcsileg javult társadalomnak.

Munkája tehát két összefüggő kérdést is megválaszol: **Hogyan hoznak létre a szervezett szereplők új erkölcsi definíciókat? És hogyan tárhatja fel a vizsgálat a meglévő újragondolás okait?** A különbség azért számít, mert egy norma sikeres megteremtése önmagában nem bizonyítja, hogy a norma erkölcsileg igazolt.

Az alábbi beszámoló megkülönbözteti Becker explicit érveit azoktól, amelyeket én a szándékos erkölcsi átalakulásra levonok.

Becker megközelítése az empirikus szociológiából ered. Korai tanulmányai zenészeket, marihuána használókat, szakmai karriereket és szakmai szocializációt érintettek. Közös érdeklődésük az volt, hogy az emberek hogyan alakítanak ki közös megértést és szervezik meg tevékenységeiket. Fő könyve a jelen kérdéshez az *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance* (1963), különösen a szabálybetartatás és az erkölcsi vállalkozók kezelése. További releváns írásai közé tartozik a "Notes on the Concept of Commitment" (1960), "Who Side Are We On?" (1967), az Irving Louis Horowitz-csal közösen írt esszé radikális politikáról és kutatásról (1972), valamint a "Címkézéselmélet újragondolása" című művét, amely az Outsiders kibővített 1973-as kiadásában szerepelt. Becker saját bibliográfiája ezt a fejlődést a foglalkozások, a deviancia és a tudás szociológiáján keresztül mutatja be. Becker bibliográfiája

A kiindulópont, hogy az erkölcsi besorolás önmagában is magyarázatot igényel. Amikor egy társadalom elítél egy gyakorlatot, a szociológusnak mind azt a gyakorlatot, mind azokat a tevékenységeket kell vizsgálnia, amelyek révén az emberek azonosítják, nyilvánosságra hozzák, ítélkezik és jóváhagyják azt.

Erich Goode Beckerről végzett vizsgálata hasznosan hangsúlyozza ezt a nézőpontváltást: Becker a szokatlan viselkedést érthetővé tette azzal, hogy tanulmányozta annak szervezetét és azokat a folyamatokat, amelyek révén társadalmilag deviánssá vált. A megszokott kérdések, hogy miért vesznek részt az emberek egy tevékenységben, továbbra is relevánsak, de ehhez

hozzá kell kapcsolódni azzal kapcsolatban, hogy miért ítélik el mások, és mit ér el az elítélésük. Goode, "Howard Becker, droghasználat és a deviancia szociológiája"

Az erkölcsi változás elemzéséhez ez három analitikusan független fejleményt javasol:

- Az emberek változtathatnak a tegin.
- A megfigyelők megváltoztathatják a változatlan gyakorlat értékelését.
- Az intézmények megváltoztathatják a válaszokat erre a gyakorlatra.

Vegyünk egy hipotetikus közösséget, ahol egy kialakult szabadidős tevékenység válik a reformkampány célpontjává. A részvétel állandó maradhat, miközben a közvélemény elítélése nő. Alternatívaként a közvélemény hozzáállása toleransabbé válhat, miközben egy régi tilalom továbbra is érvényes. Egy harmadik lehetőség, hogy a hatóságok abbahagyják a szankciók kiszabását, még akkor is, ha sok állampolgár továbbra is elutasítja.

Mindhárom fejleményt "erkölcsi változásnak" nevezni elrejti különböző okaikat. Egy Becker-ihlette vizsgálat külön-külön vizsgálná az időzítésüket és kapcsolataikat.

Ez azt is tisztázza, mit jelent itt a társadalmi konstrukció. A szervezett osztályozás létezése nem teszi a testi sérülést, kényszerítést vagy anyagi veszteséget képzeletessé. A releváns kérdés az, hogyan választják ki a társadalmak a magatartást erkölcsi figyelem céljából, hogyan írják le annak jelentőségét, osztják meg a felelősséget, és hogyan döntenek a válaszokról. A következményekkel kapcsolatos bizonyítékok és a besorolás elemzése együtt állnak.

Becker legközvetlenebb fogalma az erkölcsi vállalkozó. *Az Outsiders című művében* megkülönbözteti azokat a szereplőket, akik szabályokat alkotnak, azoktól, akik azokat érvényesítik. A példamutató teremtő egy elkötelezett reformer, aki egy feltételt elviselhetetlennek tart. Az ilyen reformerek őszinte humanitárius célokat is szolgálhatnak. Amint a szabályok intézményessé válnak, adminisztrációjuk olyan szakmai érdekeket vezet be, amelyek eltérhetnek a reformerek eredeti szándékaitól. Becker, *Kívülállók*, 8. fejezet

A *vállalkozó szó* a kezdeményezésre irányítja a figyelmet. Elemzési szempontból hasznos megkülönböztetni az erkölcsi meggyőződést attól, hogy elvégezzük azt a munkát, amely mások számára is fontossá válik. Sokan személyesen elutasítanak valamit. Kisebb egyesületeket hoznak létre, javaslatokat fogalmaznak meg, nyilvánosságot keresnek, támogatókat toboroznak, vagy sajtót gyakorolnak a cselekvésre.

Ez a megkülönböztetés különös jelentőséget ad Becker megközelítésének a tudatos erkölcsi változás szempontjából. Azonosít egy hiányzó középpontot az erkölcsi filozófia és a megalapozott közerkölcs között: azt a gyakorlati munkát, amely révén az ítélet kollektív követeléssé válik.

Egy erkölcsi elv nem szervez saját kampányát. Valakinek el kell döntenie, melyik kérdés érdemel figyelmet, melyik közönséghez szóljon, milyen példákat mutat be, melyik intézmény avatkozhat be, és milyen változtatást kérhet. Ezek a döntések részben meghatározzák, mit fog jelenteni az elv a gyakorlatban.

Ezért a fogalmat szimmetrikusan kell alkalmazni. Ha valakit erkölcsi vállalkozóként azonosítanak, nem bizonyítja, hogy az illető őszintétlen, autoriter vagy tévedő. Nem is

bizonyítja az erkölcsi felsőbbrendűséget. Az ellentétes kampányok hasonló szervezeti formákat mutathatnak, miközben egészen eltérő célokat képviselnek.

További következmény az őszinteséggel és az érdeklődéssel kapcsolatos. Ezeket nem szabad kizáró magyarázatként kezelni. Egy reformernek mélyen törődhet egy kérdéssel, miközben kampányok révén is presztízst szerezhet. Egy szervezet értékes szolgáltatást nyújthat, miközben nagyobb joghatóságot keres. Az empirikus feladat az, hogy megállapítsa, hogyan hatnak kölcsönhatásba a motivációk, lehetőségek és intézményi következmények.

A szándékos erkölcsi változás gyakran egy elfogadott érték alkalmazásának megváltoztatását jelenti, nem pedig egy teljesen új érték feltalálását.

Ez egy analitikus rekonstrukció, különösen hasznos Becker értelmezésének bővítéséhez. Tegyük fel, hogy a széles körben elfogadott érték a sebezhető emberek védelmé. Az értékről szóló egyetértés nem határozza meg:

- Ezeket az emberek sebezhetőnek számítják.
- Mi jelent fenyegetést számukra.
- Aki vállalja a felelősséget.
- Milyen korlátozások indokoltak.
- Hogyan kell figyelembe venni a versengő érdekeket.

Egy reformmozgalom képes átalakítani a közerkölcsöt azzal, hogy megváltoztatja ezekre a kérdésekre adott válaszokat, miközben továbbra is a megszokott eszméket idézi.

Például két hipotetikus kampány mindkettő személyes felelősségre hivatkozhat. Az egyik azt állíthatja, hogy a felelősség megköveteli egy kockázatos tevékenység betiltását. Egy másik azt állíthatja, hogy a felelősség megalapozott egyéni választást igényel. Nézeteltérésük egy látszólag közös érték értelmezését és intézményi következményeit érinti.

Ez segít megmagyarázni, miért mutatják be gyakran az erkölcsi átalakulást az erkölcshöz való hűségként, nem pedig annak helyettesítéseként. A reformerek azt állíthatják, hogy a társadalom nem ismerte fel saját elkötelezettségeinek következményeit. A szociológusnak ezután meg kell vizsgálnia, hogyan válik ez az állítás meggyőzővé, ki fogadja el, és milyen gyakorlati kötelezettségeket hoz belőle.

Az érv filozófiai érvényessége és társadalmi hatékonysága továbbra is megkülönböztethető. Egy kiváló érv politikailag marginális maradhat. Egy gyenge érv kedvező szervezeti körülmények miatt befolyásossá válhat. Egy teljes magyarázatnak mindkettőt vizsgálnia kell, hogy ne redukálja az egyiket a másikra.

Az erkölcsi igény átalakítása egy operatív szabálysá lényegi átalakulás.

A folyamat konkrétvá tételéhez vegyünk egy hipotetikus szakmai egyesületet, amely központi kötelezettségnek nyilvánítja az ügyfelek tiszteletét. Ez a nyilatkozat még nem határozza meg, hogyan kell viselkedniük a tagoknak. A működésbe szükség van a nyilvánosságra hozatalra, titoktartásra, összeférhetetlenségre, panaszokra, bizonyítékokra és szankciókra vonatkozó döntéseket.

Ezek a döntések mind védelmet, mind hatáskört osztanak szét. Meghatározzák, ki panaszkodhat, kinek a tanúvallomása számít, melyik magatartás tartozik az egyesület joghatóságába, és ki ítéli el vitatott ügyeket.

Ennek következtében azok az emberek, akik az erkölcsi elveket eljárásokká alakítják, jelentősen befolyásolhatják az eredményt szolgáló erkölcset. Ügyvédek, adminisztrátorok, szakmai szakemberek és bizottsági tagok megoldhatják azokat a kérdéseket, amelyeket az eredeti kampány nyitott hagyott. Hozzájárulásukat nem lehet pusztán azzal értékelni, hogy megkérdezik, pontosan másolták-e a reformerek nyelvezetét.

Későbbi kutatások is szemlélteti ezt a következtetést. Mira D. Vale digitális pszichiátriáról szóló tanulmánya megkülönbözteti az új etikai problémák azonosítására irányuló törekvéseket attól, hogy mely szakemberek jogosultak azok szabályozására. Az erkölcsi vállalkozás segíthet egy engedélyezett döntéshozói közösség kialakításában, valamint az elfogadhatatlan magatartás azonosításában. Ez a megközelítés későbbi továbbfejlesztése, nem pedig azt állítja, hogy Becker maga elemezte volna a digitális pszichiátriát. Vale, "Erkölcsi vállalkozás és a mesterséges intelligencia etikája a digitális pszichiátriában"

A szélesebb következtetés az, hogy **az erkölcsi reform újraoszthatja az erkölcsi beszéd jogát**. Ennek eredményeként új normát, új eljárást és egy új elismert tolmácsi osztályt is magában foglalhat.

A közkommunikáció a folyamat másik része, mert egy állapotnak problémává kell válnia a már meglévő közönségen túl.

Becker 1937-es amerikai marihuánadótörvényről szóló vitánja jelentős példává vált ebben a kutatási hagyományban. Stanley Cohen kifejezetten Becker beszámolóját azzal azonosítja, hogy a szervezeti kezdeményezés, a nyilvánosság és a koordinált cselekvés hogyan járulnak hozzá a tilalmak bevezetéséhez. Cohen később saját elemzést dolgozott ki az erkölcsi pánikokról, különösen a Mods és Rockerek reakcióinak tanulmányozásán keresztül. Ezért az erkölcsi vállalkozás és a morális pánik különálló fogalmaknak kell maradniuk: az előbbi nem követeli az utóbbit. Cohen, *Népi ördögök és erkölcsi pánik*

Az általános elemző tanulság az, hogy a nyilvánosság nemcsak növeli azoknak a számát, akik tudnak egy problémáról. Emellett meghatározhatja azokat a kategóriákat, amelyeken keresztül értik azt.

Egy kampány egy tevékenységet magánpreferenciáként, közveszélyként, kizsákmányolásként vagy szakmai kudarcként írhat le. Minden leírás különböző felelős szereplőket és különböző jogorvoslatokat javasol. A leírás kiválasztása így alakíthatja a végső intézményi választ.

Ennek ellenére a kampány létezéséből nem szabad következtetést vonni, hogy a veszély kitalált. Három kérdés külön vizsgálatot igényel: létezik-e káros állapot, helyes-e annak nyilvános bemutatása, és hogy a javasolt válasz indokolt-e.

Az 1937-es példát sem szabad minden drog-tilalom elegendő történelmi magyarázatának tekinteni. A jelenlegi vitában az értéke abban rejlik, hogy azonosítsuk azokat a folyamatokat, amelyeket máshol is lehet vizsgálni, nem pedig abban, hogy univerzális történelmi képletet adjon.

A végrehajtás egy további helyszín, ahol az erkölcs gyakorlati jelentése kialakul.

A szabályalkotás és a szabályvégrehajtás közötti különbség lehetővé teszi, hogy felismerjük a végrehajtási problémát. Egy kampány a sikert úgy definiálhatja, mint egy jogtalanság megszüntetését. Az utána a végrehajtásért felelős intézménynek kezelnie kell a bizonyítékokat, személyzetet, költségvetéseket, eljárásokat és versengő követeléseket.

Ezek a követelmények eltérést okozhatnak anélkül, hogy bárki szándékosan elárulta volna az eredeti elvet.

Vegyünk egy hipotetikus intézményt, amelyet a szakmai visszaélések megelőzésére hoztak létre. Munkatársai egyes jogsértések könnyebben dokumentálhatók, mint másokat. Jelentéseik ezért hangsúlyozhatják a mérhető eseteket. A döntéshozók ezután több erőforrást oszthatnak ezekre az esetekre, mert ezek uralják a statisztikákat. Idővel az intézmény gyakorlati definíciója a visszaélésről arra szűkülhet, hogy mit képes feltárni.

Ugyanez a probléma jelentkezik a teljesítménymutatókkal is. A nagyobb számú rögzített szabálysértés nagyobb háttérvisszaélést, jobb felismerést jelezhet, szélesebb definíciót vagy intenzívebb végrehajtást jelenthet. Ezt nem lehet megfelelően értelmezni anélkül, hogy megvizsgálnánk a nyilvántartást létrehozó folyamatot.

Egy ügynökség emellett potenciális feszültséggel is szembesül a hatékonyság bemutatása és a folyamatos szükség bemutatása között. Ez egy szervezeti probléma, amelyet érdemes vizsgálni; önmagában nem bizonyíték a szándékos kihamisításra.

A tudatos erkölcsi reform esetében a következtetés lényeges: **egy reform intézményi hatásai nem következtethetők közvetlenül az alapítók szándékaiból**. Az értékelésnek ki kell terjednie az elfogadás után kialakuló rutinokra is.

Az erkölcsi kampányok megváltoztathatják a célzott emberek társadalmi identitását és lehetőségeit is.

A társadalmi reakciók szélesebb körű szakirodalma megkülönbözteti a kategóriák létrehozását az alkalmazásuk következményeitől. A címkézésről szóló kutatás azt vizsgálja, hogyan befolyásolhatja az intézményi kezelés a későbbi kapcsolatokat, lehetőségeket és viselkedést. Ezek a következmények empirikus kérdések, amelyek környezetenként és népességenként eltérnek. "Társadalmi reakciók a devianciára," *Annual Review of Sociology*

Az erkölcsi reformra alkalmazva ez egy könnyen elhanyagolható kérdést vet fel: vajon egy kampány arra törekszik-e, hogy bizonyos cselekedeteket előzzen, vagy tartós osztályozást teremt bizonyos emberekre?

A különbség számít. Egy személy elismerheti egy konkrét jogsértést, miközben ellenáll annak az ítéletnek, hogy az a vétség határozza meg az egész személyt. Egy intézmény tilthatja a magatartást, miközben utat kínál a korrekcióhoz, vagy gyakorlatilag véglegessé teheti a kizárást.

Tegyük fel, hogy egy fegyelmi büntetés korlátozza a foglalkoztatást jóval az eredeti bűncselekmény után. Következményei ezután túlmutatnak a közvetlen elrettentésen vagy erkölcsi kifejezésen. Ez átalakítja az illető elérhető jövőjét.

Ezért a tudatos erkölcsi változás komoly értékelésének meg kell vizsgálnia mind a tervezett védelmet, mind a megsértővé sorolt személyekre gyakorolt hatásait. Ez nem jelenti a szankciók elleni ellenállást. Ez azt jelenti, hogy megkérdezzük, mit érnek el a szankciók valójában.

Fordítva ugyanolyan figyelmet érdemel. A tilalom eltávolítása megmaradhat egy stigmát. A formális rehabilitáció nem biztos, hogy nem állítja vissza a munkához, barátsághoz vagy szakmai státuszhoz való hozzáférést. Az intézményi reform és a társadalmi elfogadás különböző sebességgel haladhat.

Becker korábbi munkái egy újabb dimenziót adnak: az emberek értékelései a részvétel és tanulás révén változhatnak.

Becker a "Marihuana használóvá válás" (1953) című művében azt vizsgálta, hogy egy élmény értelmezése hogyan kapcsolódik társadalmi tanuláshoz. Beckere kiemelte a gyakorlat tanulását, annak hatásainak felismerését és azok élvezetes értelmezését. A jelen vizsgálat jelentősége, hogy a motivációk és értékelések egy részvételi sorozatban alakulhatnak ki, nem pedig előre teljesen kiformálódva. Becker, "Marihuána használóvá válás"

"Marihuana használat és társadalmi kontroll" (1955) azt vizsgálta, hogyan befolyásolják a hozzáférés, a rejtőzés és az erkölcsi fenntartások a folyamatos részvételt. Ennek eredményeként összekapcsolta az egyéni viselkedést a hagyományos közönséggel és alternatív társadalmi körökkel való kapcsolatokkal. Ezek egy adott tevékenység tanulmányai voltak, nem pedig egy egyetemes erkölcsi megtérési modell bemutatásai. Becker, "Marihuana használat és társadalmi kontroll"

Szélesebb jelentőségük hipotézisként is megfogalmazható: a társadalmi környezet megváltoztatása, amelyben az emberek találkoznak és értelmeznek egy gyakorlatot, megváltoztathatja az erkölcsi ítéletet, még akkor is, ha előre nem szólnak átfogó érvelek.

Például egy új szakmai környezetbe lépő személy olyan esetekkel találkozhat, amelyek bonyolítják a korábbi elítéléseket. Kollégák megkülönböztetést és példákat hoznak fel. Az ismétlődő részvétel megváltoztatja, amit az illető észlel és jelentősnek tart. Az erkölcsi tanulás ezután mások által értelmezett tapasztalatok révén történhet meg.

Ez a lehetőség különösen fontossá teszi az erkölcsi nevelés és az intézményi szervezet kapcsolatát. Az osztályteremben oktatott explicit lecke eltérhet a jutalmak, felelősségek és mindennapi interakciók által tanított gyakorlati leckétől.

Ugyanakkor nem szabad azonnal, hogy megtanuljuk elfogadni valamit, azzal, hogy erkölcsileg helyes. A társadalmi tanulás fenntarthatja a csodálatra méltó, káros és vegyes gyakorlatokat. Magyarázó ereje nem adja a hiányzó etikai ítéletet.

Az erkölcsi változással szembeni ellenállás a társadalmi életbe beágyazódott elkötelezettségekből is fakadhat.

Becker a "Jegyzetek az elkötelezettség fogalmáról" című művében a folytonosságot "mellékfogadások" segítségével magyarázza: érdekek, amelyek összefonódnak egy cselekvési irány fenntartásával. A szervezetekben való részvétel olyan elköteleződéseket halmozhat fel, amelyek költségessé teszik a távozást. Ezért érvelése a résztvevő kifejezett kötődésén túl, a

másik dolog felé irányítja, amelyeket a kockára helyeznek, azzal, hogy elhagyja azt. Becker, "Jegyzetek az elkötelezettség fogalmáról"

Erkölcsi változásra alkalmazva ez arra utal, hogy egy meggyőződés módosítása túlmutathatja a közvetlen kérdést. Az illető kockáztathatja a kapcsolatokat, szakmai státuszt, csoporttagságot vagy saját múltjának értékes megértését.

Ez Becker érvelésének kiterjesztése, nem pedig egy erkölcsi reformprogram, amelyet abban a cikkben fogalmaztak meg. Ennek ellenére fontos akadályt azonosít a pusztán érvelő erkölcsi változáselméletek előtt. Valaki felismerheti egy kritika erejét, miközben a nyilvános felülvizsgálatot személyesen költségesnek találja.

A gyakorlati következmény feltételes: ahol ezek a kötelezettségek számítanak, az emberek lehetősége, hogy felesleges megaláztatás nélkül módosítsák álláspontjukat, befolyásolhatják, hogy a reform sikeres-e. Ezzel szemben azok a kampányok, amelyek minden habozást rossz jellem bizonyítékaként kezelnek, növelhetik az újragondolás társadalmi költségeit.

Ezután további analitikus megkülönböztetés következik. A kitartás tükrözheti őszinte meggyőződést, felhalmozódott függőséget vagy mindkettő valamilyen kombinációját. A folyamatos ragaszkodás megfigyelése önmagában nem dönti meg, melyik magyarázat helyes.

Becker hozzájárulása az erkölcsi revizáláshoz akkor válik legnyilvánvalóbbá, amikor a tudásról és az etikai ítéletről beszél.

Az 1973-as címkézési újraértékelésben azt állítja, hogy a tényalapú vizsgálat és az etikai értékelés kölcsönhatásban áll. A tények önmagukban nem generálnak logikailag kötelezettségeket, hanem az ítéletek az emberek és intézmények működéséről alkotott hiedelmektől függenek. Azt is hangsúlyozza, hogy a bizonyítékoknak képesnek kell lenniük a kutató által preferált értelmezés megdöntésére. Becker, Outsiders, kibővített kiadás, 199–204. o.

A jelentőség egy egyszerű elemző példával is kifejthető.

Tegyük fel, hogy valaki elfogadja azt az erkölcsi elvet, hogy az elkerülhető szenvedést csökkenteni kell. Úgy véli, hogy egy adott büntető politika csökkenti a szenvedést. Támogatásuk ezen politikának egyszerre alapozza a normatív elkötelezettséget és egy empirikus állítást.

Ha a megbízható vizsgálat aláásja az empirikus állítást, az illetőnek lehet oka módosítani a politikai ítéletet, miközben megtartja az eredeti erkölcsi elkötelezettséget.

Ez egy tudatos erkölcsi változás, amely nem igényel teljesen más végső értékre való átváltást. Ami változik, az az, hogy megértsük, mit követel meg az érték a tényleges körülmények között.

Ugyanez a szerkezet érvényes a felelősségről alkotott ítéletekre is. Ha egy korábban egyéni felelőtlenségnek tulajdonított eredmény nagymértékben függ az intézményi elrendeződésektől, a megfelelő reform tárgya megváltozhat. Ezzel szemben a bizonyítékok kimutatkozhatnak, hogy egy intézményi magyarázat elhanyagolta a következményes egyéni választásokat.

A folyamat a következőképpen fogalmazható meg:

Az erkölcsi ítélet eleme	Kérdés, amit a vizsgálat tisztázhat
Magatartás azonosítása	Mi történt valójában?
Felelősség feltüntetése	Kinek volt tudása, befolyása vagy alternatívája?
Következmények értékelése	Milyen károk és előnyök jártak ezután?
Az intervenció értékelése	Mit ért el a javasolt megoldás?
Alternatívák összehasonlítása	Ugyanazt az erkölcsi célt másképp is követhetnén?

Ez a bizonyíték és az erkölcsi ítélet kapcsolatának elemző rekonstrukciója. A normatív elkötelezettségek nyitottak maradnak filozófiai érvelésre; az empirikus vizsgálat tisztázza azokat a helyzeteket, amelyekre alkalmazzák őket.

Becker és Horowitz 1972-es vitána itt releváns, mert vizsgálja a kutatás, a politikai elkötelezettségek és a fennálló intézmények kritikája közötti kapcsolatot. Fontossága abban rejlik, hogy komolyan vegyük a kutatás lehetséges átalakító hatásait anélkül, hogy a politikai vágyakozás helyettesítője lenne a vizsgálatnak. Becker és Horowitz, "Radikális politika és szociológiai kutatás"

Az a kérdés, hogy kinek a tanúvallomása hiteles, központi eleme ennek a folyamatnak.

A "Kinek oldalán állunk?" című műben Becker elemzi azt a hajlamot, hogy az intézményi hierarchiában magasabb rétegben szereplők által biztosított beszámolók kiváltsága legyen. A beosztott nézőpontokat komolyan vevő kutatások elfogultnak tűnhetnek, mert megkérdőjelezik a szokásos feltételezéseket arról, ki jogosult leírni egy intézményt. Becker azonban azt is követeli a kutatóktól, hogy szembenézzenek a nemkívánatos bizonyítékokkal, és határolják, mit állítanak fel tanulmányaik. Becker: "Kinek az oldalán állunk?"

Az erkölcsi változás esetében az a következtetés, hogy a hiteles tanúvallomások szélesítése megváltoztathatja a gyakorlat észlelt jellegét. Egy intézményi rutin, amelyet az adminisztrátorok hasznosnak neveznek, másként tűnhet, ha azok tapasztalatai alapján vizsgálják meg, akik alávették azt.

De a megfelelő következtetés az, hogy mindkét beszámolót megvizsgáljuk. Nem feltételezzük, hogy az alárendelt státusz garantálja a pontosságot.

Martyn Hammersley elemzése különösen hasznos ezen a ponton. Megkérdőjelezi azt a jól ismert értelmezést, hogy Becker egyszerűen támogatta a pártpolitikai kutatást vagy elhagyta az objektivitást. A nézőpontok komolyan vétele és az értékek hatásának felismerése nem engedélyezi az eredmények torzítását. Hammersley, "Melyik oldalon állt Becker?"

Ez egy igényes feltételt ad a reflexív erkölcsi reformnak: azoknak, akik mások megvizsgálatlan feltételezéseit leleplezik, készen állnak a sajátjukra való vizsgálatra.

A tudatos erkölcsi változás és a törvényhozás közötti analógiához Becker produktív megközelítést kínál, de fontos különbségeket érintetlenül hagy.

A következő összehasonlítás az elemző kiterjesztésem a keretrendszeréről:

Kérdés	Szándékosan elfogadott jogi szabály	Szándékosan népszerűsített erkölcsi normát
Ki vezeti be?	Egy intézmény vagy szereplő, aki elismert eljárási szerepet tölt be	Potenciálisan bármely szervezett csoport vagy befolyásos résztvevő
Mi határozza meg a megítélését?	Elismert jogi eljárások egy adott rendben belül	Elismerés a releváns közönség részéről, amely megosztott maradhat
Hogyan tartják fenn?	Intézményi értelmezés és végrehajtás	Jóváhagyás, elutasítás, oktatás, szervezeti eljárások, és néha jog
Hogyan lehet visszavonni?	Hatályon kívül helyezés, módosítás, érvénytelenítés vagy más elismert mechanizmusok	Elhagyás, újraértelmezés, versengő ítéletek vagy támogatás elvesztése
Mi maradhat meg utána?	Az előző uralmat körülvevő társadalmi gyakorlatok és hozzáállások	A megbélyegzés, szokások, hűségek és az előző normához kapcsolódó intézmények

Az összehasonlítás kiemeli az **erkölcs részleges intézményesítésének** lehetőségét. Egy szakmai kódex, fegyelmi eljárás vagy szervezeti etikai politika egyértelművé teheti az erkölcsi követelést, és felelősséget szabhat annak alkalmazásáért. Ez fontos szempontból hasonlít a jogalkotásra.

Mégsem rendelkezik egyetlen szervezet általában, amely általánosan elfogadottan rendelkezik a közerkölcs egészének meghatározására. A különböző közösségek továbbra is felismerhetik a különböző kötelezettségeket. Egy normát visszavonhatnak egyetlen intézményi környezetben, miközben máshol is megmarad az erő.

A kutatás szempontjából ezért hasznos legalább négy eredményt megkülönböztetni: egy formuláció elfogadása, végrehajtási eljárás létrehozása, viselkedésváltozás és az ítélet belső elfogadása. Az egyik bizonyítéka nem automatikusan a többi bizonyítékaként jelenik meg.

Ez megakadályozza a túlságosan egyszerű evolúciós magyarázat kialakulását is. Az erkölcsi szabályozás nem feltétlenül mozdul egy irányba a diffúz szokástól a központosított kódolásig. A kodifikáció együtt létezhet az informális végrehajtással, ellenállást válthat ki, vagy végül elveszítheti a gyakorlati erőt.

Számos korlát akadályozza meg Becker megközelítését abban, hogy teljes erkölcsileg igazolt átalakulási elméletté váljon.

Először is, nem tudja megoldani a lényegi etikai vitákat pusztán azzal, hogy magyarázza társadalmi szervezetüket. Az a felfedezés, hogy egy reform kampányt igényelt, önmagában alig árul el arról, hogy a reform helyes volt-e. Az intézményi siker összeegyeztethető az erkölcsi fejlődéssel, az erkölcsi romlással vagy mindkettő keverékével.

Másodszor, a besorolás magyarázatai nem merítik ki a magatartás magyarázatait. Az, hogy megértsük, hogyan válik elítélésre egy tevékenységet, nem magyarázza meg teljesen, miért vesznek részt benne az emberek. Az sem magyarázza meg teljesen, ha egy kampány szervezete megvizsgáljuk, a résztvevők meggyőződéseinek eredetét sem.

Harmadszor, a megközelítés kidolgozottabb szerkezeti egyenlőtlenség elemzését igényli nagy átalakulásokra való alkalmazásakor. Szükséges a tulajdonlást, politikai tekintélyt, szervezeti erőforrásokat és a kommunikációhoz való hozzáférést vizsgálni, nem csupán azt állítani, hogy egyes szereplők nagyobb hatalommal bírnak.

Alexander Liazos 1972-es kritikája a deviancia szociológiájáról élesen hangsúlyozta ezt a kérdést. Azt állította, hogy a hagyományosan megbélyegzett csoportokra való figyelem nem vizsgálhatja eléggé a hatalmas szereplők káros tevékenységeit, míg a hatalom fontosságáról szóló nyilatkozatok túlmutattak a lényegi vizsgálaton. Kritikája tágabb értelemben érintette a területet, de komoly próbát jelöl Becker nézőpontjának alkalmazására. Liazos, "A deviancia szociológiájának szegénysége"

Negyedszer, a tudatos beavatás nem jelenti magában az átfogó irányítást. Egy kampány más szervezetekkel, ellenálló közönségekkel, gyakorlati korlátokkal és előre nem látható következményekkel találkozik. Végső hatásait nem lehet visszafordítva értelmezni, mint egyetlen koherens szándék végrehajtását.

Ötödszer, az ellenmozgalmakat be kell vonni. Azok az emberek, akiket eredetileg kívülállónak minősítettek, vitathatják a besorolást, és maguk is reformerré válhatnak. A későbbi kutatások kifejezetten kidolgozták ezt a lehetőséget: Jonas Lindblom és Kerstin Jacobsson olyan aktivistákat írnak le, akik a megbélyegzett kívülállók jellemzőit ötvözik a fennálló normák átalakítására irányuló törekvésekkel. Lindblom és Jacobsson, "A deviancia nézőpontja a társadalmi mozgalmakról"

Ezek a korlátozások egy igényes módot sugallnak Becker alkalmazására egy tudatos erkölcsi változás tényleges kísérletének értékelésében. Vizsgáljuk meg a javasolt normát, annak igazolását, az azt előmozdító koalíciót, az értelmezők által szerzett tekintélyt, az alkalmazásához használt eljárásokat, az érintettek tapasztalatait, valamint az idővel eltelt következményeket.

A végső értékelő kérdés tehát nyitva maradna: **miután megvizsgáltuk ezeket a folyamatokat és következményeket, milyen okok támogatják a norma megtartását, felülvizsgálatát vagy elutasítását?** Becker jellegzetes hozzájárulása, hogy ezt az ítéletet jobban tájékoztatja – és biztosítja, hogy az erkölcs alkotói és adminisztrátorai maguk is a vizsgálódás tárgyai közé kerüljenek.

****

John Rawls

John Rawls hozzájárulása a tudatos erkölcsi változás elméletéhez arról szól, hogyan lehet az emberek kritikusan felülvizsgálni erkölcsi ítéleteiket, reformálhatják intézményeiket, és kialakítani tartósabb igazságossági elkötelezettséget – miközben tiszteletben tartják egymás szabadságát, hogy különböző vallási és erkölcsi meggyőződéseket képviseljenek. Munkája ezért mind a szándékos erkölcsi átalakulás lehetőségét, mind azokat a korlátokat vizsgálja, amelyeken belül ez az átalakulás jogosan folytatható.

Alapvető minősítés elengedhetetlen. Rawls nem dolgozott ki általános technikát arra, hogy egy népesség örökölt erkölcsét új erkölcsi kódexre cserélje. Fő célja az igazságosság volt: azok a feltételek, amelyeken az állampolgárok együtt élnek, politikai hatalmat gyakorolnak, és megosztják a társadalmi együttműködés előnyeit és terheit. Ahhoz, hogy tudatos erkölcsi változás elméleti alkotójaként értelmezzük, több olyan filozófiájának összekapcsolására van szükség, amelyeket nem mutatott be egységes erkölcsi átalakulási programként.

Öt kérdést kell megkülönböztetnünk ebben a rekonstrukcióban:

- Hogyan lehet kritikusan újragondolni az örökölt erkölcsi ítéleteket?
- Milyen elveknek kell irányítaniuk a társadalmi intézmények változását?
- Hogyan szereznek az emberek motivációját az igazságos cselekvésre?
- Hogyan alakíthatnak ki különböző világnézetű állampolgárok közös politikai elkötelezettségeket?
- Milyen korlátok akadályozzák meg az erkölcsi reform abban, hogy kényszerítő indoktrinációvá váljon?

Rawls válaszai több évtizeden át fejlődtek. Korai módszertani munkája az "Etikai döntési eljárás vázlatával" kezdődött 1951-ben; "Az igazságosság érzése" 1963-ban jelent meg; Az *Igazságosság* elmélete 1971-ben integrálta az igazolást, az intézményeket és az erkölcsi fejlődést. Későbbi írásai, amelyek *1993-ban a Political Liberalism és az 1997-es "The Idea of Public Reason Revisited" című művekben csúcsosodtak ki, újragondolták, hogyan élheti túl a megosztott igazságosság a tartós erkölcsi nézeteltéréseket. Az Igazságosság mint Igazságosság: A* 2001-es újrafogalmazás tisztázta az intézményi következményeket. Ez a fejlődés azért fontos, mert a későbbi Rawls erősebb korlátokat szab a társadalom egyetlen átfogó erkölcsi filozófia köré egyesítésének ambíciójára. Rawls bibliográfia.

Rawls kiindulópontja, hogy **az erkölcsi ítélet fegyelmezett elmélkedésnek vethető alá anélkül, hogy örökölt szokásokra vagy egy tekintély parancsára redukálná**. 1951-es esszéje azt kérdezi, hogy egy ésszerű eljárás képes eldönteni egymással versengő érdekeket, és

hogy ez az eljárás maga racionálisan védhető-e. Az erkölcsi filozófiának következetében konstruktív feladata van: segítenie kell meghatározni, mit kell elfogadni, nem csupán a fennálló meggyőződések leírásában. Rawls, "Az etikai döntéshozatali eljárás vázlata".

Tudatos erkölcsi változásra alkalmazva ez fontos különbséget teremt *egy norma társadalmi létezése és annak* igazolása *között. Egy közösség évszázadokon át betartott egy szabályt. Ez a tény magyarázza a közösségen belüli tekintélyét, de nem dönti el, hogy megérdemli-e a folytatódó hűséget. Ezzel szemben egy javasolt norma újdonsága nem ad automatikus felsőbbrendűséget. A szándékos reformnak okokat kell szolgáltatnia a régi ítélet lecserélésére.*

Az ilyen újragondolás központi módszere a **reflektív egyensúly**. Megfontolt ítéletekkel kezdjük: olyan meggyőződésekkel, amelyek olyan körülmények között születtek, amelyek a tudatlanság, félelem, önérdek és egyéb torzítások csökkentek. Ezután megvizsgáljuk, hogyan illeszkednek ezek az ítéletek általános elvekhez és releváns háttérhitekhez. Ha ütköznek, bármilyen szinten átvizsgálhatják a felülvizsgálatot. Egy adott ítéletet elhagyhatnak, egy elvet újrafogalmazhatnak, vagy egy társadalomról alkotott feltételezést javíthatnak. Tágabb formában a folyamat versengő erkölcsi elméleteket és érveket is figyelembe vesz az eredeti álláspont ellen. Carl Knight, "Reflektív egyensúly".

Vegyünk egy példás esetet. Valaki úgy véli, hogy a közszolgálati tisztségeknek egyenlő képzettségű jelentkezők számára is elérhetőnek kell lenniük, de ugyanakkor úgy véli, hogy egy történelmileg domináns vallási közösség tagjainak is előnyben kell részesülnie. A reflexió feszültséget tár fel. A személynek el kell magyaráznia, miért fontos a vallási tagság a közképesítés szempontjából, újra kell gondolni a preferenciát, vagy módosítania kell az egyenlő esélyek iránti általános elkötelezettséget.

A példa megmutatja, miért tud a reflektív egyensúly erkölcsi változást generálni anélkül, hogy egy egész hagyomány elvetésének követeléséből indulna. Egy már elfogadott elkötelezettség egy területen okot jelenthet egy örökölt kivétel átvizsgálására máshol. A változás jelentős lehet akkor is, ha kezdeti igazolása ismerős erkölcsi nyelvezetből származik.

De a reflektív egyensúly lehetővé teszi a látszólag vonzó általános elvek felülvizsgálatát is. Nem igényel konkrét tapasztalatot ahhoz, hogy feladjuk, amikor ellentmond egy elegáns elmélettel. John Mikhail elemzése hangsúlyozza, hogy Rawls módszere magában foglalja a morális képességek és megfontolt ítéleteink megértésének kísérletét; ha egyszerűen úgy kezeljük, mint absztrakt elvek erőltetését, az elveszíti eredeti funkciójának egy részét. Mikhail, "Rawls reflektív egyensúly fogalma és eredeti funkciója az *igazságosság elméletében*".

Ennek ellenére fennáll a nehézség. Egy koherens hiedelmek még mindig tükrözhetnek egy korlátozott társadalmi élményt. Ha mindenki, akit megkérdezett, ugyanazokat az előítéleteket osztja, a következetesség javítása rendszerszintesebbé teheti ezeket az előítéleteket. Az én értékelésem szerint a reflektív egyensúly erősebb eszközzé válik a reform számára, ha a megvizsgált tapasztalatok és kifogások széles skálája van. A logikai következetesség önmagában nem helyettesítheti azt, hogy megtanulják, hogyan hatnak az intézmények azokra, akiknek az élete eltér a sajátjától.

Rawls **eredeti álláspontja** további lehetőséget ad a kritikus távolság növelésére. Azt kérdezi, hogy a képviselők milyen elveket választanának tisztességes körülmények között, egy tudatlanság fátyla mögött, amely elrejti azok társadalmi pozícióit, tehetségét és átfogó elkötelezettségeit, amelyeket képviselnek. Általános ismeretek a társadalmi életről továbbra is

elérhetők. A helyzet hipotetikus: az igazolás korlátait képviseli, nem pedig egy valódi alkotmányos találkozót ír le. Célja, hogy megakadályozza, hogy a meglévő egyenlőtlenségekből eredő alkupozíciós előnyök az igazságosság elveinek meghatározásában legyenek. Leif Wenar, "John Rawls", az eredeti álláspont megvitatása.

A morális reform szempontjából jelentőségét a legkönnyebben példán keresztül lehet látni. Az, aki azért támogatja az egyenlőtlen oktatási lehetőségeket, mert saját gyermekei is profitálnak, arra kérik, hogy újragondolja a megállapodást anélkül, hogy tudná, hogy a kedvelt csoporthoz tartozik. Az intellektuális művelet szándékos: felfüggeszteni azt az előnyt, amely vonzóvá teszi a meglévő rendet, és megkérdezni, hogy a szabály továbbra is védhető-e.

Ez nem jelenti azt, hogy maga a tudatlanság erkölcsöt hoz létre. A helyzetet már úgy tervezték, hogy az egyenlőségről és igazságosságról alkotott erkölcsi eszméket testesítse meg. Kritikus ereje ezeknek az elképzeléseknek a védhetőségétől függ. Ezért Rawls nem kerülheti el a lényegi erkölcsi érvet azzal, hogy egy látszólag semleges eljáráshoz folyamodna.

Ez a pont tisztázza a **konstruktivizmus használatát is**, amelyet kifejezetten kidolgozott 1980-as Dewey-előadásaiban. Az igazságosság felfogása azt jelenti, hogy az elveket megfelelően igazolt gyakorlati nézőponton keresztül fogalmazzuk meg. Ez nem jelenti azt, hogy egy kormány vagy értelmiségi csoport bármely kiválasztott normát erkölcsileg érvényessé tehet pusztán azzal, hogy kihirdeti. Maguk az építmények feltételei igazolást igényelnek. Rawls, "Kanti konstruktivizmus a morális elméletben".

A reform irányát Rawls igazságossági elvei határozzák meg. Parafrázisban ezek a következőket követelnek:

1. **Egyenlő alapvető szabadságjogok:** mindenkinek élveznie kell egy megfelelő, összefüggő alapvető szabadságrendszert.
2. **Tisztességes esélyegyenlőség:** a hivatalokhoz és pozíciókhoz való hozzáférésnek lényegi lehetőségeket kell tartalmaznia, nem csupán a tilalmak hivatalos hiányát.
3. **A különbség elve: a** megengedett társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségeknek a legkevésbé hátrányos helyzetűek legnagyobb javára kell működniük.

Az első elv elsőbbséget élvez a másodikkal, és a tisztességes esélyegyenlőség a különbség elvével szemben. Ennek következtében a nagyobb jólét önmagában nem indokolhatja az alapvető szabadságjogok feláldozását. Későbbi értelmezése szerint ezek az elvek egy olyan politikai fogalom része, amely az alkotmányos demokrácia alapvető intézményeire vonatkozik. Rawls, "Az igazságosság mint igazságosság: politikai, nem metafizikai".

Ezek az elvek teszik Rawls hozzájárulását specifikusabbá, mint egy általános ajánlást a igazságosabb megoldásra. Olyan szabványokat adnak, amelyek alapján a közösség megvizsgálhatja örökölt rendszereit. Egy oktatási rendszer kielégítheti a formális egyenlőséget, miközben lehetővé teszi, hogy a családi vagyon meghatározza a hatékony hozzáférést. Egy virágzó gazdaság javíthatja az átlagos életszínvonalat, miközben megőrzi az elkerülhető hátrányokat a legalacsonyabb rétegek számára. Egy népszerű reform kifogásolható maradhat, mert sérti az alapvető szabadságokat.

Az ebből kialakuló erkölcsi átalakulás arra vonatkozik, hogy milyen nyelvezetben igazolják az előnyöket. Az intézményi előnyöket meg kell védeni azoknak, akik kevésbé kedvező pozíciókat töltenek be. A kérdés az, hogy a szabályok tisztességes együttműködést biztosítanak-e,

beleértve azokat is, akik nem támaszkodhatnak vagyonra, örökölt státuszra vagy politikai benyomásra.

Rawls két erkölcsi erőt is azonosít: az igazságosság elveinek megértésének és cselekedetének képességét, valamint a jó fogalmának kialakítását, felülvizsgálását és követését. Az alapvető szabadságjogok védik ezeknek a képességeknek a fejlődését és gyakorlását. Jelentőségük segít megmagyarázni, miért ütközne egy program, amely az önálló ítélkezést korlátozza a konformizmus biztosításával, az ő állampolgárságról alkotott értelmezésével. Rawls, "Az alapvető szabadságjogok és prioritásuk".

A tudatos erkölcsi változáshoz ez egy megterhelő feltételt hoz be: **azoknak, akiknek meggyőződése változik, részt kell venniük a változás értékelésében**. A reformerek nem tekinthetik a felsőbbrendű bizalmukat elegendő tekintélynek ahhoz, hogy meghatározzák mások erkölcsi életét. Egy védhető reformnak erősítenie kell az emberek képességét arra, hogy megértsék azokat a feltételeket, amelyek alatt élnek.

Az intézményi dimenzió ugyanolyan központi jelentőségű. Rawls "alapvető szerkezete" magában foglalja azokat a főbb intézményeket, amelyek együttes működése jogokat, kötelességeket, lehetőségeket és társadalmi előnyöket oszt ki. Erre koncentrálására az intézményi elrendezések halmadós hatásai is tartoznak: az egyénileg engedélyezett tranzakciók fokozatosan igazságtalan háttérfeltételeket teremthetnek. Az igazságosság ezért figyelmet igényel arra a rendszerre, amelyben a döntések megtörténnek. Rawls, "Az alapstruktúra mint alany".

Ez fontos következtetést ad az erkölcsi változásról. A személyes erényre való hivatkozásnak kevés hatása lehet, ha a mindennapi intézmények jutalmazzák az ellenkező magatartást. Ha a kinevezések a pártfogáson alapulnak, az állampolgárok ismételten megtanulják, hogy a hűség a befolyásos személyekhez fontosabb, mint az egyenlő képminőség. Hiteles, átlátható eljárások bevezetése megváltoztathatja a viselkedést és az elvárásokat egyaránt. Idővel az a magatartás, amelyet korábban elkerülhetetlen szükségszerűségnek tartottak, felismerhetővé válhat, mint visszaélés.

Ez Rawls keretrendszerének szemléltató alkalmazása, nem pedig egy általa vizsgált történelmi eset. Megmutatja, hogyan működhet a szándékos reform azokon a társadalmi körülményeken keresztül, amelyekben az erkölcsi ítéletek születnek. Az emberek tanulnak abból, hogy az intézmények valójában mit tesznek, beleértve azt is, hogy a kijelentett elvek irányítják-e a hatalmasok viselkedését.

Rawls gazdasági javaslatai világossá teszik ennek az intézményi ambíciónak a méretét. *Az Igazságosság, mint igazságosság: Újrafogalmazás* című művében megkülönbözteti a tulajdontulajdonos demokráciát és a liberális szocializmust a jóléti állam-kapitalizmustól. Azt állítja, hogy a nagylelkű támogatás együtt élhet a termelő vagyon és politikai hatalom túlzott koncentrációjával. A tulajdontulajdonos demokrácia a termelő vagyontárgyak és oktatási képességek széles körű elosztását keresi; a liberális szocializmus egy másik lehetséges intézményi megvalósítása elveinek. Nem dönti el a választást függetlenül a történelmi körülményektől. Rawls, *Igazságosság mint méltányosság: Újrafogalmazás*, §§41–42.

Az erkölcsi következtetés az, hogy az állampolgárok közötti kapcsolat megváltoztatásához anyagi függetlenségük megváltoztatása szükséges. Egy társadalom ugyanolyan tiszteletet hirdethet, miközben a mindennapi életet a függőség és az uralom köré szervezi. Ezzel szemben

azok az intézményi megállapodások, amelyek kevésbé megalázóvá teszik az együttműködést, erősebb okot adhatnak az állampolgároknak arra, hogy partnerként tekintsenek egymásra.

Rawls **erkölcsi fejlődésről szóló** beszámolója megmagyarázza, hogyan szerezhetnek ilyen okok motivációs erőt. Az "Az igazságosság érzése" három kapcsolaton keresztül mutatja be egy hipotetikus fejleményt:

- A gondoskodó hatóságokhoz való kötődés erkölcsileg jelentőssé teszi elvárásaikat.
- Az egyesületekben való részvétel bizalmat, szerepmegértést és a viszonzásra való hajlandóságot fejleszt.
- Az igazságos elvek elismerése túlmutat az aggályon az egyes embereken és csoportokon.

A mozgalom egyesíti a szeretetet, a társadalmi tapasztalatot és a megértést. Rawls azt is felismeri, hogy az érzelmek tovább élhetnek az eredetileg támogatott ítéletekkel: valaki megőrizheti a nyugtalanságot egy tevékenység kapcsán, miután elutasította a vallási tiltalmat, amely alatt nevelték. Rawls, "Az igazságosság érzéke", §§III–VI.

Ez az utolsó megfigyelés különösen releváns a tudatos erkölcsi változás szempontjából. Egy ítélet felülvizsgálata és az ahhoz kapcsolódó érzelmi szokások megváltoztatása különböző folyamatok. Egy személy intellektuálisan elfogadhatja az egyenlőséget, miközben bizonyos kapcsolatokban továbbra is örökölt kellemetlenséget tapasztal. Ezzel szemben az érzelmi azonosulás másokkal megelőzheti az egyenlőség teljesen megfogalmazott elveit.

Egy hihető erkölcsi nevelési programnak tehát együtt kell foglalkoznia a megértéssel és a tapasztalattal. Pusztán egy új szókincs felajánlása nem bizonyítja, hogy az alapvető hajlamok megváltoztak. Az érzelmi reakció előállítása sem bizonyítja, hogy az ehhez kapcsolódó ítélet indokolt.

Az Igazságosság elméletében Rawls kifejezetten elutasítja az erkölcsi nevelésről alkotott magyarázatot, mint a hatóságok által beállított kényszermechanizmusokat. Az oktatásnak olyan indokokat kell szolgáltatnia, amelyek alkalmasak a megértés fejlesztésére. Azonban a fejlődési vitának van egy kulcsfontosságú korláta: elsősorban azt vizsgálja, hogyan alakul ki az igazságérzet, amikor igazságos intézmények már léteznek. Rawls azt is tagadja, hogy a fejlődéspszichológia önmagában képes lenne filozófiai felsőbbrendűséget megalapozni az ő igazságosságról alkotott felfogásának. Rawls, *Az igazságosság elmélete*, §§69–76 és §78.

Így két különálló teszt létezik. Egy erkölcsi felfogásnak védhetőnek kell lennie, és az embereknek képesek kell lenniük arra, hogy stabil elkötelezettséget szerezzenek iránta. A pszichológiai hatékonyság nem helyettesítheti az igazolást; a filozófiai vonzerő nem helyettesítheti a motiváció hihető magyarázatát.

A morális reprodukció és az erkölcsi átalakulás közötti szakadék továbbra is jelentős. Hannes Kuch tanulmánya élesen kiemeli a nehézséget: Rawls beszámolójának nagy része elmagyarázza, hogyan alakít ki egy újonc igazságérzetet egy már környező társadalomban, amely köré szerveződött. Ez a kollektív átalakulást kevésbé teljesen megmagyarázza. Kuch egy kölcsönösebb értelmezéshez rekonstruálja az erőforrásokat, amelyben az intézmények változása és a motivációk együtt fejlődnek. Kuch, "Nehézségek az igazságosság érzésének ápolásában".

Ez inkább a terjedelem korlátja, nem egyszerű logikai ellentmondás. Egy elmélet jogosan megmagyarázhatja, hogyan reprodukálja magát egy igazságos rend anélkül, hogy minden utat megmagyarázna, amelyen kialakulhat. Mindazonáltal a tudatos erkölcsi változás létrehozásának kérdéséhez elengedhetetlen az igazságtalan körülményektől az igazságosabb feltételek felé vezető út.

Rawls későbbi politikai filozófiája ennek a problémának egy részét a pluralizmus kezelésével kezeli. Úgy gondolta, hogy az *Igazságosság elméletében a stabilitás érvelése* felülvizsgálatot igényel: egy szabad társadalom nem várható ésszerűen ugyanazon átfogó filozófiai értelmezésen konvergálni. Különböző vallási, erkölcsi és filozófiai tanítások maradtak fenn. Későbbi projektje azt vizsgálja, hogyan oszthatják meg a polgárok a politikai elveket ezek ellenére a különbségek ellenére. David Reidy, "John Rawls", a *politikai liberalizmus* vitáját.

A legfontosabb átalakulás itt arra vonatkozik, mit követelnek az emberek egymástól. Továbbra is hisznek abban, hogy saját tanuk igaz, miközben felismerik a kollektív kényszerítés alkalmazásának korlátait annak érvényesítésére. Egy közös politikai erkölcs kialakulhat megegyezés nélkül az üdvösségről, az élet végső értelméről vagy a személyes beteljesülés legjobb formájáról. Ez korlátot szab meg magának az erkölcsi reformnak. Az a tény, hogy egy csoport világnézetét felvilágosultabbnak tartja, Rawls keretein belül nem teszi fel fel, hogy ezt a világnézetet kötelezővé tegye. A releváns politikai kérdés az, hogy a kényszerítő megállapodások igazolhatók-e azok számára, akik szabadok és egyenlőek maradnak doktrinális nézeteltéréseik ellenére.

Az **átfedő konszenzus** gondolata magyarázza, hogy a közös politikai elköteleződések mégis erkölcsileg lényegessé válhatnak. Különböző tanok különböző okokból ugyanazt a politikai elképzelést támogathatják. Ez a támogatás erősebb, mint egy ideiglenesen elfogadható erőviszony: az emberek továbbra is támogatják a tisztességes feltételeket, még akkor is, ha elhagynák azokat. Rawls azt is hangsúlyozza, hogy egy politikai elképzelést nem szabad egyszerűen úgy kialakítani, hogy legitimálja azt az eredményt, amelyet egy domináns csoport preferál. Rawls, "A politikai és átfedő konszenzus területe".

Például egy állampolgár megvédheti a vallásszabadságot, mert az őszinte hit megköveteli a kényszer alól való szabadságot; egy másik, mert az egyéni lelkiismeret védelmet érdemel; egy harmadik azért, mert a tapasztalat megmutatja a vallási üldöztetés veszélyeit. Nem kell megoldani vallási nézeteltéréseiket a közös szabadság védelmében.

A lehetséges erkölcsi változás jelentős. Valaki elmozdulhat attól, hogy csak politikailag gyengék állapotban tűri el másokat, és elismeri, hogy mások szabadságjoggal rendelkeznek, még akkor is, ha saját csoportja dominánssá válik. A külső viselkedés kezdetben hasonlónak tűnhet, de az erkölcsi alapja megváltozott.

Rawls 1987-es beszámolója egy egyértelmű mechanizmust kínál arra, hogy ez megtörténhet. A sikeres együttműködés bizalmat és független kötődést teremthet a politikai elvekhez. Mivel az átfogó doktrínák gyakran hiányosak és lazán szervezettek, a polgárok később néhány részét átdolgozhatják ezekhez a politikai kötelezettségekhez. A tapasztalat azt is bizonyíthatja, hogy a stabil együttműködéshez nem szükséges vallási egyhangúság. Rawls ezt hihető lehetőségként mutatja be, nem pedig elkerülhetetlen történelmi jogként. Rawls, "Az átfedő konszenzus gondolata," §§VI–VII.

A Politikai Liberalizmusban a beszámoló egyre különültebbé válik. A *modus vivendi* a körülményeken és érdekeken alapul. Az *alkotmányos konszenzus bizonyos* szabadságokhoz és demokratikus eljárásokhoz való hűséget állapít meg, anélkül, hogy azok mélyebb alapjairól egyeznek meg. Egy *átfedő konszenzus* szélesebb körű és mélyebb erkölcsi támogatást nyújt. A politikai szereplők, akik saját közösségükön túli támogatást keresnek, ösztönözik arra, hogy mások elfogadható érveit dolgozzanak ki. Rawls filozófiai pszichológiát jellemezi, nem pedig kísérleti eredményekből levonva. Rawls, *Politikai liberalizmus*, II. előadás §8 és IV. előadás §§6–7.

Ez talán a legközvetlenebb hozzájárulása a tudatosan elősegített erkölcsi változás elméletéhez. A reformnak nem kell megvárnia, amíg mindenki már rendelkezik a megfelelő meggyőződésekkel. A tisztességes megállapodások kezdetben tökéletlen támogatást kaphatnak; sikeres működésük ezután segíthet elmélyíteni ezt a támogatást.

Ugyanakkor a mechanizmus is megbukhat. Ha az intézmények kihirdetik a kölcsönösséget, miközben szelektíven osztják el a terheket, a részvétel mélyítheti a bizalmatlanságot. A gyakorlati következmény az, hogy a reformereknek fel kell mérniük az intézményi tapasztalatok hitelességét. A közoktatás nem tudja megbízhatóan kompenzálni az ismétlődő igazságtalansággal.

Az oktatásnak határozott, de korlátozott szerepe van. Rawls támogatja az alkotmányos jogok oktatását, a vallási közösség elhagyására vonatkozó jogi szabadságot, a társadalmi együttműködés képességét, valamint az állampolgársághoz szükséges politikai erényeket. Megkülönbözteti ezeket a célokat attól, hogy mindenkit egy átfogó liberális személyes autonómia eszmére neveljünk. Ugyanakkor elismeri, hogy a polgári oktatás szélesebb körű hatással lehet a hitekre, és hogy a liberális intézmények nem lehetnek semlegesek minden életmódra gyakorolt hatásukban. Rawls, "A jog prioritása és a jó eszméi," §VI.

Ez valódi feszültséget teremt. A gyermekek jogainak megértése gyengítheti az örökölt hatalomformákat, még akkor is, ha ezeknek a hagyományoknak a gyengítése nem az oktatási cél. Egy védhető magyarázatnak el kell ismernie ezt a következményt. Rawls megkülönböztetése a közoktatás igazolására és céljára vonatkozik; nem ígéri, hogy a polgári nevelés minden környező hitet érintetlenül hagyja.

Az oktatás iskolákon kívül is zajlik. Steinar Bøyum értelmezése kiemeli Rawls elképzelését, miszerint egy nyilvánosan elérhető politikai elképzelés politikai kultúrán és intézményeken keresztül is oktatható. Az állampolgárok szembesülnek azzal a képviselettel, mint jogos személyek, akik tisztességes feltételekhez jogosultak, és ez a képviselet befolyásolhatja, hogyan értelmezik társadalmi helyzetüket. Bøyum, "Rawls politikai felfogalmáról mint pedagógusról".

A közértelem erkölcsi fegyelmet ad a politikai hatalom gyakorlásához. Amikor alapvető politikai kérdések forognak kockán, a tisztviselők és az állampolgárok indokolniuk kell, hogy felhozzanak a szabad és egyenlő emberek közötti kölcsönösséggel. Rawls későbbi megfogalmazása lehetővé teszi a vallási és egyéb átfogó érveket, feltéve, hogy elegendő nyilvános érvek rendelkezésre állnak a megfelelő időben. Ez egy ésszerű politikai elképzelések családját fogadja be, nem pedig követeli saját elméletének ragaszkodását. A hozzá tartozó udvariasság kötelessége erkölcsi, jogilag nem érvényesíthető, és nem irányítja a civil társadalomban vagy a médiában zajló összes beszélgetést. Rawls, "A közgondolkodás gondolata újraértelmezése".

A tervezett változás részben a politikai jelleg változása. A polgárok megtanulják megkülönböztetni azokat az okokat, amelyek személyesen befolyásolják őket, azoktól, amelyek mások számára kényszerítő szabályokat indokolnak. El kell fogadniuk azt is, hogy egy ésszerű politikai nézeteltérés elvesztése nem feltétlenül jelenti azt, hogy törvénytelen hatalomnak vannak kitéve. Az erkölcsi reformra alkalmazva ez elriasztja a nézeteltérést erkölcsi kirendeltség bizonyítékaként kezelni. Erőfeszítést igényel annak megmagyarázására, miért tiszteli egy javasolt intézményi változás azokat, akik ellenzik azt. Ez a követelmény korlátozhatja a nyelvezetet, ambíciót és a reform eszközeit, még akkor is, ha a reformerek továbbra is meggyőződnek céljukról.

Rawls emellett helyet ad a polgárok körében a **polgári engedetlenségből eredő szándékos erkölcsi kritikának**. 1969-es vitána ésszerűen igazságos alkotmányos demokráciákat érint, és az igazolt engedetlenséget politikai felhívásként értelmezi a többség igazságérzetéhez. Jelentősége az, hogy a meglévő hatóságoknak nem kell egyedüli kezdeményezői lenni az erkölcsi tanulásnak. Azok, akiket igazságtalanság ér, feltárhatják a nyilvánosan megerősített elvek és a bevált gyakorlatok közötti ellentéteket. Rawls, "A polgári engedetlenség igazolása," a *Collected Papers-ben*.

A reformozó érv tehát belső lehet a társadalom elkötelezettségeiben: a polgárok követelik, hogy a már kivallott elveket következetesebb módon alkalmazzák. Ez a felhívás megváltoztathatja, hogyan érti a közvélemény ezeket az elveket, nem csupán azt, hogyan értékeli egy vitatott jogot. Rawls korlátozott környezetét azonban érdemes megjegyezni; ez a vita nem nyújt teljes ellenálláselméletet minden típusú rendszer alatt. A projekt és a pozitív jog tudatos létrehozása közötti kapcsolat most pontosabbá válhat. A következő összehasonlítás egy elemző rekonstrukció:

Kérdés	**Szándékos jogi változtatás**	**Erkölcsi változás Rawls-i keretben**
Hogyan fogalmazzák meg a javaslatot?	Jogi kidolgozás és intézményi mérlegelés révén	Elmélkedés, érvelés és nyilvános igazolás révén
Mi ad neki hatalmat?	Az elismert eljárások jogi érvényességet biztosítanak	Az okoknak kell alátámasztaniuk az erkölcsi elfogadhatóságát
Hogyan valósítják meg?	Törvényhozás, adminisztráció és ítélethozatal	Intézményi reform, oktatás, részvétel és meggyőzés
Kötelező lehet azonnali felvételre?	A magatartás egy meghatározott napon jogilag kötelezővé válhat	Erkölcsi meggyőződést nem lehet kihozni egy hatálybalépési dátum kihirdetésével
Hogyan kerül egy régi norma?	Hatályon kívül helyezés vagy helyettesítés megváltoztatja jogi státuszát	A kritika és a változó tapasztalat fokozatosan gyengítheti tekintélyét
Mi marad még kritika tárgyalására?	Mind a törvény, mind annak igazolása	Mind a javasolt elv, mind a terjesztésére használt eszközök

Rawls így forrásokat biztosít az erkölcs explicit megfogalmazásához és intézményi megtestesüléséhez, de nem egyenértékű egy szuverén erkölcsi törvényhozáshoz. Egy érvényes törvény igazságtalan maradhat. A többség tévedhet. Egy filozófus érvelése befolyásos lehet anélkül, hogy mások irányítására ruházna fel hatalmat. Ez azt is jelenti, hogy a közerkölcs és a törvény megváltoztatása nem feltételezhető, hogy együtt haladnak. A jogi reform megelőzheti az elítélést; az erkölcsi kritika megelőzheti a jogi változást; bármelyik anélkül folytathat, hogy

a másikat biztosítaná. Egy komoly elméletnek ezeket a kapcsolatokat kell vizsgálnia, nem pedig a törvényhozást bizonyítékként kezelni, hogy erkölcsi átalakulás történt.

Számos kritika azonosítja, hol szorul Rawls hozzájárulása kiegészítésre.

Habermas felveti a demokratikus szerzőség kérdését. 1995-ös kritikája megkérdőjelezi, hogy Rawls túl sok munkát tulajdonít-e az elvek filozófiai felépítésének, míg nem elegendő munkát az állampolgárok politikai autonómia folyamatos gyakorlásának. Az erkölcsi változásra alkalmazva az aggály az, hogy a polgároknak részt vegyenek közös normáik meghatározásában, ne csupán a filozófia által már kidolgozott következtetéseket fogadják el. Rawls vitatta ezt az értelmezést álláspontjáról. Habermas, "Megbékélés az értelem nyilvános használatával".

A gyakorlati kérdés túlmutat a nézeteltérésükön. Egy reform bonyolult nyilvános indoklással rendelkezhet, miközben társadalmilag egy szűk szakmai csoport által erőltetettként tapasztalható. Az érv megfelelősége és a folyamat befogadósága egymáshoz kapcsolódik, de megkülönböztethető kérdések.

Susan Moller Okin feltárja az igazságosság fontosságát a családokon belül. Rawls családi kapcsolatokra támaszkodik az erkölcsi fejlődés magyarázatában, mégis korai beszámolója nem vizsgálja eléggé a nemi hierarchiájukat. Azok a gyerekek, akik rendszeresen tapasztalják az egyenlőtlen tekintélyt és egyenlőtlen családi terheket, olyan leckéket tanulhatnak, amelyek ellentétesek a közéleti egyenlőséggel. Okin ezt a kihívást részben Rawls saját elvei alapján dolgozza ki. Okin, *Igazságosság, nem, és a család*, 5. fejezet.

Az ő ellenvetése megmutatja, miért nem lehet a polgári oktatást csak a meghatározott tanterv alapján értékelni. A mindennapi kapcsolatok megerősítheti, minősíthetik vagy alááshatják a kifejezetten tanított elveket. Ezért az erkölcsi reform megköveteli a figyelmet azokra a helyekre, ahol az elvárásokat megtanulják, mielőtt az emberek formális politikai érveléssel találkoznak.

G. A. Cohen megkérdőjelezi az igazságos intézmények és a személyes gazdasági döntések közötti megosztottságot. Ha a termékeny állampolgárok jelentős jutalmat követelnek a hozzájárulás előtt, az ösztönzők feltételezett szükségessége részben tükrözi motivációjukat. Cohen azt állítja, hogy az elosztó igazságosság egyenlőségi ethoszt is megkövetel a mindennapi magatartásban. Ez nem bizonyítja, hogy Rawls figyelmen kívül hagyta volna a személyes erkölcsöt; megkérdőjelezi elosztási elveinek korlátozott alkalmazását. Cohen, "Hol van a cselekvés: az elosztási igazságosság helyszínén".

A tudatos erkölcsi változás esetén a nézeteltérés arról szól, hogy a reformnak mennyire mélyen kell áthatolnia a személyes motivációt. Az intézményi szabályok korlátozhatják a magatartást, de bizonyos együttműködési formák attól függenek, mit követelnek, elutasítanak vagy mit járulnak hozzá az emberek önként.

Charles W. Mills kihívást jelent az idealizáció ellen, amely elhomályosítja a tényleges dominanciát. Az igazságos társadalom elvei nem határozzák meg automatikusan a megfelelő megoldásokat a rabszolgaság, faji hierarchia és kizárás által alakított társadalmaknak. Mills azt állítja, hogy a történelmi struktúráknak és az általuk létrehozott torzításoknak be kell kerülniük az elemzésbe. Kritikája nem utasítja el az erkölcsi eszméket vagy az absztrakciót magukban. Mills, "'Ideális elmélet' mint ideológia".

Ez az ellenvetés közvetlenül a reform kiindulópontjára vonatkozik. A bizalmatlanság racionális válasz lehet a múltbeli és a jelenlegi bánásmódra. Ha az embereket arra kérjük, hogy a tisztességes együttműködéshez megfelelő hozzáállást vegyék fel, mielőtt hiteles változásokat hoznának létre a körülményeikben, az összetévesztheti az igazságtalanság következményeit az azt tapasztaló emberek hiányosságaival.

Elemzés tárgyaként egy javasolt Rawls-i reformnak tehát több különböző teszten kell átmennie. Elveinek igazolást kellene igényelnie; intézményi kialakításának ezeket az elveket kell kifejeznie; oktatási gyakorlatainak tiszteletben kell tartania a független ítélkezést; és működésének hiteles bizalmi alapokat kell biztosítania. Ezek az én rekonstrukcióm az előző érvekből fakadó követelésekről, nem pedig egy Rawls által kifejezetten felsorolt programról.

Egy példa egyértelművé teszi függetlenségüket. Tegyük fel, hogy egy kormány egyenlő hozzáférési szabályokat vezet be a közfoglalkoztatás számára. A jogi szabály védhető lehet, de erkölcsi hatásai attól függnek, hogy a kiválasztási eljárások valóban követik-e azt, hogy a kizárt csoportok megkapják-e a szükséges felkészülést, a döntések megvitathatók-e, és hogy a tisztviselők az egyenlő hozzáférést nyilvános kötelezettségként kezelik-e. Az elv kijelentése csak a feladat egy részét kezeli.

Rawls keretrendszere azt is megváltoztatja, hogyan kell értékelni a sikert. Az azonnali engedelmesség, kedvező véleményfelmérések vagy jóváhagyott nyelvezet ismétlése önmagában nem mutatna erkölcsi javulást a fejlést. A erősebb bizonyíték arra vonatkozna, hogy az emberek értik-e az elvet, megkérdőjelezhetik-e annak alkalmazását, felismerik-e állításait, amikor személyesen hátrányba kerülnek, és megfelelő alapokkal hisznek-e mások viszonozni.

A legmélyebb kérdés az, hogy a tudatos erkölcsi reform képes megteremteni a feltételeket saját szabad támogatásához. Rawls egy igényes magyarázatot ad arról, mit jelentene az ilyen támogatás, és miért fontosak az intézmények annak fejlődéséhez. Kevésbé teljes magyarázatot ad arra, hogyan kezdhetik el a reformerek ezt a folyamatot a mélyen gyökerező uralom, egyenlőtlen befolyás és indokolt bizalmatlanság közepette. Ez a fennmaradó probléma történelmi és szociológiai vizsgálatot igényel a filozófiai igazolási munka mellett.

****

Jürgen Habermas

Jürgen Habermas központi hozzájárulása a tudatos erkölcsi változás kérdéséhez az elmélet arról, hogyan gondolhatják az emberek kollektíven újragondolni az életüket irányító normákat, miközben maradnak azok szerzői. Az erkölcsi reform akkor válik legitimté, amikor az érintettek megkérdőjelezhetik a meglévő szabályokat, megfogalmazhatják tapasztalataikat, megvizsgálhatják a javasolt alternatívákat, és egyenlőként részt vesznek az igazolásukban.

Ez a munkája következményei rekonstrukciója a kérdésedre. Habermas nem mutatott be egyetlen önálló programot, amit "az erkölcs tudatos átalakulása" néven ismertek. Értelmezése a kommunikációs cselekvés, az erkölcsi fejlődés, a diskurzusetika, a közszféra és a demokratikus jog elméleteinek kapcsolatából ered.

A kulcsfontosságú különbség az, hogy **sikeresen megváltoztatjuk az emberek erkölcsi meggyőződéseit**, és **hogy jó okokat adjunk nekik ezeknek a hiedelmeknek**. Egy kampány elérheti az elsőt tekintély, társadalmi nyomás, szelektív információ vagy manipuláció révén. Habermas egyedi aggodalma a második – és azok a társadalmi feltételek, amelyek között az ésszerű újragondolás hatékonysá válhat.

Elmélete ezért több különböző kérdést is feltár, amelyeknek külön kellene maradnia:

Dimenzió	Központi kérdés
Erkölcsi igazolás	Elfogadható-e a javasolt norma minden érintett szemszög szempontjából?
Erkölcsi tanulás	Hogyan szerezhetik meg az emberek a képességét, hogy újragondolják az örökölt kötelezettségeiket?
Társadalmi elfogadás	Hogyan válik egy átdolgozott norma a mindennapi elvárásokba?
Demokratikus legitimitás	Mikor tehet egy politikai közösség jogilag kötelező érvényű szabályt?
Erkölcsi motiváció	Miért cselekednének az emberek egy elfogadott norma szerint, ha ez kényelmetlen?

Ezek a különbségek magyarázzák mind az ambíciót, mind a megközelítésének korlátait.

Az elmélet problémák sorozatából fejlődött ki, nem pedig egyetlen eredeti terv kidolgozásából. *A The Structural Transformation of the Public* Sphere című művében – amely németül jelent meg 1962-ben – Habermas a közkritika kialakulását vizsgálta a politikai hatalomon kívül. Az 1970-es évek írásai összekapcsolták a társadalmi fejlődést a normatív tudatosság változásaival. *A Kommunikációs Cselekvés Elmélete* (1981) átfogó értelmezést adta a kommunikációról és társadalmi integrációról. *A Moral Consciousness and Communicative Action* (1983; angol fordítás 1990) kidolgozta a diskurzusi etikát; *Az Igazolás és Alkalmazás* finomította azt; és *a Tények és normák között* (1992; angol fordítás 1996) rekonstruálta kapcsolatát a demokratikus intézményekkel.

Jelentős fejlemény ebben a sorozatban az volt, hogy egyre egyértelműbb megkülönböztette az egyetemes érvényes erkölcs, a különleges etikai elkötelezettségek és a jogos jog között. Ennek következtében a különböző korszakok megfogalmazásait nem mindig lehet felcserélhetőnek kezelni. Finlayson és Rees, "Jürgen Habermas."

Az intellektuális háttér több hagyományt ötvözi. Kant a pártatlan igazolás iránti igényt szolgálja; Hegel kiemeli az erkölcsi élet társadalmi feltételeit; Marx kérdéseket vet fel a dominanciáról és az intézményi átalakulásról; Mead az én kialakulását az interakción keresztül; és Piaget és Kohlberg fejlettebb leírásokat adnak a egyre differenciáltabb ítélkezésről. Karl-Otto Apel különösen fontos volt a diskurzusetika fejlesztésében. Habermas azonban egy tévedésebb, rekonstruktívabb megközelítést alkalmazott, mint Apel erősebb végső igazolási projektje. Pieter Duvenhage, "Elmélkedések Habermas diskurzusetikájáról."

A szándékos erkölcsi változás problémájában ez a kombináció azért fontos, mert két, gyakran külön vizsgált kérdést is összevon: hogyan lehet igazolni a normákat, és hogyan válnak az emberek képessé válni arra, hogy megkérdőjelezzék azokat.

Az alap Habermas megkülönböztetése a kommunikációs és stratégiai cselekvés között. A stratégiai interakcióban a résztvevők arra törekednek, hogy befolyásolják egymást céljaik elérésében. A kommunikációs interakcióban cselekvéseiket egy olyan megértésen keresztül koordinálják, amelyet kölcsönösen elfogadhatnak.

A kommunikáció olyan állításokat jelent, amelyeket mások megkérdőjelezhetnek: hogy egy állítás igaz-e, hogy egy cselekedet vagy elvárás normatívan helyes-e, és hogy a beszélő őszinte-e. Amikor egy elfogadott norma vitatotttá válik, a résztvevők felfüggeszthetik szokásos rá támaszkodását, és érveléssel vizsgálhatják meg annak igazolását. Habermas ezt reflektív vizsgálati *diskurzusnak* nevezi. Ez egy különleges kommunikációs formája, nem pedig szinonimája bármely beszélgetésnek. Habermas, *A kommunikációs cselekvés elmélete*, 1. kötet.

Vegyünk egy olyan munkahelyet, ahol hagyományosan elvárták, hogy a munkavállalók munkaidő után is elérhetőek maradjanak. Az elvárás indokolatlanul működhet, amíg valaki meg nem kérdezi, hogy igazságtalanul hátrányba hozza-e a gondoskodó feladatokat vállaló munkavállalóknak.

Ekkor több különböző válasz válik lehetségessé. A vezetőség fenyegetheti az ellenvéleményeket, ösztönzőket kínálhat a megfelelésre, hivatkozhat a hagyományokra, vagy magyarázhatja, miért szükséges az elvárás, és ezt a magyarázatot kritikának vethete.

Az utolsó válasz Habermasius jelentősége az, hogy a munkavállalókat jogosultnak ismerik el a szabály értékelésére. A tudatos erkölcsi újragondoláshoz való átmenet akkor történik, amikor egy korábban megkérdőjelezhetetlen elvárás olyan állítássá válik, amely igazolást igényel.

Ez azt is megmutatja, miért nem elég a kommunikáció önmagában az erkölcsi előrehaladás mutatója. Egy rendkívül interaktív kampány stratégiai maradhat, ha a szervezők már megfogalmazták a kívánt következtetést, és a résztvevők ellenvetéseit csupán a meggyőzés akadályának tekintik.

Habermas fejlődéselmélete magyarázza, hogyan válnak az emberek erre a reflektív álláspontra. Kohlbergre támaszkodva széles körben megkülönbözteti a prekonvensionális, hagyományos és posztkonvencionális erkölcsi ítéletformákat.

A prekonvencionális szinten az ítélet nagyrészt az önmagára gyakorolt következmények, szankciók és cserék köré szerveződik. A hagyományos ítélet betöltött szerepeket és egy elismert társadalmi rend fenntartását tekintélyként kezeli. A posztkonvencionális ítélet ezeket a megállapodásokat általánosabb elveken keresztül teszi nyitottá az értékelésre. Érdeklődése az igazolás szerkezetének változása, nem pedig egy jóváhagyott vélemény helyettesítése egy másikkal. "Jürgen Habermas," *Internet Filozófiai Enciklopédia*.

Például ugyanaz a személy három különböző okból védheti az egyenlő bánásmódot: mert a diszkrimináció büntetést vonz; mert az egyenlőség alkotmányos kötelezettség; vagy mert az egyenlőtlen bánásmód nem igazolható azoknak a hátrányos helyzetűeknek, akik hátrányba kerülnek. Az azonos külső viselkedés tehát különböző erkölcsi megértési formákat fejezhet ki.

Ez a megkülönböztetés fontos feltételt szab a tudatos erkölcsi reformnak. Az emberek új jóváhagyott választólistájának megtanítása nem feltétlenül fejleszti erkölcsi autonómiájukat. Egy népesség elhagyhat egy örökölt konvenciót, hogy aztán egy másikat elfogadjon, amely ugyanolyan kérdés nélküli függést kap a tekintélytől.

Habermas társadalmi evolúcióról szóló írásai a tanulási gondolatot túlmutatják az egyéneken. A társadalmak intézményesíthetnek igényesebb igazolási formákat, bár az egyéni fejlődés és a történelmi változás nem azonos folyamatok. Történelmi materializmus rekonstrukciója olyan jelentőséget ad az erkölcsi-gyakorlati tanulásnak, amelyet nem lehet a termelő technológia fejlődésére redukálni. Habermas, *Kommunikáció és a társadalom evolúciója*.

Analitikusan ez arra utal, hogy egy társadalom erkölcsi változásra való képessége részben attól függ, hogy intézményei megőrzik-e az örökölt elvárások megkérdőjelezésének lehetőségét. Nem bizonyítja, hogy minden későbbi történelmi elrendezés erkölcsileg felsőbbrendű lenne. Az egyén egyetemes elvek megvitatására vonatkozó jártassága sem teremt felsőbbrendű jellemet: a kifinomult erkölcsi érvelés együtt létezhet önző magatartással.

A diskurzusetika adja a központi tesztet a javasolt erkölcsi változásokhoz. Két elv különösen fontos, hagyományosan **D** és **U** néven. Az alábbiakban magyarázó parafrazazetek.

A diskurzus elv, ismerős erkölcsi megfogalmazása szerint, hogy egy norma csak akkor igényelheti érvényességét, ha minden érintett elfogadhatja azt a gyakorlati diskurzus résztvevőjeként.

Az univerzalifikációs elv megköveteli a norma követésének előre látható következményeit és mellékhatásait figyelembe venni. Ezeknek a következményeknek minden érintett személy számára elfogadhatónak kell lenniük, az alternatívákat is figyelembe kell venni.

D azonosítja az érvényesség és a diskurzív elfogadhatóság közötti kapcsolatot; U meghatározza az erkölcsi érveléshez szükséges pártatlan nézőpontot. Habermas, *Erkölcsi tudatosság és kommunikatív cselekvés*.

Ezek az elvek több következményekkel járnak a szándékos reform szempontjából.

Először is, a reformernek figyelembe kell vennie az egyes személyekre rótt terhet. Egy összesített javulás önmagában nem döntheti el, hogy egy norma indokolt-e. Egy szabály a legtöbb résztvevő számára előnyös lehet, miközben egy kisebbséget olyan terhnek tesz ki, amelyet erős okuk lehet elutasítani.

Másodszor, az érintett embereknek lehetőségük van saját érdeklődési köreik leírásának helyreigazítására. A megfigyelő együttérző képzelete értékes, de nem helyettesítheti megbízhatóan azokat a hallási élményeket, amelyeket a megfigyelő nem oszt meg.

Harmadszor, a reformer álláspontjának nyitva kell maradnia a felülvizsgálat számára. Egy olyan konzultáció, amelynek eredményét a résztvevők indoka nem változtathatja meg, megbukna a felidézett teszten.

Negyedszer, egy norma népszerűsége és erkölcsi érvényessége továbbra is más kérdés. A megfélemlítés, félretájékoztatás vagy rendszerszintű kizárás útján elért megállapodás nem elegendő igazolás az igazolásra.

A releváns eljárási elvárások között szerepel a lehetőségek az állítások megkérdőjelezésére, okok bevezetésére, szükségletek kifejezésére és a kizárások kényszer nélküli kihívásaira. A diskurzuspika ennek megfelelően értékeli azokat a feltételeket, amelyek között megegyezés születik, valamint magát a megállapodást. Nem ad olyan képletet, amelyből a filozófusok mechanikusan levezethetnének egy teljes anyagi erkölcsi kódexet. Michael Hemmingsen, "Jürgen Habermas és diskurzusetika."

Ennek ellenére nehézséget okoz a "elfogadhatná" kifejezés. Ritkán érhető el mindenki tényleges beleegyezése. A jövőbeli emberek nem vesznek részt; egyes érintett személyek nem tudják kifejezni érdeklődésüket; és még a kiterjedt beszélgetések is lehetnek eredménytelenek.

A tényleges beleegyezés és az indokolt elfogadhatóság közötti különbség tehát elengedhetetlen, de veszélyt teremt. Egy ügyvéd azt állíthatja, hogy minden megfelelően ésszerű résztvevő egyetértene, majd a tényleges ellenvéleményt irracionalitás bizonyítékaként elutasítja.

Habermas megközelítésének védhető alkalmazásának meg kell tartania az ilyen állításokat vitathatóvá. Az a gondolat, hogy mások *egyetértenek* , nem adhat egy védőnek mentességet a valóban felvetett kifogások megválaszolása alól.

Habermas ezeknek a követelményeknek az érvelés előfeltételeiben keresi az alapokat. Aki érvelést kínál, azt érdemesnek mutatja be indokokkal történő értékelésre. Az igazolási gyakorlatok ezért olyan elvárásokat hordoznak, amelyeket nem lehet egyszerűen erőszakkal helyettesíteni anélkül, hogy megváltoztatnák a tevékenység jellegét.

Későbbi beszámolója azt is elismeri, hogy az elvárásoktól az egyetemes erkölcs felé való átmenet többet igényel, mint a beszélgetési szabályok azonosítását. Ez magában foglalja az erkölcsi megértés és a történelmi tanulás rekonstrukcióját. *A The Inclusion of the Other című művében* kifejezetten megkülönbözteti az érvelő előítéleteket a diskurzuksen kívüli viselkedést szabályozó kötelezettségektől. Habermas, "Kommunikációs etika", részlet a *The Inclusion of the Other* című műből.

A filozófiai kérdés lényeges. Miért kellene valaki értelmes részvétele kötelezettséget jelenteni minden érintett személy felé, beleértve a vitán kívülállókat is? Habermas bemutatja a pártatlan igazolás normatív kötelezettségeit. Vitatott, hogy ez a magyarázat az egyetemes erkölcs teljes tekintélyét igazolja-e.

A tudatos erkölcsi változás gyakorlati értéke legvilágosabb, mint az igazolás fegyelmi tárgya: aki mások kötelezettségeit akarja megváltoztatni, olyan indokokat kell bemutatnia, amelyek komolyan veszik az ő álláspontját.

Habermas az erkölcsi reformot is korlátozza azzal, hogy megkülönbözteti az erkölcsöt más gyakorlati ítéletektől. Érett terminológiájában az "etikus" kérdések a jó életet és egy személy vagy közösség identitását érintik; az "erkölcsi" kérdések azt vizsgálják, hogy mindenki mit tartozol mindenkinek.

Ez egy kérdés	**Példa**	**Releváns szempont**
Pragmatikus	Melyik megállapodás éri el a megállapodtatott célt?	Hatékonyság és következmények
Etikai	Milyen közösséggé szeretnénk válni?	Identitás, elkötelezettségek és a jó közös értelmezése
Erkölcs	Mit követelhetünk jogosan mindenkitől, akit érintett?	Pártatlan megfontolás és a kölcsönös elfogadhatóság

Egy közösség racionálisan megvitathatja hagyományait anélkül, hogy minden következtetés egyetemes kötelezővé válna. Habermas megkülönböztetése lehetővé teszi az etikai sokszínűséget, miközben megőrzi az igazságtalanság kritikáját. Habermas, *igazolás és alkalmazás*.

Ez a megkülönböztetés különösen hasznos, amikor olyan kampányokat értékelünk, amelyek egy preferált életmódot mutatnak be erkölcsi szükségszerűségként.

Például egy közösség értékelheti az intenzív szakmai teljesítményt, vallási odaadást, a művészi művelést vagy a generációk közötti folyamatosságot. A tagok intelligensen megfontolhatják ezeket a kötelezettségeket. Mégis, az az érv, hogy egy gyakorlat kifejezi identitását, eltér attól, hogy mindenkinek át kell vennie azt.

Ezzel szemben, ha egy gyakorlatot "hagyományunknak" nevezünk, nem válaszol arra az ellenvetésre, hogy jogtalanul alárendel néhány tagot. Az etikai identitás releváns, de nem szüntetheti meg automatikusan az erkölcsi vizsgálatot.

Egy másik különbségtétel az igazolást és az alkalmazást érinti. Egy norma általános érvényességének megállapítása nem dönt el minden esetet, ahol alkalmazható. Klaus Günther

támaszkodva Habermas egy további feladatot ismer fel: annak meghatározását, hogy melyik érvényes norma megfelelő egy olyan helyzetben, amelynek releváns jellemzőit megfelelően kell megérteni. Klaus Günther, *Az alkalmasság* érzéke.

Tegyük fel, hogy egy iskola elismeri mind az egyenlő bánásmódot, mind a fogyatékosság szükségességét. Az, hogy egy azonos vizsgaformátum igazságtalanul hátrányt okoz egyes diákoknak, nem feltétlenül jelenti az egyenlőség elhagyását. Lehet, hogy ebben az esetben az egyenlőség megfelelőbb értelmezésére van szükség.

Ennek következtében az, ami nyilvánosan "új erkölcsnek" tűnik, különböző intellektuális műveleteket foglalhat magában: egy norma elutasítását, annak hatókörének kiterjesztését, alkalmazásának javítását vagy egy korábban elhanyagolt kötelezettségek közötti konfliktus elismerését. Ezeket nem szabad egyetlen megkülönböztetetlen pótlási folyamatba sorolni.

E gondolatok közötti kapcsolat rekonstruálható a szándékos erkölcsi változás modelljeként. A következő sorozat egy analitikus szintézis, nem pedig Habermas által írt számozott program.

1. **Egy élmény sérelmekké válik.** Az emberek valamit igazságtalannak azonosítanak, megalázónak, kizárónak vagy egy elismert elkötelezettséggel összeegyeztethetetlennek tartanak számon.
2. **A sérelmet nyilvánosan kifejezik.** Egy korábban személyes balszerencsének tekintett tapasztalat olyan állítássá válik, amit mások is értékelhetnek.
3. **Az örökölt norma megkérdőjelezhetővé válik.** Tekintélye már nem elegendő a vita rendezésére.
4. **A résztvevők alternatív megoldásokat vizsgálnak.** Értékelik az okokat, következményeket, érdekeket és a terhek elosztását.
5. **Egy átdolgozott megértés támogatást kap.** Néhány résztvevő megváltoztatja ítéletét; mások továbbra is tiltakozhatnak.
6. **Ennek eredményeként belépnek a gyakorlatokba vagy intézményekbe.** A szervezeti szabályok, oktatási gyakorlatok, a közvélemény elvárásai vagy a jogszabályok változhatnak.
7. **A tapasztalat további problémákat tár fel.** Új kifogások vagy nem kívánt hatások újranyitják a vitát.

Ez a modell több olyan pontot is azonosít, ahol a látszólagos siker félrevezető lehet. A közvélemény figyelme nőhet anélkül, hogy javítanánk a megértést. Egy szabályt módosíthatnak, miközben a mindennapi magatartás fennáll. A megfelelés nőhet, miközben a neheztelés mélyül. Egy reform megoldhat egy igazságtalanságot, miközben egy másikat hozhat.

A modell hozzájárulása tehát részben diagnosztikai: segít azonosítani *, milyen* változás történt, és mely további állítások bizonytalanok.

Habermas közszféra elmélete a magánélményből a közkritika felé vezető lépést vizsgálja. A közszféra kommunikációból áll, amelyen keresztül a polgárok közös érdeklődést jelentő kérdéseket vitatnak meg és politikai hatalmat vizsgálnak. Ez a véleménynyilvánítás, a társulás és az információhoz való hozzáférés szabadságán alapul; nem lehet egyszerűen az állami intézményekkel vagy egy egyének tömegével azonosítani. Habermas, "A közszféra: Enciklopédiacikk."

Az erkölcsi átalakulás szempontjából a lényeg, hogy a hivatalos döntéshozatalon kívülállók problémákat is felhozhatnak. Egy parlamenti napirend kihagyhat egy kérdést, mert a jelenlegi szókincs még nem ismeri el nyilvános igazságtalanságként.

Szövetségek, társadalmi mozgalmak, az oknyomozó újságírás és a nyilvános tanúvallomások segíthetnek ezen a helyzeten változtatni. Hozzájárulásuk magában foglalja a meglévő intézmények által felmerült kérdések felfedezését. Állításaik még mindig megvizsgálásra szorulnak: a kormánytól való távolság nem biztosít erkölcsi tévedhetetlenséget.

Habermas polgári engedetlenséggel kapcsolatos kezelése élesebb formát ad ennek a kritikus tevékenységnek. A törvény elleni nyilvánosan elszámos kihívásokat potenciálisan fontosnak tartja az alkotmányos demokrácia önkorrekciója szempontjából. Az állam meglévő jogrendje nem meríti ki azokat a normákat, amelyek alapján legitimitását meg lehet ítélni. Habermas, "Polgári engedetlenség: lakmuszteszt a demokratikus alkotmányos állam számára."

Ez lehetővé teszi az erkölcsi változást egy kialakult politikai rendben anélkül, hogy minden legitim kihívásnak már hivatalos engedélyt kell kapnia.

Az erkölcsi kritika és a jog kapcsolata az, ahol Habermas a legközvetlenebb módon foglalkozik a normatív élet tudatos átszervezésének lehetőségével. Tanner előadásai, *Law and Morality*, a szent és hagyományos alapoktól a szándékosan megvalósított, megváltoztatható jog felé vezető átmenetet vizsgálják.

Ez az átmenet problémát teremt: ha a törvény döntéssel változtatható, annak tekintélyének igazolása megköveteli az igazolást azon túl, hogy valakinek hatalma volt annak végrehajtására. Habermas összekapcsolja a legitimitást olyan eljárásokkal, amelyek intézményesítik a gyakorlati érvet, miközben megőrzik annak kritikus erejét.

Azt is felismeri, miért nem tudja az erkölcsi érvelés az összes jog munkáját elvégezni. A társadalmaknak korlátozott időn belül döntéseket követelnek, összehangolt végrehajtást és megbízható megfelelést. A jog olyan intézményi képességeket és szankciókat biztosít, amelyeket kizárólag erkölcsi meggyőződés nem garantálhat. Habermas, *Jog és erkölcs*.

A tények és normák között *című műben a* jog és az erkölcs egyre világosabban különbözik egymástól. Az általános diskurzus elv másként van meghatározva az erkölcsi igazolás és a demokratikus törvényhozás esetében. A politikai döntések pragmatikus ítéleteket, etikai értelmezéseket, erkölcsi megfontolásokat és kompromisszumokat foglalnak magukban.

A jogok és demokrácia kapcsolódó értelmezése gyakran a magán- és közautonómia együttes eredetiségében fejeződik ki: a polgároknak védett szabadságra van szükségük a részvételhez, és demokratikus részvételre a közös jogrendjük konkrét formájának meghatározásához. Habermas, *Tények és normák között*.

Ez megakadályozza a demokratikus jogalkotás és erkölcsi törvényhozás bonyolultsága szerinti azonosítását.

Egy törvényhozás jogosan választhat több megengedett megállapodás közül. Rendezhet egy költségvetést, elfogadhat egy adminisztratív rendszert, vagy méltányos kompromisszumot köthet anélkül, hogy bizonyítaná, hogy a döntése egyedülállóan helyes erkölcsi válasz.

Habermas "Három normatív demokrácia modellje" összekapcsolja az informális nyilvános vitát az intézményi döntéshozatalsal. A közkommunikáció befolyást generálhat, amelyet a demokratikus eljárások legitim politikai hatalommá alakítanak. Ugyanakkor maga a közvélemény nem igazgatja a társadalmat. A folyamat különböző érvelési és alkudozási formákat foglal magában, nem pedig etikai konszenzust követel. Habermas, "Három normatív demokrácia modell."

Különösen feltáróak a "erkölcs pozitivizálásának" gondolatának következményei. Ez a kifejezés legalább három dolgot jelenthet:

Lehetséges jelentés	**Értékelés Habermasius szemszögből**
Az örökölt normákat explicit és átvizsgálásra nyitottá tenni	A reflektív erkölcsi élet központi jellemzője
Olyan intézmények létrehozása, amelyekben a normákat lehet vizsgálni és újrafogalmazni	A jogos kollektív cselekvés fontos feltétele
A hatóság hatalmának megadása az erkölcsi érvényesség meghatározására törvényjavaslattal	Összeegyeztethetetlen azzal, hogy az érvényesség megalapozott kritikának nyitva maradjon

A parlament meghatározhatja, mikor lép hatályba egy törvény. Egy szakmai egyesület módosíthatja a kódexét. Egy egyetem hatályon kívül helyezheti a fegyelmi szabályzatot. Ezek a törvények intézményi kötelezettségeket hoznak létre vagy megszüntetnek a saját eljárásaik szerint.

Erkölcsi igazolásuk továbbra is külön kérdés.

Egy egyesület egyhangúlag elfogadhat egy erkölcsileg kifogásolható szabályt; egy ellenzőnek lehet a legerősebb indoklása. Ezzel szemben egy erkölcsileg meggyőző elv minden létező intézményi kódexben nem ismeri el.

Így Habermas segít megmagyarázni, hogyan válhat az erkölcs egyértelműbb, szervezettebb és reflexívebb. Megközelítése nem hoz létre olyan intézményt, amely hatáskörrel rendelkezik az erkölcsi helyesség megdöntésére pusztán döntés kiadásával.

Ennek következményei vannak a filozófusok, alkotmánybíróságok, szakértői bizottságok és reformmozgalmak. Szakértelmük vagy intézményi pozíciójuk fontos felelősségeket jelenthet számukra, de nem teheti saját értelmezésüket egyenértékűvé minden érintett egyesületével.

Egy intézménynek, amely egyetemes erkölcsi elvekre hivatkozik, mégis magyarázatot kell adnia mandátumát, értelmezését, az általa megfontolt érdekeket és az általa megválaszolt kifogásokat. Ez az elmélet elemző következtetése: **az univerzális értelem képviseletének állítása növeli az igazolás terhét.**

A fennmaradó nehézség a motiváció. Az emberek megérthetik és akár elfogadhatnak egy érvet, miközben nem lépnek rá.

Habermas ezt a hiányosságot elismeri. Kommunikatív erkölcsről alkotott leírása nem teremt automatikus átmenetet az igazolt ítélettől a magatartásig. Más motivációk is érvényesülhetnek;

a szolidaritás és a társadalmi kapcsolatok számítanak az erkölcsi meglátás gyakorlati megvalósításához. Habermas, "Kommunikatív etika."

Szélesebb társadalmi elmélete megkülönbözteti az *életvilágot* – a közös jelentések, kapcsolatok és szocializáció hátterét – a pénz és az adminisztratív hatalom által koordinált rendszerektől. Az életvilág gyarmatosítása miatti aggodalom akkor merül fel, amikor ezek a mechanizmusok kiszorítják a kulturális reprodukcióhoz, szolidaritáshoz és személyes fejlődéshez szükséges kommunikációs formákat. Habermas, *A kommunikációs cselekvés* elmélete, 2. kötet.

Az oktatás szempontjából az egyik következmény, hogy a normák igazolásához megköveteli a meghallgatást, mások válaszát és a javítás elfogadását. A tiszteletteljes beszélgetésről szóló leckét korlátozott hitelességgel bír egy olyan intézményben, ahol a tekintély megkérdőjelezése kiszámíthatóan megaláztatást vonz.

A szervezetekre is hasonló következménye. Ha az alkalmazottaktól arra kérünk, hogy belsővé vegyenek egy közérdekű etikát, miközben csak a versenyelőnyt jutalmazzák, ellentmondó gyakorlati elvárásokat szül. Az erkölcsi buzdítás önmagában nem tudja megoldani ezt a konfliktust.

Ezek a Habermasius érvelés alkalmazásai, nem pedig bizonyíték arra, hogy átfogó oktatási tantervet vagy szervezeti reformprogramot biztosított.

Egy konkrét hipotetikus példa összehozza a mechanizmusokat. Képzelj el egy olyan szakmát, amelynek kialakult kultúrája a kolléga visszaélésének jelentését hűtlenségnek tekinti.

Kezdetben az elfogadott elvárás úgy tűnhet, hogy védi a kölcsönös bizalmat. Egy botrány aztán felfedi, hogy a hallgatás komoly károknak tett ki az ügyfeleket.

Egy reflektoratív reformnak több kérdést kell megkülönböztetnie:

- Hogy a kollégákhoz való hűség igazolhatja-e a kívülállók ártalmának elrejtését.
- Hogy a vádak tisztességesen vizsgálhatók-e.
- Hogy az aggályokat jelentő személyek megtorlásnak számítanak-e.
- Hogy a bizalmas tanácsadás és a nyilvános vádaskodás más szabályokat igényel-e.
- Hogy az új eljárások félelem miatt okoznak engedelmességet, vagy igazoltnak tűnnek.

Egy szakértői bizottság megfogalmazhatna egy módosított kódexet, de a kódex létezése csak a probléma egy részét választaná. Indokolásához megkövetelné, hogy meghallgassák azokat, akik veszélynek vannak kitéve, a vádoltakat és azokat, akiket jelentenek. Hatékonysága hiteles eljárásoktól függne. A belsővé válás részben attól függne, hogy a tapasztalat megerősíti-e, hogy a rendszer igazságosan bánik az emberekkel.

A reform végső soron újradefiniálhatja a szakmai hűséget a megbízható gyakorlat fenntartásának felelősségeként. Itt az erkölcsi változás kritikát és újraértelmezést is magában foglal: egy kialakult érték más jelentést kap következményei és kapcsolatai vizsgálata során.

Habermas későbbi írásai további minősítéseket adnak. A "Religion in the Public Sphere" című művében a vallásos és világi állampolgárokat úgy kezeli, mint a kölcsönös tanulásra képeseket. A vallásos állampolgároknak alkalmazkodniuk kell a pluralizmushoz és az alkotmányos kormányzat követelményeihez, míg a szekuláris állampolgároknak nyitottnak kell maradniuk a

vallási hagyományokban megnyilvánuló lehetséges meglátásokra. A vallási hozzájárulások megjelenhetnek informális nyilvános vitákban; általánosan hozzáférhető indokokra van szükség az intézményi tekintélybeli használatukhoz. Habermas, "Vallás a közszférában."

Az erkölcsi reform szempontjából ez azt jelenti, hogy az örökölt vallási nyelvezet nem lehet egyszerűen kimerültnek vagy irracionálisnak minősíteni, mielőtt az állításait megvizsgálnák. A fordítás és újraértelmezés lehet a tanulás formái. A hagyomány anyagot ad a kritikahoz, valamint a kritika tárgyaihoz.

Az emberi méltóságról szóló esszéje hasonlóan összekapcsolja a normatív fejlődést a megaláztatás és kizárás élményeivel. Az emberi jogok határozottabb tartalmat szereznek a sérülésekre adott válaszok révén, amelyek a meglévő védelem hiányosságait tárják fel. A méltóság összekapcsolja az egyenlő rangú erkölcsi állításokat azok jogi megfogalmazásával. Habermas, "Az emberi méltóság fogalma és az emberi jogok realista utópiája."

Ez segít megmagyarázni, hogyan lehet az erkölcsi innováció egyszerre kreatív és folyamatos a meglévő elkötelezettségekkel. Az emberek felfedezhetik, hogy egy már elismert elvnek olyan következményei vannak, amelyeket korábban figyelmen kívül hagytak.

Későbbi digitális kommunikációs munkái egy újabb minősítést vezetnek be. A publikálás bővített lehetőségei nem feltétlenül teremtenek közös környezetet a kritikai értékeléshez. Habermas vizsgálja a közszféra bővítését és széttagadását, ahogy a résztvevők potenciális szerzőkké válnak, és a megismert média elveszíti korábbi pozíciójukat. Habermas, "Reflektívák és hipotézisok a politikai közszféra további strukturális átalakulásáról", összefoglaló a Theory, *Culture & Society* kiadásában.

A kérdésedre alkalmazva ez különbséget teremt a normatív diffúzió sebessége és az erkölcsi tanulás minősége között. Egy új ítélet gyorsan terjedhet ismétlés, érzelmi azonosság vagy hírnévnyomás révén, miközben kevés vizsgálatot kap. Ugyanígy a digitális kommunikáció feltárhatja a korábban figyelmen kívül hagyott élményeket, és lehetővé teheti a kritikát. A médium nem dönti el, melyik folyamat dominál.

A legerősebb kritikák arra vonatkoznak, hogy Habermas szigorú normái képesek valódi erkölcsi átalakulást irányítani anélkül, hogy elrejtenék a benne rejlő egyenlőtlenségeket.

Nancy Fraser azt állítja, hogy a formális nyílt részvétel nem semlegesíti a társadalmi különbségeket a tekintélyben, hitelességben, szókincsben vagy hozzáférésben. Az alárendelt csoportoknak szükségük lehet saját ellenközönségükre, hogy megfogalmazzák azokat a tapasztalatokat, amelyeket a domináns vita kizár. A magánügyek és közérdekek közötti határ önmagában is politikailag vitatott. Fraser, "A közszféra újragondolása."

Ez a kritika mélyíti az erkölcsi változás értelmezését. Mielőtt egy érvet tisztességesen megvizsgálhatnának, az embereknek ki kell dolgozniuk azt a nyelvezetet arra, hogy kifejezzék. A nyilvános érvelés a korábbi értelmezés, társulás és kollektív önmegértés munkáján alapul.

Joel Anderson egy kapcsolódó kérdést is azonosít: a diskurzus feltételezi a szükségletek értelmezésének és megfogalmazásának képességét, mégis ezek a képességek egyenlőtlenül kifejlettek és társadalmilag értékelnek. Hogy mi számít kompetens önkifejezésnek, önmagában is vitakérdéssé válhat. Anderson, "Kompetens szükséglet-értelmezés és diskurzusetika."

Az ebből fakadó probléma súlyos. Minden kifejezett preferenciát szó szerint elfogadva figyelmen kívül hagyhatja a függőséget vagy a megszoruláshoz való alkalmazkodást. Ha szakértők határozzák meg az emberek "valódi" érdekeit, az paternalizmussal jár. Egy részvételre épülő eljárásnak figyelembe kell vennie, hogyan válik a részvétel lényegileg lehetségessé.

Amy Allen megkérdőjelezi Habermas és kapcsolódó kritikai elméletek mögött álló történelmi fejlődési narratívákat. Aggodalmát az, hogy a nyugati modernitás válhat az a feltételezett fejlődési mércévé, amely alapján más társadalmakat ítélnek meg. Megpróbálja megőrizni a felszabadító kritikát, miközben megkérdőjelezi ezt a történelmi hierarchiát. Allen, *A haladás vége.*

A szándékos erkölcsi változás esetén a megfelelő kérdés az, hogy a reformerek bizonyították-e egy javaslat felsőbbrendűségét, vagy csupán azonosították azt a történelem feltételezett irányával. Egy normát "modernnek" nevezni nem helyettesítheti az igazolást.

Az elméletben belső nehézségek is vannak. Hogyan azonosítsák a résztvevők minden érintett személyt? Milyen következmények eléggé előre láthatóak? Mi történik, ha a tájékozottak, őszinte résztvevők továbbra is nem értenek egyet? Hogyan lehet az egyenlőtlen érvelési képességeket figyelembe venni anélkül, hogy az értelmezési jogkört a szakértőknek adnák?

Ezek a kérdések nem tűnnek el egy ideális diskurzus előidézésével. Gyakorlati feladatokká válnak bármely olyan intézmény számára, amely azt állítja, hogy megközelíti azt.

Végül az elmélet igazolási ereje nem összetévesztendő egy teljes oksági magyarázattal. Kritériumokat kínál az erkölcsi változás védhetőségének értékelésére, valamint fogalmakat a tanulás rekonstrukciójához. Önmagában nem jósolja meg, mely innovációk fognak győzelmeskedni, milyen gyorsan terjednek, vagy mennyire mélyen belsővé teszik őket az emberek. Ezek a kérdések empirikus vizsgálatot igényelnek a szervezetek, érdekek, szocializáció, média és hatalom tekintetében.

Habermas legjellegzetesebb eredménye ezért az, hogy a szándékos erkölcsi változás legitimitását a reformerek és azok közötti kapcsolatba helyezi, akiknek az életüket meg akarják változtatni. A reform tartalma számít, de az is számít, hogy az emberek képesek vizsgálni, vitatni az érdekeik leírását, és befolyásolni annak felülvizsgálatát.

A megterhelő teszt az, hogy egy kezdeményezés kifejleszti-e az ítélkezési képességet azokban az emberekben, akiket megszólít. Amikor ez megtörténik, a tudatos erkölcsi változás kollektív autonómia gyakorlásává válhat. Amikor megszerzi az egyet, miközben elszigeteli premisszáit és tekintélyeit a kritikától, sikere kevés bizonyítékot ad arra, hogy Habermas megpróbált megmagyarázni azt az erkölcsi tanulást.

****

Philip Kitcher

Philip Kitcher egy kifejezett filozófiai programot kínál arra, hogy az erkölcsi változás tudatosabb, jobban tájékozott és kevésbé legyen a szenvedéstől, politikai balesettől és erőszakos konfliktustól függővé. Központi javaslata, hogy a társadalmaknak kollektív erkölcsi vizsgálat gyakorlatait kell kidolgozniuk: olyan eljárásokat, amelyeken keresztül az emberek felismerik örökölt normáik hibáit, megértik az érintettek tapasztalatait, fontolják meg az alternatívákat, és átdolgozzák együtt életmódjukat.

Az erkölcsöt emberi teljesítményként kezeli, amely nyitott a fejlődésre. Ennek megfelelően az erkölcsi filozófia feladata annak vizsgálata, **hogyan javíthatják az emberek magát az erkölcsöt**. Saját projekt megfogalmazásában a korábbi előrelépések megértése segíthet abban, hogy a jövőbeli előrelépések rendszerszintesebbé és kevésbé költségessé váljanak. Kitcher, "A morális fejlődés módszere."

Ez különösen relevánssá teszi őt abban a kérdésben, hogy az erkölcsi normák áteshetnek-e valami olyasmit, ami hasonlít az örökölt szokásjogból tudatosan átdolgozott jogba való átmenethez. Ugyanakkor javaslata a kollektív vizsgálatra és intézményi tanulásra összpontosít; nem hoz létre olyan szuverén erkölcsi törvényhozót, amelynek törvényhozása automatikusan meghatározza, mi a helyes.

Pozíciójának fejlődését az alábbi főbb művek követhetik meg:

Munkássága	**Hozzájárulás a tudatos erkölcsi változás problémájához**
"Pszichológiai önzetesség, evolúciós eredet és erkölcsi szabályok" (1998)	Magyarázza azokat a pszichológiai képességeket és korlátokat, amelyekből erkölcsi gyakorlatok kialakulhatnak.
Az Etikai Projekt (2011)	Kidolgozza történelmi, naturalista értelmezését az etikáról, mint egy fejlődő emberi gyakorlatról.
Moral Progress (2021), amely 2019-es müncheni előadásai alapján készült	Bemutatja legkoncentráltabb módszertanát az erkölcsi problémák azonosítására és a kollektív válaszok javítására.
A világ fő vállalkozása: Oktatás újragondolása (2022; 2021-ben online megjelent)	Összekapcsolja az erkölcsi fejlődést az oktatással, az állampolgársággal és az értékes életet támogató intézményekkel.

Munkássága	Hozzájárulás a tudatos erkölcsi változás problémájához
A gazdagok és a szegények (2025)	Kiterjeszti a programot gazdaságpolitikára, szegénységre, egyenlőtlenségre és nemzetközi együttműködésre.

Az alábbi elemzés megkülönbözteti publikált javaslatait a további intézményi következményektől, amelyek ebből levonhatók.

A kiindulópont az emberi reagálás korlátozott jellege másokra. Kitcher korai munkái megkülönböztetik a biológiai altruizmust a pszichológiai altruizmustól. A biológiai altruizmus a szaporodási sikerre gyakorolt hatásokat érinti; a pszichológiai altruizmus pedig az ügynök motivációit érinti. Az ember pszichológiailag altruista, amikor felismerve egy másik szükségletét megváltoztatja, amit az illető szeretne tenni, és a másik haszna önmagában is számít.

Ez a válaszkészség változó. Valaki nagyon törődik néhány emberrel, csak bizonyos helyzetekben reagál nagylelkűen, vagy félreérti, mire van szüksége valójában egy másik személynek. Ezek a különbségek azért számítanak, mert az erkölcsi fejlődés nem csak a jóindulatú érzések intenzitásának növelését jelenti: magában foglalhatja a skálajuk szélesítését és annak megértésének javítását is, amelyre támaszkodnak. Kitcher kifejezetten elutasítja az evolúciós tényekből származó erkölcsi előírások egyszerű levezetését. Kitcher, "Pszichológiai önzetesség, evolúciós eredet és erkölcsi szabályok."

Ez hasznos elemző megkülönböztetést nyújt a szándékos reformhoz. Vegyünk egy olyan munkáltatót, aki figyelmesen kezeli a jól ismert munkavállalókat, de figyelmen kívül hagyja a távoli alvállalkozók által alkalmazott munkavállalókat. A nehézség talán az *aggodalom skálájára vonatkozik, nem pedig a jóindulatosság hiányára. Alternatívaként a munkáltató törődhet ezekkel a munkavállalókkal, de félreértelmezheti a helyzetüket. Ez részben tudáshiány lenne. Harmadik lehetőség, hogy a munkáltató felismeri a körülményeiket, de következetesen a versenyelőnyt helyezi kiemelt jelentőséggel.*

Ezek különböző akadályok. Önmagában az információ segíthet a másodikban; az első szélesebb figyelmet igényel; a harmadik kérdéseket vet fel a motivációkról, ösztönzőkről és intézményi korlátokról. Kitcher megközelítése ösztönzi ezt a differenciált diagnózist.

Az Etikai Projektben a központi történelmi hipotézis az, hogy a korai erkölcsi gyakorlatok segítettek az embereknek az altruista reagálás visszatérő kudarcainak kezelésében. A szabályok stabilizálhatták az együttműködést, amikor a spontán szimpátia megbízhatatlanná vált. A **normatív útmutatás képessége** lehetővé tette az egyéneknek, hogy a társadalmilag megszerzett utasítással ellensúlyozzák az impulzust, mielőtt cselekednének. Idővel az utasítások, érzelmi hajlamok, elvárások és elszámoltathatósági gyakorlatok erősíthették egymást.

Kitcher ezt elemző történelemnek nevezi. Egyes részei kifejezetten az erkölcs kialakulásának rekonstrukciója , tekintettel a kevés bizonyítékra az őskori életről. Ezért filozófiailag megalapozott magyarázó hipotézisként kell értelmezni, nem pedig egy azonosítható alapító esemény beszámolójaként. Kitcher, "Az Etikai Projekt előzménye."

A tudatos változás jelentősége jelentős. Ha az erkölcsi elrendezések történelmileg kidolgozott válaszok voltak a társadalmi élet nehézségeire, akkor azok átdolgozását nem kell úgy értelmezni, mint eltávolodást az erkölcstől. A revizíció lehet annak az tevékenységnek a folytatása, amely révén az erkölcs kialakult.

Ennek ellenére a történelmi eredet önmagában nem igazolhatja a jelenlegi tekintélyt. Az, hogy egy szabály korábban elősegítette az együttműködést, nem bizonyítja, hogy a kortárs társadalmat kellene irányítania. Az sem, hogy megmutatja, hogy egy gyakorlat megmaradt, nem bizonyítja, hogy mindenki számára előnyös lett volna. A túlélés tükrözheti a kényszerítést, kizárást vagy a hatalmas csoportok által élvezett előnyöket. Ezért egy megfelelő magyarázathoz szüksége van egy kritériumra, amely megkülönbözteti a fejlődést a sikeres uralmtól.

Kitcher etikát "társadalmi technológiaként" nevezve különösen világossá teszi ezt a problémát. Az erkölcsi gyakorlatok segítenek megszervezni az emberi interakciót, és történelmi fejlődésük új lehetőségeket teremt új nehézségek mellett. Saját beszámolója szerint a vallási értelmezések megerősíthették azokat a szabályokat, amelyek gyakorlati kezdete a társadalmi problémamegoldásban rejlik; a későbbi erkölcsi reform magában foglalhatja ezeknek a szabályoknak és azok örökölt igazolásainak újragondolását. A következményekre való tájékozott figyelmet és az együttérzés bővítését jelenti, mint központi forrásokat ennek a folyamatnak a folytatásához. Kitcher, "Az etika fejlődése."

A technológiai analógiát óvatosan kell értelmezni. Ez nem jelenti azt, hogy egy társadalmat gép pontosságával lehet újratervezni. Az emberek értelmezik a reformokat, megkérdőjelezik céljaikat, megváltoztatják viselkedésüket, és olyan törekvéseket fejlesztenek, amelyeket a reformerek nem vártak.

Legerősebb következtetése szerényebb: az intézményeknek és normáknak értékelhetőnek kell lenniük az emberi problémák szempontjából, amelyeket kezelnek. Ősiségük, szent státuszuk vagy ismerőssége önmagában nem teszi őket kivizsgálásra.

Például egy örökölt szakmai hierarchia korábban támogathatta a tanoncképzést és a tudás átadását. Később ugyanaz a hierarchia feleslegesen akadályozhatja a kompetens újoncokat. Ennek értékeléséhez meg kell különíteni az értékes funkciót egy történelmileg feltételes rendszertől, amely ezt a funkciót hibásan teljesíti. A reform megőrizheti a mentorálást, miközben megváltoztathatja a hozzáférést, a tekintélyt vagy a felelősségvállalást.

Kitcher normatív álláspontja a konfliktus megelőzésén is túlmutat. Leírása foglalkozik azzal is, hogy az emberek milyen lehetőségekkel élhetnek értékes életet. A 2011-es könyvben ez a **dinamikus következményekkel** társul: mind az értékelt elrendezések, mind az élet jobbabbá tételének megértése kutatás útján alakulhat ki. A fejlődésről alkotott felfogása tehát szélesebb szélű, mint egy fix mennyiségű öröm maximalizálása vagy meglévő preferenciák kielégítése anélkül, hogy megvizsgálná, hogyan alakultak ki ezek a preferenciák. Ron Mallon elemzése az *Etikai Projektről.*

Ez a szándékos erkölcsi változás fontos jellemzője. Egy társadalom kezdetben az oktatáshoz való hozzáférést keresheti, mert az oktatás növeli a termelékenységet, majd felfedezheti, hogy az intellektuális részvétel, a függetlenség és a kulturális élvezet értéke a gazdasági hozzájárulásukon túlmutat. A reform megváltoztatta mind a lehetőségeket, mind a közvélemény megértését arról, hogy mi számít a lehetőségekről.

Ez a rugalmasság egyben nehézséget okoz. Ha maguk a célok is felülvizsgálhatók, a reformerek nem tudnak minden vitát véglegesen rögzített intézkedéssel megoldani. Meg kell magyarázniuk, miért érdemli elfogadást a módosított elképzelésük.

Legjellegzetesebb válasza, hogy a magyarázó előtérbe helyezi az erkölcsi fejlődést, nem pedig a függetlenül megalapozott erkölcsi igazságot. Kitcher úgy véli, hogy a haladás úgy értelmezhető, mint elmozdulást az azonosítható nehézségektől, anélkül, hogy teljes körű magyarázatot igényelne a végső erkölcsi célról. Preferált hasonlata a problémamegoldás: a fejlődés akkor is felismerhető, ha nem határoztak meg befejezett, ideális emberi életformát. Kitcher beszámolója kutatási programjáról a Wissenschaftskollegben.

Ezt a különbséget néha félreértik. Egy reformnak lehet meghatározott célja – például egy adott kizárás megszüntetése – anélkül, hogy egy lépés lenne egy teljesen meghatározott végső társadalom felé. A végső cél elutasítása nem jelenti a célok, normák vagy ítélet elhagyását.

A vonzerő az, hogy az erkölcsi cselekvésnek nem kell várnia a teljes etikai rendszerben való megállapodást. Azok, akik nem értenek egyet a vallásról, a boldogságról vagy a legjobb életről, mégis felismerhetnek egy adott intézményi kegyetlenséget, és együttműködhetnek annak eltávolításában.

A korlát az, hogy egy probléma azonosítása már magában foglalja az értékelést. A státuszvesztés súlyos sérelmeként is megtapasztalható valaki számára, akinek státusza mások alárendeltségétől függ. Az, hogy valaki nem kedveli a változást, nem bizonyíthatja, hogy a változás regresszív. Ezért Kitchernek fegyelmezett vizsgálatra van szüksége a panaszok vizsgálatára, ahelyett, hogy magát az elégedetlenséget döntőnek tekintené.

A Moral Progress-ben pragmatista értelmezést is vizsgál az erkölcsi igazságról: egyes ítéletek tartósan megmaradhatnak az erkölcsi gyakorlat folyamatos fejlődésével. Lényeges, hogy ezeknek az ítéleteknek az értékelésére használt módszerek maguk is felülvizsgálhatók. Képe ezért magában foglalja a magatartás, szokások, ítélőképesség és kollektív gyakorlatok fejlődését, ahelyett, hogy a fejlődést a helyes állítások elsajátítására korlátozná. Kitcher, "Az erkölcsi fejlődés sokféle módja."

Analitikus következmény az, hogy három kérdésnek megkülönböztethetőnek kell maradnia:

- A javasolt változtatás ésszerűen indokolt volt a rendelkezésre álló információk alapján?
- Valóban javította a megvalósítása a helyzetet?
- Túlélhetné-e az ítélet további tapasztalatot és jobb vizsgálatot?

Egy lelkiismeretes döntés káros, előre nem látható következményeket eredményezhet. Ezzel szemben a javulás szerencsés körülmények között is bekövetkezhet anélkül, hogy okosan megtervezték volna. Kitcher programja javítani a jogosítás és az eredmény közötti kapcsolatot, de nem tudja megszüntetni a különbséget.

A 2021-es könyv ezt a filozófiai álláspontot erkölcsi vizsgálat módszertanává alakítja. Központi történelmi példái a mosogatás eltörlése, a nők számára elérhető lehetőségek bővítése és az azonos neműek iránti szeretet egyre nagyobb elfogadása. Kitcher ezeket az eseteket arra használja, hogy megkérdezze, miként azonosítanák és kezelhetnék a társadalmak az erkölcsi kudarcokat korábban, alaposabban, és kevesebb kivételes bátorságtól és kedvező körülményektől függően. *Moral Progress*, kiadói leírás.

Ezek a példák azért számítanak, mert azt mutatják, hogy a közvélemény elfogadása és az erkölcsi megfelelőség eltérhet. Egy gyakorlat lehet szokásos, jogilag elismert, vallásilag védett és személyesen internalizálható, miközben komoly kritikákra nyitott marad.

Azt is sugallják, hogy a tudatos reformnak legalább két célja van. Megváltoztathatja a társadalom válaszát egy elismert kérdésre. Alapvetőbb módon megváltoztathatja, mely kérdéseket hajlandó egyáltalán felismerni.

Például egy intézményhez való hozzáférés iránti igényt kezdetben abszurdnak lehet elvetni, mert a kizárt csoportot természetesen alkalmatlannak tartják a részvételre. Mielőtt a tisztességes hozzáférésről szóló viták folytatódhatnának, ennek az állítólagos alkalmatlanságnak magát is vitathatóvá kell válnia.

Kitcher megközelítését **demokratikus kontraktuszizmusnak** nevezi. Szervező gondolata egy olyan vita, amelyben az érintett nézőpontokat képviselik, a tényállításokat felelősségteljesen értékelik, és a résztvevők megpróbálnak olyan megoldásokat találni, amelyekkel mások is együtt élhetnek. Módszertani maximánsai inkább a vizsgálat útmutatói, nem pedig mechanikus algoritmusok. Az alábbi táblázat tömöríti az orientációjukat; ez nem a számozott sorozatának reprodukciója. Kitcher, "Módszer a morális vizsgálatban."

Követelmény	**Szerepe a szándékos erkölcsi változásban**
Komolyan vedd a panaszokat	Hozd a nyilvánosságra a figyelmen kívül hagyott tapasztalatokat.
Megállapítsák, kit érintettek	Vonja be azokat, akiket érintenek a meglévő megállapodások és a javasolt cserék.
Javítsuk a tényalapot	Vizsgáld meg a képességekről, körülményekről, okokról és következményekről alkotott hiedelmeket.
Kölcsönös elköteleződés fejlesztése	Bátorítsd a résztvevőket, hogy megértsék az alternatívák jelentőségét más életek számára.
Fontolóra vegyük a működőképes módosításokat	Keress válaszokat, amelyek kezelik a nehézséget anélkül, hogy pusztán áthelyeznék a terheket.
Folytassák az ellenőrzést	Kezeld a látszólagos megoldásokat úgy, mint a későbbi tapasztalatok által korrigálhatónak.

A megterhelő elem a kölcsönös elköteleződés. Több kell annál, mint hogy az ellenfelek megszólaljanak, mielőtt megismételnénk az álláspontjukat. A résztvevőknek meg kell próbálniuk megérteni, miért fontos egy megállapodás másoknak.

Ez megváltoztatja a vita funkcióját. A hétköznapi alkudozásban az emberek megtarthatják preferenciáikat rögzítve, és a relatív hatalom alapján tárgyalhatnak. Az erkölcsi kutatásban mások megismerése megváltoztathatja azt, amit a résztvevők kívánatosnak, elfogadottnak vagy védeni érdemesnek tartanak.

Ezt a különbséget egy hipotetikus munkahelyi szabály is szemlélteti, amely korlátlan esti elérhetőséget követel. A vezetőség kezdetben az elérhetőséget elkötelezettség bizonyítékaként kezeli. A gondozási kötelezettséggel rendelkező munkavállalók ezt kizárásként tapasztalják. Egy hasznos vizsgálat azt vizsgálná, hogy valóban szükséges-e az esti munka, hogyan oszlik el a terheket, és hogy más megoldások megfelelnek-e a szervezet igényeinek.

Egy sikeres vita megváltoztathatja magát az "elkötelezettség" jelentését. A megbízhatóság, a munka minősége és az együttműködés központi lehet, mint a folyamatos személyes elérhetőség. Az erkölcsi változás mind egy explicit szabályt, mind az azt támogató értékelő kultúrát érintené.

De a vita nem lenne elegendő, ha az alkalmazottak csak a felléptetés veszélyével tudnák leírni nehézségeiket. A formális befogadás nem elegendő, ha a részvétel körülményei miatt az őszinteség költségessé válik. Ez gyakorlati következménye Kitcher követelményeinek, és az egyik oka annak, hogy az intézményi tervezés ugyanolyan fontos, mint az, hogy hajlandó-e megbeszélést tartani.

Kitcher az ideális beszélgetést is példaként kezeli a tényleges megfontolás javítására. Nem szükséges minden érintett személyt egy helyre gyűjteni. A klímaviták megvitatására a jövő generációinak képviseletét és olyan intézmények fejlesztését foglalja magában, amelyeken keresztül a vitató csoportok kommunikálhatnak. Egy interjúban ígéretes kezdetnek tartotta Franciaország Polgárok Klímaegyezményét. Julia Hermann beszámolója a Kitcherrel folytatott beszélgetéséről.

A reprezentáció azonban további kérdéseket vet fel. Ki tud megfelelően beszélni a hiányzók helyett? Hogyan tudják a résztvevők felfedezni, hogy egy fontos nézőpontot kihagytak? Hogyan értékeljék egy másik csoport érdekeinek versengő beszámolóit? Ezek a kérdések különösen nehézzé válnak a jövőbeli emberek, gyermekek és nem emberi állatok számára.

A hamis tudatosság problémája ambiciózusabbá teszi Kitcher programját, mint egy panaszkezelési rendszert. Vannak, akik tiltakoznak a korlátozások ellen, de figyelmen kívül hagyják őket. Mások azért fogadják el a korlátozó elvárásokat, mert megtanulták, hogy bizonyos életek nem megfelelőek az olyan embereknek, mint ők maguk.

Kitcher viták különösen az énről szóló társadalmilag elosztott eszméire összpontosítanak: mely törekvéseket és életformákat tekintik elérhetőnek mely csoportok számára. Ezért a tudatos erkölcsi vizsgálatnak időnként meg kell vizsgálnia az örökölt korlátozásokat, még akkor is, ha nem született szervezett panasz. Ha a kizárást egy csoport képtelenségéről vagy alkalmatlanságáról szóló állításokkal védik, ezek az állítások saját vizsgálatot igényelnek. Kitcher, "Hamis tudatosság problémái."

Ez egy erős diagnózis, de egyben veszélyes pont bármely erkölcsi reformprogramhoz is. Egy reformátor túl könnyen értelmezheti a megvilágosodás bizonyítékaként a egyetértést, a nem egyetértést pedig az indoktrináció bizonyítékaként.

A nehézség értékeléséhez vegyünk figyelembe két embert, akik ugyanazt a hagyományos foglalkozást választják. Az egyik már fontolgatta az alternatívákat, és inkább azt preferálja. A másik soha nem találkozott hiteles alternatívával, és úgy véli, hogy a távozás szégyenletes lenne. A külsőleg azonos választásaik nem feltétlenül ugyanazt a jelentőséggel bírnak.

Azonban a megfigyelő nem lehet pusztán a választás hagyományos jellegéből levonni a második helyzetet. A releváns vizsgálat az információhoz való hozzáférést, a gyakorlati lehetőségeket, a kényszer alól való szabadságot és az egyén újragondolásának képességét érinti.

Egy védhető intézményi alkalmazás így bővítené a felfedezési lehetőségeket, miközben megőrizné annak lehetőségét, hogy az emberek továbbra is a megszokott életet részesítsék

előnyben. Ellenkező esetben a "felszabadítás" feltételné válik a reformátor által preferált identitás átvételéhez.

Kitcher élő kísérletekről szóló vitána ennek a problémának egy részét kezeli. Míg az absztrakt érvek nem dönthetik el, hogy lehetséges-e vagy értékes-e az alternatív életek, az önkéntes felfedezés tapasztalatot nyújthat. Felismeri a kockázatokkal kapcsolatos etikai nehézségeket, másokra gyakorolt hatásokat, valamint a kísérlet sikertelenségét körülvevő nézeteltéréseket. Ezek különösen fontos minősítések: megközelítése nem állapítja meg, hogy minden örökölt norma kihívása sikeres lesz. *Moral Progress*, hamis tudatosság vitátja, 66–72. o.

Az én értelmezésem szerint a javaslat legerősebb változata a reformot úgy kezeli, mint feltételeket teremt az informált cselekvéshez. Ez nagyobb lehetőséget ad az embereknek az örökölt feltételezések tesztelésére anélkül, hogy előítéletesen megítélnék minden későbbi döntést.

További fejlemény az egyéni hiedelmek és egymásba fonódó intézmények kapcsolatával foglalkozik. Rahel Jaeggi azt állítja, hogy az erkölcsi problémák nagyobb társadalmi elképzelések között alakulnak ki: a munka, család, gazdasági szerveződés, jog és kulturális elvárások erősíthetik egymást. Az ebből eredő korlátozások nehezen azonosíthatók lehetnek, amíg konfliktusok vagy változások nem lelepleznek azon. Kritikája az, hogy az egyéni nézőpontok megértésére helyezett hangsúly alábecsülheti ezeket a strukturális feltételeket. Jaeggi, "Haladás mint a válság dinamikája."

Ennek az ellenvetésnek a fontosságát úgy lehet látni, hogy az emberek tapasztalatai irrelevánsak. Tegyük fel, hogy egy társadalom hivatalosan mindenki számára megnyit egy szakmát, de megtartja a képzési menetrendet, a háztartási elvárásokat és a pénzügyi követelményeket, amelyek szisztematikusan nem teszik elérhetővé a részvételt egyesek számára. A felvételi szabály megváltoztatása önmagában is sok akadályt érintetlenül hagy.

Ezzel szemben, ha egy intézményt váltani, más intézmény más területekre is nyomást gyakorolhat. Egy oktatási reform megváltoztathatja a foglalkoztatási törekvéseket; a foglalkoztatási változások megváltoztathatják a háztartási elvárásokat; a belföldi változások feltárhatják a korábban meg nem vizsgált felelősségvállalási elvárásokat.

Ezért a tudatos erkölcsi változás figyelmet igényel az intézmények közötti interakciókra. Ellenkező esetben a reformerek kockáztatják, hogy a kiszámítható szerkezeti nehézségeket személyes kudarcként értelmezik az új erkölcs elfogadásában.

Kitcher elfogadja, hogy Jaeggi korlátot azonosít kezdeti kezelésében, és javasolja a vizsgálat kiterjesztését az összekapcsolt intézményekben beágyazott feltételezések vizsgálatára. Ez jelentős engedmény: módszertanát kritikán keresztül fejleszthetőnek tartják, nem pedig már teljes társadalmi átalakulás-leírásként.

Az oktatás fontos kapcsolatot teremt az alkalmi erkölcsi kérdések és a társadalom tartós reformi képessége között. A The Main Enterprise of the World *című művében* Kitcher megkülönbözteti a megélhetésre való felkészülést, a demokratikus állampolgárságot és a személyes beteljesülést. Vizsgálja az oktatást és azokat a társadalmi és gazdasági rendszereket, amelyek szükségesek annak előnyei széles körben elérhetővé tételéhez. Kitcher, *A világ fő* vállalkozása.

Egy korábbi esszé különösen világossá teszi az alapvető különbséget: az oktatás magában foglalja az információszerzést, a szokások és hajlamok kialakítását, valamint a további tanulásra való képessé válást. A reflektív etikai ítélet és a polgártársakkal folytatott megfontolt párbeszéd a céljai közé tartoznak. Kitcher, "Oktatás, demokrácia és kapitalizmus."

Az erkölcsi változás következménye az, hogy egy társadalomnak többre van szüksége, mint azoknak az állampolgároknak, akik ismerik a jelenlegi szabályait. Olyan emberekre van szüksége, akik képesek felismerni, mikor kell újragondolni ezeket a szabályokat.

Ez oktatási feszültséget teremt. A gyerekek nem kezdhetik a társas életüket azzal, hogy önállóan rekonstruálják minden erkölcsi elvárást. Szükségük van bizalomra, szokásokra, példákra és kezdetben elfogadott útmutatásra. Mégis, az az oktatás, amely az örökölt elvárásokat mentessé teszi a megkérdőjelezéstől, aláássa a későbbi korrekció lehetőségét.

Kitcher megközelítésének hihető alkalmazása ötvözné a megbízható hajlamok kialakulását – őszinteséget, figyelmességet, együttműködést – azzal, hogy egyre nagyobb lehetőségeket adna ezek jelentésének vizsgálatára és közöttük lévő konfliktusok megoldására. Például a tekintély tiszteletének együtt kell léteznie a visszaélő hatalom felismerésének képességével.

Oktatási nézetei túlmutatnak a gyermekkoron is. Egy 2025-ös interjúban az emberek életük során visszatérhetnének az oktatáshoz, és bírálja az oktatás gazdasági termelékenységgé való visszaszorítását. Értékes életeket kapcsol kapcsolatokkal, együttműködéssel és fejlődési lehetőségekkel. Kitcher interjúja az *El País-szal*.

Ez azért fontos, mert az erkölcsi változás érinti azokat az embereket, akiknek formáló neveltetése korábbi elvárások szerint történt. Egy társadalom nem támaszkodik kizárólag generációs pótlásra, ha azt reméli, hogy értelmesen újragondolja a sürgős problémákat.

A Gazdagok és a szegények című műsorban a program kiterjed a közpolitikára is. Kitcher bírálja az etikai szempontok kitűnését a gazdasági és politikai ítélőképességből, és újabb vizsgálatot követel a szegénység, a segélynek és a kollektív felelősségek vizsgálatával. Kitcher, *A gazdagok és a* szegények.

A koncepcionális lényeg az, hogy a gazdasági szervezet formálja az erkölcsi hajlamokat is. Az intézmények jutalmazhatják a versenyt, normalizálhatják a közönyt vagy megnehezíthetik az együttműködést. Egy olyan program, amely arra kéri az embereket, hogy legyenek figyelmesebbek, miközben ezeket a nyomásokat figyelmen kívül hagyják, hiányos.

Ez nem jelenti azt, hogy egy adott gazdaságpolitika automatikusan a demokratikus kontrakcializmusból következik. Ez azt jelenti, hogy a politika céljainak és emberi következményeinek maguk is kollektív értékelésbe kerülnek. A gazdasági szakértelem segíthet ezt az értékelést, de a célok kiválasztása nem redukálható technikai számításra.

A jog tudatos fejlődésével való analógia közvetlen szöveges alátámasztást kap Kitcherben. A Moral Progress *végén egy* jövőbeli megfigyelőt képzel, aki összehasonlítja az erkölcsi vizsgálat intézményeit a bíróságok megjelenésével Locke értelmezésében. Az összehasonlítás arra vonatkozik, hogy a versengő igények szervezett mérlegelése csökkentheti a felsőbbrendű erőre való támaszkodást. Ezt kifejezetten reményteli képzeletbeli gyakorlatként mutatja be. Kitcher, *Moral Progress*, 168. o.

Az erkölcs szándékos átdolgozásának szélesebb kérdésében három különböző intézményesítési típust különböztetnék meg:

Forma	Mi lesz szervezett	Kapcsolat Kitcherrel
Normák megfogalmazása	Az elvárások egyértelművé válnak és nyilvánosan megvitathatóvá válnak.	Összhangban áll megközelítésével, de nem volt elég az érdemik értékeléséhez.
A felülvizsgálat intézményesítése	Az eljárások azonosítják a problémákat, meghallgatják az érintett nézőpontokat, mérlegelik az alternatívákat, és áttekintik az eredményeket.	A legerősebb kapcsolat a programjával.
Tekintélyképes erkölcsi törvényhozás	Egy kijelölt testület döntése az erkölcsi érvényességet határozza meg a tekintélyének alapján.	Túlmutat azon, amit a módszertana megalapoz.

A különbség azért számít, mert a jogi és erkölcsi változás eltérő kapcsolatban áll a formális döntéssel. Egy illetékes törvényhozó testület elismert eljárással hatályon kívül helyezhet egy jogi rendelkezést. Egy erkölcsi bizottság nyilatkozata önmagában nem távolít el egy hitet az emberek lelkiismeretéből, és nem teszi annak utódját erkölcsileg megfelelővé.

Ez legalább négy feladatot hagy Kitcher programjának intézményi változata számára: egy javasolt változtatás igazolása, gyakorlati hatékonysággá tétele, a fenntartáshoz szükséges hajlamok kialakítása, valamint a kihívás megkérdőjelezésének lehetőségeinek megőrzése.

Egy reform egyikben sikerrel járhat, a másikban kudarcot vallhat. Egy jól érvelt ajánlás társadalmilag hatástalan maradhat. Egy hatékonyan érvényesített szabály rosszul indokolt lehet. Egy széles körben internalizált elvárás később károsnak bizonyulhat.

Ezért Kitcher hozzájárulását úgy írnám le, mint az **erkölcs szervezett átvizsgálhatóságának** elméletét. Ez az én karakterálatom, nem pedig a technikai terminológiája. Jellegzetes törekvése, hogy a kritika, kísérletezés és korrekció az etikus élet normális jellemzőivé váljon.

Ez a törekvés tisztázza a filozófusok szerepét is. Hozzájárulásuk magában foglalhatja a fogalmi tisztázást, az ellentmondásos feltételezések azonosítását, történelmi esetek vizsgálatát és eljárások javaslatát. Ezek közül egyik sem ad automatikus jogot arra, hogy mások javát eldöntse.

Különösen szoros a kapcsolat Dewey-vel: mindkét megközelítés összekapcsolja az etikát az élet nehézségeinek vizsgálatával, valamint a szokások és intézmények rekonstrukciójával. Kitcher ezt az örökséget az erkölcsi evolúciós értelmezésen és egy explicit morális fejlődési módszertanon keresztül fejleszti. Konkventualizmusa Rawls-szal és Habermas-szal is kötődik, de különös hangsúlyt fektet a történelmileg elhelyezett kutatási folyamatok javítására. Ezek hangsúlykülönbségek; Rawls és Habermas intézményeket és gyakorlati politikai kérdéseket is érint.

A legerősebb kritika a hatalomra vonatkozik: az emberek megérthetnek egy erkölcsi ellenvetést, és mégis meggyőző érdekük van ellenállásban. Amia Srinivasan azt állítja, hogy az emancipáció története nem érthető megfelelően pusztán beszélgetéssel. Ezek uralomot,

szerveződést, ellenállást és a hatalom elosztásának változásait foglalják magukban. Azt is megkérdőjelezi, hogy Kitcher történelmi érvelése megállapítja-e az erkölcsi realizmus elégtelenségét. Srinivasan, "A beszélgetés határai."

Az oksági kérdés alapvető kérdés. Egy domináns csoport elutasíthatja a vitát, mert már érti, mit fenyegetne a komoly vita. Egy reformernek tehát szüksége van arra, hogy beszámoljon arról, hogyan lehet megteremteni a vizsgálat feltételeit.

Kitcher válasza **gyenge optimizmus**: a jobb intézmények bizonyos esetekben csökkenthetik a konfliktusokat és a vészhelyzetet. Kifejezetten elfogadja az erőszakos harcok történelmi jelentőségét, és nem állítja, hogy a megfontolás minden hatalomért küzdelmet megszüntethet. Javaslata az, hogy vizsgálja, mennyi fejlődés lehetséges, ahelyett, hogy egyetemes sikert vagy elkerülhetetlen kudarcot feltételeznének. *Moral Progress*, válasz a kommentárokra, 164–168. o.

Susan Neiman egy kapcsolódó motivációs ellenvetést is felvet. Az őszinte vizsgálatra kialakított módszer a legkönnyebben azok között működik, akik már most is hajlandóak őszintén kérdezni. Figyelembe kell vennie a tudatos vagy tudattalan tudás elnyomását is, amely veszélyeztetné az elnyomó rendszereket. Neiman, "Haladás, visszaesés és hatalom."

Ez egy lehetséges körkörösséget tár fel a megvalósításban: a sikeres erkölcsi vizsgálathoz olyan irányzatokat kell megtenni, amelyeket az erkölcsi reform részben kialakít. Az oktatás segíthet, de nem képes azonnal bizalmat, hajlandóságot és kölcsönös törődést biztosítani, ha a politikai tapasztalat tönkretette őket.

Frederic Kellogg hozzáteszi, hogy a preferenciák és a viselkedés beágyazódnak a szokásokba. A beszélgetés kísérheti a változást anélkül, hogy elegendő lenne annak előidézéséhez; a konfliktus és a gyakorlati tapasztalat önmagában is új tanulási lehetőségeket teremthet. Kellogg, "Erkölcsi fejlődés: beszélgetés vagy konfliktus?"

Egy másik jelentős kritika az eljárás normatív tartalmával kapcsolatos. Az inklúzió, a kölcsönös aggodalom és a szenvedésre való reagálás már erkölcsi kötelezettségek. Nem mindegyikük lehet erkölcsileg semleges vita által levont következtetésként bemutatni.

Ez nem feltétlenül érvényteleníti Kitcher projektjét. Egy eljárás értékes lehet anélkül, hogy teljesen semleges kiindulópontból származna. De korlátozza, amit az eljárás bizonyít. Támogatóinak nyíltan kell megvédeniük kötelezettségeit, és magyarázniuk kell, miért kell elfogadniuk azokat.

Egy harmadik probléma a részvétel feletti kontroll. Ki dönti el, hogy valaki eléggé tájékozott vagy hajlandó részt venni? Az uralom megelőzésére irányuló korlátozások védelmezhetik a vizsgálatot, de kizárhatják a kényelmetlen nézeteltéréseket is. Stephen Macedo The *rich and the Poor című könyvének* értékelése felhívja a figyelmet erre a feszültségre Kitcher résztvevők kiválasztásáról szóló vitájában. Macedo-áttekintés.

Az intézményi védelmi intézkedéseknek tehát a résztvevők kiválasztásával, a kérdések keretezésével, a szakértők kiválasztásával és a fellebbezés lehetőségével kell foglalkozniuk. Ezek a javasolt követelményeim a program további fejlesztéséhez; nem szabad összetéveszteni őket egy Kitcher által már benyújtott részletes alkotmányos tervvel.

A negyedik nehézség a morális realizmus. Az azonosítható erkölcsi felfedezés hiánya nem bizonyítja, hogy nincsenek erkölcsi igazságok a vizsgálattól függetlenek. Egy realista egyetérthet abban, hogy a tapasztalat, tanúvallomás, tiltakozás és intézményi változás javítja az erkölcsi megértést. Kitcher gyakorlati módszertana ezért meggyőzőbb lehet, mint a rivális metaetikai álláspontok elleni érvelésének legerősebb változata.

Végül a programnak szembe kell **néznie a visszaeséssel és vegyes eredményekkel**. Egy reform javíthat az élet egyik dimenzióját, miközben egy másikat ronthat. Bővítheti a formális lehetőségeket, miközben új függőségeket teremt. Csökkentheti az egyik kizárást, miközben egy másikat generál. E lehetőségek felismerése megköveteli, hogy az eredményeket külön értékeljük a reformerek erkölcsi szándékától.

Kitcher tartós hozzájárulása, hogy az erkölcsi revizsszió módszereit központi filozófiai témává tette. Ennek a hozzájárulásnak a gyakorlati értéke attól függ, hogy az általa befolyásolt intézmények képesek meghallgatni, hogy képesek saját feltételezéseiket kijavítani, és olyan fejlesztéseket mutatni, amelyek továbbra is megvizsgálhatók azok számára, akiknek velük együtt kell élniük.

****

Allen Buchanan és Russell Powell

Allen Buchanan és Russell Powell központi hozzájárulása a **morális fejlődés biokulturális elmélete**: egy beszámoló arról, hogyan hatnak az evolúciós emberi pszichológia, a társadalmi intézmények, az anyagi feltételek és a kulturális innováció, hogy az erkölcsi fejlődés lehetséges legyen. Jelentősége a tudatos erkölcsi változás szempontjából egy gyakorlati állításban rejlik: **az emberek javíthatják azokat a feltételeket, amelyek között az erkölcsi meggyőződések fejlődnek, kritikusan vizsgálják őket, és hatékonysá válnak a társadalmi életben.** Fő közös nyilatkozatuk a *The Evolution of Moral Progress: A biokulturális elmélet* (2018). Oxford University Press

Projektjüket két szinten kell megérteni. Azt vizsgálják, hogyan váltak lehetségessé a gyakran erkölcsi előrelépésként tartott változások annak ellenére, hogy látszólag korlátozó evolúciós örökségek voltak. Azt is megkérdezik, hogyan segíthet ezeknek a folyamatoknak a megismerete a meglévő eredmények fenntartásában és további fejlesztésekben. Magyarázó keretet és irányokat kínálnak a reformokhoz; nem nyújtanak bizonyított technikát arra, hogy megbízhatóan előidézzék azt az erkölcsi átalakulást, amit egy reformer kíván.

Az erkölcs tudatos megváltoztatásának kérdésében a legfontosabb különbség az, hogy **megértsük, hogyan változtathatók meg az erkölcsi meggyőződések, megállapítsuk, hogy egy javasolt változás erkölcsileg igazolt, és annak meghatározása, ki jogosult arra, hogy ezt** előmozdítsa. Ezek különálló problémák. Buchanan és Powell legerősebb hozzájárulásukat teszik az elsőhöz, a másodikhoz releváns lényegi kötelezettségeket fogadnak el, és a harmadik esetében fontos kérdéseket nyitva hagynak.

Közös kutatásuk több szorosan összefüggő publikáción keresztül fejlődött:

Munkássága	**Hozzájárulás a projekthez**
"Az evolúciós erkölcsi magyarázatok korlátai és ezek következményei az erkölcsi fejlődésre" (2015)	A Challenge azon állítása, hogy az evolúciós emberi természet merev korlátokat szab az erkölcsi befogadásra.
"A természettudományi erkölcsi haladás elmélete felé" (2016)	Kidolgozza a befogadó erkölcs kialakulásának feltételeit.
"Demoralizáció mint felszabadítás" (2017)	Vizsgálja az előrehaladást, amely az indokolatlan erkölcsi korlátok elhagyásán keresztül történik.
Az erkölcsi haladás fejlődése (2018)	Integrálja a fogalmi, evolúciósi, intézményi és történelmi érveket.

Buchanan későbbi *"Erkölcsi sorsunk: Evolúció és a törzsi menekülés*" (2020) című műve konkreitívebben dolgozza ki a szándékos erkölcsi intézményi tervezést. Ezt a későbbi fejlődést meg kell különböztetni a közösen írt elmélettől.

Fejlődésük felfogása a lehetséges fejlődés többségével kezdődik. Ellenállnak annak, hogy az erkölcs egyetlen funkcióra redukálják, például az együttműködés fenntartására vagy minden javulást egyre növekvő szimpátiával azonosítsák. Ideiglenes tipológia tíz dimenziót foglal magában:

Dimenzió	**Mi javulhat**
Megfigyelés	Az emberek megbízhatóbban követik az igazolt normákat.
Fogalmak	Az erkölcsi szókincs egyre megfelelőbbé válik a megtapasztaláshoz.
Erények	A csoda méltó jellem értelmezése védhetőbbé válik.
Motiváció	Az erkölcsi megfontolások jobban befolyásolják a cselekvést.
Érvelés	Az ítéletek következetesebbek és megkülönböztetőbbek lesznek.
Demoralizáció	Az indokolatlan tilalmak elveszítik tekintélyüket.
Moralizálás	A korábban tűrt jogtalanságok kritikák tárgyává válnak.
Rang és státusz	A lények megfelelő erkölcsi megfontolásban részesülnek.
Az erkölcs fogalmai	Kialakul a morális természetének megértése.
Igazságszolgáltatás	Alanyai és tárgyai jobban érthetők.

Megkülönböztetik az erkölcsi képességek gyakorlásával vagy fejlesztésével járó javulást a pusztán szerencsés körülmények változásától. Egy kedvező eredmény nem feltétlenül bizonyítja, hogy bárki erkölcsileg jobb lett. A tipológiaról szóló vituális beszélgetésük

Ez a különbség fontos a szándékos reform értékelésekor. Képzeljük el, hogy egy szervezet csökkenti a diszkriminatív döntéseket azáltal, hogy anonim kezdeti értékeléseket vezet be. A változás javíthatja az eredményeket, még akkor is, ha az értékelők előítéletei továbbra is fennállnak. Alternatívaként az értékelők megérthetik, miért voltak korábbi ítéleteik igazságtalanok. Mindkét fejlemény számít, de eltérő eredményeket jelentenek. Egy komoly értékelésnek külön-külön kell vizsgálnia a magatartást, az elítéléseket, az intézményi eljárásokat és azok hatásait az érintett személyekre.

Felfogásuk is **dinamikus**. Jelenlegi javulási megértésünk továbbra is korrekcióra nyitott. Az erkölcsi fejlődés nem feltétlenül egy teljesen meghatározott végső erkölcsi rendhez való közeledésből áll. A szerzők továbbá azonosítják *a meta-morális fejlődést*: az erkölcsi előrelépések elérésének eszközeinek javítását, beleértve az erőszak és egyéb erkölcsi költségek csökkentését. Ez maguk a reformerek viselkedését is az erkölcsi értékelés hatálya alá helyezi. "Pluralista, dinamikus felfogás az erkölcsi haladásról"

Az elemző következmény jelentős. Egy mozgalom előmozdíthat egy védhető lényegi célt, miközben olyan módszereket alkalmazhat, amelyek más erkölcsi jókat ártanak. Ezzel szemben egy társadalom javíthatja képességét, hogy megvitassa és felülvizsgálja a normákat, mielőtt megoldaná fő nézeteltéréseit. A változás erkölcsi erkölcsi tehát magában foglalja mind a javasolt célt, mind azokat a folyamatokat, amelyeken keresztül az emberek megpróbálnak elérni azt.

Az evolúciós probléma, amely sok munkájukat motiválja, az együttműködés és a kizárás kapcsolatát érinti. Egy befolyásos evolúciós szempontból az emberi erkölcsi hajlamok részben azért alakultak ki, mert támogatták a csoportokon belüli együttműködést, amely más csoportokkal versengett. Egy ilyen beszámoló magyarázhatja a lojalitást, kölcsönös segítséget és a szabadlovasok büntetését. Úgy tűnik, magyarázza azt is, hogy miért gyakran szelektív az aggodalom.

Buchanan és Powell megkérdőjelezik azt a következtetést, hogy ez a történelem meghatározza a jövőbeli erkölcs megengedett vagy megvalósítható határait. 2015-ös érvelésük hangsúlyozza azokat a fejleményeket, amelyeket egy túlzottan korlátozó elképzelés nehezen magyaráz: a rokonságon, csoporttagságon, kölcsönös előnyön és mások fenyegetésének képességén túlmutató elkötelezettségeket. Az erkölcs eredetének magyarázatának alkalmazkodnia kell a későbbi átalakulásaihoz. 2015-ös cikkük

Az alapvető módszertani pont önállóan is kifejezhető: egy olyan magyarázat arra, hogy miért fejlődött ki egy képesség eredetileg, önmagában nem állapítja meg mindazt, amit a képesség később elérhet. A nyelv, következtetés, képzelet és társadalmi tanulás olyan körülmények között működhet, amelyek nagyon eltérnek attól, amiben elődeik fejlődtek. Az, hogy egy adott erkölcsi elérés lehetséges-e, ezeknek a képességeknek és jelenlegi környezetüknek a beszámolását igényli.

Beszélgetésük két ellentétes választ céloz az evolúciós korlátokra. Az egyiket *evokonservatívnak* nevezik: azt a következtetést, hogy az ambiciózus, befogadó erkölcsök irreálisak, mert az emberi aggodalom eleve korlátozott. Egy másik *evoliberálisnak* nevezik: ugyanaz a korlátozó pszichológia elfogadása, valamint azzal a javaslattal, hogy biomedikai beavatkozás szükséges lehet annak leküzdéséhez. Saját beszámolójuk hangsúlyozza a pszichológiai plaszticitás és a kulturális változás kölcsönhatását. Ezek a címkék az érvelésükön belüli álláspontokat jelölik, nem pedig minden konzervatívt vagy minden liberálist. A szerzők 2019-es előszörzete

Különösen fontos különbségtétel a **stratégiai erkölcs és a szubjekcióközpontú erkölcs** között. Az előbbiben egy másik személy igénye alapvetően kölcsönösen előnyös kapcsolatokban való részvételtől függ. Az utóbbiban az egyén erkölcsi jelentőséggel bírhat függetlenül attól, hogy képes vagy hasznot szolgáljon nekünk. Ez a különbség korábban Buchanan egyéni igazságossági munkájában gyökerezik. "Igazságosság mint kölcsönösség kontra alanyközpontú igazságszolgáltatás"

Vegyünk egy mély fogyatékossággal élő személyt, aki nem tud viszonozni a segítséget. Egy társadalom támogatást nyújthat, mert ez megnyugtatja a többi állampolgárt, javítja a hírnevét, vagy kielégíti a rokonokat. Ezek lehetséges stratégiai magyarázatok. Egy másik indoklás szerint az illető saját érdekei védelmet szolgálnak. A megfigyelhető viselkedés kezdetben hasonló lehet, de normatív alapja eltér.

Ez a különbség akkor válik jelentőssé, amikor a stratégiai előnyök eltűnnek. Ha az illető csak mások számára előnyös módon számít, a védelem sebezhetővé válik, amikor ezek az előnyök csökkennek. Ha az illető önállóan rendelkezik, a kölcsönös előnyök eltűnése nem szünteti meg az alapvető kötelezettséget. Ez jól mutatja, miért lehet az együttműködés bővítése és az erkölcsi elismerés terjesztése egyszerűen ugyanaznak a fejlődésnek tekinthető.

Buchanan és Powell pozitív magyarázata az **adaptív plaszticitásra** összpontosít. Hipotézisük az, hogy egyes kizártságra irányult, evolúciós hajlamok feltételesek: fejlődésük és kifejezésük a környezeti jelektől, különösen a kívülállók veszélyjeleitől függ. Más körülmények között ezek a mechanizmusok nem akadályozzák ugyanúgy az inkluzív normákat. Mivel az emberi tevékenységek megváltoztathatják a releváns környezeteket, az evolúciós hatások közvetett beavatkozás tárgyává válhatnak. Fejezetük a befogadás naturalista magyarázatáról

Ez egy valószínűségi fejlődési elképzelés, nem pedig az állítás, hogy egyetlen környezeti változás azonnal megváltoztatná mindenki erkölcsét. A szokás, a korábbi tapasztalat, az intézmények és az értelmezés számít. Nem kell feltételezni, hogy a természetes kiválasztódás közvetlenül elkötelezett volt az egyetemes emberi jogok mellett. Általánosabb képességek hozzájárulhatnak olyan kulturális eredményekhez, amelyek maguk nem voltak eredeti kiválasztási célok.

A gyakorlati logika illusztrálására képzeljük el két közösséget, amelyek hasonló kezdeti bizalmatlansággal rendelkeznek. Az egyikben az alapvető erőforrásokhoz való hozzáférés bizonytalan, a közvédelem megbízhatatlan, és minden találkozás kívülállókkal túlélésért folytatott versengésként értelmezik. A másikban a vitákat hiteles eljárásokkal kezelik, és az együttműködés nem teszi rutinszerűen kiszolgáltatni a résztvevőket.

Az egyenlő emberi értékre való azonos felhívás egészen más akadályokkal szembesülhet ezekben a környezetekben. A gondolatkísérlet nem bizonyítja a szerzők hipotézisét. Megmutatja, amit a keretrendszerük megkéri a reformerektől: azokat a körülményeket, amelyek egy javasolt normát hitelessé, gyakorlatszerűvé és stabilsá tesznek.

Értelmezésük így szintén **erkölcsi regresszió** elmélete. A tényleges romlás csak egy lehetséges ok. Az emberek elhihetik, hogy súlyos csoportos fenyegetésekkel néznek szembe, még akkor is, ha észleléseik torzítak. Kognitív torzítások és hibás információátviteli gyakorlatok segíthetnek ennek az eredménynek a kialakításában. A politikai manipuláció tehát alááshatja az inkluzív elkötelezettségeket anélkül, hogy először egyenértékű objektív változást eredményezne a körülményekben. "A természetesítő erkölcsi visszalépés"

A tudatos reform következménye az, hogy az erkölcsi nevelést nem lehet csak az általa tanított elvek alapján értékelni. Meg kell vizsgálni a világ leírásait is. Az emberek őszintén elfogadhatják az ártatlanok ártásának általános tilalmaját, miközben rendszeresen félretájékoztatást kapnak arról, ki ártatlan, ki veszélyes, vagy ki jogosult védelemre. Ebben a helyzetben az elv további állítása érintetlenül hagyja a döntő hibát.

Ez összekapcsolja a közös elméletet Buchanan korábbi **társadalmi erkölcsi episztemológiájával**. Ez a vizsgálat azt vizsgálja, hogyan befolyásolják a társadalmi gyakorlatok és intézmények az erkölcsi ítélethez kapcsolódó hiedelmek kialakulását, megőrzését és továbbadását. Az alkalmazott etikának szerinte ezeket a rendszereket kell vizsgálnia, ha hatékony cselekvést akar irányítani. "Társadalmi erkölcsi epistemológia"

Ennek a megközelítésnek a fontosságát egy egyszerű esetben is megmutatjuk. Tegyük fel, hogy egy szakmai szervezet hivatalosan támogatja a döntései által érintettek tiszteletét, miközben belső eljárásai szisztematikusan kizárják a tanúvallomásukat. A tagok lelkiismeretesen gondolkodhatnak egy olyan információs struktúrán belül, amely megakadályozza, hogy releváns élményeket meghalljanak.

A reform így több lenne, mint a tagok tiszteletteljes fenntartására való ösztönzésen. Szükség lehet a panaszkezelési eljárások, a felülvizsgálati testületek összetétele, az információ terjesztése, valamint a meglévő értelmezések megkérdőjelezésére való lehetőség. Ezek a megközelítés szemléleti alkalmazásai, nem pedig a szerzők által előírt részletes program.

Ugyanez az érvelés reflexszerűen érvényes az erkölcsi reformerekre is. Ha egy csoport kiváltságos ismeretet állít az erkölcs megkövetelésérőI, saját tekintélymintái, bizonyítékválasztása és az ellenvélemény kezelése valódi vizsgálati tárgyokká válik. A viselkedés okai iránti szakértelem önmagában nem tudja megdönteni a népszerűsített viselkedés erkölcsi érvényességét.

A demoralizáció **kezelése** különösen releváns az örökölt erkölcs tudatos felülvizsgálatához. A kifejezés azt jelenti, hogy visszavonják a téves erkölcsi elítélést. Nem jelenti az erkölcsi elkötelezettség általános összeomlását. Az indokolatlan korlátozásokat *felesleges erkölcsi korlátoknak* nevezik, amelyek nyilvános szankciókkal és belső lelkiismerettel működhetnek. A külső büntetések eltávolítása tehát jelentős korlátokat hagyhat érintetlenül. Egy személy továbbra is bűntudatot vagy szégyent érezhet, miután a környező intézmény megváltoztatta szabályait. 2017-es cikkük

Az érvénytelen normákról szóló vitájuk megkérdőjelezi azt a következtetést is, hogy egy gyakorlat kulturális evolúción keresztül való túlélése megalapozza annak erkölcsi tekintélyét. Azt vizsgálják, hogyan alakulhatnak ki és maradhatnak fenn káros korlátozások, és hogyan gyengíthetik azok befolyását. A releváns kategória a *megfelelő* demoralizáció: egy érvényes korlát elhagyása nem válik fejlődésbe pusztán azért, mert kiterjeszti valaki szabadságát. Fejezetük az érvénytelen erkölcsi normákról

Ez egy megkülönböztetőbb megközelítést eredményez az erkölcsi változás megértésére. Legalább három lehetséges művelet létezik:

- Tartsd meg az igazolt normát és javítsd a megfelelést.
- Távolítsd el az indokolatlan korlátozást.
- Indokolt korlátozást állapítson meg, ha korábban a magatartást elfogadták.

Például a beleegyezésen alapuló kapcsolatok elítélésének elutasítása és a kényszer elítélésének megerősítése együtt is előfordulhat. Ennek eredményeként az erkölcsi ítélet átszervezése van, nem pedig az erkölcsi szabályozás egységes növekedése vagy csökkenése.

A nehéz kérdés az, hogyan azonosítsuk az érvénytelenséget. Egy reformátor nem következtetheti azt egy norma korából, vallási vagy világi eredetéből, az értelmiségiek körében népszerűtlenségéből vagy az okozta kellemetlenségből. Ezzel szemben a hosszú élet nem bizonyíthatja az érvényességet. A releváns vizsgálat az okokat, következményeket, versengő állításokat, valamint a norma és más gyakorlatok közötti kapcsolatot érinti. Itt kell kiegészíteni a változás okságelméletét normatív érvel.

Buchanan korábbi kritikája Philip Kitcherrel szemben segít megmagyarázni a **nyitott normativitás** szerepét ebben a projektben. "Az etikai nyílt végű normativitás" (2012) című művében Buchanan azt állítja, hogy az erkölcs eredeti szerepével magyarázva az altruizmus kudarcainak társadalmi költségeinek csökkentésében nem magyarázza megfelelően a későbbi elkötelezettségeket. A konfliktus elnyomása és mindenki érdekeinek komolyan vétele különböző célok. Azt állítja, hogy a fejlődés elképzelésének gazdagabb magyarázatára van

szükség arra, hogy az emberek képesek visszatekinteni és átdolgozni normáikat. Ez a kritika Kitcher *The Ethical Project* című művét érinti, nem pedig Kitcher későbbi írásainak átfogó értékelését. Buchanan cikke

A szándékos erkölcsi változás filozófiai jelentősége ennek az érvnek az, hogy az erkölcs saját örökölt funkcióit is kritikák tárgyává teheti. Egy szabály hatékonyan koordinálhatja a csoportot, miközben igazságtalanul osztja el a terheket. Egy norma elősegítheti a szolidaritást, miközben kizárja azokat, akik megérdemlik a figyelmet. Ezért elengedhetetlen megérteni, mit ér el egy norma, de ez a teljesítmény nem teszi a normát igazolni.

Az emberi jogok jelentős indokot biztosítanak Buchanan és Powell számára, amelyen keresztül fejlesszék elképzelésüket. Elemzésük több fogalmi változást azonosít:

Változás	**Jelentőség**
Az igazságszolgáltatás témáinak bővítése	Egyre több embert ismernek el, mint hogy igényt vállalnak, nem pedig pusztán jótékonyságot kapnak.
Az igazságszolgáltatás által elítélt ügyek bővítése	Az intézmények és szerkezeti elrendezések erkölcsi vizsgálat tárgyává válnak.
Néhány aggály áthelyezése a jótékonyságról az igazságszolgáltatásra	A segítség talán járhat rá.
Pozitív jogok elismerése	Néhány igény megköveteli a megtartást, valamint a visszafogottságot.
Korlátozó elkobzás	A súlyos vétségnek nem kell minden alapvető védelmet megszüntetnie.
Az egyének stratégiai hasznosságától függetlenül felismerése	Az erkölcsi státusz nem teljesen a kölcsönös előnyön alapul.

Ezek a szerzők ítéletei a haladásokról, beleértve azokat az ítéleteket is, amelyek hatásköre továbbra is vitatott. Fejezetük az erkölcsi fogalmakról és az emberi jogokról

Történelmi vitásuk az emberi jogokat összetett gyakorlatként kezelik, amely mozgalmak, szervezetek, nyilvános érvelés és jogi intézmények részvételével foglalkozik. Emellett a megszakításokat és visszafordításokat is figyelembe veszik, ahelyett, hogy az eltörlést és a huszadik századi emberi jogokat megszakítás nélküli emelkedésként mutatná be. Fontos különbségtétel azokban a feltételekben van, amelyek szükségesek egy innováció kezdeti megjelenéséhez, illetve amelyek szükségesek annak megőrzéséhez vagy újjáélesztéséhez. A kulturális eredmények túlélhetnek olyan körülményeket is, amelyekben először nem alakultak ki. "Emberi jogok honosítása"

Analitikusan ez kölcsönös kapcsolatot sugall az erkölcsi eszmék és intézmények között. Egy erkölcsi állítás motiválhatja egy intézmény létrehozását; az intézmény ezután ismerősebbé, gyakorlatosabbá és ellenállóbbá teheti az elhanyagolást. Az intézményi elismerés azonban tökéletlen mutatója az erkölcsi elfogadásnak. Az emberek opportunista módon engedelmeskedhetnek, és a szervezetek ambiciózus nyelvezetet alkalmazhatnak anélkül, hogy megváltoztatnák viselkedésüket.

Egy meggyőző értékeléshez tehát többféle bizonyítékra van szükség: nyilvános támogatásra, viselkedésre, intézményi érvényesítésre, valamint azoknak az embereknek a tényleges helyzetére, akiknek állításait állítólag elismerik. Ha csak a nyilatkozatokat mély erkölcsi

átalakulás bizonyítékaként kezeljük, elhomályosítaná azt a problémát, amelyet az elmélet meg akar magyarázni.

Mit javasol tehát valójában közös elméletük a **változás szándékos előmozdítására**? 2016-os cikkük három fő feladatot azonosít: csökkenteni a kizárást elősegítő kemény körülményeket; megelőzni a romlást, beleértve a romlás torz észleléseit is; és a kulturális eredmények védelmét a hitmanipulációval történő lebontási kísérletektől. Konkrét irányok közé tartozik a fertőző betegségek csökkentése, a fizikai biztonság javítása, az anyagi erőforrások növelése és a békés együttműködés intézményeinek építése. Kifejezetten elkerülik, hogy egy elit felhatalmazzák az emberiség irányítását, pusztán azért, mert az természetes erkölcsi fejlődési elmélettel rendelkezik. Gyakorlati vitájuk, 1012–1014. o.

Ahhoz, hogy ezt a keretrendszert az intézményi reform nyelvére fordítsam, a feladatot a következőképpen rekonstruálnám. Ez egy analitikus alkalmazás, nem pedig egy eljárás, amit maguk is ilyen formában bemutatnak.

Először is pontosan határozzuk meg a hibát. "A társadalomnak erkölcsösebbé kellene válnia" túl egyértelmű. A probléma egy indokolatlan tilalom, egy elfogadott elv alkalmazásának elmulasztása, egy csoport félreértő leírása, vagy egy intézményi elrendeződés, amely az indokolt magatartást túlzottan költségessé teszi? A különböző diagnózisok eltérő beavatkozásokat igényelnek.

Másodszor, azonosítsuk, mi tartja fenn a meglévő mintát. Az akadály lehet a meggyőződés, de az lehet a félelem, a függőség, a szakmai ösztönzők, az információs elszigeteltség vagy az elvárás is, hogy mások büntetni fogják a eltérést. Egy személy titokban elutasíthat egy normát, miközben továbbra is érvényesíti azt, mert az egyoldalú távozás veszélyes.

Harmadszor, különbséget kell tenni a meggyőzést a gyakorlati lehetőségek változásától. Egy érv meggyőzheti valakit arról, hogy egy gyakorlat helytelen, anélkül, hogy lehetővé tenné az illető kihagyására. Ezzel szemben egy intézményi reform lehetővé teheti a jobb magatartást még azelőtt, hogy az illető teljesen elfogadná annak erkölcsi indoklását. Mindkét folyamat vizsgálata segít elkerülni, hogy minden kudarcot hibás jellemnek tulajdonítsák.

Negyedszer, lehetőséget teremtsenek a korrekcióra. A reformereknek lehetőségekre van szükségük arra, hogy kiderítsék, tévedtek-e a diagnózisuk, áthárult-e a terhek egy másik csoportra, vagy a látszólagos siker a rejtett nem megfelelést tükrözi. Az érintett személyek bevonása javíthatja az információkat, de részvételüknek értelmes kapcsolatot kell teremtenie a döntésekkel.

Ötödszer, értékeljük az állóképességet és az erkölcsi költségeket. Egy olyan reform, amely kivételes jólétre, karizmatikus szószólóra vagy folyamatos kényszerítésre épül, sebezhető lehet. Értékelésének tartalmaznia kell, hogy mi történik nézeteltérés és stressz alatt, és hogy a végrehajtása károsít-e más igazolt kötelezettségeket.

Ez a rekonstrukció kiemeli az elmélet relevanciáját a hagyományos erkölcsről a tudatosan átdolgozott normák felé való átmenetben. Ennek ellenére a törvényhozóval való analógiának vannak határai.

Egy jogrendszer előírhatja a szabályok bevezetésének és hatásának eljárásait. Az erkölcsi hatalom szétszórtabb. Egy állam visszavonhatja a büntetést, egy egyesület módosíthatja a

kódexét, és egy egyetem megváltoztathatja a fegyelmi szabályokat. Ezek közül egyik sem garantálja, hogy a megfelelő erkölcsi elítélés eltűnik a családokból, vallási közösségekből, barátságokból vagy lelkiismeretből.

Ezért hasznos három dimenzió megkülönböztetése:

Dimenzió	**Mit lehet a szándékos cselekvés kezelni**
Formális szabályozás	Írott szabályok, szankciók, intézményi felelősségek
Társadalmi elvárások	Jóváhagyás, felelősségvállalás, hírnév, befogadás és kizárás
Személyes meggyőződés	Lelkiismeret, okok, érzelmek, erkölcsi identitás

Az erkölcsi reform intézményesítése mindhárom területet érintheti, de nem kell együtt mozogni. Egy írásos norma hivatalos erőt szerezhet széles körű elfogadás nélkül. Egy széles körben elfogadott erkölcsi állítás nem lehet hatékony intézményi kifejezéssel. A belső szégyen tovább tarthatja mind a formális, mind a informális szankciókat.

Ezért úgy értelmezném Buchanant és Powellt, mint egy **reflexív erkölcsi revizionelméletet**, amelyben a közösségek vizsgálják és módosítják erkölcseik feltételeit és tartalmát. Munkájukat teljes erkölcsi jogelméletként leírni túlzás lenne annak, amit megállapítottak.

Alapvető különbség van a szabály és erkölcsi érvényesség között is. Egy intézmény döntése megállapíthatja, hogy tagjai egy adott szervezeten belüli szabálynak vannak alá rendelve. Az, hogy a szabály bevezetése indokolt-e, továbbra is további kérdés. A tudatos felülvizsgálat ezt a kérdést láthatóbbá teszi; nem szünteti meg.

Álláspontjuk a **biomedikai erkölcsi fejlesztéssel** kapcsolatos hasonló pontosságot igényel. Kritizálják azokat az érveket, amelyek túl gyorsan haladnak az evolúciós korlátoktól az emberi biológia módosításának feltételezett szükségszerűségéig. Preferált hangsúlyuk a kulturális és intézményi innováción van, amelyet a pszichológia realista értelmezése befolyásol. Közös fejezetük a morális fejlesztés evolúciójáról

A 2018-as könyv kételyeket vet fel azzal kapcsolatban, hogy a biomedikai fejlesztés szükséges vagy hatékony fő út lenne-e a fejlődéshez. Ez összhangban van azzal, hogy bizonyos beavatkozásokat elvileg elfogadunk. A központi kérdés az összehasonlítás: mely beavatkozások képesek megbízhatóan javítani a releváns képességeket és viselkedést, milyen körülmények között? A könyv biomedikai fejlesztési fejezete

Ingmar Persson és Julian Savulescu vitatják az értékelésüket. Kifogásuk között szerepel, hogy az ellenségeskedés csökkentése nem feltétlenül kelt belső aggodalomot a kívülállók iránt, hogy az intézményi elkötelezettségek nem feltétlenül mutatnak megfelelő erkölcsi motivációt, és hogy a biomedikai és társadalmi beavatkozások kiegészíthetik egymást. Hangsúlyozzák azt is, hogy nehéz megszerezni azt a motivációt, amely szükséges a jobb intézmények létrehozásához eleve szükséges. Persson és Savulescu kritikája

Az alapvető elemző probléma az, hogy a "több altruizmus" a fejlődés hiányos specifikációja. Fel kell kérdezni, kihez irányul az altruizmus, hogy válaszol-e pontos hiedelmekre, és hogyan kapcsolódik az igazságossághoz, ítélőképességhez és versengő felelősségekhez. Egy érzelem megerősítése önmagában nem tudja megoldani ezeket a kérdéseket.

Buchanan későbbi önálló munkái tovább viszi a szándékos tervezés kérdését. *A Our Moral Fate című beszámolójában* kifejezetten azt javasolja, hogy a környezet és az erkölcsi elme közötti kölcsönhatások kellően fejlett ismerete lehetővé teheti az emberek számára, hogy meghatározó erkölcsi és saját erkölcsi identitásukat alakítsák. Ezt a törekvéstést erkölcsi intézményi tervezésként írja le. A későbbi könyvet úgy is bemutatja, mint a korábbi beszámoló társadalmi tudás, pszichológia és ideológia kezelésének kidolgozását. Buchanan előszörete

Egy későbbi interjúban példákat hoz fel politikai megállapodásokra, amelyek kompromisszumot ösztönzenek, az információs elszigeteltséggel szembeni ellenállást és a kommunikációk vizsgálatát, amelyek aktiválják a csoportfenyegetés észlelését. Felismeri azt is, hogy a polarizáció körül a reform érdekében való együttműködés elérése nehézsége. Ezek vizsgálati javaslatok, nem pedig kialakított oksági törvények vagy közösen írt alkotmányos terv. MIT Press interjú

Az elmélet erősségei világosabbak lesznek, ha a megoldatlan problémák mellé helyezzük.

Az egyik erőssége az erkölcsi törekvés elválasztása a megvalósíthatóságról szóló feltételezésektől. Egy vonzó elv nem mondja meg, hogy az emberek képesek fenntartani azt a magatartást, amit megkövetel. Ezzel szemben az örökölt hajlam nem állapítja meg az lehetetlenséget. Az állítások közötti tér az, ahol az empirikus vizsgálat számít.

Második erőssége az intézmények erkölcsi cselekvési feltételeiként való kezelése. Az erkölcsi gondolkodás olyan megállapodásokban zajlik, amelyek információt, biztonságot, befolyást és cselekvési lehetőségeket osztanak szét. Ez segít megmagyarázni, miért képesek intelligens és lelkiismeretes emberek hibás gyakorlatokat ismételni, és miért okozhatnak csalódást a kizárólag egyéni meggyőződésre irányuló reformok.

Harmadik erőssége a regresszió és a tévedett tilalmak eltörlése. Ezek megakadályozzák, hogy a fejlődést egyenértékűvé váljon egyre megterhelőbb normák felhalmozódásával. Emellett a fenntartást és korrekciót legitim erkölcsi reform feladatává teszik.

A fő nehézségeket pontosabban lehet megfogalmazni.

Először is, az **oksági naturalizmus nem dönti el az erkölcsi igazolást**. William J. FitzPatrick megkérdőjelezi, hogy a morális fejlődés tudományos magyarázata indokolja-e az egész elmélet erősebb filozófiai jellemzését naturalistának. Kim Sterelny egy kapcsolódó problémát is felvet az inkluzív kötelezettségek alapjaival kapcsolatban. Kritikáik feltárják a szakadékot a köteleződés kialakulásának magyarázatának és annak tekintélyének megteremtése között. A 2019-es szimpózium

Az én értékelésem szerint ez a szakadék nem feltétlenül tönkreteszi a projektet, feltéve, hogy a hatóköre világos marad. Egy oksági elmélet értékes lehet úgy, hogy normatív alapokat független védelemre nyitva hagy. Problémák akkor merülnek fel, amikor a tudományos hitelesség lehetővé teszi, hogy a vitatott erkölcsi ítéletek már rendezettnek tűnnek.

Másodszor, a **kedvező feltételek a legnehezebbek ott teremthetők, ahol a befogadásra a legsürgetőbbre van szükség**. Hanno Sauer ezt az ellenvetést hangsúlyozza, és nagyobb figyelmet javasol azoknak az intézményeknek, amelyek erkölcsileg kívánatos eredményeket tudnak biztosítani anélkül, hogy átfogó egyéni jósági változásokat igényelnének. Érvelése arra vonatkozik, hogy az intézményeknek elsősorban befogadóbb pszichológiát kellene-e ápolniuk,

vagy csökkenteniük kellene a megkövetelőző pszichológiai képességekre való támaszkodást. "Jótékonyság lemészárlása"

A kihívás a szekvenálás kérdését veti fel. A hétköznapi érdekek által motivált korlátozott együttműködés néha biztonságosabb feltételeket teremthet, amelyek lehetővé teszik a szélesebb körű erkölcsi tanulást. De ezt a sorrendet nem lehet egyszerűen feltételezni. Bizonyos reformokhoz bizonyítékot igényelnek arról, hogyan történhet meg az első intézményi változás.

Harmadszor, **az evolúciós rekonstrukció továbbra is vitatható**. Andrés Segovia-Cuéllar és Lorenzo Del Savio azt állítják, hogy Buchanan és Powell megőrizték annak a narratívának problémás elemeit, amely a kortárs befogadó együttműködést egy alapvetően kis csoportos emberi természettől eltérőnek tekinti. Kritikájuk a kontraszt mögött álló történelmi és fejlődési feltételezésekre vonatkozik. Az evolúciós eltéréselméletek elemzése

A különbség következik: az a bizonyíték, hogy a jelenlegi hozzáállások érzékenyek a körülményekre, nem erősítik meg automatikusan egy adott őskori szelekció értelmezését. Az intézmények fejlesztésének gyakorlati indokja túlélheti az evolúciós magyarázat módosítását.

Negyedszer, **a befolyás és a legitimitás továbbra is más kérdések**. Ha az oktatás, a média és az intézményi eljárások formálják az erkölcsi ítéletet, akkor azok jelentős hatalommal bírnak, akik irányítják őket. Az, hogy céljukat "haladásnak" nevezik, nem ad független indoklást ennek a hatalomnak a gyakorlására. Ezért a szándékos erkölcsi reformhoz szükség van a részvétel, elszámoltathatóság, ellenvélemény és a hatalmi korlátok elszámolására.

Ötödszer, **a részleges fejlesztések nem tudják automatikusan megállapítani egy egész korszak vagy civilizáció felsőbbrendűségét**. Egy társadalom javíthat egy dimenziót, miközben egy másikat ront. Buchanan és Powell maguk is megkülönböztetik a helyi előrehaladási ítéleteket a globális értékelésektől, amelyek igazolása jóval nehezebb. A záró beszélgetésük

Tudatos erkölcsi változás kutatásához ezért elméletüket használnám keretként a konkrét átalakulások vizsgálatához: mi volt kritizálva, milyen okok támasztották alá a kritikát, mely intézmények tartották fenn a korábbi gyakorlatot, mely beavatkozások változtatták meg azt, és hogy az ebből származó javulás fennmaradt-e. A legigényesebb kiterjesztés az lenne, hogy olyan intézményeket hoznának létre, amelyek elősegíthetik az ilyen tanulást, miközben lehetővé teszik saját erkölcsi feltételezéseiket és tekintélyüket megkérdőjelezni. Itt találkozik magyarázó eredményük azzal a még befejezetlen politikai elmélettel, amely szerint ki irányíthatja jogosan az erkölcsi változást.

****

Sally Haslanger

Sally Haslanger központi hozzájárulása a tudatos erkölcsi változás problémájához az elmélet, amely arról, hogyan alakíthatják át az emberek szándékosan azokat a társadalmi gyakorlatokat, amelyek formálják erkölcsi észleléseiket, identitásukat és cselekvési lehetőségeiket. Szerinte a tartós reform magában foglalja a közjelentések, mindennapi szokások, anyagi körülmények és intézményi elrendeződések változását. Az erkölcsi érv hozzájárul ehhez a folyamathoz, de hatékonysága attól függ, hogy milyen társadalmi világban találkoznak és amellyel az emberek cselekednek.

Megközelítése különösen releváns egy nehéz kérdéshez: **Hogyan ismerhetik fel és változtathatják meg az emberek egy igazságtalan életmódot, amikor az életmódban való részvétel segített megérteni, mi a normális, ésszerű és jó?**

Haslanger ezt a kérdést több összekapcsolt projekten keresztül kezeli: a fogalmak kritikai rekonstrukciója; a társadalmi gyakorlatok és struktúrák beszámolója; egy ideológiaelmélet; a kollektív kritika episztemológiája; valamint egy egyre kidolgozottabb gyakorlati társadalmi átalakulás értelmezése. Az alábbiakban rekonstruálja ezeket a kapcsolatokat, majd értékeli azok erősségeit és megoldatlan problémáit.

Elmélete a társadalmi kategóriák elemzésétől a transzformáció gyakorlati feltételei felé vezető mozdulás révén fejlődött ki. Korai munkái azt vizsgálják, hogyan lehet a nemet és a fajt társadalmilag megalkotott pozícióként értelmezni. A *Resisting Reality: Social Construction and Social Critique (2012) című műben összegyűjtött esszék* ennek a keretrendszernek nagy részét megalkotják. A következő évtizedben egyre inkább a társadalmi jelentésekre, strukturális magyarázatra, ideológiára és a kollektív cselekvésre összpontosít. A legújabb munkái összetett társadalmi rendszereket, részvételi tervezést, valamint a jogi beavatkozás és a kulturális változás kapcsolatát vizsgálják.

Ezeket a fejleményeket együtt kell olvasni. A társadalmi kategóriák jelentéséről szóló javaslatai egy nagyobb kutatás része annak a szélesebb körű vizsgálatnak, amely arról, hogyan reprodukálják magukat, és hogyan irányíthatók azok reprodukciója. Saját kutatási beszámolója hangsúlyozza az egyének és az állam közötti elhanyagolt területet: kultúra, gyakorlatok és társadalmi szerveződés. Haslanger kutatási áttekintése

Az első módszertani lépés az, hogy megkérdezzük, mit kellene a fogalmaink lehetővé tenni megértésünk és elérésünkre. Haslanger ezt javító megközelítésnek nevezi . Egy fogalom részben úgy is értékelhető, hogy megvizsgáljuk, segít-e jelentős jelenségek azonosításában, megfelelő magyarázatában, és védhető gyakorlati célok elérésében.

Ezért három kérdést kell megkülönböztetni:

Megközelítés	**Irányító kérdés**
Fogalmi vizsgálat	Mit értenek általában az emberek ezzel a fogalmával?
Leíró vizsgálat	Milyen típusú vagy mintát követ valójában a osztályozó gyakorlatunk?
Javító vizsgálat	Milyen fogalmat alkalmaznunk kell, kritikusan vizsgált célok mellett?

Ezek a vizsgálatok egymást tájékoztathatják egymást. A meglévő használat bizonyítékot szolgáltat, de nem határozza meg automatikusan, hogy egy kritikus vizsgálatnak milyen fogalmi erőforrásokra van szüksége.

Haslanger **megkülönbözteti a megnyilvánult fogalmakat** is, amelyek kifejezik, mit tekintünk magunknak; **az operatív** fogalmakat abban, hogyan osztályozunk gyakorlataink; és **a célfogalmakat**, amelyeket okunk van elfogadni. A köztük lévő eltérések lehetőséget teremtenek a kritikára. Egy intézmény hirdetheti az egyik tagsági megértést, miközben a másikhoz hasonlóan cselekedhet. "Mire jók az intuícióinknak? Filozófiai elemzés és társadalmi fajok"

Az erkölcsi változás jelentősége jelentős. Vegyük szemléleti alkalmazásként egy olyan szervezetet, amely azt állítja, hogy jutalmazza az "érdemeket". Hivatalos megértése kiemelheti a kiváló munkát, míg döntései valójában a folyamatos elérhetőséget, a személyes ismeretességet és a megalapozott szakmai stílushoz való megfelelést jutalmazzák. Egy reformernek mind a döntéseket, mind az azokat szervező értékelő kategóriát kell vizsgálnia. Ellenkező esetben a "több meritokrácia" iránti igény pontosan megerősítheti a kritikák által kezelt gyakorlatot.

Ez lehetővé teszi a fogalmi vizsgálatot az erkölcsi reform részévé. Emellett a reformert teszi felelőssé azért, hogy megmagyarázza, miért szolgál egy javasolt osztályozás jogos célokat.

Korai nemi és rasji elemzései ezt a módszert mutatják be. A "Gender and Race: (Mit) Are They? (Mi) Do We Want Them Been?" című műben Haslanger olyan kategóriákat dolgoz ki, amelyek hierarchikus társadalmi kapcsolatok megvilágítására szolgálnak. Javasolt női leírása a szisztematikus alárendeltséggel foglalkozik, amely megfigyelt vagy elképzelt testi jellemzőkkel kapcsolatos, amelyeket női reproduktív szerepként értelmeznek. A faji megkülönböztetés magyarázata hasonlóan a társadalmi pozitációt érinti, testi jelzőkön keresztül, amelyek feltételezett származáshoz kapcsolódnak.

Ezek magyarázó javaslatok, amelyek konkrét kritikus célokra irányulnak. Nem szabad arra redukálni, hogy minden szokásos "nő" vagy "faj" használat ilyen jelentéssel bírjon.

A tervezett gyakorlati következmény az, hogy a dominancia viszonyait láthatóvá és vitathatóvá tegyék. Ráadásul a hierarchikus nemi viszonyok megszüntetése nem jelenti egyértelműen minden lehetséges nemi megkülönböztetés megszüntetését. A korai tanulmány nyitott marad, vajon egy igazságos társadalom megtarthatja-e a nem hierarchikus nemeket, és elismeri, hogy a reproduktív különbségek társadalmilag jelentősek lehetnek. "Nem és faj"

Ebből a stratégiából általános tanulság levonható: az erkölcsi változás néha azt igényli, hogy újragondoljuk azt, ami látszólag egy személy belső természetének leírása. Egy osztályozás valójában leírhat egy társadalmi elrendezés által létrehozott és fenntartott kapcsolatot. A

különbség felismerése megváltoztatja azokat a kérdéseket, amelyeket a felelősségről, szükségletről és lehetséges alternatívákról teszünk fel.

Mindazonáltal az, hogy megmutatja, hogy valami társadalmilag konstruált, nem bizonyítja azt, hogy igazságtalan, és nem is könnyen megváltoztatható. Mindkét következtetés további érvet igényel.

Haslanger későbbi munkái felismerik, hogy egy igazságtalanság diagnosztizálására hasznos fogalom nem lehet elegendő egy jobb társadalom megszervezéséhez. A "Going On, Not in the Way" című művében megkülönbözteti a hiányosságok feltárásának zavaró munkáját a jobb lehetőségek megteremtésének konstruktív munkájától.

Korábbi javaslataiban is elismeri a korlátokat: a hierarchia feltárására való képességük nem adott megfelelő pótlási fogalmakat, és nem látta eléggé bizonyos nyelvi és politikai károkat. Egy fogalmi eszköz, amely az egyik elnyomás formája ellen irányul, megerősítheti a másikat.

Ez az elismerés fontos ahhoz, hogy megértsük a szándékos erkölcsi változás megközelítését. Az enyhítő vizsgálat önmagában is felülvizsgálható. Javaslatait azok számára kell értékelni, hogy milyen következményeik vannak azokra az emberekre, akiknek életét szervezik. "Folytatódik, nem ugyanúgy"

A projektben dokumentált kritikai példa Katharine Jenkins-től származik. Jenkins azt állítja, hogy Haslanger beszámolója marginalizálhat néhány transz nőket, és javasolja, hogy a nemet társadalmi osztályként megkülönböztetjük a nemként identitásként. Ez jól szemlélteti, hogyan támogathatja a közös felszabadító cél a fogalmi pluralitást a nem pedig egyetlen kiváltságos definícióban alkotott egyetértést. Jenkins, "Javítás és befogadás"

A fogalmi fejlesztés magában foglalhatja a megértés javítását vagy magának a fogalmi tartalom megváltoztatását. Haslanger megkülönbözteti az *epitemikus* javítást a *szemantikai javítástól*. Az előbbiben jobban megértjük a témát; az utóbbiban a kategorizívó tartalom változik.

A nehézség a folytonosságban: ha a reform megváltoztatja egy fogalom jelentését, vajon a reformerek továbbra is ugyanazt a kérdést vizsgálják, mint elődeik? Haslanger azt vizsgálja, hogyan támogathatja a fogalom folyamatos céljai, történelmei és koordináló szerepe a folytonosságot a változáson keresztül. Az erkölcsi tanulást nem kell úgy értelmezni, mint egy régi tantárgy elhagyását, amikor egy örökölt osztályozást megkérdőjeleznek. "Hogyan ne változtassuk meg a témát"

Későbbi munkája Stephen Yablo-val azt a lehetőséget kidolgozza, hogy az enyhítés néha korrekvizál egy kifejezés értelmezését, ahelyett, hogy egyszerűen új jelentést adna neki. Elemzésük elismeri a korlátokat is: örökölt használatot, a vizsgálat folytonosságát és a javasolt értelmezés gyakorlati használhatóságát. Ennek következtében a fogalmi reform nem igazolható pusztán azzal, hogy bejelentjük, hogy egy preferált definíció kívánatos politikai hatással járna. Haslanger és Yablo, "Javítás mint iránykorrekció"

Elméletének második fő összetevője a társadalmi gyakorlatokhoz kapcsolódik. A gyakorlat szerinte olyan megtanult mintákat foglal magában, amelyek kölcsönösen reagáló viselkedést alkotnak, amelyeken keresztül az emberek olyan dolgok körül koordinálnak, amelyeket értékesnek vagy értéktelennek tartanak. A gyakorlatok sokkal többet tartalmaznak, mint

tudatosan elfogadott szabályokat. Készségeket, elvárásokat, értelmezéseket, testi reakciókat és az anyagi környezethez való elköteleződést foglalják magukban.

A tanítás, a szülőség, a felvétel, főzés és a gondozás elosztása példák. Mindkettő magában foglalja az embereket, akik társadalmilag megszerzett megértésen keresztül reagálnak egymásra arról, mit csinálnak.

A gyakorlatok is szerepet alkotnak. A tanár tekintélye, a diák felelősségei és az osztálytermek jelentősége egy szervezett kontextustól függ. Ez azt jelenti, hogy az erkölcsi cselekvőség részben a gyakorlatokban formálódik: az emberek megszerzik azokat a képességeket, amelyeken keresztül felismerik a helyzeteket és reagálnak rájuk. "Mi az a társadalmi gyakorlat?"

Ez azt jelenti, hogy az erkölcsi reformnak magát a cselekvés szervezetét kell vizsgálnia. Valaki őszintén támogathat egy egyenlőségi elvet, miközben kompetensen látja el azt a szerepet, amelynek átlagos követelményei egyenlőtlenséget ismételnek meg. Az ellentmondás tudatos képmutatás nélkül is kialakulhat.

Például egy hipotetikus felügyelő támogathatja az egyenlő lehetőségeket, miközben rendszeresen oszt értékes projekteket azoknak az alkalmazottaknak, akik késő esti megbeszélésekre rendelkezésre állnak. A felügyelő személyes meggyőződése számít, de ugyanígy számít a munkaidő, a gondozási kötelezettségek, az előléptetési kritériumok és az "elkötelezettség" jelentése.

Az anyagi feltételek szerves részét képezik ennek a beszámolónak. Haslanger megkérdőjelezi azokat a magyarázatokat, amelyek megpróbálják teljesen megérteni a társadalmi rendszereket az egyének hozzáállásai vagy kollektív szándékai alapján. A közlekedési hálózatok, élelmiszerrendszerek, iskolák és munkahelyek fizikai elrendezésektől függenek, amelyek tulajdonságai befolyásolják, mit tudnak tenni az emberek.

Az emberek meggyőződésének megváltoztatása önmagában nem teszi hozzáférhetővé a lépcsőt. Ugyanígy a bejárat újjáépítése megváltoztathatja, ki vesz részt benne, ki válik láthatóvá, és mit várnak el mások. A kulturális és anyagi változások erősíthetik egymást.

Materializmusa ezért magában foglalja a társadalmi szervezet fizikai feltételeire való figyelmet, az értelmezés és az ügynökség mellett. Nem redukálja a kultúrát gazdaságilag meghatározott megjelenésre. "A módszertani individualizmus kudarcai: a társadalmi rendszerek anyagisága"

Későbbi megkülönböztetése a struktúrák és rendszerek között megmagyarázza, miért lehet a reformokat befogadni anélkül, hogy véget érnének az igazságtalanság. A struktúrák kapcsolatok és pozíciók hálózataira vonatkoznak; a rendszerek konkrét, történelmileg elhelyezett folyamatok, amelyekben ezek a kapcsolatok működnek.

Egy társadalmi rendszer alkalmazkodhat a beavatkozásokhoz, miközben megőrzi az alapvető előnyi mintázatot. Egy szabály megváltoztatása más mechanizmusokat hagyhat maga után, amelyek képesek hasonló eredményt reprodukálni. Ezzel szemben, mivel az interakciók nem lineárisak, egy viszonylag kis beavatkozás néha kiterjedt hatásokat válthat ki.

Ez a beszámoló különös jelentőséget ad a visszacsatolásnak: a gyakorlatok alakítják az embereket és a környezeteket, amelyek viszont fenntartják ezeket a gyakorlatokat. A

strukturális igazságtalanság kifogásolható kapcsolatokat és elrendeződéseket érint; a szisztémás elemzés továbbá vizsgálja azokat a folyamatokat, amelyek révén ezek fennmaradnak és reprodukálnak. "Rendszerszintű és strukturális igazságtalanság: különbség van-e?"

A következő diagram a visszacsatolási kapcsolat sématikus rekonstrukciója:

Ez segít tisztázni a *tudatos* változás jelentését az ő keretrendszerében. A reformerek vizsgálhatják ezeket a kapcsolatokat és tudatosan beavatkozhatnak, de nem vehetik fel teljes tudást vagy irányítást a kialakuló folyamat felett.

A harmadik összetevő az ideológiáról alkotott értelmezése, mint a hétköznapi társadalmi kompetenciába ágyazott dolog. Haslanger *kulturális technológiát* használ a nyilvánosan elérhető jelentések, szimbólumok, írások és értelmezési források repertoárjához, amelyeken keresztül az emberek életüket szervezik.

Az ilyen repertoár az ő kritikai használatában ideológiaivá válik, amikor segít fenntartani az igazságtalan társadalmi kapcsolatokat. A kultúra maga nélkülözhetetlen; a feladat az, hogy kritikus legyen az észlelés és cselekvés szervezésének konkrét módjai.

Ez magyarázza, miért nem lehet az ideológiát pusztán kifejezetten hamis állítások javításával kezelni. Akár tiszteletreméltónak, kínosnak, csodálatra méltónak, fenyegetőnek vagy egyszerűen nyilvánvalónak tűnő reformon keresztül is működhet. Egy olyan reform, amely ezeket a jelentéseket érintetlenül hagyja, ellenállásba ütközhet még a formális szabályok megváltozása után is. "Kultúra és kritika"

A "Cognition as an Social Skill" című művében azt az elképzelést fejleszti ki, hogy az emberek megtanulják, hogyan érzékeljenek és reagáljanak folyékonyan egy társas környezetben. Gyakorlati orientációkat szereznek, amelyek gondolatot, érzelmeket és cselekvést érintenek.

Ez feszültséget teremt: azok a képességek, amelyek lehetővé teszik a sikeres részvételt, hatékony résztvevővé tehetik valakit igazságtalan gyakorlatokban. Az ideológia segíthet olyan körülmények előállításában is, amelyek látszólag megerősítik ezt. Ennek következtében egy kritika, amely korlátozódik arra, hogy az emberek pontosan leírják-e a meglévő körülményeket, nem hagyhatja, hogyan jöttek létre ezek a körülmények.

Mégis, a kultúra nem teljesen egységes vagy zárt. Az emberek különböző gyakorlatok között mozognak, egymással versengő értelmezésekkel találkoznak, és improvizálnak. Ezek a megnyitók segítenek megmagyarázni, hogyan lehetséges a kritika társadalmi kondicionálás ellenére. "Kogníció mint társadalmi készség"

Vegyünk egy konstruált példát. Ha egy közösség rendszerszinten megtagadja egyes tagoktól a képesség elsajátításának lehetőségét, a teljesítménybeli különbség bizonyítékként szolgálhat abban a közösségben arra, hogy ezek a tagok nem alkalmasak a tevékenységre. Az első kizárás mintát hoz létre, amely később legitimálja a kizárást.

Az erkölcsi kritikának meg kell különböztetnie a megfigyelt mintát a rá feladott magyarázattól. Ellenkező esetben még pontos megfigyelések is beépíthetők egy félrevezető beszámolóba arról, mivé képesek az emberek lenni.

Ez vezet a központi episztemológiai problémához: hogyan szerezhet a kritika igazolást egy ideológiailag formált társadalomon belül? Haslanger jelentős szerepet ad a kollektív tudatosság emelésének. Az emberek összehasonlítják a tapasztalatokat, megkérdőjelezik a megszokott magyarázatokat, alternatív leírásokat dolgoznak ki, és azt vizsgálják, hogy a látszólagos személyes kudarcok visszatérő strukturális problémákat tárnak-e fel.

A "Politikai ismeretelmélet és társadalmi kritika" című műben ez egy vizsgálati folyamat. Tanúvallomás és elégedetlenség indíthatja el, de az állításokat kritikai elköteleződéssel és empirikus megértéssel kell megvizsgálni. Az ellenzéki tudatosság nem automatikusan indokolt.

Elérése lehet egy igazolt, *pro tanto* állítás: egy erkölcsileg jelentős állítás, amely megérdemli a megfontolást, anélkül, hogy minden versengő állítást felülírna. Haslanger kifejezetten megoldatlanul hagyja a teljes politikai problémát, amely az ilyen állítások közötti konfliktusok elbírálásának teljes problémáját jelenti.

Azt is megkérdőjelezi, hogy vajon egy elégtelenül megkérdőjelezett keretben végzett reflektív egyensúly kiszabadulhat-e a már meglévő torzítások elől, amelyek a kezdeti ítéleteiben beépültek. Ez a kritika a vizsgálat feltételeire vonatkozik, nem pedig pusztán a gondos érvelés aktusára. "Politikai episztemológia és társadalmi kritika"

A tapasztalat és a kritikus nézőpont közötti különbségtétel elengedhetetlen. Egy személy talán tud valamit egy igazságtalanságról azáltal, hogy átéli azt, miközben nem rendelkezik kielégítő magyarázattal annak okaira. Ezzel szemben valaki ezen a pozíción kívül releváns magyarázó tudással rendelkezhet, miközben figyelmen kívül hagyhatja azokat a szempontokat, amelyek az érintettek számára láthatóak. A kollektív vizsgálat kapcsolatba hozhatja ezeket az erőforrásokat.

Ez a tudatosság emelésének megterhelő funkciót ad. Javítania kell a tapasztalat értelmezését, miközben nyitott marad a korrekcióra.

Álláspontja nem ad automatikus episztemikus tekintélyt a szenvedésnek, csoportidentitásnak vagy politikai elkötelezettségnek. A "Taking a Stand" című művében Haslanger a kritikus álláspontot olyan eredményként kezeli, amely megköveteli a tapasztalat, magyarázat és értékelés közötti védhető kapcsolatot.

Az elégedetlenség motiválhatja a kritikát anélkül, hogy minden abból levont következtetést igazolna. Egy mozgalom félreazonosíthatja az okokat, elnyomhatja a kényelmetlen bizonyítékokat, vagy kizárhatja azokat, akiknek tapasztalatai megkérdőjelezik az általa preferált értelmezést. Ezek a kritikai gyakorlatának hibái.

Ellenáll továbbá annak, hogy teljes reflektív tudatosságot legyen az emancipáció célja. A mindennapi élet szükségszerűen olyan készségektől és rutinoktól függ, amelyeket nem vizsgálnak folyamatosan. A lényegi kérdés az, hogy a gyakorlatok károsak-e vagy igazságtalanok, és hogy az embereknek megfelelő módjaik vannak-e azok kritizálására és megváltoztatására. "Álláspont: másodrendű patológiák vagy elsőrendű kritika?"

Normatív álláspontja ötvözi az erkölcsi tudás lehetőségét azzal a nyitottsággal, hogy az értékek miként válnak meghatározóvá. Félrevezető lenne egyszerűen relativistának nevezni, vagy feltétel nélkül erős metafizikai realizmushoz kötni.

A "Kultúra és kritika" című művében az ő elkötelezettsége az erkölcsi igazság iránt szándékosan összeegyeztethető több metaetikus megközelítéssel. Fő célja, hogy megőrizze az igazságtalanság elleni megalapozott ítéletek lehetőségét; nem választ egyetlen teljesen kidolgozott értelmezést arról, mi teszi igazsá az erkölcsi ítéleteket. "Kultúra és kritika"

Későbbi helyzeti értékekről szóló tárgyalása hozzáteszi, hogy az igazságosság és a virágzás konkrét tartalma történelmileg specifikus gyakorlatokon keresztül alakul ki. Többféle elfogadható életmód létezhet. Az új körülmények új értékek megfogalmazását követelhetik meg, és a gyakorlati tapasztalat olyan lehetőségeket tárhat fel, amelyek pusztán elvont reflexióval nem elérhetők. Ez erősebb állítás, mint pusztán beismerni, hogy a filozófusok néha hibáznak egy már amúgy is teljes tervrajz kapcsán. "Helyezett tudás és helyezett értékek"

A filozófiai feszültség produktív, de nehéz. Ha az értékek a társadalmi élet során sajátossá válnak, a kritikának meg kell magyaráznia, hogyan értékelhető azok fejlődése. A meglévő elfogadás nem lehet döntő, mert elfogadott gyakorlatok elnyomók lehetnek. Azonban puszta jövőbeli erkölcsi rend idézése sem igazolja a reformer tekintélyét.

Haslanger megközelítése az igazolás munkáját a károk, lehetőségek, kapcsolatok és versengő állítások folyamatos vizsgálatában helyezi el. Az eredmény szerinti ítéletek objektívek lehetnek anélkül, hogy az igazságos társadalom minden részletét előre rendeznénk.

Legutóbbi kapcsolata Rahel Jaeggival különösen világossá teszi a lényegi erkölcsi ítélet szerepét. Egy 2026-os német kiadványhoz mellékelt angol szövegben Haslanger ellenáll, hogy a kritikát belső ellentmondásokra, diszfunkciókra vagy tanulási blokkolásra korlátozza.

Egy elnyomó elnyomás ellenállást válthat ki a helytelensége miatt, még akkor is, ha szervezete viszonylag stabil. Az átalakulás megalakulásának állításai történelmi és empirikus értékelést is igényelnek: a válság nem feltételezhető egyszerűen a haladás szükséges feltételének.

Továbbá megkülönbözteti a kritika helyességét a jogorvoslat alkalmazásának engedélyezésétől. Valaki pontosan azonosíthat egy hibát, miközben kifogásolható módon avatkozik be. Az érintett emberek és mások közötti szövetségek bonyolítják az egyszerű megkülönböztetést a "belülről" és "kívülről" érkező kritika között.

Ezek a pontok megerősítik erkölcsi változásról alkotott értelmezését azáltal, hogy elválasztják az erkölcsi jogokat, az oksági hatékonyságot és a legitim beavatkozást. Egyik sem adja automatikusan a másikat. "Társadalmi átalakulás és erkölcsi kritika", angol változat

A transzformáció gyakorlati szereplői gyakran szervezett csoportok és társadalmi mozgalmak alkotják. Haslanger mozgalmakkal kapcsolatos figyelme a probléma kollektív szervezéséből fakad. Az egyéni visszautasítás költséges lehet, mások számára érthetetlen vagy könnyen semlegesíthető.

A mozgalmak megváltoztathatják a közszereplő jelentéseket, átadhatóvá tehetik a magánélményeket, új elvárásokat teremthetnek, és koordinálhatják a megszokott viselkedéstől való eltéréseket. Anyagi körülményeket is megváltoztathatnak. Beszélgetése magában foglalja mind a zavaró akciókat, mint a sztrájkok, mind a hétköznapi beavatkozásokat, például terek átszervezését vagy csoportok találkozóinak lehetőségeinek létrehozását.

További hozzájárulás a gyakorlati bemutatás. Egy másik elképzelés akkor válik hitelesebbé, ha az emberek megtapasztalták, hogy működik. A kollektív tevékenység így képes ismereteket teremteni az alternatívákról, miközben kiépíti a fenntarthatósági képességet. "Társadalmi mozgalmak és társadalmi változás," előadási tájékoztató

Ez fontos analitikus különbséget eredményez az emberek **meggyőzése között, hogy egy norma helytelen**, és **lehetővé teszik, hogy más norma alatt** éljenek. A két folyamat megerősítheti egymást, de egyikük sem feltételezhető, hogy automatikusan következik a másiktól.

Például egyetérthet egy személy abban, hogy egy foglalkoztatási gyakorlat igazságtalan, miközben továbbra is függő marad tőle jövedelemben. A szervezett reform megváltoztathatja az adott személy számára elérhető lehetőségeket. Ebben a tekintetben az erkölcsi változás azokat a feltételeket érinti, amelyek között a megítélések hatékony ügynökséggé válhatnak.

A részvételi tervezés konkréttá teszi ezt a gyakorlati irányultságot. A közös tervezésről szóló beszámolójában az érintett közösségek hozzájárulnak a problémák azonosításához, a prioritások meghatározásához és a válaszok kidolgozásához.

Amherst-előadása a kenyai lányokkal végzett munkáról szól, amely a reproduktív egészségügyi információkat és az újrahasználható menstruációs termékek előállítását érinti. Az intervenció ötvözi a tudást, anyagi erőforrásokat, gyakorlati készségeket és a megváltozott részvételi lehetőségeket. Ő ezt potenciális hozzájárulásként kezeli a szélesebb körű átalakuláshoz, miközben kifejezetten elismeri, hogy az eset nem bizonyítja, hogy egy helyi beavatkozás rendszerszintű változást hozna létre.

Az érv része a ígéretes beavatkozás és a bizonyított átalakulás közötti különbség. "Helyezett tudás és helyezett értékek: Társadalmi igazságosság közös tervezése"

A szélesebb jelentés az, hogy a reformereknek elvárniuk kell tanulni azoktól, akikkel dolgoznak. A helyi résztvevők a probléma értelmezői és a megoldás potenciális tervezői is. Ez befolyásolja mind a beavatkozás minőségét, mind a hatalom elosztását a reformfolyamatban.

Az oktatásnak hasonlóan kettős szerepe van. Haslanger "Reprodukció társadalmi hierarchia (vagy nem!)" című művében azt állítja, hogy az oktatás nemcsak társadalmi tudást, hanem a konkrét tudást is közvetíti. Felkészítheti az embereket arra, hogy sikeresen navigáljanak a kialakult rendszerekben, így segítve ezeket a rendszereket újrahasznosítani.

Javasolt válasza lehetőséget kínál arra, hogy kollektív kutatáson keresztül kritikus álláspontokat alakítsanak ki. Pusztán egy sokszínűbb résztvevőcsoport bevezetése nem feltétlenül változtatja meg azokat a feltételezéseket, amelyek alatt mindenki működik. Az oktatási feladat magában foglalja a képességek fejlesztését ezeknek a feltételezéseknek az élet során történő felismerésére és vizsgálatára. "Társadalmi hierarchia reprodukálása (vagy nem!)"

Korábbi szakmai filozófiai tanulmánya intézményi alkalmazást kínál. Megvizsgálta a reprezentációt, a publikációs gyakorlatokat, a fegyelmi elvárásokat és a szakmai légkört, jobb bizonyítékokat, nagyobb elrendelhetőséget, kizáró sémák kihívásait és szervezettséget javasolt. A javasolt változtatások arra vonatkoznak, hogy egy szakma hogyan értékeli és reprodukálja önmagát.

Ezeket a történelmi megfigyeléseket inkább a vizsgált korszak elemzéseként kell értelmezni, nem pedig a filozófia aktuális statisztikáiként. Folyamatos elméleti jelentőségük abban rejlik, hogy az intézményi eljárások és azok között a megítélések között kapcsolatot teremt, amelyeken keresztül a szakmai érdemet elismerik. "A filozófia ideológiájának és kultúrájának megváltoztatása: nem csak értelem miatt (egyedül)"

A jog továbbra is fontos eszköz, de hatásai attól függenek, hogy ezekkel a többi folyamattal való kölcsönhatása legyen. Haslanger "Hogyan azonosítja a társadalmi változás karjait" (2025) című művében Haslanger a jogot egy erőként mutatja be a komplex társadalmi rendszerek reprodukciójában és átalakulásában.

A jog megváltoztathatja az anyagi korlátokat és a közértelmezéseket, valamint a jogokat és kötelezettségeket. Kényszerítő támogatása jelentős hatalmat ad neki. Azonban hatásai attól függenek, amelyek értelmezik, végrehajtják, alkalmazkodnak vagy ellenállnak neki.

A tudatos erkölcsi reform jelentősége az, hogy a jogalkotásnak társadalmi magyarázatot kell kell megkövetelnie arról, hogyan fog működni. Egy formálisan megfelelő beavatkozás hatástalan lehet, ha érintetlenül hagyja a magatartás támogató szervezetét. "Hogyan azonosítja a társadalomelmélet a társadalmi változás karjait"

Korábbi párbajról szóló beszélgetése, amely Lawrence Lessigre támaszkodik, jól mutatja az interakciót. Egy tilalom megbukhat, ha egy kihívás elutasítása tisztességtelen marad. Egy szankció, amely a párbajban való részvételt a közhivatalból való kizárással köti, inkább konfliktust teremthet magában a becsületrendszerben: a közszolgálati kötelesség kulturálisan érthető okot adott a visszautasításra.

A példa a jogi befolyást érinti a társadalmi jelentésen keresztül. Azt is felveteti, miért kell a reform figyelmet fordítani azokra az okokra, amelyeket a résztvevők felismerhetnek meglévő kapcsolataikban. "Hogyan változtassuk meg egy társadalmi struktúrát", a szerző vázlata

Az interszekcionalitás kezelése bonyolítja meg bármilyen javaslatot, amely egy csoport helyzetének javítására irányul, mintha tagjai ugyanabban a helyzetben lennének. Haslanger a "Társadalmi rendszerek és interszekcionális elnyomás" című művében hangsúlyozza a társadalmi pozíciók egymástól függő termelését, amelyeket faji, nem, osztály és egyéb viszonyok megkülönböztetnek.

Egy olyan reform, amely egyes nőknek előnyös, átháríthatja a terhet másokra. Az elemzésnek tehát konkrét viszonyokat és következményeket kell követnie, nem pedig egységes nemi elnyomás élményét feltételezni.

A beszámolója azt is megkérdőjelezi, hogy a rasszizmust, a patriarchátust és a kapitalizmust mindig különálló, kölcsönhatásos rendszerként kell-e modellezni. Egy integrált formáció többféle megkülönböztethető uralmi mintát mutathat. A gyakorlati következménye a rendszer más részein látható hatásokra, amikor egy kapcsolat megváltozik. "Társadalmi rendszerek és metszekcionális elnyomás"

Az egyéni felelősségre gyakorolt következmények megterheltek, de nem igényelnek lehetetlen kilépést a társas életből. Haslanger felismeri, hogy az emberek gyakran nem hagyhatják abba egyszerűen a kompromittált gyakorlatokban való részvételt. Felelősségeik

olyan kapcsolatokban merülnek fel, amelyek korlátozzák a lehetőségeiket és alapvető javakat biztosítanak.

A gyakorlati értelemről szóló vituális elemzése ezért azt kérdezi, hogyan kellene reagálniuk az embereknek, amikor a szokásos koordináció ellentétes a jogos kritikával. Egy gyakorlat okokat generálhat a részvételre, miközben indokokat is adhat a reformjára. A különböző társadalmi kontextusok közötti mozgás segíthet az embereknek felismerni, hogy az egyetlen környezetben természetesnek tartott elrendezések kihívásra nyitottak. "Gyakorlati ész és társadalmi gyakorlatok"

Másutt azt állítja, hogy a saját elfogultságok kijavítása a felelősség hiányos megértése. Az erkölcsi kérdés azt is érinti, mit tudnak az emberek együtt tenni. A társadalmi magyarázat hozzájárul azzal, hogy megváltoztatja a körülményeik és a számukra elérhető kollektív cselekvés formáinak megértését. "Társadalmi szerkezet, narratíva és magyarázat"

Egy megdolgozott példa tisztázhatja az általános elméletet. Az alábbiakban rekonstrukcióm van, hogyan kezelheti a megközelítését azon elvárásnak, hogy a nőknek kell elsődleges felelősséget vállalniuk a fizetés nélküli ellátásért; ez nem egy olyan program, amelyet pontosan ebben a formában mutat be.

A reform dimenziója	**Vizsgálandó kérdés**	**Lehetséges beavatkozás**
Erkölcsi értelmezés	Az egyenlőtlen felelősséget természetesnek, kötelezőnek vagy szabadon választottnak értik?	Nyilvános beszélgetést alakítsanak ki költségeiről és indoklásáról.
Kollektív tudás	Mely visszatérő terhek maradnak még egyénileg átélve?	Lehetővé tegye a gondozók számára, hogy összehasonlítsák az élményeket és vizsgálják a mintákat.
Anyagi körülmények	Mi teszi nehézzé az alternatív megoldásokat?	Javítsa a hozzáférést az ellátáshoz, az időhöz és a pénzügyi támogatáshoz.
Szervezeti gyakorlat	Hogyan feltételezik a munkahelyek és intézmények, hogy ellátást nyújtanak?	Áttervezze a menetrendeket, a szabadság elrendeződését és a rendelkezésre állás elvárásait.
Társadalmi jelentés	Mi számít felelős szülőnek vagy elkötelezett alkalmazottnak?	Tedd ezeknek a szerepeknek az alternatív előadásait felismerhetővé és tiszteletteljessé.
Következmények eloszlása	Áthárítja-e a reform a terheket azokra, akiknek kevesebb hatalmuk van?	Vizsgálja meg a gondozók állapotát és annak hatásait a háztartásokban és osztályok között.

Ez az átépítés megmutatja, miért egy explicit erkölcsi állítás megváltoztatása csak egy része a folyamatnak. Az emberek nyilvánosan elfogadhatják a közös felelősséget, miközben megtartják azokat a megállapodásokat, amelyek megvalósíthatatlanná teszik azt. Ezzel szemben egy intézményi változás lehetővé teheti az új viselkedést, amely fokozatosan megváltoztatja az elvárásokat.

Ez azt is megmutatja, miért változhat az okság iránya. Az erkölcsi kritika intézményi reformokat indíthat; a megváltozott intézmények hitelessé tehetik az erkölcsi alternatívát; a

szervezett kísérletek mindkettőt egyszerre változtathatják meg. Bármely konkrét stratégiának meg kell vizsgálnia, mely összefüggések oksági szempontból fontosak az adott környezetben.

A siker színvonalának ennek megfelelően magában kell foglalnia azt is, mi történik a terhekkel, lehetőségekkel, státuszsal és az önállósággal. A szókincs változása olyan releváns, amennyiben hozzájárul az indokolt változásokhoz.

Véleményem szerint Haslanger legerősebb eredménye az, hogy összekapcsolja a reform igazolását annak társadalmi helyzeteinek magyarázatával. Az erkölcsi filozófiának gyakran szüksége van arra, hogy magyarázatot szerezzenek arra, hogyan szerzik meg az emberek a képességeket, lehetőségeket és kollektív hatalmat egy igazolt ítélet alapján cselekedni. Keretrendszere ezeket a kérdéseket központi helyre helyezi.

Számos további erősség következik.

Először is, elmagyarázza, hogyan maradhat fenn az igazságtalanság azoknál, akik kifejezetten elutasítják azt. Ez a magyarázat lehetővé teszi, hogy a kritika túllépjen az őszinteségtelenség és az emberi természet iránti lemondás vádjai közötti választáson.

Másodszor, figyelmet fordít azokra a köztes szervezetekre és gyakorlatokra, amelyek révén a hétköznapi viselkedés alakul ki. A családok, munkahelyek, iskolák, szakmák és mozgalmak a morális kutatás fő helyszíneivé válnak.

Harmadszor, a fogalmi reformot gyakorlati célok és következmények alapján teszi felelőssé. A teoretikusoknak figyelembe kell venniük, hogy kategóriáik mit képzelnek el az emberek számára.

Negyedszer, összekapcsolja az emancipációt a kollektív képességek fejlődésével. A reform során az emberek jobban képesek lesznek alternatívákat vizsgálni, dönteni, szervezni és fenntartani.

Ötödszer, a bizonytalanság elismerése megakadályozza, hogy az igazolt szándékok hatékony módszereket képezzenek. Egy erkölcsi ítélet, egy ok-okozati diagnózis és egy beavatkozási stratégia kapcsolódó, de eltérő támogatási formákat igényel.

A keretrendszer azonban jelentős problémákat hagy megoldatlanul. A következő kritikák az elméletről alkotott értékelésem, kivéve, ha már azonosítottak egy elismert korlátot.

Az egyik az **igazságosság meghatározására** vonatkozik. Haslangernek jó okai vannak arra, hogy ellenálljon egy teljesen előre meghatározott társadalmi tervnek. Mégis, a reformereknek még mindig elég határozott kritériumokra van szükségük a javaslatok összehasonlításához. Az egyenlőség, autonómia, gondoskodás, szolidaritás és biztonság ütközhetnek. A többségük elismerése nem dönti el, mely áldozatok indokoltak egy adott beavatkozásban.

Az elmélet akkor a legerősebb, amikor egy súlyos hibát jelentős egyetértéssel azonosítani lehet, és a kérdés az, hogyan lehet megérteni és leküzdeni azt. Ez kevésbé teljes, mint olyan eljárás, amely a rivális erkölcsi projektek közötti döntés megteremtésére szolgál, amelyek alapvető értékelései továbbra is ellentétesek.

Egy másik probléma **a képviseletet és a tekintélyt** érinti. A részvételi vizsgálat csökkentheti az apaternalizmust, de a részvétel nem garantálja az egyenlő befolyást. Egy mozgalom belső hierarchiákkal rendelkezhet; legkifejezőbb tagjai uralhatják a közös érdekekről alkotott értelmezését. Akik nem tudnak részt venni gyűlésekre, elsajátítani a szókincsüket, vagy viselni az aktivizmus költségeit, alulreprezentáltak maradhatnak.

Ennek következtében az a tény, hogy egy javaslat egy társadalmi mozgalomon keresztül születik, önmagában nem bizonyíthatja, hogy minden érintett személyt képvisel. Egy teljesebb magyarázathoz szüksége van arra, hogy megvizsgáljuk a belső hatalmat, megőrizzük az ellenvéleményt, és helyreállítsák a téves képviseleti állításokat.

A harmadik a **strukturális magyarázatokhoz szükséges bizonyítékokkal** kapcsolatos. Egy tartós egyenlőtlenség indokolhatja a vizsgálatot, de mechanizmusainak diagnosztizálása többre van szükség, mint hogy rendszerszintű módon írjuk le. Különböző mechanizmusok hasonló eredményeket hozhatnak létre, és hasonló beavatkozások eltérő hatásokat válthatnak ki.

Haslanger megközelítésének gyakorlati ereje azon múlik, hogy azonosítsa, mely elvárások, erőforrások, ösztönzők és szervezeti kapcsolatok tartják fenn valójában a vizsgált mintát. Ellenkező esetben a struktúrák szókincse túl általánossá válhat ahhoz, hogy cselekvést irányítson vagy alternatívák ellen teszteljék.

A negyedik a **zavaró módszerek értékelésével** foglalkozik. Ha egy bevezetett gyakorlat igazságtalan, az nem dönti el minden ellene alkalmazott eszköz megengedettségét. A zavarás feltárhatja a rejtett függőségeket és vonhatja a figyelmet, de terhet terhelheti a sebezhető harmadik feleket, fokozhatja a konfliktusokat, vagy elzárhatja a korrekciós lehetőségeket.

Ezért elengedhetetlen a megkülönböztetése az indokolt kritika és a megindokolt beavatkozás között. Ez továbbá további munkát mutat az arányosság, a következményekért való felelősség és a rendelkezésre álló stratégiák összehasonlító érdemei terén.

Az ötödik a **helyi kísérletek tartósságát és méretét** érinti. A közös tervezés hasznos tudást generálhat és erősítheti a résztvevők önállóságát. Ennek ellenére egy sikeres kezdeményezés szokatlan elkötelezettségtől, ideiglenes finanszírozástól vagy kedvező helyi kapcsolatoktól függhet. A szélesebb körű bevezetés megváltoztathatja azokat a feltételeket, amelyek sikeressé tették.

A központi empirikus kérdések az, hogy a gyakorlat fennmarad-e, terjed-e anélkül, hogy elveszítené az alapvető jellemzőket, és megváltoztatja-e azokat a nagyobb folyamatokat, amelyek az eredeti problémát reprodukálják. Haslanger felismeri ezt a nehézséget, de keretrendszere inkább egy irányt ad a vizsgálathoz, nem pedig általános megoldást.

A hatodik a **fogalmi hatalomról van szó**. A fogalmak segítenek az embereknek felismerni a hibákat, de egy nyilvános kategória újradefiniálása újraoszthatja a hitelességet és a megítélést. Egy reform tisztázhatja az egyik élményt, miközben egy másik kifejezését nehezítheti. Emellett elhomályosíthatja a nézeteltérést azzal, hogy megváltoztatja azokat a kifejezéseket, amelyekben a nézeteltérést kell kifejezni.

Ezért van elméletileg jelentős, hogy későbbi önkorrekciója is jelentős. Az enyhítő fogalmaknak nyitva kell maradniuk azok számára, akiket besorolnak. Politikai céljuk miatt a vizsgálat szükségesebb.

A tudatos jogalkotáshoz képest munkája egy differenciált értelmezést támaszt a szándékos normaváltásról. Egy törvényhozás egy hivatalos eljárás révén formálisan érvényes szabályt állapíthat meg. Ennek a szabálynak a társadalmi hatékonysága további kérdés. Az erkölcsi normák az elismeréstől, elvárásoktól, szokásoktól és a kapcsolatoktól is függenek, amelyek révén az emberek felelősségre vonják egymást.

Haslanger keretrendszerére támaszkodva három kérdést különböztetnék meg:

1. **Indoklás:** Védhető-e a javasolt norma?
2. **Felhatalmazás:** Ki vezetheti be vagy érvényesítheti a vonatkozó intézményi változtatásokat?
3. **Társadalmi establishment:** Hogyan válik a norma érthetővé, gyakorlati és eléggé fenntarthatóvá a hétköznapi életben?

Ezekre a kérdésekre eltérő válaszok lehetnek. Egy intézmény jogosan elfogadhat egy olyan szabályt, amely erkölcsileg kifogásolható. Egy erkölcsileg meggyőző norma nem kaphat széles körű elfogadottságot. Egy széles körű elvárás fennmaradhat védhető indoklás nélkül.

Haslanger különösen hozzájárul ezeknek a dimenzióknak a kapcsolatainak megértéséhez. A beszámolója azt is megmutatja, miért vannak határai a visszavonási analógiának: egy hivatalos szabály eltávolítása nem szünteti meg azokat a társadalmi elvárásokat és anyagi függőségeket, amelyek a régebbi erkölcsnek adták erejét.

Munkájában a legjelentősebb állítás tehát az, hogy **a szándékos erkölcsi fejlődés megköveteli a képesség átalakítására azokat a közös feltételeket, amelyek között az emberek észlelnek, ítélkeznek és cselekszenek**. Megoldatlan kihívása az, hogy megmutassa vitatott ügyekben, hogyan lehet ezt a transzformatív képességet megfelelő bizonyítékokkal, jogos tekintélyvel és folyamatos nyitottsággal a korrekcióra gyakorolni.

****

Ingmar Persson és Julian Savulescu

Ingmar Persson és Julian Savulescu az egyik legradikálisabb kortárs megközelítést javasolják a szándékos erkölcsi változáshoz: **az embereknek vizsgálniuk kellene az erkölcsi motiváció biológiai alapjait fejleszteni, az oktatás, az érvelés és az intézményi reformok mellett.** Központi aggodalmuk, hogy a technológiai erő sokkal gyorsabban bővült, mint amennyit mi hajlandódunk felelősen használni. Az emberiség egyre inkább hathat távoli népességekre és a jövő generációira, miközben érzelmi természetei erősen a személyes érdekekre, ismerős emberekre és közvetlen körülményekre irányulnak. Fő közös nyilatkozatuk az *Unfit for the Future: The Need for Moral Enhancement* (2012). Az Oxford könyvről szóló beszámolója.

A tudatos erkölcsi változás létrehozásának kérdésében jellegzetes hozzájárulásuk abban rejlik, hogy megkülönböztetik a **jobb erkölcsi elvek megfogalmazását attól, hogy olyan embereket hozzanak létre, akik elég motiváltak a követésükre**. Mindkettővel foglalkoznak, de a másodikra koncentrálnak. Álláspontjuk megértéséhez el kell választani filozófiai igazolását, empirikus megvalósíthatóságát és politikai következményeit.

Programjuk több szakaszon keresztül fejlődött, és képesítései számítanak. Az alábbi művek adják a fő keretet:

Megjelenés	**Pozíciójuk fejlődésében betöltött szerepük**
A kognitív fejlődés veszélyei és az emberiség erkölcsi jellemének erősítésének sürgős szükséglete (2008)	Feltárja az emberi képességek növelését anélkül, hogy erkölcsi fejlődést végeznénk.
Alkalmatlan a jövőre (2012)	Átfogó érvet dolgoz ki a technológiai veszélyről és az elégtelen erkölcsi motivációról.
Erkölcsi felerősítés, szabadság és az Isten gépezet (2012)	Vizsgálja a fokozást, a szabadságot és a súlyos jogsértések megelőzését.
A morális fejlesztés helyes megvalósítása (2013; online 2011)	Megvédi a műsort John Harris ellenvetései ellen.
Kötelezőnek kellene lennie az erkölcsi biokiegészítésnek? (2014)	Minősíti a kötelező bevezetésről szóló érvet.
Erkölcsi Hard-Wire és Moral Enhancement (2017)	Tisztázza a biológiai hajlamok és a kulturális változás közötti kapcsolatot.
A reflektív empátia erkölcsi jelentősége (2018; online 2017)	Elmagyarázza, hogyan irányíthatja az elmélkedés az érzelmi aggodalomot.

Megjelenés	Pozíciójuk fejlődésében betöltött szerepük
Az erkölcsi fejlődés kötelessége (2019; online 2017)	Feltételes erkölcsi kötelezettséget alakít ki az erkölcsi motiváció javítására.
Az erkölcsi fejlődés és a biomedikai erkölcsi fejlesztés fejlődése (2019)	Válaszol Buchanannek és Powellnek, és tisztázza az erkölcsi fejlődésről alkotott beszámolójukat.

A kiindulópont az emberi cselekvés és az emberi aggodalom hatóköre közötti eltérés. Szerintük azok a disztráciumok, amelyek viszonylag kis közösségek és korlátozott technológiai erő körül alakultak ki, nem elegendőek egy olyan világban, ahol a hétköznapi fogyasztás, tudományos kutatás és politikai döntések kontinenseken és évszázadokon át következményekkel járhatnak.

Ez egy relációs állítás. Az erkölcsi pszichológia elégtelenné válhat, mert a működési körülmények megváltoztak, még akkor is, ha az emberek nem válnának önzőbbek vagy kegyetlenebbek. Az aggodalmuk tehát összeegyeztethető valamilyen történelmi erkölcsi fejlődéssel: a szerényül jobb emberek mégis sokkal veszélyesebbé válhatnak, ha képességeik hatalmas mértékben nőnek. *Alkalmatlanok a* jövőre.

Egy illusztráló rekonstrukció világosabbá teszi a pontot. Egy személy jelentős aggodalommal viselheti a szomszédokat, mérsékelt törődést a többi polgár iránt, és nagyon kevés törődést az idegenek iránt, akik egy évszázaddal később élnek. Ez a motivációs eloszlás támogathatja a tisztességes magatartást egy helyi közösségen belül. Problémássá válik, amikor ugyanaz a személy részt vesz olyan döntésekben, amelyek legnagyobb költségei a távoli idegenekre hárulnak. A probléma annyira a morális figyelem elosztását érinti, mint a jóindulat teljes mértékét.

Diagnózisuk több visszatérő hajlamot emel ki:

- **Részleges önzet:** erősebb aggodalom a rokonok, barátok és ismerős csoportok iránt.
- **Időbeli torzítás:** nagyobb motivációs súly kapcsolódik az azonnali eredményekhez.
- **Az azonosítható szenvedésre való érzékenység:** egy látható egyén gyakran többet mozgat minket, mint az anonim csoportok.
- **Csökkent felelősség a kollektív cselekvésben:** az emberek kevésbé érzik magukat felelősségre, ha hozzájárulásuk egye a milliók közül.
- **A cselekvés és a mulasztás közötti aszimmetria:** közvetlen kárt okozó tényező általában jobban aggaszt az embereket, mint ha nem tudják megakadályozni hasonló szenvedést.

Ezeket a hajlamokat a környezeti kollektív akció problémáihoz és a távoli haszonélvezők érdekében történő áldozatvállalás nehézségéhez kötik össze. Persson és Savulescu, "Moral Enhancement".

A filozófiai jelentőség az, hogy egy erkölcsi kódex egyre univerzálisabbá válhat a nyelvezetében, miközben motivációs működésében szelektív marad. Valaki őszintén kijelentheti, hogy minden emberi élet számít, és ennek ellenére következetesen egy sokkal szűkebb kör köré szervezi a döntéseket.

Aggodalmuk a katasztrófa miatt a pusztítás és a megőrzés közötti aszimmetriától függ. Azt állítják, hogy a bonyolult rendszerek károsítása gyakran könnyebb, mint fenntartani vagy javítani őket. Egy pusztító cselekedet megszüntetheti a feltételeket egy értékes jövő számára, míg egy katasztrófa megelőzése más fenyegetéseket hagy kiemelkedőnek.

A *végső kár* kifejezésük a Földön elérhető értékes élet lehetőségének végleges megsemmisítésére vonatkozik. Ez filozófiai kategória egy rendkívül súlyos kimenetelre; maga a definíció nem határozza meg, mennyire valószínű, hogy bizonyos technológiák ezt előállítják. Érvelésük különös jelentőséget ad azoknak a fenyegetéseknek, amelyek a jövőbeli értéket megszüntethetnék, nem pedig pusztán átmeneti visszaesést okoznak. *A végső kár fordulat: Válasz Fentonra*.

Ez két különböző problémát eredményez, amelyeket analitikusan kell megkülönböztetni.

Az első a **katasztrofális visszaélés egy kis kisebbség** részéről. Ha nagyon kevesen van elég pusztító erő, az átlagos erkölcs javulása nagyrészt érintetlen maradhat a fő veszély.

A második a **szokásos viselkedés által okozott összesített kár**. Környezeti romlás előfordulhat anélkül, hogy bármelyik résztvevő szándékosan tervezné a teljes eredményt. Itt a változások nagy számban, akik ésszerűen tisztességes emberek között vannak, nagyon számíthatnak.

Ezek a problémák eltérő bizonyítékokat és potenciálisan eltérő beavatkozásokat igényelnek. Egy eltökélt rosszindulatú szereplő kockázatának csökkentése nem ugyanaz, mint milliók hajlandóságának növelése a kollektív önfogalom támogatására. A program gyengesége, hogy e két cél mellett érvelő érvek néha ugyanazzal az általános morális megerősítési igény mellett jelennek meg, bár gyakorlati követelményeik jelentősen eltérnek.

Kritikájuk a kognitív fejlesztéssel kapcsolatban ebből a hatalomról való aggodalomból fakad. Az intelligencia, memória, tervezés vagy tudományos kompetencia növelése nem feltétlenül javítja azokat a célokat, amelyekre ezek a képességek irányulnak. Az egyén hatékonyabb lehet a pusztító célok elérésében.

A 2008-as tanulmányban azonban a következtetésük kvalifikált. Azonosítanak egy okot a kognitív fejlesztés ellen, ha az erkölcsi fejlesztés nem kíséri el, de kifejezetten elutasítják az okok általános egyensúlyának megegyezését. A kifejezett gyakorlati következtetésük az, hogy a kognitív fejlesztés kutatásának folytatását morális fejlesztés kutatásának kell kísérnie. Ezt feltétel nélküli követelésként leírni a tudományos fejlődés megállítására nem lenne pontos. *A kognitív fejlesztés* veszélyei.

J. Adam Carter és Emma Gordon jelentős ellenvetést fogalmaz meg: a kognitív és erkölcsi fejlődés túl összefonódhat ahhoz, hogy ez a szétválasztás minden érvelő súlyt viseljen. A jobb megértés, az intellektuális felelősség és a releváns bizonyítékok felismerése hozzájárulhat az erkölcsi javuláshoz; a jó erkölcsi magatartás kognitív képességeket is megkövetel. Ellenvetésük megkérdőjelezi az éles megosztottságot az erkölcsileg semleges intelligencia és a függetlenül állítható erkölcsi motiváció között. Carter és Gordon, *Kognitív és erkölcsi fejlesztésről*.

Persson és Savulescu érvelésének legerősebb értelmezése ezért a **technikai kompetenciára vonatkozik, nem pedig a** legtágabb értelemben értelmezett intelligenciára. A tudományos leleményesség és a gyakorlati eszmélet nyilvánvalóan nem garantálja az erkölcsi ítéletet. Hogy

a racionalitás gazdagabb felfogása magában foglalja-e az etikai fejlődést, az továbbra is további filozófiai kérdés.

Változáselméletüket három különböző szinten kell megérteni. Az alábbiakban a program analitikus rekonstrukciója látható:

Szint	Mi változik?	Példa
Erkölcsi ítélet	Hitek arról, mit kellene tenni	A jövő generációi iránti kötelességek elismerése
Erkölcsi motiváció	Az aggodalom ereje és kiterjedése	Hajlandóbbnak lenni a költségvállalásra ezeknek a generációknak
Társadalmi megvalósítás	Intézmények és koordinált viselkedés	Olyan megállapodások létrehozása, amelyek hatékonysá teszik a kollektív védelmet

Ezek a szintek önállóan is mozoghatnak. Az emberek jobb erkölcsi meggyőződéseket szerezhetnek anélkül, hogy megváltoztatnák viselkedésüket. Aggodalomuk nőhet anélkül, hogy a hiedelmeik pontosabbak lennének. Az intézmények ösztönzőkön keresztül javíthatják a viselkedésüket anélkül, hogy megváltoztatnák a hiteket vagy a belső motivációkat.

Ez a megkülönböztetés megakadályozza a "morális erősítés" túlzott széles körű alkalmazását. Egy eszköz, amely fizikailag megakadályozza a támadást, egy ösztönző, amely az őszinteséget nyereségessé teszi, és egy beavatkozás, amely növeli az aggodalmát egy másik személy iránt, három különböző teljesítmény. Mindegyik értékes lehet, de eltérő kérdéseket vet fel a jellemről, felelősségről és szabadságról.

A fő motivációs célpontok az altruizmus és az igazságérzet. Persson és Savulescu kommentátoroknak adott válaszukban az altruizmust egy másik tudatos téma képzeletbeli megértésével és az albanya jóléte iránti törődéssel magyarázza el. Az igazságosság további szempontot ad, mert a kedvező egyének iránti nagyobb jóindulat igazságtalan maradhat.

Azt is tisztázzák, hogy alapvető nézetük konsekvencialista a széles struktúrában, amely a jólét iránti aggodalmát az igazságossággal ötvözi. Ez nem feltétlenül minden megszokott szabály lecserélését jelenti a mindennapi életben: megengedik a különbséget az alapvető igazolás és a legjobb gyakorlati elvek között, amelyeket az emberek követnek. Kezdeti törekvéseik az lehet a motiváció szintjére való fejlődés, amely már a szokatlanul elkötelezett embereknél megtalálható, nem pedig azonnali erkölcsileg tökéletes lények létrehozása. *Válasz kommentátoroknak az Unfit for the Future* című műsorban.

Számos következmény következik.

Először is, céljuk nem azonosítható az engedelmességgel. Egy engedelmes népesség elviselheti a súlyos igazságtalanságot.

Másodszor, nem lehet összefogni az együttműködéssel általánosságban. Az együttműködés kizáró vagy elnyomó célokat szolgálhat.

Harmadszor, nem lehet ezt kizárólag nagylelkűséggel azonosítani. Valaki lehet nagylelkű egy családon belül, miközben támogatja azokat a politikákat, amelyek súlyosan hátrányt jelentenek a kívülállóknak.

A releváns kérdés tehát mindig: **ki iránti törődés, mely célok felé, milyen igazságossági koncepció alatt?**

Ez nehézséget jelent az elmélet beavatkozássá való átültetésében. "Növelni az aggodalom" viszonylag egyszerűnek hangzik. "Megfelelően irányított aggodalom növelése miközben helyreállítható tévedéseket javítunk annak hatókörével kapcsolatban" sokkal igényesebb cél.

A reflektív empátiáról szóló beszámolójuk azt mutatja, hogy a tudatos erkölcsi változás továbbra is központi szerepet tölt be a műsorban. Paul Bloomra és Jesse Prinzre válaszolva elfogadják, hogy a spontán empátia szelektív és rosszul reagál nagy számokra. Válaszuk az, hogy egy másik ember élményének elképzelése önkéntes és reflexió által vezérelhető.

Az ész irányíthatja a figyelmet azokra az emberekre, akik egyébként érzelmileg távolinak maradnának. A képzelet ezután segíthet olyan aggodalom kiváltani, amelyet önmagában egy absztrakt állítás nem okoz. Céljuk a reflexió és az érzelem kölcsönhatása: sem a szabályozatlan érzelmi azonosulás, sem a távolságtartó számítás nem elegendő. Nem állítják, hogy ez a folyamat eltávolítja minden elfogultságot, vagy hogy az emberek egyenlő erővel éreznek mindenki iránt. *A reflektív empátia erkölcsi jelentősége*.

Vegyünk egy példás esetet. Valaki felismeri, hogy egy távoli népesség megelőzhető szenvedésekkel néz szembe, de ezt a tudást személytelen statisztikaként tapasztalja. Ha tudatosan figyelünk arra, mit jelent ez az adott helyzet az adott életek számára, erősítheti a motivációt. A reflexiónak tehát ki kell javítania az ellenkező veszélyt: hagyja, hogy a legélénkebb eset eltávolítsa azokat, akiknek nagyobb szükségletei vannak.

Ez két dimenziót mutat fel a fejlődésnek:

- **Intenzitás:** mennyire törődik valakivel.
- **Hatókör és eloszlás:** kinek az érdekei kapják ezt a figyelmet, és milyen relatív súlysal.

Az intenzitás növelése anélkül, hogy a terjedelem korrigálná, mélyítheti a favoritizmust. Az aggodalmak kiterjesztése anélkül, hogy növelné annak motivációs erejét, kevés viselkedésváltozást eredményezhet. Egy sikeres programnak mindkettőt kezelnie kell.

Az ő érvük a bővítési kötelezettség mellett a szokásos erkölcsi kötelezettségekből indul. Ha valakinek cselekedetet kell végrehajtania, és egy biztonságos, arányos eszköz valószínűbbé teszi a kötelezettség teljesítését, akkor további kötelezettség is lehet ezt az eszközt használni. Ha nincs megfelelő eszköz, lehet ok azok kidolgozására.

Ezt az érvelést alkalmazzák biomedikai módszerekre és más fejlesztési módszerekre is. Szűk értelemben a fejlesztés erősíti a belső erkölcsi motivációt, nem pedig jutalmakon és büntetéseken keresztül ösztönözné a konformitást. Kívánatossága továbbra is a biztonságtól, hatékonyságtól, költségektől és versengő szempontoktól függ. *Az erkölcsi megerősítés* kötelessége.

Az érv erősebb, mint az állítás, hogy az önfejlesztés csupán csodálatra méltó. Ez a figyelmet az előrelátható erkölcsi gyengeségekre a felelős cselekvés részeként kezeli. Ha másokat ismételten kiszámítható módon csalok el, ennek a kudarcnak a felismerése okot adhat arra, hogy megváltoztassam a körülményeket, amelyek alatt cselekedek.

Ennek ellenére két különbség elengedhetetlen.

Az önfejlesztés kötelezettsége nem ad automatikusan felhatalmazást egy másik személynek a fejlesztés végrehajtására. A kötelezettségek és végrehajtási jogkör külön indoklást igényelnek.

Hasonlóképpen, **a hatékony eszköz alkalmazásának kötelezettsége nem bizonyítja, hogy egy adott javasolt eszköz hatékony**. A normatív érv nem helyettesítheti a gyógyszerekről, neurológiai beavatkozásokról vagy oktatási programokról szóló bizonyítékokat.

A kötelezettségérv tehát biztonságosabban támogatja a felelős önfejlesztés általános irányulását, mint bármely konkrét biomedikai politikát.

Biológiai érvelésük kutatási lehetőséget teremt, nem pedig egy befejezett technológiát. Azt javasolják, hogy vizsgáljanak gyógyszeri, neurológiai és genetikai eszközöket, amelyek az erkölcshöz releváns hajlamokat befolyásolják. Védekezésük az, hogy a motivációra gyakorolt biológiai hatást önmagában nem szabad erkölcsileg kizáróként kezelni. Továbbá megválaszolják azt az ellenvetést, hogy az ilyen beavatkozások nem célozhatják pontosan a releváns hajlamokat, és ezt komoly empirikus kihívásként kezelik, nem pedig bizonyított lehetetlenségként. *Az erkölcsi fejlesztés helyes megvalósítása*.

Itt döntő a három állítás közötti különbség:

1. Az erkölcsi viselkedés részben a biológiai folyamatoktól függ.
2. Ezek a folyamatok néha módosíthatók.
3. Biztonságosan és megbízhatóan módosíthatók, hogy erkölcsi javulást érjenek el.

Az első két állítás nem tartalmazza a harmadikat. Egy képességnek lehetnek biológiai alapjai, miközben nehéz szelektíven módosítani. Egy beavatkozás javíthat egy választ, ronthatja a másikat, és különböző helyzetekben eltérően működhet.

A genetikai hozzájárulás sem teremt egyszerű genetikai utat annak javítására. Ezért a programot konkrét beavatkozásokkal és eredményekkel kell értékelni, nem pedig általános ellentétben a "biológiai" és a "társadalmi" magyarázatok között.

A kísérleti bizonyítékok befolyásolják az adott válaszokat, amelyek sokkal korlátozottabb következményekkel járnak az erkölcsi jellemre nézve. Három példa illusztrálja a kutatás érdeklődését és korlátait.

Egy 2010-es kísérletben Molly Crockett és munkatársai megállapították, hogy a citalopram befolyásolja a mások ártásának elkerülésével kapcsolatos ítéleteket és viselkedést. A hatások a résztvevők meglévő empátiája szerint változtak. Ez bizonyítékot szolgáltat, hogy a farmakológiai beavatkozás befolyásolhatja az erkölcsi döntésekhez kapcsolódó folyamatokat. Nem mutatja, hogy az ilyen ellenszenvnek a fokozása mindig az etikailag helyes döntést eredményezi: néhány dilemma arra vonatkozik, hogy a nagyobb károk megelőzése igazolja-e egy azonnali káros cselekedetet. Crockett és munkatársai, a *szerotonin szelektíven befolyásolja az erkölcsi ítéletet és viselkedést*.

Az oxytocin a társas kötődéssel és a proszociális reakciókkal való összefüggései miatt vált ismertté. Ennek ellenére Carsten de Dreu és munkatársai kísérletei szerint az ember növekvő

favoritizmus volt a saját csoportunk iránt. Ez pontosan szemlélteti, miért nem lehet az erősebb társas kötődést egyenlő az egyetemes jóindulattal. Fontos ezeket bizonyos kísérleti körülmények között végzett eredményekként leírni, nem pedig egyetemes törvényként az anyagról. De Dreu és munkatársai szerint *az oxytocin elősegíti az emberi etnocentrizmust*.

Egy 2012-es tanulmány Sylvia Terbeck és munkatársai, köztük Savulescu részéről, 36 résztvevőn vizsgálta a propranololt. Laboratóriumi mérésen csökkent implicit faji elfogultság történt, anélkül, hogy a explicit előítélet mértéke ennek megfelelően változott volna. Ez a különbség filozófiailag releváns: az automatikus válasz változhat, míg a tudatosan elfogadott hozzáállás nem. De egyik mérőszám önmagában nem hoz tartós javulást a valódi társadalmi viselkedésben. Terbeck és kollégái szerint *a propranolol csökkenti az implicit negatív faji előítéletet*.

Ezek a példák jelentős távolságot hagynak a **morálisan releváns pszichológiai folyamat megváltoztatása** és az **egyén megbízhatóan igazságossá tétele között a kontextusokon** át.

A vita 2025-ös átfogó áttekintése szintén általános empirikus bizonyítékhiányt azonosított, amely képes lenne legyőzni a szélesebb körű érvelések mellett vagy ellen a morális bioenhancement mellett. A terület sokkal inkább filozófiai vitaként működik, mint mint egy népességszintű erkölcsi átalakulási programként. Bissette és munkatársai, *Mi maradt a morális bioenhancementből?* .

Nézeteltérésük Buchanannal és Powell-lel a kulturális fejlődés és a motivációs korlátok közötti kapcsolatot érinti. A Moral Hard-Wiring and Moral Enhancement *című* művében Persson és Savulescu megkülönböztetik a megfogalmazott elveket és a nyilvános elkötelezettségeket a tényleges motivációktól és viselkedéstől. Nem állítják, hogy az örökölt hajlamok lehetetlenné teszik a kulturális tanulást. Aggodalmuk az, hogy a hivatalos erkölcs változásai megelőzhetik az emberek hajlandóságának változásait. *Erkölcsi merevítés és erkölcsi fejlesztés*.

2019-es válaszuk elfogadja, hogy a kedvező társadalmi körülmények támogathatják a befogadóbb erkölcsöt. Mindazonáltal megkérdőjelezi, hogy a csökkenő ellenségeskedés és a kölcsönösen előnyös együttműködés feltétlenül aggódni fog a kívülállók iránt önmaguk érdekében. Elutasítják azt az értelmezést is, hogy álláspontjuk teljesen tagadja az erkölcsi fejlődést. Állításuk a technológiai fejlődéshez viszonyított megfelelőségéről szól, és a társadalmi, intézményi, pszichológiai és biológiai utak közös kutatását támogatják. *Az erkölcsi fejlődés és a biomedikai erkölcsi fejlesztés fejlődése*.

Egy elemző példa segít megtalálni a nézeteltérést. Egy társadalom befogadhatja a kívülállókat, mert részvételük jólétet hoz. Ez értékes fejlemény lehet. Egy erősebb befogadási forma aggodalmot jelentene a külső részekre is, akik nem tudnak gazdasági hozzájárulást nyújtani, és jelentős segítségre szorulhatnak. Az első fejlemény magyarázata nem automatikusan magyarázza a másodikat.

Megkülönböztetésük értékes, bár megterhelő empirikus feladatot jelent. Ahhoz, hogy megállapítsuk, hogy a motivációk nem javultak eléggé, többre van szükség, mint képmutatás vagy folyamatos jogsértések példái. Szükség van a releváns alapok, változó körülmények, intézményi korlátok és a szükséges fejlesztés mértékének leírására.

A szabadság elleni ellenállás központi fontosságú, mert a motiváció szándékos megváltoztatása befolyásolhatja a magatartás szerzőségét. John Harris azt állítja, hogy az erkölcsi cselekvés magában foglalja az okok megértését és a helytelen cselekvés értelmes lehetőségének megőrzését. Egy olyan rendszer, amely lehetetlenné teszi a jogsértést, biztosíthatja az elfogadható viselkedést, miközben eltávolít valami fontos az erkölcsi választásból. Harris, *Moral Enhancement and Freedom*.

Persson és Savulescu azt válaszolják, hogy az erkölcsi motiváció megerősítése nem szükséges megkerülni az érvelést. Az általuk tervezett javulás miatt az ember érzékenyebbé teszi az aggodalom okaira. Az, aki könnyebben cselekszik egy átgondolt ítélet alapján, nem feltétlenül kevésbé szabad legyen. Emellett olyan érvekre támaszkodnak, amelyek megkérdőjelezik, hogy az erkölcsi felelősség mindig megköveteli-e egy alternatív cselekvés elérhetőségét. *Erkölcsi biofejlesztés, szabadság és értelem*.

A nézeteltérés világosabbá válik, ha három esetet választanak el.

Az ember önként csökkentheti egy impulzív hajlamot, amely ismételten megdönti saját vállalásait. Ez növelheti a gyakorlati önkormányzatot.

Egy második személy is kaphat egy beavatkozást, amely új motivációt generál, amelyet később megért és támogat. Az, hogy ez támogatja az autonómiát, részben attól függ, hogyan történt a változás, és hogy továbbra is megvizsgálható-e.

Egy harmadik személyt manipulálhatnak, hogy támogasson egy külső hatóság céljait. A viselkedés rendezettebbé válhat, miközben az autonómia romlik.

Puszta tény is, hogy a motivációnak biológiai oka van, nem teszi különbséget ezek az esetek. Számítanak a beleegyezés, a megértés, az irányítás, az okokra való reagálás és a felülvizsgálati lehetőségek.

A "Isten Gép" egy másik témát vizsgál, mint a szokásos erkölcsi biofejlesztés. Gondolatkísérletük egy rendkívül képes rendszert képzel el, amely figyelemmel kíséri a mentális állapotokat, és beavatkozik, hogy megakadályozza a súlyosan erkölcstelen viselkedést. Ez jelentős teret hagy más választásoknak.

Lényeges, hogy megkülönböztetik az ilyen megelőzést az erkölcsi motiváció javulásától. Az, hogy valaki megelőzi egy szörnyűséget, nem feltétlenül teszi az illetőt jóindulatúbbá vagy igazságosabbá. A gondolatkísérlet azt vizsgálja, hogy bizonyos lehetőségek elvesztése elfogadhatatlan-e, ha védi a potenciális áldozatokat; ez nem elérhető technológiai program. *Erkölcsi fejlesztés, szabadság és az isteni* gépezet.

Filozófiai ereje részben abból fakad, hogy a figyelmet az áldozatokra tereljük. Egy agresszor lehetőségének értéke, hogy jogsértést válasszon, nem értékelhető anélkül, hogy figyelembe vennénk, mit tesz ez a lehetőség másokkal.

Fő korlátja, hogy a képzelt rendszer olyan képességeket kap, amelyek a tényleges hatóságok nem rendelkeznek. Az igazi intézmények hibáznak, nem értenek egyet az erkölcsben, politikai ösztönzőkre reagálnak, és bővíthetik céljaikat. Egy idealizált eset kibizonyíthatja, hogy a megelőzés nem minden elképzelhető körülmények között kifogásolható. Nem bizonyítja, hogy egy valódi mentális megfigyelés és beavatkozás rendszer indokolt lenne.

Robert Sparrow a politikai ellenvetést a **szabadság nem uralmának eszméjén keresztül fejli**. Egy személy alávethető egy másik irányító hatalmának még akkor is, ha ezt a hatalmat jelenleg nem gyakorolják. Ennek következtében az, hogy megmutatja, hogy egyes fokozott cselekedetek pszichológiailag önkéntesek maradnak, nem dönti el, hogy az erősítők és a fokozatok közötti kapcsolat politikailag szabad-e. Sparrow, *jobb élet kémián keresztül?* .

A kényszerrel kapcsolatos álláspontjuk feltételes és idővel fejlődik. Korai érvelésük szerint kötelező fejlesztés lehet, ha biztonságos és hatékony módszerek elérhetővé válnak, részben azért, mert a leginkább rászorulók elutasíthatják.

2014-es válaszukban Vojin Rakićnak tisztázták, hogy könyvük megoldatlanul hagyta a kötelező kontra-önkéntes kérdést. Elismerik, hogy az ösztönzők elegendőek lehetnek, és hogy a veszély nagysága számít. Nem zárják ki a jogos szabadságkorlátozásokat, de elhalasztják a gyakorlati ítéletet a megfelelő technológiák és körülmények eldöntésére. *Kötelezőnek kellene lennie az erkölcsi biofejlesztésnek?* .

Ezért félreértelmezné, ha programjukat kizárólag önkéntesnek neveznék, vagy azonnali igényként mutatnák be a teljes népesség kötelező gyógyszeralkalmazására.

Rakić alternatívája, hogy az önkéntes fejlesztést védi, miközben ellenáll a kényszerrel. Kritikája hangsúlyozza az utólagos döntéshozatal erkölcsi fontosságát, és vitatja, hogy a szabadság kezelése megfelelően védi-e azt. Rakić, *Moral Bioenhancement and Free Will: Folytatjuk a* vitat.

A megoldatlan kérdés különösen éles, mert a visszautasítási probléma két irányba működik. Az elutasítás korlátozhatja egy hasznos program hatékonyságát. De ha az elutasítást erkölcsi hiányosságként kezeljük, az lehetetlenné teheti az ellenállás kifejezését anélkül, hogy beavatkozás célpontjává válna. Bármilyen javasolt megvalósításnak el kell kerülnie ezt a körkörösséget.

Demokrácia elemzésük feltárja a kívánatos döntések és a legitim politikai cselekvés közötti feszültséget. Azt állítják, hogy a választási intézmények képesek reprodukálni az állampolgárok rövid távú és részleges preferenciáit. Ezeknek a preferenciáknak az összesítése nem automatikusan korrekte azokat. A kormányok ezért nem tudják megvédeni azokat az érdekeket, amelyek kedvezményezettjei távoliak, politikailag gyengék vagy még nem születtek. Persson és Savulescu, "Erkölcsi fejlesztés".

Véleményem szerint ez a diagnózis valódi elméleti lehetőséget azonosít, de nem állapítja meg semmilyen biomedikai válasz felsőbbrendűségét. Az intézményi tervezés többféle beavatkozási célt kínál: ösztönzőket, információt, képviseletet, döntéshozatali eljárásokat és hatalmi koncentrációkat. Az állampolgárok motivációinak javítása egy lehetséges út ezek közül.

Ráadásul a politikai preferenciák motivációinak megváltoztatása további legitimitási problémát is felhoz. A demokratikus hatalom általában részben attól függ, hogy az állampolgárok képesek értékelni és kihívást jelenteni a kormányzattal. Ha a kormány hatalmat szerez az állampolgárok értékelő viselkedésének megváltoztatására, az befolyásolhatja az engedély forrását.

Sparrow további egyenlőségi kritikája itt releváns. Azt állítja, hogy a biológiailag felsőbbrendű erkölcsi hajlamokról szóló állítások fenyegethetik az egyenlő politikai státuszt, és elősegíthetik a hierarchiát a kiemelkedett és nem fejlett emberek között. Ez a program lehetséges

következményei kritikája, nem pedig bizonyíték arra, hogy Persson és Savulescu egy megerősített elit kormányzását támogatná. Sparrow, *Egalitarizmus és erkölcsi biokiegészítés*.

A probléma, hogy ki javítja a javítókat, maga a javaslat nem oldja meg. A szerzők elismerik, hogy az erkölcsileg tökéletlen embereknek fejleszteniük, finanszírozniuk, kiválasztaniuk és adoptálniuk kell a releváns technológiákat. Későbbi beszélgetésük fokozatos választ ad lehetővé: az emberek nyugodt elmélkedés alatt elég motivációt kaphatnak ahhoz, hogy támogassanak azokat az intézkedéseket, amelyek segítenek őket a későbbi kísértésben. A részleges fejlődés megkönnyítheti a további fejlődést. *Az erkölcsi fejlődés és a biomedikai erkölcsi fejlesztés* fejlődése.

Ez a válasz bizonyos önkéntes önfejlesztés formáinál is lehetséges. Nem kell egy embernek már tökéletes önuralommal rendelkeznie ahhoz, hogy olyan gyakorlatot alkalmazzon, amely ezt javítja.

A kollektív érv nehezebb. A kutatók, vállalatok, közintézmények és politikai vezetők nem értenek egyet mind a célpontban, mind a juttatások elosztásában. Egy beavatkozást azért választhatnak, mert az engedelmességet, kereskedelmi előnyt vagy politikai stabilitást eredményez. Ha "erkölcsösnek" nevezzük, nem oldaná meg ezeket az érdekeket.

A program ezért egy intézményi felelősségvállalási elméletet igényel a motivációs pszichológiai elmélet mellett. Erkölcsi törekvései önmagukban nem tudják biztosítani ezt az intézményi felépítést.

További nehézség, hogy az erények a kontextustól és más képességekkel való kapcsolatuktól függnek. A nagyobb bizalom támogathatja az együttműködést, de növelheti a kizsákmányolással való sebezhetőséget is. A csökkentett harag megelőzheti a kegyetlenséget, de gyengítheti az igazságtalansággal szembeni ellenállást. Az erősebb hűség fenntarthatja a kölcsönös gondoskodást, de akadályozhatja a pártatlan ítélkezést.

Harris Wiseman *The Myth of the Moral Brain* című műve hangsúlyozza a morális működésben részt vevő biológiai, pszichológiai, társadalmi és környezeti kölcsönhatásokat. Kritikája megkérdőjelezi azokat az egyszerűsített feltételezéseket, amelyek az idegváltásból a megbízható erkölcsi fejlődés felé való áttérést jelentik. Nem szabad úgy értelmezni, hogy Persson és Savulescu szó szerint egyetlen agyközpontot feltételeznek az erkölcsi számára. Wiseman, *Az erkölcsi agy mítosza*.

A tágabb jelentés az, hogy az erkölcs **jobb szabályozást és integrációt igényelhet a hajlamok** esetében, nem pedig az egyéni jellemzők egyenletes növekedését vagy csökkenését.

Például a bátorság nem válik erkölcsileg előnyössé pusztán azzal, hogy erősebbé válik. Értéke attól függ, hogy megértsük, mely kockázatokat érdemes vállalni, és mely célok érdemelnek elköteleződést. Ugyanez igaz az empátiára, a kitartásra és az együttműködési hajlandóságra is.

Ez mérési problémát is felvet. Egy meggyőző javulás bizonyítása megkülönböztetni kell a stabil jellemváltozást az ideiglenes állapotoktól, az őszinte aggodalomot a konformitástól, és jobb ítélőképességet a vizsgáló által preferált válaszhoz való egyetértéstől.

Munkájuk egy követelhetőségi problémát is felvet. Ha erkölcsileg releváns aggodalom távoli idegenekre, jövőbeli emberekre és nem emberi állatokra is kiterjed, az erkölcsi elvárások sokkal

nagyobbak lehetnek, mint amit általában elfogadnak. A szerzők kifejezetten összekapcsolják a nagyobb kötelezettségek lehetőségét az erősebb motiváció szükségességével. *Az erkölcsi megerősítés* kötelessége.

Kétféleképpen értelmezhetjük ezt a fejleményt.

Az egyik értelmezés szerint az fejlesztés segít az embereknek olyan kötelezettségek teljesítésében, amelyek már korábban is igazoltak voltak, de nehezen teljesíthetők.

Másrészt az áldozatvállalás képességének bővítése nyomást okoz még nagyobb áldozatvállalásra. A jobb kapacitás ezután megváltoztatja az elvárásokat, és potenciálisan emeli a hibáztatás színvonalát.

Ez nem cáfolja a fejlesztést. Ez azt jelenti, hogy a programnak szüksége van egy legitim személyes projektekre, kötődésekre és az önfeláldozás korlátaira. Egy olyan társadalom, amely hajlandóbb szolgálja másokat, csodálatra méltó lehet; egy olyan társadalom, ahol mindenkinek elvárják, hogy elnyomja minden személyes elkötelezettségét, más erkölcsi kérdéseket vetne fel.

Savulescuval kapcsolatos legújabb munkák egyre inkább olyan technológiákat vizsgálnak, amelyek segítik az aktív erkölcsi fejlődést. Egy 2025-ös tanulmány Emma Gordonnal, Katherine Cheunggal és Brian Earp-szel együtt megkülönbözteti azokat a spekulatív beavatkozásokat, amelyek közvetlenül javulást eredményeznek, és azokat a technológiákat, amelyek elősegítik az ember saját erkölcsi tanulását. A pszichedelikus asszisztált kontextusokat, a virtuális valóságot és a "szokratikus" MI-t tárgyalja, miközben hatékonyságukat nyitott empirikus kérdésként tartja.

A tanulmány azt állítja, hogy a segítség nem feltétlenül fosztja meg a fejlődés értékét, ha az egyén megértése és cselekvési képessége továbbra is központi szerepet tölt be. Ez Savulescu szélesebb körű együttműködési munkájában egy fejlemény; Persson nem társszerző. *Erkölcsi erősítés és olcsóbb teljesítmény: pszichedelikusok, virtuális valóság és mesterséges intelligencia*.

Koncepcionálisan az ilyen megközelítések közelebb hozzák a vitát az oktatással kapcsolatos megalapozott kérdésekhez. Egy technológia támogathatja a figyelmet, a képzeletbeli nézőpontot vagy a reflexiót anélkül, hogy meghatározná a végső erkölcsi ítéletet. Ennek ellenére a tapasztalatok, kérdések és visszajelzések választása továbbra is formálja a tanulót. A facilitáció nem szünteti meg a befolyás és a tekintély vizsgálatának szükségességét.

A tudatos erkölcsi változás tágabb elmélete szempontjából a szándékos törvényhozással való összehasonlítás feltárja megközelítésük eredetiségét és korlátait. Az alábbiakban értelmezem a jelentését.

A törvényhozás megváltoztathatja a nyilvánosan elismert szabályokat. Persson és Savulescu arra irányítják a figyelmet, amelyek révén a szabályok és elvek motivációs erőt szereznek. Programjuk így további dimenziót ad a tudatos erkölcsi reformhoz: tudatos beavatkozást azokba a felállásokba, amelyek támogatják az erkölcsi cselekvést.

De ez nem jelenti az erkölcs pozitivizálását ugyanabban az értelemben, mint a törvényhozást.

Először is, **egy sikeres beavatkozás nem bizonyíthatja saját erkölcsi céljának érvényességét**. Egy elvvel való egyetértés nem bizonyítja, hogy az elv helyes.

Másodszor, **a motivációk befolyásolására szolgáló hatáskör eltér a szabályok kihirdetésének jogától**. Még ha egy közösség elfogad is egy tilalmat, nem érthet egyet abban, hogy a hatóságoknak módosítsák-e az állampolgárokat, hogy annak megsértése pszichológiailag nehéz vagy lehetetlenné váljon.

Harmadszor, **az erkölcsi változáshoz korrekciós lehetőségek szükségesek**. A jövő generációi elutasíthatják a jelenlegi feltételezéseket. Egy beavatkozás, amely erősíti a reflexiót és az okokra való reagálást, alátámaszthatja ezt a lehetőséget. Olyan, amely bizonyos elköteleződéseket rögzít a kritikán túl, megakadályozhatja azt.

Negyedszer, **a viselkedés, jellem és erkölcsi megértés változásainak megkülönböztethetőnek kell maradnia**. Egy rendszer rendezetebbé válhat, miközben tagjai kevésbé képesek független erkölcsi ítéletre. Ezzel szemben az erősebb erkölcsi ítélőképesség növelheti a nézeteltérést és az ellenállást a meglévő intézményekkel.

Ezek a megkülönböztetések különösen fontosak azoknak az állításokkor, amelyek szerint egy új erkölcs fejlettebb lett. A hajlam kialakításának képessége ok-okozati eredmény. Hogy annak létrehozása haladást jelent-e, továbbra is normatív kérdés.

Véleményem szerint legerősebb hozzájárulásuk a jogos erkölcsi meglátás és az effektív erkölcsi motiváció közötti szakadékot érinti. Erőltetik a szándékos erkölcsi változás elméleteit, hogy megvizsgálják, miért nem eredményez egy elv tudatosítása, nyilvános megerősítése, sőt őszinte elfogadása egy elv oly gyakran, hogy nem vált cselekményt. Megkérdőjelezik azt a feltételezést is, hogy az emberi képességek bővítése előnyös, függetlenül attól, milyen célokat irányítanak azok használatára.

Az érvük kevésbé meggyőző, ha a diagnózistól a biomedikai beavatkozás szükségességéhez tér el. Több további állítást is meg kellene állapítani: hogy a releváns motivációs korlátokat nem lehet megfelelően más eszközökkel kezelni; hogy egy konkrét beavatkozás tartós javulást eredményez; hogy a hasznák meghaladják a károkat; és hogy annak fejlesztése és használata jogszerűen szabályozható. A probléma súlyossága indokolt a lehetőségek vizsgálatára, de maga nem igazolja őket.

Elméletük tehát alapvető feladatot hagy bármely tudatosan irányított erkölcsi átalakulás számára: **javítani az emberek képességét az erkölcsi okokra való reagálásra, miközben megőrzik a javasolt javulás megkérdőjelezésének képességét.**

****

Markus Gabriel

Markus Gabriel tudatos erkölcsi változás elmélete azon az állításon alapul, hogy az emberek felfedezhetik az erkölcsi igazságokat, kijavíthatják az örökölt erkölcsi hibákat, és tudatosan szervezhetik a társadalmi életet a keletkező tudás köré. Jellegzetes jellemzője a morális realizmus és az intézményi reform kapcsolata: az erkölcsi fejlődés jobb megértést és olyan intézkedéseket igényel, amelyek erkölcsileg jobb magatartást lehetővé tesznek, tartóssá és széles körben elterjedtek.

Ezért a "erkölcsi változás létrehozása" különleges jelentéssel bír Gábriel számára. Az emberek megváltoztathatják meggyőződésüket, intézményeiket és gyakorlataikat; döntéseik nem teszik erkölcsileg helyessé pusztán azzal, hogy elfogadják vagy érvényesítik őket. Ez a megkülönböztetés elválasztja projektjét az erkölcsi reform felfogásától, mint az új értékek tekintélyének feltalálásától. Fő kijelentése *a Moralischer Fortschritt a dunklen Zeiten* (2020), amelyet Moral *Progress in Dark Times: Universal Values for the 21st Century* (2022) címmel fordítanak. Kiadói leírás.

Későbbi munkái egyre jelentősebbé teszik a gyakorlati oldalt. A közösen írt *Towards a New Enlightenment* (2022) a tudás szervezését vizsgálja; *Gutes tun* (2024) az etikus kapitalizmust fejleszti; *Moralische Tatsachen* (2025) rendszerezetesebb elemzést ad az erkölcsi valóságról és tudásról; *Ethische Intelligenz* (2026) pedig az MI lehetséges hozzájárulását vizsgálja az erkölcsi fejlődéshez. Ezek a fejlemények nem teszik elegendővé arra, hogy kizárólag filozófusként értelmezzük, aki időtlen értékek létezését állítja.

Az alábbi elemzés megkülönbözteti Gabriel állításait a további következményektől és kifogásoktól, amelyek ebből kifejthetők.

Gabriel kiindulópontja a **társadalmilag elfogadott erkölcs létezése és annak helyessége közötti különbség**. Egy szociológiai leírás megállapíthatja, hogy egy közösség jóváhagy egy gyakorlatot, tanítja azt a gyerekeknek, jutalmazza a konformizmust, és bünteti az ellenvéleményeket. Az, hogy ez a gyakorlat megérdemli-e jóváhagyást, az külön kérdés. 2025-ös beszámolója a morális tényeket a valóság jellemzőiként mutatja be arról, mit kellene tenniük vagy tartózkodniuk attól, hogy az embereknek mit kellene tenniük vagy tartózkodniuk, összekapcsolva az etikai ítéletet az emberi képességgel, hogy megértsék és irányítsák az életüket. Gabriel Moralische *Tatsachen-i bemutatása*.

Ennek a megkülönböztetésnek a fontosságát egy elfogadott hierarchia megvizsgálásával szemlélhetjük. Védelmezői magyarázhatják történelmi eredetét, stabilitáshoz való hozzájárulását vagy a vallási hagyományokkal való összeegyeztetését. Ezek a magyarázatok

sem igazságot, sem igazságtalanságot nem határoznak meg. Ezzel szemben, ha felfedezzük, hogy egy reformmozgalom gazdasági támogatókkal vagy politikai ambíciókkal rendelkezik, nem dönti el, hogy követelései erkölcsileg igazoltak-e. Az ok-okozati magyarázat és erkölcsi igazolás különböző kérdésekre válaszol.

Egy szándékos erkölcsi változás elmélete esetén ez azt jelenti, hogy sem az antikvitás, sem az újdonság nem ad elegendő igazolást. Egy hagyományos norma megőrizhet egy értékes meglátást; egy divatos norma előítéletet fejezhet ki. A reformernek meg kell mutatnia, mi a probléma a meglévő gyakorlattal, és miért jobb a javasolt alternatíva. Egy alternatívát "modernnek" nevezni nem végzi ezt a munkát.

Gabriel erkölcsi tények védelme a szélesebb **Új Realizmusához** tartozik. Ontológiája különböző érzéki területeket ismer fel: olyan területeket, amelyekben léteznek és amelyek megérthetők. A fizikai tárgyak nem merítik ki a valóságot. Egy interjúban Graham Harmannal kifejezetten bevonja az erkölcsi értékeket a valódi, nem fizikai tárgyak közé. Hiányuk fizikai leírásból tehát nem bizonyítja azok valóságtalanságát. Az erkölcsi ítéletnek nem kell álcázott kijelentésnek lennie részecskékről, agyi aktivitásról vagy gazdasági előnyről ahhoz, hogy képes legyen az igazságra. Gabriel interjúja Harmannal.

Egy magyarázó analógia segít itt. Egy fizikai leírás egy dokumentum aláírásáról önmagában nem állapítja meg, hogy az aláírás ígéretnek minősül-e, a beleegyezést kényszerítették-e, vagy az ügylet más személyt használ-e ki. A cselekvés megértéséhez olyan fogalmak szükségesek, amelyek megfelelnek annak interperszonális és intézményi környezetének. Gabriel megközelítése lehetővé teszi, hogy az erkölcsi megértés valami valós dologra vonatkozzon, még akkor is, ha a témája kizárólag fizika nem ragadható meg.

Ennek ellenére realizmusát nem szabad úgy leírni, hogy az erkölcsöt teljesen függetlenné teszi az emberiségtől. Kifejezetten megkülönbözteti a magán- vagy kollektív véleménytől való függetlenséget az emberi gondolkodástól való teljes függetlenségtől. Az erkölcsi követelmények azokra a lényekre vonatkoznak, akik képesek megérteni és reagálni ezekre. 2022-es válaszaiban a kritikusoknak a humanizmus és az erkölcsi tudás hozzáférhetősége szerves része álláspontjának. Gabriel, "Repliken auf Klingner, Moledo, Stiening und Pasquarè".

A fogalmi lényeg az, hogy *az emberi lényekről való* létezés eltér attól*, hogy az emberek hisznek valóra* válni. Egy kötelezettség függhet az ember sebezhetőségén, képességeinek, kapcsolataitól és elérhető lehetőségeitől anélkül, hogy mások jóváhagyják-e ezt a kötelezettséget.

Gabriel három elköteleződést ötvöz: erkölcsi realizmust, humanizmust és univerzalizmust. Léteznek erkölcsi tények; az emberek ismerhetik őket; és érvényességük nem függ az érintett személyek kulturális identitásától. Megkülönbözteti a jót, a rosszat és az erkölcsileg semlegeseket. Ez a harmadik kategória azért számít, mert az objektív erkölcs elismerése nem igényel minden életmódbeli különbséget erkölcsi konfliktusként kezelni. Erica Lucast Stonestreet elemzése a könyvről.

Analitikusan ez két lehetséges irányt ad az erkölcsi reformnak. Megállapíthatja, hogy egy elfogadott gyakorlat helytelen. Azt is bizonyíthatja, hogy egy elítélt gyakorlat a legitim szabadság szférájába tartozik. Az erkölcsi előrehaladás nem feltétlenül jelenti a tiltások folyamatosan bővülő halmozódását. Ez magában foglalhatja az indokolatlan elítélés

eltávolítását és az emberek elszabadítását olyan követelményektől, amelyeknek nincs megfelelő erkölcsi alapja.

Az egyetemes érvényességet meg kell különböztetni az egységes előírásoktól is. Egy általános tiltás túl durva lehet ahhoz, hogy meghatározza, mit kellene valaki tenni egy adott helyzetben. Gabriel későbbi megfogalmazása, **az etikai helyzetesség** a konkrétfontosságú körülményeket helyezi középre. "Konkrét etika" a helyzeteken és azok erkölcsileg releváns hasonlóságain keresztül halad ki, nem pedig a gyakorlatot pusztán az elvont elvek teljes listájának alkalmazásaként kezelni. E pozíció tárgyalása a *Moralische Tatsachen* áttekintésében.

Vegyünk egy példát a sajátomból. Két alkalmazott bizalmas információkat közöl. Az egyik személyes bosszúból teszi ezt; a másik pedig egy komoly veszélyt tár fel, amelyet a vezetőség eltitkolt. Mindkét cselekedetet pusztán "titoktartás megsértésének" nevezni kihagyja az erkölcsi értékeléshez szükséges tényeket. Azonban ezeknek a különbségeknek a felismerése nem teszi önkényessé az ítéletet. Bárki, aki ugyanazokkal a releváns körülményekkel szembesül, ugyanazok alapján kell értékelni.

Ez egy megterhelő kombináció: érzékenység a körülményekre és a különleges beadottsággal szembeni ellenállás. Az a helyzet, hogy "ez a személy a politikai szövetségesem" nem automatikusan igazolhatja azt a magatartást, amelyet egy ellenfél elítélne. Ezzel szemben a kényszerzés, tudás, felelősség vagy elérhető alternatívák közötti különbségek erkölcsileg is relevánsak lehetnek. A nehéz kérdés az, hogyan szereznek megbízható erkölcsi tudást az emberek. Gabriel 2025-ös magyarázata korlátozott, de fontos szerepet ad a lelkiismeretnek. A lelkiismeret felhívja a figyelmet valamire, amit vizsgálatot igényel; nem ad tévedhetetlen parancsot. Leírja az erkölcsi tanulást a helyzetek közötti releváns hasonlóságok azonosításával, és világosabb ítéletek kombinálásával a nehezebb esetek kezelésére. Gabriel 2025-ös interjúja Michael Hesse-vel. Ez a beszámoló rekonstruálható folyamatként, amely több különböző képességet foglal magában:

- Az érzékenység lehetővé teszi, hogy valaki észrevegye a megaláztatást, szenvedést, igazságtalanságot vagy egy elismert felelősséget.
- A vizsgálat megállapítja, mi történik valójában, és mely következmények láthatóak ésszerűen.
- A reflektálás azt vizsgálja, hogy az első ítélet egy védhető indokon alapul-e.
- Az összehasonlító vizsgálat azt vizsgálja, hogy hasonló esetek kapnak-e hasonló kezelést.
- A párbeszéd olyan élményeket és ellenvetéseket hoz be, amelyeket az eredeti megfigyelő talán figyelmen kívül hagyott.
- A felülvizsgálat azokat az ítéleteket javítja, amelyek megbuknak ezekben a tesztekben.

Ez a sorozat egy analitikus rekonstrukció, nem pedig egy Gabriel által kísérleti módon validált szabványosított módszer. Értéke, hogy azonosítja, miért sem a spontán érzés, sem az absztrakt érvelés önmagában nem elegendő.

Gabriel ezt a megközelítést összekapcsolja Iris Murdoch erkölcsi figyelem elképzelésével: a személyekkel és helyzetekkel való megfelelő foglalkozás megtanulásával. Ezt a megközelítést kiterjeszti azokra a társadalmi és ökológiai kapcsolatokra, amelyekbe az emberi élet beágyazódik. Bevezetés a *Moralische Tatsachenhez*.

A tudatos változás következménye jelentős. Az erkölcsi nevelésnek befolyásolnia kell, amit az emberek észrevesznek, nem csupán az állításokat, amelyeket ismételhetnek. Valaki őszintén támogatja az egyenlő tiszteletet, miközben figyelmen kívül hagyja, hogy egy rutineljárás megalázza az alárendeltjét. Egy másik személy elítélheti a kizsákmányolást, miközben nem vizsgálja meg, milyen körülmények között készül egy ismerős termék. Az erkölcsi tanulás a hétköznapi helyzetek értelmezésével és az általános eszmék elfogadásával foglalkozik. Ugyanakkor ezek a példák egy episztemológiai nehézséget is feltárnak. Hogyan lehet megkülönböztetni az újonnan pontos észlelést az újonnan szerzett előítélettől? Erősen érzett meggyőződés fakadhat a figyelmből a elhanyagolt szenvedésre, de az is válogatható kitett kitettség, társadalmi nyomás vagy érzelmileg meggyőző narratíva következményei. Az erkölcsi igazság létezése nem automatikusan jelenti a megbízható tesztet minden állítás számára, hogy birtokolja.

Stonestreet egy kapcsolódó gyengeséget azonosít a korábbi könyvben: Gabriel hangsúlyozza az erkölcsileg összetett helyzet megfelelő leírásának szükségességét, de korlátozott iránymutatást ad ennek a leíró problémának a megoldásához. Ez a kritika a 2020/2022-es könyvre vonatkozik; a későbbi mű kifejezetten a gyakorlati tudás teljesebb feldolgozására törekszik. Stonestreet kritikája. Különösen vitatott elem Gabriel valódi erkölcsi dilemmáinak tagadása. 2022-es tisztázása olyan helyzetekre irányul, amelyek állítólag összeegyeztethetetlen, feltétel nélküli kötelezettségeket rónak. Elfogadja a tragikus körülményeket, amelyekben a veszteségek nem kerülhetők el, és megkülönbözteti ezeket a vétségektől. Azt is állítja, hogy az intézményi megoldásoknak csökkentenie kell azokat a körülményeket, amelyek miatt az emberek ilyen tragikus döntésekre kényszerítenek. Gabriel válaszai kritikusainak.

Ez a megkülönböztetés gyakorlati erővel bír. Egy társadalomnak meg kell vizsgálnia, hogy ismétlődő tragikus döntések vezethetnek-e orvosolható szervezeti hibákból. Például egy közszolgálat, amely folyamatosan arra kényszeríti a személyzetet, hogy válasszon az egyik jogos szükséglet és a másik között, erőforrások, felelősségek vagy eljárások megváltoztatását igényli. A szándékos erkölcsi reform tehát kezelheti a rossz helyzetek előállítását, ahelyett, hogy ismételten hősies döntéseket követelne azoktól az emberektől, akik bennük csapdába esettek.

Gabriel dilemmák tagadása azonban lényegi filozófiai elkötelezettség. A morális realizmus önmagában nem bizonyítja logikusan. Valaki elhiheti, hogy az erkölcsi követelmények objektívek, miközben azt is állítja, hogy bizonyos követelmények leegyszerűsíthetetlenül ütköznek. A nézeteltérés a kötelezettség szerkezetét és a kötelesség és a lehetőség közötti kapcsolatot érinti. Egy részletes erkölcsi változás magyarázatának el kell választania ezt a kérdést attól az általánosabb állítástól, hogy az erkölcsi ítéletek igazak lehetnek. Gabriel kortárs társadalom diagnózisa megkülönbözteti a technológiai eredményeket az erkölcsi fejlődéstől. A járvánnyalról szóló elmélkedéseiben azt állította, hogy a tudományos tudásnak összehangolnia kell a bölcsészettudományokkal és a társadalomtudományokkal, mert a döntések az emberi élet több dimenzióját érintették. Egy probléma technikai irányításának javítása máshol károkat okozhat. Gabriel interjúja a járványról és a bölcsészettudományokról.

Az általános tanulság az, hogy a képességnövekedés nyitva hagyja az értékes célok kérdését. Egy technológia megkönnyítheti a hasznos tevékenységet, fokozhat egy igazságtalanságot, vagy mindkettőt egyszerre teheti. A szándékos erkölcsi változásnak tehát magában kell foglalnia az innováció céljainak, elterjedésének és intézményi feltételeinek értékelését.

Gabriel javaslata az **új felvilágosodásra** ezt a koordinációs problémát kezeli. Célja, hogy visszaállítsa a tudásban és az erkölcsi érvelésben vetett bizalmat, miközben hatékonysá teszi azokat a társadalmi gyakorlatban. Egy 2020-as interjúban kifejezetten úgy írta le írásait, mint a társadalom erkölcsileg kívánatos irányba történő befolyásolására irányuló kísérletet. Hangsúlyozta az önkritikát, a globális koordinációt, valamint az etikai oktatás sokkal korábbi bevezetésének szükségességét, beleértve az iskolákat is. Gabriel interjúja a *Börsenblattban*.

Az oktatási vonatkoztatások tovább fejleszthetők. Az etika oktatása ehhez a célhoz az okok vizsgálatát, ellentmondások azonosítását, bizonyítékok értelmezését és saját magatartás újragondolását jelentené. A diákoknak lehetőségekre lenne szükségük olyan esetekre, ahol tiszteletre méltó konvenciók elrejtik a bántalmazást, valamint olyan eseteket, amikor az erkölcsi vádak nem állnak eléggé alátámasztva. Ellenkező esetben az etikai oktatás egy újabb konformitási mechanizmussá válhat.

Ezért is nem lehet egyszerűen elvetni a közerkölcsöt egy elavult hibák halmazaként. A hétköznapi tapasztalat magában foglal erkölcsi tudást: az emberek jóval azelőtt felismerik az árulást, gondoskodást, hűséget, kegyetlenséget és felelősséget, mielőtt tanulmányoznák a filozófiai etikákat. A lényeges feladat a megalapozott gyakorlati megértés megkülönböztetése az előítéletektől, és betekintés kiterjesztése olyan helyzetekbe, ahol azt következetlenül alkalmazták.

Az intézményi dimenzió egyértelművé válik a *Towards a New Enlightenment: The Case for Future-Oriented Humanities című* művében, amelyet Gabriel, Christoph Horn, Anna Katsman, Wilhelm Krull, Anna Luisa Lippold, Corine Pelluchon és Ingo Venzke társszerzők. A szöveg szorosabb együttműködést javasol a tudományos és más társadalmi szektorok között, az akadémiai intézmények változását, valamint az önálló, kreatív kutatás támogatását. Emellett több filozófiai megközelítést is magában foglal; az egész programot nem szabad kizárólag Gabriel erkölcsi realizmusának tulajdonítani. A közösen írt szöveg.

Relevanciája az intellektuális munka szervezésében rejlik. Az egyetemek és kutatóintézetek hozzájárulnának a lehetséges jövők megformálásához, értékeik vizsgálatához és következményeik értékeléséhez. Ez kommunikációt igényel a tudományterületeken átívelő határokon és az akadémián kívüli emberekkel való együttműködésre. Az Új Intézet program bemutatása kifejezetten arra szól, hogy a bölcsészettudományok hozzájárulását az értelmezésen és kritika túloldalán a kreatív és normatív munkára terjesszék. Az Új Intézet beszámolója a programról.

Érthető, miért vonzó ez Gabrielnek. Egy filozófus azonosíthat egy erkölcsileg fontos kérdést, de hiányzik belőle az empirikus tudás a válaszhoz. Egy mérnök megértheti egy technikai lehetőséget anélkül, hogy különleges hatalommal rendelkezne annak társadalmi vonzalmosságára vonatkozóan. Egy vezető megértheti a szervezeti korlátokat, miközben nem tud azokról a tapasztalatokról, amelyeket ezek a korlátok rejtenek. Az együttműködés potenciálisan korrekciója ezeknek a részleges nézőpontoknak.

Mégis, maga az együttműködés intézményi tervezést igényel. Ki választja ki a résztvevőket? Melyik tapasztalatok számítanak? Ki irányítja a napirend és a finanszírozást? Megkérdőjelezhetik a résztvevők a probléma meghatározását, vagy csak javíthatják egy már választott politika megvalósítását? Az erkölcsi tanulás elmélete éppen ezekben a pontokban válik politikailag jelentőségteljessé.

Gabriel szokatlanul konkrét példát kínál a rendőrségről szóló vitájában. Olyan fórumokat javasol, amelyek a rendőröket olyan emberekkel hozzák össze, akik diszkriminációt tapasztaltak, filozófiai és szociológiai részvétellel, hogy megértsék a helyzeteket és politikai hatóságokra vonatkozó javaslatokat dolgozzanak ki. A tervezett mozdulat a tapasztalatokból és párbeszédből indul az intézményi változás felé. Gabriel interjúja a *tazban*.

Ennek a javaslatnak az ereje, hogy megpróbálja összekapcsolni a gyakorlat érintettjeit azokkal a végrehajtókkal, akik a gyakorlatot érintik. Korlátai ugyanolyan tanulságosak. A párbeszéd félreértéseket tárhat fel, de megfélemlítéssel, összeegyeztethetetlen érdekekkel vagy visszaélések elrejtésére irányuló ösztönzőkkel is szembesülhet. Ezért az értékelésnek fel kell kérdeznie, hogy a résztvevők szabadon beszélhetnek-e, eljutnak-e a javaslatok döntéshozókhoz, és változnak-e a későbbi magatartás.

Gabriel intézményi felfogásának legvilágosabb megfogalmazása 2025-ös könyvében jelenik meg: az erkölcsi fejlődés magában foglalja a felhalmozott gyakorlati tudás beágyazását az intézményekbe. A jog segít megőrizni, bővíteni és továbbadni ezeket az eredményeket. A haladás ennek megfelelően magában foglalja a sikeres megállapodások fenntartását és további fejlesztéseket; egy erkölcsi igazság felismerése nem elegendő a társadalmi gyakorlat változásai nélkül. Bevezetés a *Moralische Tatsachenhez*.

Elemzési szempontból ezért több különálló eredményt kell külön elkülöníteni:

A változás dimenziója	**Mi javít**	**Mi maradna elegendő**
Erkölcsi megértés	Az emberek felismernek egy korábban figyelmen kívül hagyott hibát	Elismerés változtatás nélküli magatartás
Nyilvános igazolás	Egy reformot védhető okok támogatnak	Csak a széles körű jóváhagyás
Gyakorlati lehetőség	Az emberek megvalósítható módokat szereznek arra, hogy jobban cselekedjenek	Olyan magatartás követelése, amelyet az intézmények akadályoznak
Szervezeti gyakorlat	Eljárások és ösztönzők támogatják a fejlesztést	Végrehajtás nélküli nyilatkozat
Intézményi tartósság	A nyereségek túlélik a személyzet és a körülmények változását	Átmeneti siker kivételes egyéntől függ
Javíthatóság	Az intézmények felismerhetik és orvosolhatják saját hibáikat	Egy elfogadott reformot kritikán túlívóként kezelni

Ez a táblázat a projektben implicit követelmények rekonstrukciója. Emellett kritériumokat ad a reformok értékeléséhez, amelyek Gabriel filozófiai támogatását állítják.

Későbbi munkáiban különösen releváns foglalkozás is szerepel Luhmannnal. Gabriel az etikát az erkölcs reflexióelméleteként idézi, miközben azt állítja, hogy maga a reflexió visszatér az erkölcsi gyakorlathoz a fejlesztési javaslatokon keresztül. Kiemeli az átfedő normatív elrendezések közötti együttműködést. Ez Gabriel jellemzése és átdolgozása a kapcsolatról, nem pedig Luhmann egész elméletének semleges értelmezése. *Moralische Tatsachen*, bevezető, 25. oldal.

Az alapvető kérdés az, hogy az erkölcsön való elmélkedés szervezett forrássá válhat-e az erkölcsi átalakulás számára. Ha az etikai vizsgálat ellentmondásokat vagy elhanyagolt felelősségeket azonosít, vajon következtetései beléphetnek-e az oktatásba, közigazgatásba, üzletbe és jogba úgy, hogy megváltoztatják a hétköznapi viselkedést? Gabriel projektje igenlően válaszol. De ezeknek az intézményeknek a különböző kiválasztási mechanizmusai továbbra is komoly problémát jelentenek: a politikai előny, a jövedelmezőség, a szakmai hírnév és az erkölcsi igazolás nem mindig egyeznek egymással.

Ez közelíti elméletét az **erkölcs tudatos intézményesítésének** kérdéséhez, beleértve annak részleges analógiáját a törvényhozáshoz. Az analógiát óvatosan kell kezelni. Egy intézmény bevezethet egy kódexet, újradefiniálhatja a szakmai kötelességet, megtilthat egy gyakorlatot, vagy új orvoslatot hozhat létre. Ezek a cselekedetek megváltoztatják a társadalmi és jogi környezetet. Nem döntik el a bevezetett erkölcsi helyességet.

Vegyünk egy olyan szervezetet, amely szabályt fogad el a megalázás ellen. A szabály egyértelművé teheti az elvárásokat, létrehozhat egy panaszkezelési eljárást, és megváltoztathatja a szankciókat. Ennek elfogadása így támogathatja az erkölcsi fejlődést. De a megfogalmazása homályos lehet, végrehajtása szelektív, vagy alkalmazása ellenséges a jogos kritikával szemben. A reform erkölcsi okának továbbra is irányítania kell magát a reform értékelését.

Gabriel megközelítése szerint ez azt jelenti, hogy a szabályok megalkotásának és az erkölcsi okok tekintélyének megkülönböztethetőnek kell maradnia. Ellenkező esetben egy intézmény erkölcsileg tévedhetetlenné válhat pusztán azzal, hogy a preferált mércéjét kötelező érvényűnek nyilvánítja. Ugyanígy egy filozófus bizalma egy erkölcsi következtetésben önmagában nem teremtheti meg a jogot arra, hogy ezt a következtetést rákényszerítse.

Gabriel kifejezetten kijelenti, hogy a demokratikus oktatásnak segítenie kell az embereknek legyőznie a hibákat, miközben az államnak nem kell igazságot diktálnia polgárainak. Emellett egyenlő feltételek mellett támogatja a tudományágak és társadalmi szektorok közötti együttműködést. Gabriel interjúja *reformiert*. Az ő álláspontjának konstruktív kidolgozása ezért megkövetelné a nézeteltérés, a nyilvános igazolás, az intézményi felülvizsgálat és az érintett személyek részvételének védelmét. Ezek olyan intézményi követelmények, amelyeket a realizmusának és a tévedhetőség elismerésének ötvözéséből következtetek. Nem szabad összetéveszteni őket Gabriel teljes alkotmányos tervével.

Az identitásról és az univerzalizmusról való kezelése egy kapcsolódó kérdést vet fel. Bírálja azokat a politikai megközelítéseket, amelyek az embereket sztereotipizált csoportidentitásokon belül rögzítik, miközben felismeri, hogy a konstruált kategóriák valódi hatással bírnak. A releváns erkölcsi kérdés az, hogyan bánnak az emberekkel, beleértve az elnyomás élményeit is. Stonestreet Gabriel identitáskritikájának vitája.

A vonzerő egyértelmű: a bántalmazás elítélése nem függhet az áldozat egy kedvelt csoporthoz való tagságtól. A nehézség az, hogy a rendszerszintű bántalmazások azonosításához gyakran a csoportminták tanulmányozása szükséges. Ezért egy védhető univerzalizmusnak képesnek kell lennie felismerni mintázott hátrányt anélkül, hogy áldozatait homogén identitásképviselőkké változtatná.

Gabriel közvélemény-moraalisztika kritikája közvetlenül a tudatos változásra is vonatkozik. 2020-as *taz* interjújában az online felháborodás kifejezéseket szembeállítja a hatékony

intézményi cselekvéssel, és bírálja azt a hajlamot, hogy a elítélést önmagában is egy eredménynek tekintik. A *taz* interjú.

Egyes online tevékenységek átfogó elutasítása kifogásra nyitott: a kommunikáció összehangolhatja a cselekvést, feltárhatja a jogsértéseket, és megváltoztathatja az intézményi ösztönzőket. A hasznos elemző különbség a kifejezés és a bizonyított hatás között. Egy kampányt annak megfelelően kell értékelni, hogy mit tesz lehetővé az emberek és intézmények számára, valamint az állításainak pontossága és igazságossága.

Gabriel programjának gazdasági kiterjesztése konkrétabbá teszi az intézményi cselekvést. *Gutes* tun (2024), angol nyelven *Doing Good: How Ethical Capitalism Can Save Liberal Democracy* (2026) címmel jelent meg, etikai betekintést kell behozni a kapitalizmus működésébe. Angol kiadó előadása.

Egy 2024-es előadásában Gabriel Colin Mayer elképzelésére támaszkodott, miszerint a vállalkozások erkölcsileg elfogadható módon oldják meg a problémákat. Ez lehetővé teszi, hogy a gazdasági tevékenység hozzájáruljon a fejlődéshez olyan termékek és szolgáltatások révén, amelyek megfelelnek a jogos igényeknek. Emellett elválasztja az eredmények erkölcsi értékelését a vállalkozók személyes erényétől: a hasznos eredményeknek nem feltétlenül a tiszteletre méltó motivációból származnak. Az Eurac Research beszámolója az előadásról.

A fő filozófiai igazgatói **javaslata, amelyet egy etikai csapat támogat, szervezeti formát ad ennek az orientációnak. Egy ilyen szerep etikai vizsgálatot hozna a vállalati döntéshozatalba és annak értékelésére, hogy mit gyárt a vállalat. Gabriel megerősítette ezt a javaslatot egy 2026-os interjúban az etikus kapitalizmusról.** Interjú a Filosofie Magazinban.

Lehetséges hozzájárulása az, hogy az etikai vizsgálatot folyamatos szervezeti felelősség tekinti. A döntő kérdés a tényleges hatásköre. Megkérdőjelezhet-e egy etikai tisztviselő egy jövedelmező terméket, követelhet hozzáférést belső információkhoz, vagy megoszthatja az ellenvéleményt? Mi történik, ha a tisztviselő következtetése ellentmond azok érdekeivel, akik a kinevezést irányítják?

Kohei Saito is felveti azt az ellenvetést, hogy az etikus kapitalizmus "etikai mosás" veszélye lehet, és hogy a vállalati filozófusok beolvadhatnak a meglévő hatalmi struktúrákba. Kritikája megjelenik a japán kiadó Gabriel gazdasági munkásságáról szóló vitájában is. Saito kritikai kritikája. Ez az ellenvetés egy strukturális korlátot azonosít: az etikai szakértelem csak akkor javíthatja a döntéseket, ha az intézmények engedik, hogy befolyásolják a döntéseket. Egy tanácsadói pozíció hozzáadása önmagában nem oldja meg a profit, a versenynyomás, a közjólét és a hosszú távú felelősség közötti konfliktusokat.

Gabriel 2026-os *Ethische Intelligenz című műsora* kiterjeszti a projektet az MI-re is. Saját előadásában az MI ügynökök segíthetnek a társadalmi értékek kifogalmazásában, valamint technikai és erkölcsi fejlődést támogathatnak. Azt képzeli el, hogy az emberi MI életképes üzleti modellek részévé válik, és javítja az emberi etikai intelligenciát. Ez egy fejlesztési program, nem bizonyíték arra, hogy erkölcsi igazság algoritmusa kijött volna. Gabriel előadása az *Ethische Intelligenzről*.

A javaslat különösen éles problémát teremt saját realizmusában. Az elfogadott értékekről szóló adatok rögzítik, mit mondanak, jóváhagynak és tesznek az emberek. Nem különböztetik meg

automatikusan az erkölcsi tudást az örökölt előítéletektől. Egy MI rendszer lenyűgöző következetességgel reprodukálhatja a többség hibáit. Emellett segíthet feltárni az ellentmondásokat, összehasonlítani a helyzeteket, és a figyelmen kívül hagyott következményeket láthatóvá tenni. A filozófiai és intézményi feladat annak megállapítása, hogy az ilyen segítség miként marad nyitott korrekcióra és elszámoltatható az érintett személyek előtt.

Számos szélesebb fenntartás is eredt ebből az újjáépítésből.

Először is, Gabriel néha túl szűken mutatja be a realizmus alternatíváit. 2025-ös interjújában úgy érvel, mintha az objektív erkölcsi tények elhagyása csak a viselkedés leírását hagyná maga után. Ugyanakkor a konstruktivista és expresszivista megközelítések is megfogalmazhatják az erkölcsi kritikát és védhetik az egyetemes elköteleződéseket. Elutasítható az ő erkölcsi valóságról alkotott értelmezése anélkül, hogy elhagynánk a jobb és rosszabb viselkedés közötti különbséget. Gabriel érvelése az érveléshez. A realizmus melletti érvének ezért többre van szüksége, mint az a megfigyelés, hogy a komoly erkölcsi kritika nélkülözhetetlen.

Másodszor, az alapvető jogsértésekről szóló egyetértés nem oldja meg automatikusan az intézményi vitákat. Az emberek egyetérthetnek abban, hogy az elkerülhető szenvedés számít, miközben nem értenek egyet az ok-okozati bizonyítékok, felelősség, prioritások és megvalósítható jogorvoslatok tekintetében. Ezek a viták olyan részletességi vizsgálatot igényelnek, amelyet az általános erkölcsi bizalom nem tud pótolni.

Harmadszor, az erkölcsi tudás és a motiváció továbbra is különálló problémák. Egy személy megérthet egy felelősséget, miközben erős ösztönzőkkel szembesül arra, hogy figyelmen kívül hagyja azt. Egy szervezet felismerheti a kárt, miközben profitál annak folytatásából. A tudatos erkölcsi változás előállítása ezért figyelmet igényel az erőforrásokra, szankciókra, függőségekre és a kollektív cselekvés lehetőségeire, valamint az ítélőképesség fejlesztésére.

Negyedszer, az erkölcsi előrehaladás megköveteli az eredmények megítélésének védhető módját. Egy változás csökkentheti az egyik igazságtalanságot, miközben egy másikat szül, egyeseknek hasznot hozhat, míg másoknak komoly költségeket róhat, vagy javíthatja a hozzáállást anélkül, hogy javítaná a viselkedést. Gabriel filozófiai szemlélete segít megfogalmazni a kérdéseket, de nem biztosít egy elfogadott mérési rendszert a válaszadásukra.

Végül az újdonságra vonatkozó állítását pontosan kell megfogalmazni. Az erkölcsi realizmus, az univerzalizmus, az etikai nevelés és az erkölcs intézményi jelentősége mind jelentős múlttal rendelkezik. Gabriel jellegzetes hozzájárulása abban rejlik, hogy összekapcsolja őket ontológiáján, a helyreállított gyakorlati tudás elképzelésén és egy olyan programon, amely a közintézményeket, akadémiai kutatást, gazdasági szervezeteket és technológiát foglal magában. Legnagyobb kihívása az erkölcsi reformerekkel szemben, hogy el kell magyarázniuk, miért jobb egy változás, és hogyan válik hatékonyá. Saját elméletének megfelelő kihívása az, hogy megmutassa, hogyan képesek megbízhatóan felismerni és javítani hibáikat az intézmények.

****

Az Amerikai Morális Többség Mozgalom elemzései és elmélete

Az Amerikai Moral Többség gyakorlati programot dolgozott ki a közerkölcs tudatos átalakítására vallási mozgósítás, oktatás, tömegkommunikáció, választások és jog révén. Jellegzetes célja az volt, hogy helyreállítsa a köztekintet olyan normákban, amelyeket állandóan érvényesnek tartott. Ezért ötvözte az erkölcsi kontinuitás teológiáját egy ambiciózus társadalmi és intézményi változási stratégiával.

Ez egy egyértelmű cél volt. Egy 1980-as televíziós interjúban Jerry Falwell a szervezetet úgy jellemezte, mint eszközt, amely " **erkölcsi változást ér el a törvényhozási folyamaton keresztül".** Ez a megfogalmazás különösen relevánssá teszi a mozgalmat arra a kérdésre, hogy az erkölcs miként válik tudatos kollektív beavatkozás tárgyává. Falwell, *Politika a szószéken*, 1980

Lényeges feltétel, hogy az Erkölcsi Többség nem hozott létre egységes filozófiai elméletet, amely összehasonlítható lenne Rawls vagy Habermas elméletével. Álláspontja prédikációkból, könyvekből, kampánydokumentumokból, politikai gyakorlatokból és kapcsolódó értelmiségiek által előadott érvekből született. Ennek következtében az alábbi beszámoló megkülönbözteti a kijelentést a tágabb erkölcsi átalakulási elmélettől, amely abból rekonstruálható.

A történelmi szervezetet először meg kell különböztetni a szélesebb amerikai keresztény jobboldaltól. 1979-ben Falwell vezetésével alapították, majd 1989-ben feloszlatták, az Moral Majority egy befolyásos szervezet volt a konzervatív vallási mozgalmak nagyobb konstellációjában. Falwell baptista szolgálata, televíziós közönsége és oktatási intézményei megalapozták a politikai mozgósítást. A konzervatív stratégák segítettek összekapcsolni ezt az alapot a választási kampányokkal. Választókerülete különösen a fehér konzervatív protestánsokhoz kötődött, bár koalíciós ambíciói túlmutattak rajtuk. Vallási Adatarchívumok Szövetsége, történelmi áttekintés; Pew Kutatóközpont, történelmi értékelés

A különbségek értelmileg számítanak. Falwell volt a fő közvélemény-szóvivője; Tim LaHaye segített megfogalmazni a kulturális konfliktusok diagnózisát; Paul Weyrich és más konzervatív szervezők hozzájárultak a politikai stratégiához. Francis Schaeffer egy befolyásos szövetséges gondolkodó volt, akinek érvei segítettek igazolni a keresztény politikai részvételt. Álláspontjaik átfedtek, anélkül, hogy egyetlen tanítást alkottak. Nem támogatta minden evangéliumi szervezetet: az amerikai evangéliumi közösség jelentős politikai és teológiai sokszínűséget tartalmazott. Nemzeti Humán Tudományok Központja, "A keresztény jobboldal"

Megjelenését egyetlen erkölcsi vitával nem lehet megfelelően magyarázni. A mozgalom az abortusz, a szexualitás, a feminizmus, az oktatás, a vallási hatalom és a szövetségi beavatkozás

körüli konfliktusok közepette alakult ki. Ezek a viták azért váltak erőre, mert a vallási intézményeknek már rendelkeztek olyan közönséggel, szervezetekkel, pénzzel és vezetői hálózataival, amelyek képesek voltak az elégedetlenséget kollektív cselekvéssé alakítani.

Különösen fontos a faji és magánvallási oktatás szerepe. Randall Balmer történész szerint a faji megkülönböztető keresztény iskolákra gyakorolt szövetségi nyomás, különösen az adómentességek körüli viták, döntő szervezeti ösztönzést adtak. A releváns szövetségi politika Jimmy Carter elnöksége előtt alakult ki; nem csupán egy új Carter kezdeményezés volt. Ez az értelmezés azt mutatja, hogy a mozgalom erkölcsvédelme egyben az intézményi autonómia és a kialakult társadalmi elhelyezkedések védelme is volt. Nem bizonyítja, hogy minden résztvevő abortuszellenessége őszintétlen lett volna. Balmer, "A történész csákánya"

Daniel K. Williams megkérdőjelezi azokat a magyarázatokat, amelyek a keresztény jobboldal eredetét vagy szegregációnak, vagy azonnali reakciónak redukálják a *Roe kontra Wade* ellen. Kiemeli a konzervatív Sunbelt vallás szélesebb körű fejlődését, gazdasági és szervezeti növekedését, valamint a szekularizáció és a szexuális forradalom elleni ellenállást. Az evangéliumi republikánus szavazás megelőzte az Moral Majority (Moral Mamormanagement) idejét is. Ennek eredményeként az volt a meglévő irányzatok fokozása és koordinálása, ahelyett, hogy vallási konzervatívokat vezettek be először a politikába. Williams, "Mik voltak a keresztény jobboldal valódi eredetei?"

A tudatos erkölcsi változás megértéséhez a történelmi szempont a következő: **erkölcsi mozgalom akkor alakul ki, amikor a vezetők összekapcsolják a társadalmi zavarok átfogó magyarázatával, és olyan szervezetet biztosítanak, amelyen keresztül az emberek cselekedhetnek.** A morális meggyőződés önmagában nem magyarázza meg, miért kezdődik egy nemzeti kampány egyik pillanatban a másikban.

A mozgalom alapvető megkülönböztetése a változatlan erkölcsi igazság és a változó társadalom között volt, amely eltávolodott tőle. Saját értelmezése szerint a központi erkölcsi normák nem emberi találmányok voltak, amelyek a társadalmi preferenciák megváltozásakor átvizsgálhatók voltak. Végső hatalomuk Istentől, bibliai kinyilatkoztatástól és egy objektíven kötelezőnek tartott emberi élet rendjéből származott.

Ez az álláspont aszimmetriát eredményezett:

- A társadalmi gyakorlatok változhattak, de a változás nem állapította meg erkölcsi legitimitásukat.
- A törvények engedélyezhették olyan viselkedést, amely erkölcsileg helytelen.
- A többség elfogadhatta azokat a gyakorlatokat, amelyek sértik az objektív erkölcsi normákat.
- Ezért az intézmények reformra szorulhattak még akkor is, ha azok tükrözik a fennálló véleményt.

A mozgalom normatív álláspontja ennek megfelelően több volt, mint a hagyományos hagyományosság. Ha a tényleges közéleti magatartás engedővé vált, a mozgalom magasabb mércéhez hivatkozva elítélhette volna ezt a magatartást. Kapcsolata a közerkölcshöz így kettős volt: azt állította, hogy az átlagos amerikaiak tartós meggyőződéseit képviseli, miközben igyekszik korrigálni azt a társadalmat, amelyben az amerikaiak éltek.

Ez kulcsfontosságú az *erkölcsi változás jelentése* szempontjából. A mozgalom általában elutasította a végső helyes és rossz kritériumok megváltoztatását. Azt akarta, hogy megváltoztassa az emberek hitét, mit tesznek, milyen intézményeket tanítanak és mit enged az állam. Kívánta átalakulása **az erkölcs társadalmi hatékonyságának megváltoztatása** volt, amelyet az állítások helyreállítása kísért.

Falwell erkölcsi hanyatlás diagnózisa egy felismerhető leírást tartalmazott az erkölcsi szocializációról. *A Hallgasd, America! című művében* (1980) részben a fiatalabb generációk változásait a televíziónak, az állami oktatásnak, a fegyelmeskedés gyengülésének és kormányzati politikáknak tulajdonította. A televízió állítólag normalizálta a megengedő magatartást; az iskolák állítólag a bibliai hatalmat szekuláris humanizmussal váltották fel; a jóléti megállapodások állítólag gyengítették a felelősséget és a munkamorált. Ezek az ő oksági állításai voltak, nem pedig a könyv által szisztematikus kutatással megállapított megállapítások. Falwell, részlet *a Hallgad, America! című könyvből.*

Az elméleti következtetés jelentős. Ha az intézmények megtanítják az embereket a viselkedés értékelésére, az erkölcsi hanyatlást nem lehet pusztán azzal, hogy az egyéneknek azt mondják, hogy viselkedjenek jobban. Azok a környezetek, ahol az ítéletek és szokások kialakulnak, szintén meg kell változni.

Ennek az érvelésnek az analitikus rekonstrukciója három szintet eredményez:

Szint	**A mozgalom diagnózisában kialakult erkölcsi zavar forrása**	**Tervezett beavatkozás**
Egyéni	Bűn, gyenge fegyelem, elégtelen vallási elkötelezettség	Megtérés, megtérés, vallási oktatás
Társadalmi alakulás	Családok, iskolák és média nem kívánt szabványokat közvetít	Erősítsék a szülői és vallási tekintélyt; Kihívást jelentsenek a kulturális üzenetek
Közintézmények	A törvény és a kormány védi vagy ösztönzi a kifogásolható magatartást	Választási mozgósítás, törvényhozás, közigazgatási változások, bírói kinevezések

Ezek a szintek egymás megerősítését kellett volna biztosítani. A személyes megújulás felelős állampolgárokat teremtene; a felelős állampolgárok megváltoztatnák az intézményeket; a megreformált intézmények jobb feltételeket teremtettek a következő generációk erkölcsi formálásához.

Ugyanakkor megoldatlan feszültség is fennállt. A mozgalom személyes felelősséget hangsúlyozott, miközben azt is hangsúlyozta, hogy a hatalmas társadalmi környezetek alakítják az egyéni viselkedést. Egy teljesen kidolgozott elméletnek kellett volna elmagyaráznia, hogyan kell a felelősséget osztani az egyének, családok, piacok, iskolák és kormányok között. Politikai retorikája gyakran váltogatott ezek között anélkül, hogy megoldotta volna a kapcsolatukat.

A "világi humanizmus" egy ellentétes erkölcsi rendszer leírását adta a mozgalom számára. Különösen LaHaye érveiben a szekularizáció azt jelentette, hogy az emberi preferenciák és ítéletek kiszorítják az isteni tekintélyt. A kulturális intézményeket úgy ábrázolták, mint ezt a kiszorítást, míg a keresztények politikai visszavonulással hagyták, hogy nyilvános befolyásuk csökkenjen. Az *ő The Battle for the Mind című műve* 1980-ban jelent

meg; egy későbbi interjú egyértelműen újrafogalmazta ezt az intézményi befolyás és a keresztény lemondás beszámolóját. LaHaye, bibliográfiai feljegyzés; LaHaye, *Modern reformáció* interjú

Ez a diagnózis a látszólag különálló vitákat érthetővé tette, mint egy küzdelem részei. Az iskolai tanterv, az abortusz, a szexuális magatartás és a vallási kifejezés mind értelmezhető úgy, hogy az Istenközpontú világnézet emberi központú világnézetre cserélésével jár.

Magyarázó gyengesége az volt, hogy képes volt sokszínű szereplőket és érveket egyetlen ellenfélré alakítani. A szekuláris humanisták, liberális keresztények, alkotmányjogi jogászok, feministák, kereskedelmi műsorszolgáltatók és közoktatási szakemberek nem alkottak egyetlen intellektuálisan egységes szervezetet. Az egyes változtatások támogatásának indokai is jelentősen eltértek.

Ráadásul a szekuláris humanizmus saját erkölcsi elveket kínált. Az 1973-as *Humanista Kiáltvány II. az* etikát az emberi tapasztalaton, szükségletekben, méltóságban és felelősségen alapult. Így a konfliktus az erkölcsi tekintély és az erkölcsi magatartás rivális értelmezései között volt. Nem lehet megfelelően leírni úgy a küzdelemként, amely az erkölcs birtoklása és annak hiánya között van. Amerikai Humanista Szövetség, *Humanista Kiáltvány II*

A mozgalom retorikája összekapcsolta az erkölcsi diagnózist a nemzeti hanyatlás és lehetséges megváltás narratívájával. Falwell Amerikát egy különleges örökséggel és felelősséggel bíró országként mutatta be, amely veszélybe került, mert eltávolodott a megfelelő alapjaitól. A tudósok *a Hallgatok, Amerika!* amerikai *jeremiad-ba helyezték: egy nyilvános elítélés a kollektív bűnök ellen, amely egyszerre ígér megújulást a bűnbánáson keresztül.* Journal of Southern Religion, *kerekasztal a* Hallgasd, America!

Ez a narratíva több funkciót is betöltött be. Magánjellegű aggodalmakat nemzetközileg jelentőssé tette, összekapcsolta a hétköznapi részvételt egy nagyobb történelmi céllal, és okot adott a sürgős cselekvésre. Emellett két potenciálisan ellentmondó üzenetet is összeegyeztetett: az ország továbbra is érdemes megvédeni, mégis intézményei jelentős változtatásra szorultak.

A nehézség bizonyíték volt. Amint a nemzeti problémákat erkölcsi távozás következményeként értelmezték, szinte bármilyen válság megerősíthette a diagnózist. A gazdasági instabilitás, a nemzetközi gyengeség, a családi felborulás és a kulturális konfliktus mind ugyanannak a betegségnek a jelei lehetnek. Ez a keret hatékony volt a mozgósítás szempontjából, de kevésbé hatékony a versengő ok-magyarázatok megkülönböztetésében.

Erkölcsi programja több politikai területet kapcsolt össze egy közös társadalmi rend megértése alatt. Falwell kortárs leírása ötvözte a meg nem született élet védelmét, a hagyományos családot, a pornográfia és a drogok elleni ellenállást, a nemzetvédelmet és Izrael támogatását. A szervezet olyan emberek között keresett együttműködést, akik osztoztak ezekben az elkötelezettségekben a teológiai különbségek ellenére is. Falwell 1980-as magyarázata a platformról

Az alábbi táblázat megkülönbözteti a mozgalom kijelentett céljait a bennük rejtett társadalmi mechanizmusoktól:

Mező	Kívánt erkölcsi irány	A változás mechanizmusa
Abortusz	A meg nem született emberi élet elismerése és védelme	Korlátozások, alkotmánymódosítás, bírói értelmezés változásai
Család és szexualitás	A heteroszexuális házasság megerősítése és előírt családi kötelezettségek	A nyilvános érdekképviselet, oktatás, ellenállás a versengő jogi elismeréssel szemben
Nemi viszonyok	A differenciált családi szerepek védelme	Ellenállás a feminista reformokkal, beleértve az Egyenlő Jogok Alkotmánymódosítását is
Oktatás	Nagyobb szülői befolyás és a vallás nyilvános elismerése	Iskolapolitikai kampányok és a vallási oktatás támogatása
Média	A szexuális engedékenység és a pornográfia kulturális elfogadásának csökkenése	Figyelem, nyilvános kritika, nyomás a műsorszolgáltatókra és hirdetőkre
Állampolgárság	A politikai részvételt erkölcsi felelősségként értik	Regisztráció, politikai oktatás, szavazás és szervezkedés
Nemzeti politika	Egy olyan nemzet védelme, amelyet erkölcsi és vallási felelősségnek tekintenek	Támogatás a konzervatív kül- és védelmi politikákhoz

Ezeket az álláspontokat dokumentálják a szervezet és a szélesebb keresztény jobboldal beszámolóiban. Nem szabad teljes formális kódexként kezelni, amelyet minden támogató egyhangúlag elfogad. Nemzeti Humán Tudományok Központ, történelmi elemzés; Moral Majority: szervezeti áttekintés

A család különleges szerepet töltött be, mert összekapcsolta az erkölcsi tekintélyt, a mindennapi fegyelmet, a szexualitást és a generációs szaporodást. A mozgalom szempontjából a család gyengítése azt jelentette, hogy gyengítik azt a fő intézményt, amelyen keresztül a gyerekek elsajátították a kötelességet és az önuralmat. A családpolitika tehát úgy tűnt, hogy maga az erkölcsi társadalom fennmaradását érinti.

Mégis, a védett család történelmileg specifikus volt. Falwell preferált felelősségelosztása különös hangsúlyt fektetett a férfi vezetésre és a nők anyai szerepére. Lauren Winner elemzése rámutat, hogy ennek az elrendezésnek az időtlen kezelése elhomályosította a korábbi háztartási gazdaságok és női munka sokféleségét. Winner hozzájárulása a *Hallgasd, America!* kerekasztal-beszélgetéshez

Az elméleti kérdés szélesebb körű, mint ez a történelmi korrekció. Egy mozgalom természetesnek nevezheti kedvenc intézményét, miközben egy változatot választ a saját hagyományában található többféle elrendezés közül. A tudatos erkölcsi helyreállítás tehát értelmezést és választást foglal magában, még akkor is, ha támogatói úgy érzik magukat, hogy változatlan örökséget adnak.

Az első népesség, amelyet a mozgalom megváltoztatni akart, saját potenciális választókerület volt. A vallási konzervatívoknak erősebb meggyőződést kellett elérniük, hogy a szervezett politikai részvétel erkölcsi felelősségük része.

Ez magában foglalta a vallási identitás és az állampolgárság közötti kapcsolat megváltoztatását. Az illető megőrizhette ugyanazokat a családi, szexualitási és bibliai tekintélyről alkotott nézeteket, miközben új megítélést alakíthat ki arról, hogy ezek a hiedelmek politikailag mit igényelnek. A szavazás, kampányolás, pénzadományozás és a tisztviselők felügyelete egy meglévő vallási elkötelezettséghez köthető feladattá válhat.

Ez egy különleges erkölcsi újítási formája. Megváltoztatja a *hitből kivont kötelezettségeket* anélkül, hogy magát a hitet feltétlenül megváltoztatná. A politikai elszakadás nehezebben igazolhatóvá válik, amikor úgy mutatják be, hogy káros intézmények lehetővé teszik a gyermekek és a társadalom irányítását.

Susan Friend Harding *The Book of Jerry Falwell* (2000) című műve különösen hasznos itt. Beszámolója hangsúlyozza a vallási nyelv szerepét a fundamentalisták és szövetségeseik nyilvános identitásának átalakításában. A beszéd nemcsak egy már kialakult politikai választói csoportot fejezett ki: segítette az embereket abban, hogy megértsék magukat annak tagjaként. Harding elemzésének tudományos megbeszélése

A mozgalom koalíciós stratégiája a teológiai egyetértés és az erkölcsi együttműködés szelektív elkülönítését követelte. Azok a vallási csoportok, amelyek nem értettek egyet az üdvösségben, a vallási tekintélyben és a doktrínában, mégis együttműködhettek bizonyos politikákban. Falwell kifejezetten politikai szervezetként mutatta be a Moral Többséget, nem pedig közös egyházként. Falwell, 1980-as interjú

A szociológiai következménye egy közös politikai identitás kialakulása volt a vallási határokon átívelő kialakítása. Bizonyos kérdések körében a családról vagy abortuszról szóló egyetértés szervezeti szempontból fontosabbsá vált, mint a teológiával kapcsolatos nézeteltérés.

Az ilyen együttműködés nem igényelt teológiai relativizmust a teológiai relativizmusnak. A résztvevők továbbra is hihették abban, hogy saját vallásuk egyedülállóan igaz. Ehelyett szűkítették azokat a témákat, amelyekben egyezség szükséges a közös cselekvéshez.

Ez a megállapodás feszültséget is teremtett. A koalíció szélesebb lesz, ha csökkenti a tagsághoz szükséges kötelezettségek számát. Egy vallásos vallási közösség megőrzi identitását azzal, hogy olyan elköteleződéseket tart fenn, amelyek megkülönböztetik őt másoktól. Egy politikailag hasznos közös erkölcs ezért vallásilag hiányosnak tűnhet.

LaHaye későbbi iskolai imáról szóló tárgyalása különösen jól szemlélteti a problémát. Egy 1995-ös interjúban részben azért védte a nyilvános imádságot, hogy képes Isten elismerését ápolni, megkülönböztetve ezt a célt a megtéréstől. Evangéliumi interjúztatója megkérdőjelezte, hogy egy általánosított nyilvános vallásosság képes lenne-e felhígítani kifejezetten a keresztény tanítást. *Modern reformáció*, interjú LaHaye-val, 1995. március–április

A tömegkommunikáció folyamatos és szervezetileg skálázhatóvá tette az erkölcsi beavatkozást. A sugárzott prédikáció összekapcsolhatta a szétszórt hallgatókat egy felismerhető vezetővel. A közvetlen levelezés adományozókká és résztvevőkké alakíthatta a közönséget. Az ismétlődő kommunikáció összekapcsolhatta az események erkölcsi értelmezését egy adott cselekedettel.

A kulcsfontosságú fejlemény a különböző tevékenységek koordinálása volt:

1. Azonosítsd a gyakorlatot erkölcsi fenyegetésnek.
2. Magyarázd el jelentőségét egy közös világnézeten keresztül.
3. azonosítsa azokat az intézményeket vagy tisztségviselőket, akiket felelősek.
4. Kínálj egy elérhető tevékenységet – írj, regisztrálj, vegyél részt, járulj hozzá vagy szavazz.
5. Jelentést tenni a fejleményekről és megújítani a részvételt.

Ez az én rekonstrukcióm a szervezeti mechanizmusról. Ez segít megmagyarázni, miért tud egy kommunikációs hálózatokkal felszerelt mozgalom politikai hatásokat elérni, még akkor is, ha nagy számú kívülállót meggyőzne a teológiájának elfogadásáról.

Egy konkrét példa Falwell *Clean Up Television* kampányiratai is megjelenik. A támogatókat kérdőívek kitöltésére és programok monitorozására és a szponzorok felkeresésére szolgáló anyagok felhasználására is felhívták. A dokumentumok a taktikákról is feljegyződnek nézeteltéréseket: Falwell szerint a Moral Majority azért lépett ki egy kapcsolódó koalícióból, mert ellenezte annak a bojkottmegközelítését. A pontos taktika számított; a szövetséges szervezetek tevékenysége nem tulajdonítható automatikusan az Erkölcsi Többségnek. Reagan Elnöki Könyvtár, kampánylevelezés

Ez a példa megmutatja, hogyan célozhatja meg az erkölcsi reform a kulturális láthatóság feltételeit. A tervezett beavatkozás az volt, hogy befolyásolja, melyik viselkedés kapott vonzó képviseletet, kereskedelmi támogatást és társadalmi elfogadást.

Az oktatás és a szakmai felkészülés hosszabb távot adott a programnak, mint az egyéni választások. Falwell oktatási intézményei egy szélesebb körű törekvéshez tartoztak, hogy fenntartsák a vallási közösség képességét, hogy reprodukálja magát és részt vegyen a közéletben.

Az archív anyagok között szerepel egy 1982-es program, amely politikai újságírásról, kampánymenedzsmentről, kongresszusi munka, jog, lobbizás és politikai karrier témáiról szól. Az ilyen képzés azt mutatja, hogy a gyakorlati kompetencia és az erkölcsi meggyőződés fejlesztésére irányuló törekvést mutatják. Reagan Elnöki Könyvtár, politikai képzési program

Analitikusan ez egy erkölcsi mozgalmakban gyakori problémát kezel. A meggyőződés birtoklása nem biztosítja a szükséges készségeket annak megvalósításához. A jogi vázlatkészítés, adminisztráció, oktatás, kampányolás és médiagyártás mindegyike megvan a maga követelményei. A tartós befolyáshoz olyan embereket igényel, akik képesek ezekben az intézményekben működni. Ugyanakkor a szakmai részvétel megváltoztathatja a reformereket. Az ügyvédek szembesülnek precedensekkel és eljárásokkal; a politikusok koalíciókat tárgyalnak; az adminisztrátorok erőforrás-korlátokkal szembesülnek. Az intézményi belépés abszolút erkölcsi célokat vet alá gyakorlati feltételeknek, amelyeket nem lehet egyszerűen elhagyni.

A jog központi szerepet játszott, mert a mozgalom egyszerre értelmezte azt a korlátozás eszközeként és a közérdekesség forrásaként. Egy tilalom megnehezítheti vagy kockázatosabb lehet a magatartást. A jogi engedély befolyásolhatja azt is, hogyan értelmezik az emberek annak elfogadhatóságát. Ezek különböző hatások.

Schaeffer különösen világosan fogalmazta meg a második érvet. Az 1982-es *Keresztény Kiáltvány prédikációs változatában* azt állította, hogy a bírói legalizáció arra vezethet, hogy az

etikai meggyőződéssel rendelkező embereket erkölcsileg elfogadhatónak tekintik. A kulturális átalakulást az iskolákkal, a műsorszórással, bíróságokkal és szakmai tevékenységgel is összekapcsolta. Története összekapcsolta a személyes megtérést, a lelki megújulást és a társadalmi változást. Ezek befolyásos, szövetséges érvek voltak, nem pedig formálisan elfogadott morális többségi filozófiai rendszer. Schaeffer, *Keresztény kiáltvány*, 1982-es prédikáció

Az általános mechanizmus elemezhető anélkül, hogy elfogadnánk az ő konkrét következtetéseit. A törvény befolyásolhatja az erkölcsöt szankciók, intézményi elismerés, az erőforrások elosztása és a közhatóságok közvetített üzenetei révén. De ezek a hatások feltételesek. A jogi felhatalmazás nem hoz automatikusan erkölcsi jóváhagyást, és a tilalom nem feltétlenül hoz belső meggyőződést. A mozgalom projektje ezért egy empirikus feltételezésen alapult, amely külön vizsgálatot igényelt: a közszabályok megváltoztatása segítene az erkölcsi környezet kívánt irányba történő megváltoztatásában. Önmagában a választási siker nem tudta ezt a feltételezést megalapozni. Az iskolai ima jól mutatja, milyen fontos megkülönböztetni a politikai leírásokat a jogi tényektől. A mozgalom gyakran az alkotmányos döntéseket Isten eltávolításának a közoktatásból való eltávolításaként mutatta be. *Az Engel kontra Vitale* az állami támogatású imát érintette, nem az egyéni vallási hitek vagy minden magánimádsági forma általános tiltását. Ezek jelentősen eltérő állítások. Az Egyesült Államok bíróságai, az *Engel kontra Vitale ügy magyarázata*

Választási stratégiája az erkölcsi elkötelezettséget az autoritatív döntések feletti irányítássá alakította. A jelöltek kiválasztása olyan ítéletté vált, hogy mely tisztségviselők védik a mozgalom prioritásait. A várható sorrend a szavazást a törvényhozással, adminisztrációval és bírói kinevezésekkel kötötte össze. Az 1980-as republikánus platform bemutatja, hogyan kerültek be a kapcsolódó kötelezettségek a párt programjába. Támogatta az alkotmánymódosítást, amely védte a születendő életet, a közabortuszfinanszírozás korlátozásait, az önkéntes iskolai imát, a szülői hatalom és a magánoktatást választó családok támogatását. Ezek egy nagyobb pártkoalíció vállalásai voltak, nem bizonyíték arra, hogy kizárólag az erkölcsi többség írta vagy biztosította őket. 1980-as republikánus párt platform

Egy fontos következmény az volt, hogy megváltozott egy meglévő erkölcsi meggyőződés politikai jelentése. Egy választó abortuszellenessége indokot jelenthet arra, hogy a párttagságot vagy a bírói kinevezést helyezzék előtérbe más szempontokkal szemben. Maga a hit is stabil maradhat, miközben politikai megítélésben nagyobb jelentősége nőtt. Itt a tudatos erkölcsi átalakulás magában foglalja egy *aggályhierarchia kialakítását*. A vezetők nem csupán mondják el a támogatóknak, mi a helyes. Azt is megmutatják, mely hibáknak kell meghatároznia a politikai hűséget, amikor a jelöltek vegyes politikai csomagokat kínálnak.

Az "erkölcsi többség" állítása három olyan hatalmi formát ötvözött, amelyeket külön kell tartani. Ezek voltak az igazság a normákról, az átlagos amerikaiak állítólagos elfogadása, valamint a demokratikus intézmények által folytatott érvényesítés legitimitása.

Mindegyik más-más kérdésre válaszol:

Igény	**A kérdés, amit megválaszol**	**Amit egyedül nem tud megállapítani**
A mérce erkölcsileg igaz	Mit kellene az embereknek tenniük?	Hányan fogadják el ezt

Igény	A kérdés, amit megválaszol	Amit egyedül nem tud megállapítani
A legtöbb állampolgár támogatja ezt	Mi a társadalmilag elterjedt?	Hogy erkölcsileg igazolt-e
Egy törvényt demokratikusan hoznak	Hogyan született kötelező érvényű döntés?	Hogy a tartalma erkölcsileg helyes-e

A mozgalom címe kölcsönösen megerősítő állításokat eredményezett. Mégis, kapcsolatuk problémássá válhatott, amikor a választási eredmények, a vélemények és az erkölcsi meggyőződés eltértek. Egy numerikus többség elutasíthatja a mozgalom álláspontját. Egy alkotmányos korlát megakadályozhatja, hogy a többség érvényesítse azt. A mozgalom megnyerhet egy választást anélkül, hogy széles körű egyetértést érne el minden erkölcsi kérdésben. Ezek a lehetőségek megmutatják, miért nem helyettesíthetik egymást az isteni hatalomról, a közvéleményről és a demokratikus felhatalmazásról.

A címnek mobilizáló funkciója is volt. Arra hívta azokat, akik kulturálisan figyelmen kívül hagyták magukat, hogy képzeljék magukat egy nagyobb közvélemény részévé, amelynek befolyása még nem volt megfelelően szervezett. Politikai identitásként elért sikere nem bizonyítja, hogy az egész programja többségi támogatást élvezett.

A demokratikus nehézség a kényszerítés igazolására vonatkozott egy olyan társadalomban, amely riválisan erkölcsi tekintélyeket tartalmaz. A vallásos állampolgároknak joguk van szervezkedni, érvelni és hivatalt szerezni. Részvételük a demokratikus élet része. További kérdés az, hogyan kell igazolni a javasolt törvényeket azoknak az állampolgároknak, akik nem osztoznak vallási alapokon

A mozgalom legerősebb érve az volt, hogy a közintézmények elkerülhetetlenül tükrözik a kívánatos magatartásról alkotott ítéleteket. Az oktatás, a családpolitika, a büntetőjog és a közkiadások nem kerülhetik el a normatív döntéseket. A vallási motivációjú állampolgárok kizárása ezekből a vitákból önmagában is igazolást igényelne. Ez az érv azonban nem dönti el, hogy a közintézményeknek milyen döntéseket kell hoznia. Az erkölcsi tartalom létezése minden jogban nem állapítja meg egyetlen vallási értelmezés helyességét. A többségi meggyőződések elismerése sem oldja meg a lelkiismeret, a kisebbségi jogok vagy az egyenlő állampolgárság kérdéseit.

Ezért pontosabb konkrét javaslatokat vizsgálni, mint az egész mozgalmat vagy hétköznapi érdekképviseletként, vagy teljesen kidolgozott teokratikus programként kezelni. A demokratikus részvételt ötvözte az erkölcsi tekintélyről alkotott állításokkal, amelyek a politikai döntések fölé állhatnak. A feszültség abban rejlett, hogy ezek az állítások hogyan lettek leültetve mindenkit kötelező szabályokká.

Programja a kereszténység szelektív politikai értelmezését is magában foglalta. A bibliai elkötelezettségek nem automatikusan generálnak egyetlen álláspontot minden gazdasági, külpolitikai vagy társadalmi kérdésben.

Falwell szabad vállalkozás védelme például összekapcsolta a gazdasági szerveződést a vallásos felelősségvállalás és nemzeti jólét megértésével. Samuel Hill elemzése a *Hallgasd, America!* című műből kiemeli bizonyos társadalmi és gazdasági rendszerek látszólag magától értetődő

erkölcsi igazságokká emelkedését. Hill hozzájárulása a *Hallgassad, Amerika!* kerekasztal-beszélgetéshez

Ez két kérdést vet fel. Először is, milyen további érvekre van szükség ahhoz, hogy egy vallási elvről politikává lépjünk? Másodszor, miért vannak egyes elvek politikailag meghatározóak, míg mások másodlagosak?

A kérdések akkor is érvényesek, ha a résztvevők teljesen őszinték. Az erkölcsi mozgalmak elkerülhetetlenül egy nagyobb örökségből választanak prioritásokat. Nyilvános programjuk feltárja a szervezeti döntéseket a sürgősségről, a politikai lehetőségekről és a koalíció fenntartásáról, valamint a teológiai meggyőződésről.

Lehetett egy esetleges ellentmondás a kereskedelmi kultúra családi élet aláásásának kritizálása és a piaci megállapodások korlátozás mellett, amelyek kulturális hatásainak korlátozott vizsgálatával járnak. Egy erősebb intézményi elmélet vizsgálná, hogyan hatnak a munkakörülmények, a reklám, a fogyasztás és a gazdasági nyomások ugyanazokra a családokra, amelyeket a mozgalom védeni kívánt.

A politikai részvétel megváltoztatta a mozgalmat, és befolyást is adott neki. Matthew C. Moen *The Transformation of the Christian Right* című műve a stratégia és a köznyelv változásait követi nyomon, beleértve a helyi szerveződésre és a jogok és szabadság szókincsének fokozott hangsúlyát. Tanulmánya a szélesebb keresztény jobboldalt érinti, de egy fontos folyamatot azonosít az Erkölcsi Többség tevékenységi időszakát körülvevő időszakban. University of Alabama Press, Moen tanulmányának leírása

Az elméleti következtetés az, hogy a tudatos erkölcsi reform kölcsönös. Egy mozgalom belép a közintézményekbe, megtanulja, mely érvek meggyőzőek, mely követelések tárgyalhatók, és mely szövetségek életképesek. Eredeti meggyőződései megmaradhatnak, miközben nyelvezete és prioritásai változnak. Ez bonyolítja azt az egyszerű modellt, amelyben először az erkölcsi meggyőződés alakul ki, majd megvalósítják. A megvalósítás visszavezet a mozgalom megértéséhez arról, mit keres és hogyan kell cselekednie.

Eredményeit külön kell értékelni a szervezet, szavazás, jog és erkölcsi hit szintein. Ezek az eredmények összefüggnek, de az egyesre vonatkozó bizonyíték nem mindenki számára bizonyíték.

Egy 2024-es NBER munkapapír Giulia Buccione és Brian G. Knight tollából vizsgálja az evangéliumi választási támogatás Cartertől Reagan felé való elmozdulását. Bizonyítékokat talál, amelyek összhangban állnak a Moral Majority szerepével, felmérésekre, televíziós megjelenésre és az állami központok ismertségére támaszkodva. Modellje hangsúlyozza a vallási vezetők befolyását a követők jelöltekről alkotott értékeléseire. Ez támogatja a politikai meggyőződés és koordináció elképzelését; nem mutat átfogó átalakulást a magánerkölcsben. Buccione és Knight, tanulmány összefoglaló és bibliográfiai nyilvántartás

A későbbi felmérési bizonyítékok is alátámasztják a vallási politikai elköteleződés tartósságát. Pew 2007-es értékelése szerint a fehér evangéliumiak erősen támogatták az egyházak társadalmi és politikai nézeteit kifejező nézeteket. Azonban ezek a későbbi hozzáállások nem választják el az Erkölcsi Többség ok-okozati hozzájárulását más szervezetektől és történelmi fejleményektől. Pew Research Center, Falwell örökségének értékelése

Ezért a megfelelő megkülönböztetések a következők:

Eredmény	**Megfelelő értékelés**
Egy láthatóbb konzervatív vallási választókerület	Jelentős eredmény
Erősebb koordináció az erkölcsi kérdések és a választási választások között	Jelentős befolyási bizonyítékok
A teljes program azonnali bevezetése	Sokkal korlátozottabb
Széles körű nyilvános elfogadás a mozgalom erkölcsi normáival szemben	Választási sikerből nem következtethető
Folyamatos befolyás szervezeti feloszlás után	Jelentős, de sok későbbi színésszel megosztott

A későbbi fejlemények is gondos forrást igényelnek. A Legfelsőbb Bíróság 2022-es *Dobbs-döntése* megsemmisítette a *Roe kontra Wade* ügyet, ami összhangban áll egy régóta fennálló mozgalmi céllal. De ez évtizedekkel azután történt, hogy a Moral Majority feloszlott, és a politikai és jogi szervezet sokkal szélesebb történelmének eredménye. Maga a döntés jogi változást hoz létre; nem teremt megfelelő egyetértést a társadalomban. Legfelsőbb Bíróság, *Dobbs kontra Jackson Női Egészségügyi Szervezet*

A legfeltáróbb kritika korábbi résztvevőktől érkezett, akik megkérdőjelezték a politikai hatalom és az erkölcsi megújulás kapcsolatát. Cal Thomas és Ed Dobson *Blinded by Might* (1999) című műve megkérdőjelezte azt az elvárást, hogy a kívánt társadalom szimpatizáló tisztviselők megválasztásából következik. Kritikájuk konzervatív erkölcsi aggályokat tartott fenn, miközben megkérdőjelezte a politikai befolyásra való támaszkodást. A Blinded by Might *kortárs beszámolója*

Dobson később elismerte, hogy a mozgalom politikaba lépett anélkül, hogy megfelelően kidolgozta politikai elkötelezettségi filozófiáját. Leírta a hatalomhoz való hozzáférés vonzerejét, a kompromisszumok nehézségeit, valamint a helyi szolgálatra, a hátrányos helyzetűek gondozására és a személyes spirituális átalakulásra való hangsúlyt. PBS interjú Ed Dobsonnal, 2009

Ez a nézeteltérés ugyanannyira a változás mechanizmusát érintette, mint az erkölcsi célt. Az egyik megközelítés elvárta a szervezett politikai hatalomtól az erkölcsi élet feltételeinek újjáépítésére. A későbbi kritika nagyobb bizalmat helyezett a példában, a szolgálatban, a kapcsolatokban és a megtérésben.

Egyik álláspont sem lehet pusztán azzal, hogy megfigyeljük, hogy a jogszabályok néha csalódást okoznak. A törvény megvédheti az embereket és megváltoztathatja az intézményi magatartást, még akkor is, ha nem változtatja meg a motivációkat. Ezzel szemben a politikai hozzáférés erkölcsi eredmény helyettesítheti, ha a tisztviselők közelségét társadalmi megújulásnak tekintik. A belső vita pontosan ezt a különbséget tárja fel.

A tudatosan változó erkölcs általános elméletében a Moral Majority legnagyobb jelentősége a morális érvényesség és a szervezett erkölcsi hatékonyság közötti különbségtételben rejlik. Résztvevői tagadták, hogy az emberi döntések teremtsék meg a végső erkölcsi igazságot. Mégis, szándékosan építettek ki mechanizmusokat a prioritások kiválasztására, tekintélyes értelmezések terjesztésére, hívek szervezésére, személyzet képzésére és kötelező döntések befolyásolására.

Ez egy feltételes párhuzamot teremt a szokásjogról a szándékos törvényhozás felé való átállással. A szervezet célja, hogy az erkölcsi normákat egyértelműbbé és intézményileg hatékonyabbá tegyék. Nem fogadta el, hogy egy legitim emberi tekintély egyszerűen visszavonhatja az isteni erkölcsöt, és új kódexet vehet fel.

Ezért az erkölcs "pozitivizálásának" három jelentését kell megkülönböztetni:

- **Explicit megfogalmazás:** szétszórt meggyőződések átalakítása nyilvános programgá.
- **Szervezett megvalósítás:** intézmények létrehozása, amelyek felelősek a program előmozdításáért.
- **Döntés által létrehozott érvényesség:** maga az erkölcs érvényesnek tekinti, mert egy felhatalmazott testület hozta el.

A Moral Majority erősen példázta az első kettőt. Kihirdetett alapítványai elutasították a harmadikat.

Ennek ellenére a kifejezett megfogalmazás és szervezés már bevezeti az emberi kiválasztódást. A vezetők döntik el, mely értelmezések képviselik a hagyományt, mely kérdések kapnak erőforrásokat, mely kompromisszumok elviselhetők, és mely jelöltek minősülnek elfogadhatónak. Ezek a döntések átalakíthatják a közösség működési erkölcsiségét, még akkor is, ha minden résztvevő hűséget vall a változatlan elvekhez.

Ez a mozgalom legmélyebb elméleti tanulsága: **egy erkölcsi helyreállítási program jelentős erkölcsi és intézményi innovációt eredményezhet.** A Moral Majority segített újradefiniálni a politikai részvételt vallási felelősségként, különálló vitákat összekapcsolva közös identitásba, és olyan szervezetek kidolgozásában, amelyek célja, hogy a morális meggyőződéseket nyilvánosan következményekkel bírják. Története a vállalkozás korlátait is bemutatja: a szervezet, a választási hűség és a jog változásaihoz külön bizonyítékot kell alkalmazni, mielőtt belső meggyőződés változásának vagy erkölcsi élet javulásának nevezhetnénk őket.

****

Rudolf von Jhering és Nicolai Hartmann

Sem Jhering, sem Hartmann nem írható pontosan le minden tudatos erkölcsi változás ellenzőjeként. Ez a minősítés különösen fontos Jhering számára: kifejezetten támogatja a meglévő erkölcsi normák kritizálását, szándékosan a káros szokások reformját, valamint egy tudományosan megalapozott erkölcsi nevelési program kidolgozását. Hartmann erősebb korlátokat szab az erkölcsi reformerek tekintélyének, különösen annak az elképzelésnek, hogy a filozófusok ugyanúgy hozhatnak létre kötelező értékeket, ahogy a törvényhozók törvényeket alkotnak. Ugyanakkor elismeri az erkölcsi felfedezéseket, az etikai forradalmakat és a megalapozott erkölcs legitim kritikáját is.

A kérdésedhez való relevanciájuk tehát abban rejlik, hogy **azonosítsák, mi lehet jogosan megváltoztatni, hogyan történik ez a változás, és hol találkozik a szándékos erkölcsi rekonstrukció** korlátokkal. Együtt olvasni őket világosító, de az ellenvetéseik lényegében eltérő alapokon nyugszanak.

Először is segít megkülönböztetni a "tudatos erkölcsi változás" négy jelentését:

Jelentés	**A kérdés a lényeg**
Magatartás megváltoztatása	Képes-e az oktatás, ösztönzők, intézmények és szankciók arra, hogy az emberek másként viselkedjenek?
A jelenlegi erkölcs változása	Átvizsgálhatók-e szándékosan a megalapozott ítéleteket, kötelezettségeket és szokásokat?
Erkölcsi megértés megváltoztatása	Tudatossá válhatnak-e az emberek azoknak az értékeknek vagy kötelezettségeknek, amelyeket korábban figyelmen kívül hagytak?
Erkölcsi érvényesség megteremtése	Képes egy egyén vagy intézmény erkölcsileg helyessé tenni valamit pusztán azzal, hogy úgy dönt, hogy az helyesnek kell számítani?

Jhering erősen támogatja a szándékos beavatkozást az első két területen. Hartmann támogatja a harmadikat, és az első kettő következményeit engedi, miközben elutasítja a negyediket. A döntő különbség az **erkölcsi élet befolyásolása** és az **erkölcsi igazság feletti szuverén hatalom birtoklása** között.

Jhering érett elmélete a erkölcs társadalmi formálódásával kezdődik. Rudolf von Jhering – más írásmódján Ihering – elsősorban a *Der Zweck im Recht második kötetében fejti* ki, amelyet először 1883-ban adtak ki. Az alábbi oldalhivatkozások a másod, 1886-os átdolgozott kiadásra vonatkoznak. Ez a kötet különösen fontos, mert kiterjeszti a jogon túli kutatását az erkölcs, szokások, társadalmi elvárások és az erkölcsi motiváció kialakulása felé.

Kiindulópontja megfordítja az erkölcs befolyásos magyarázatát. Ahelyett, hogy egy elszigetelt egyén lelkiismeretével kezdené, és társadalmi kötelezettségeket vonna belőle, azt kérdezi, hogyan teremti meg egy történelmileg létező társadalmi rend tagjai lelkiismeretét. Az emberek megalapozott ítéletekkel találkoznak az őszinteségről, hűségről, hálát, segítségről, felelősségről és szégyenről. A neveltetés és a társadalmi életben való részvétel révén ezek az elvárások belső meggyőződéssé válnak.

Ennek következtében a lelkiismeret látszólagos közvetlensége nem bizonyítja, hogy tartalma független lenne a történelemtől. Az egyén őszintén is érezheti magától nyilvánvaló kötelezettséget, miközben nem tud azokról a társadalmi folyamatokról, amelyeken keresztül ez a meggyőződés kialakult. Jhering beszámolójában az objektív erkölcsi rend segíti a szubjektív erkölcsi érzés kialakítását. Jhering, *Der Zweck im Recht*, II, előszó és §15.

Ez az érv nehézséget okoz egy filozófus számára, aki azt javasolja, hogy a hétköznapi erkölcsöt egy absztrakt érveléssel épült rendszerrel helyettesítse. Egy ilyen filozófus nem feltételezheti, hogy egy felsőbbrendű érv felajánlása azonnal felváltja azokat a hajlamokat, amelyeken keresztül az emberek ítélkeznek és cselekszenek. Az erkölcsi meggyőződéseket intézmények, szokások, kapcsolatok és elvárások tartják fenn, amelyek messze túlmutatnak az explicit tanításon.

Azonban **Jhering számára a társadalmi morális formáció nem bizonyítja, hogy az erkölcsnek érintetlennek** kell maradnia. Pontosan az ellenkező következtetést is alátámaszthatja: ha erkölcsi hajlamok azonosítható körülmények között alakulnak ki, ezeknek a feltételeknek a tudása lehetővé teheti a szándékos fejlődést. Itt válik tévesztővé Jhering értelmezése, mint a tudatos erkölcsi változás ellenfele.

Alapvető magyarázó és értékelő kategóriája a társadalmi élet fenntartása és virágzása. Az erkölcsi kötelezettségek az egyéneket olyan célok felé irányítják, amelyek túlmutatják közvetlen előnyüket. Az egyénnek be kell tartania egy kényelmetlen ígéretet, segítenie valakit anélkül, hogy visszafizetést várna, vagy áldozatokat kell elfogadnia másokért. Az ilyen kötelezettségek nem magyarázhatók megfelelően azzal, hogy minden tett pusztán maximalizálja az ügynök személyes hasznát.

A Jhering tehát megkülönbözteti **egy norma társadalmi célját** a **követő személy szubjektív motivációjától**. Az embernek nem kell tudatosan kiszámolnia az igazságosság társadalmi következményeit, amikor őszintén beszél. A társadalmi funkció lelkiismereten, szereteten, kötelességtudaton vagy a hírnév iránti aggodalomon keresztül működhet. A társadalmi funkció magyarázata nem jelenti azt, hogy az egyének tudatosan követik ezt a funkciót minden cselekedetében. Jhering, *Der Zweck im Recht*, II, §§15–18.

Ez a megkülönböztetés jelentős érvet ad a pusztán intellektuális erkölcsi reform megközelítése ellen. Egy igazolás helyettesítése nem feltétlenül ugyanaz, mint egy indíték cseréje. Egy népesség megértheti az új etikai tanítást anélkül, hogy megszerezné a cselekvéshez szükséges hajlamokat. Ezzel szemben az emberek felelősségteljesen viselkedhetnek anélkül, hogy filozófiai magyarázatuk lenne viselkedésükre.

Jhering álláspontjának rekonstrukciója tehát két külön kérdést vetne fel a reformereknek: *A javasolt norma társadalmilag védhető-e?* És *mi adna ennek gyakorlati erőt?* A második kérdésre nem lehet pusztán az első válasz ismétlése megválaszolni.

A jog, erkölcs és szokások megkülönböztetése élesíti ezt az elemzést. Bár terminológiája nem teljesen egységes, *a Recht* a szervezett kényszerítéssel támogatott jogi rendet érinti; *A Sitte* a társadalmilag kötelező szokásokat és viselkedésformákat érinti; és az erkölcs magában foglalja a hajlamok, szándékok és kötelességek értékelését. Ezek a területek átfednek, de mechanizmusaik eltérnek.

Egy törvényhozás engedélyezett eljárás útján hozhat egy tiltást. Csak ezzel a törvénnyel nem biztosíthatja, hogy az emberek abbahagyják a tiltott magatartás csodálatát, vagy elítéljék azt. Hasonlóképpen, egy filozófus új erkölcsi doktrínát publikálhat anélkül, hogy ezzel megteremtené azt a társadalmi tekintélyt, amely élő normává teszi.

Jhering párbajról szóló tárgyalása konkrétan magyarázza ezt a különbséget. Megfigyeli, hogy egy káros szokás megmaradhat mind erkölcsi kritika, mind jogi tilalom ellenére. Az egyének maguk is elutasíthatják a gyakorlatot, mégis kötelesnek érzik magukat, hogy engedelmeskedjenek, mert a visszautasítás szégyennek teszi ki őket. Az akadály egy kölcsönös elvárások rendszere: mindenki előre látja, hogyan ítélik meg őt mások.

A gyakorlati tanulság az, hogy az erkölcsi reform összehangolt társadalmi elvárásokat igényelhet. Jhering ennek megfelelően tárgyalja a társulások szerepét a káros szokások elleni küzdelemben. A szervezett cselekvés megadhatja az egyéneknek azt a támogatást, amelyből egyedül ellenállásban hiányzik. Nem tekinti egy szokás tartósságát vagy ősi korhatárát annak erkölcsi legitimitásának bizonyítékaként. A szokások túlélhetik hasznos funkcióikat, és a kifogásolható szokások már a kezdetektől káros hatások révén is kialakulhatnak. Jhering, *Der Zweck im Recht*, II, 252–256. o.

Ez már egy tudatos erkölcsi és szokásos reform elmélete. Megmagyarázza, miért bukhat meg a kihirdetéssel végzett reform, és miért lehet sikeres a kollektív szerveződéssel végzett reform. Ellenvetése a változás mechanizmusainak elégtelen megértése ellen.

Egy látszólag konzervatívabb rész a 107. oldalon található. Jhering itt azt állítja, hogy az állam erkölcsileg kritikázhatóvá válik, ha intézkedései ellentmondanak az emberek erkölcsi meggyőződéseinek. Különben olvasva ez arra utalhat, hogy a domináns erkölcs feltétel nélküli akadályt jelent az innováció előtt.

De a szöveg kifejezetten mindkét irányba működik. Az állam megérdemli a kritikát azért, mert olyan intézményeket vezet be, amelyek ellentmondanak a közerkölcsi meggyőződéseknek**, vagy azért, mert olyan intézményeket tart fenn, amelyek elvesztették az emberek szemében igazoltságát**. Ez utóbbi lehetőség az erkölcsi változást az intézményi reform okává teszi. Ráadásul ez egy érv az állami cselekvés erkölcsi értékeléséről; nem bizonyítja, hogy minden népszerűtlen törvény jogilag érvénytelen. Jhering, *Der Zweck im Recht*, II, 107. o.

A legmeghatározóbb bizonyíték a **"jövő etikájáról"** szóló vitájában jelenik meg. Jhering megkülönbözteti a meglévő erkölcs vizsgálatát attól a kérdéstől, hogy változatlan maradjon-e a kérdés. Miután az etika megértette, mi létezik és miért, fordításomban fel kell tennie:

"Úgy kell lennie, ahogy van?" És ha a válasz negatív, "Hogyan lehet megváltoztatni?"

Ezután azt állítja, hogy a történelmi etika lehetővé teszi saját erkölcsi meggyőződéseink kritikáját. Ha a szociális jólét biztosítja a megfelelő mércét, az örökölt meggyőződések és intézmények ellene vizsgálhatók. Egy affirmatív ítélet felválthatja a reflektív elfogadást

megértéssel; egy negatív ítélet feltárhatja igazolatlanságukat, és követelheti folyamatos érvényességük megszüntetését. Jhering, *Der Zweck im Recht*, II, 128–130. o.

Ez a rész azért fontos, mert **Jhering maguk a normák felülvizsgálatáról beszél**, nem csupán a változatlan erkölcs erősebb engedelmességéről. Történelmi megközelítése célja, hogy kritikáttá tegye a megalapozott erkölcsi érzést. Az, hogy egy meggyőződés tekintélyesnek tűnik, nem teszi kizárólá a vizsgálaton.

Ezt követően a programot a kritikáról a tudatos jellemformálásra teríti. Ha az etika felfedezi azokat a folyamatokat, amelyek révén a társadalom erkölcsi akaratot alakít ki, ezt a tudást gyakorlatilag is alkalmazhatja. Ezt a lehetőséget összehasonlítja azzal, ahogyan a növényi és állati élet feltételeinek ismerete lehetővé teszi azok tudatos ápolását. Az etika, az ő megfogalmazása szerint:

"A társadalompolitika legfontosabb ága: nemzeti pedagógia."

Itt a "nemzeti pedagógia" egy nép nevelését és erkölcsi formálását jelenti. Jhering egyre hatékonyabb gyakorlati hatást vár az erkölcsi hajlamok kialakulására. Kifejezetten elutasítja azt az elvárást, hogy az emberiség pusztán az erkölcsi élet spontán növekedésére támaszkodva javul. A fejlődéshez történelmi tapasztalatból tanulni és ezeket a tanulságokat alkalmazni. Jhering, *Der Zweck im Recht*, II, 131–133. o.

A tudatos erkölcsi átalakulás története szempontjából ez meglepően közel helyezi Jheringet a tudományosan megalapozott társadalmi reformprogramok programjaihoz. Szociológiai beszámolója nem csupán figyelmeztetés, hogy az erkölcs elkerüli a szándékos irányítást. Célja továbbá, hogy tudást nyújtson, amely révén a szándékos befolyás hatékonyabbá válik.

Mik tehát valódi korlátai a tudatos reform terén?

Először is, a reformnak meg kell értenie azokat a társadalmi feltételeket, amelyek alatt az erkölcsi normák működnek. Egy elvonzóan vonzó szabály hatástalan vagy káros lehet, ha figyelmen kívül hagyja ezeket a feltételeket.

Másodszor, meg kell vizsgálnia, mit ér el egy megalapozott norma, mielőtt eltávolítaná azt. A kritikának meg kell különböztetnie egy olyan konvenciót, amely már diszfunkcionálissá vált, és egy olyan kötelezettség között, amely elengedhetetlen az együttműködés formáit fenntartja.

Harmadszor, a reformnak a motivációt és a kollektív elvárásokat kell kezelnie. Az, hogy egy szokás kifogásolható, nem szabadítja meg automatikusan az egyéneket annak társadalmi nyomása alól.

Negyedszer, a reformnak történelmileg korlátozott tudással kell folytatódnia. A 134. oldalon Jhering azt mondja, hogy az etika segíti az emberiséget a következő elérhető pont elérésében; távoli célok a jelenlegi látóterén kívül maradnak. Ez egy átfogó utópikus tervezés korlátozása, amelyet a gyakorlati előrelépés támogatása egészít ki. Jhering, *Der Zweck im Recht*, II, 134. o.

A fő megoldatlan nehézség ebben a pozícióban az, hogy **ki azonosítja a társadalom valódi jólétét**. A meglévő erkölcsi meggyőződések a közvélemény iránti elkötelezettséget követelhetik, míg egy reformer azt állítja, hogy károsítják a társadalmat. Jhering társadalmilag

megalapozott erkölcshöz való hivatkozása és a társadalmi jóléten keresztül való kritikus értékelés iránti igénye ezután más irányba is mutathat.

Magyarázata potenciális szakadékot hagy a norma társadalmi funkciójának magyarázata és erkölcsi igazolása között. Egy gyakorlat megőrizheti a meglévő társadalmi rendet, miközben egyes csoportokat mások kárára szolgál. Ezért egy kielégítő értékelésnek fel kell kérdeznie, kinek a jóléte számít, hogyan oszlik el a terheket, és hogy önmagában egy intézmény megőrzése kívánatos-e.

Ezek elemző kritikák a keretrendszerével szemben. Ezek megmutatják, miért nem ad önmagában egy társadalmi erkölcsi magyarázat vitathatatlan felhatalmazást sem a konzervatív megőrzésre, sem a szándékos rekonstrukcióra.

Hartmann ellenvetése mélyebbre megy az erkölcsi tekintély kérdésébe. Nicolai Hartmann fő megközelítése az *Ethik* (1926) című műben jelenik meg, amelyet a *Das Problem des geistigen Seins* (1933) egészít ki. Központi különbsége az értékek, az emberi értéktudatosság és a történelmileg létező erkölcsök között, amelyeken keresztül az emberek értelmezik és követik azokat.

Hartmann szerint az értékeket nem az egyéni preferenciák, a kollektív elfogadás, az állam bevezetése vagy filozófiai találmány teszi érvényessé. Érvényességük független attól, hogy egy adott társadalom megfelelően felismeri-e őket. Ez nem jelenti azt, hogy értékek ismerete teljes vagy tévedhetetlen. Épp ellenkezőleg, az értékek és azok ismerete közötti különbség magyarázza az erkölcsi hiba lehetőségét.

Ez az álláspont azonnal megakadályozza, hogy a domináns erkölcs legyen a végső tekintély. Egy kialakult közösség figyelmen kívül hagyhat egy értéket vagy eltorzíthatja annak jelentőségét. Egy ellenvéleményező tehát felismerhet valamit, amit a környező társadalom nem ismer fel.

Ez megakadályozza, hogy a reformátor a végső tekintélyt képviselje. Az, hogy valaki új erkölcsöt javasol, nem bizonyítja annak tartalmának érvényességét. Mind az örökölt erkölcs, mind az innovatív tanítás valami társadalmi létezésükön túlmutató dolog előtt felelős.

Hartmann kifejezetten megvizsgálja az erkölcsi filozófia és a törvényhozás közötti analógiát. Az Ethik *első fejezetében azt az állítást* vizsgálja, hogy az erkölcsi parancsolatok emberi termékek. Ha ezt a releváns értelemben fogadnánk, a filozófiai gondolkodás ugyanúgy érvényesíthetné hatalmát, hogy megalapozza és megdönti a parancsolatokat, ahogyan a politikai gondolkodás törvényeket is megteremt. A pozitív törvény és a pozitív erkölcs tehát ugyanazon a szinten állna.

Azonnali ellenvetése az, hogy a filozófiai elméletek maguk is történelmileg változóak és egymással ellentmondanak. Egy filozófus nem mutathatja be a hétköznapi erkölcs relativitását, majd csendben mentesítheti saját tanságát ugyanattól a problémától. A helyettesítő rendszer kockáztatná, hogy ismételje az általa kritizált abszolút hatalom iránti alapozatlan igényt, amelyet az örökölt normákban kritizált. Hartmann, *Ethik*, 1. fejezet, különösen §b.

Ez Hartmann egyik legerősebb érve az erkölcs tudatos megalkotása ellen. Megkérdőjelezi a tekintély aszimmetriáját:

- A meglévő erkölcsöt történelmileg kondicionált, ezért felülvizsgálhatóként kezelik.
- A reformátor elveit egyetemes tekintélynek tekintik.
- A reformátor azonban nem magyarázta meg, miért kerüli el saját álláspontját a történelmi korlátok alól.

A kritika nem mutatja azt, hogy a reformerek feltétlenül tévednek. Azt mutatja, hogy **tekintélyük igazolást igényel, túlmutat elődeik kritizálásán** túl.

Hartmann ezután elutasítja az ellenkező szélsőséget. Ha az etika nem tudja törvénybehozni az erkölcsi érvényességet, az nem következik arról, hogy a filozófiának gyakorlatilag tehetetlenné kell válnia. Különböző erkölcsök ellentmondó állításokat terjesztenek elő. A filozófia feladata, hogy megvizsgálja ezeket az állításokat, megkülönböztetni a betekintést az alaptalan tekintélytől, és tisztázza azok alapjait.

Ennek megfelelően, amikor azt mondja, hogy az etika nem lehet "pozitív törvényhozás", korlátozza annak tekintélyének forrását. A filozófiai etika tudáson és kritika révén befolyásolhatja a viselkedést; nem tudja erkölcsileg érvényessé tenni tárgyait azzal, hogy kihirdeti őket. Hartmann, *Ethik*, 1c–3. fejezetek.

Az ő erkölcsi nevelés értelmezése ezt a korlátozást pontosabbá teszi. Hartmann elutasítja az erény és a tudás egyszerű azonosítását. Az, hogy tudjuk, mi a helyes, nem garantálja annak megtételét. Az emberek megérthetnek egy kötelezettséget, mégis megsérthetik azt.

De a tudás hiányossága nem teszi a tudást jelentéktelené. Az etikai megértés egy olyan döntés elé hozhat valakit, amely egyébként láthatatlan maradna. Feltárhatja egy másik személy állítását, feltárhatja egy helyzet jelentőségét, vagy feltárhat egy olyan konfliktust, amelyet a szokásos ítélet eltitkolt.

Ezért Hartmann a filozófiai etikát az **erkölcsi tudatosság maieutikaként írja** le: egy olyan tevékenység, amely az intellektuális szülészethez hasonlít. A tanár segít egy másik embernek megértésre jutni, de nem helyettesítheti az illető félelmetét a tanár tekintélyének való engedelmességgel.

Összehasonlítása a matematikai tanítással tanulságos. A tanár irányíthatja a figyelmet egy geometriai kapcsolatra, de a tanulónak meg kell találnia, miért van ez igaz. Hasonlóképpen, az erkölcsi nevelések irányíthatják a figyelmet, kihívást jelenthet a vaksággal és ösztönözhet a reflexiót, de egy erőltetett verbális formula nem egyenértékű az igazi erkölcsi megértéssel. Hartmann, *Ethik*, 2d–3a fejezetek.

Ez jelentős ellenvetést ad Hartmannnak azzal szemben, hogy az erkölcsi javulást a hivatalosan jóváhagyott javaslatok sikeres továbbításával azonosítják. Az ilyen programok megváltoztathatják, amit az emberek mondanak, mit támogatnak nyilvánosan, vagy mit tesznek felügyelet alatt. Hogy javítják-e az erkölcsi ítélőképességüket, az külön kérdés.

Ez az alkalmazás az ő elméletéből fakad; nem szabad összetéveszteni Hartmann történelmileg specifikus ítéletével a kortárs oktatási vagy politikai programokról.

A kitalált értékekről szóló vitána a morális rekonstrukció pszichológiai korlátait tárgyalja. Az 5. fejezetben Hartmann azt állítja, hogy a probléma nem a képzeletbeli erkölcsi

javaslatok hiánya volt. Az emberek számos rendszert találhatnak fel. A nehézség az, hogy amit találtak, nem feltétlenül győzi meg az élő értékérzéket.

A Wertgefühl-t*, az érték érzését vagy felfogását úgy értelmezi, mint elsődleges reagálást arra, ami erkölcsileg számít. Ez nem csupán önkényes preferenciá, és nem azonos az intellektuális következtetéssel. Az embert megmozdíthatja a hűség, kegyetlenség, árulás vagy nagylelkűség jelentősége, mielőtt kifejezett elméletet birtokolna ezekről a tapasztalatokról.*

Ennek következtében az absztrakt találmány nem vehet korlátlan hatalmat az erkölcsi tudat felett. Az erkölcsi érzésnek saját szerkezete és ellenállása van. Egy formálisan következetes tanítás nem feltár semmit, amit az emberek valóban értékesnek ismerhetnek fel. Hartmann, *Ethik*, 5c fejezet.

Ebben az érvben sebezhetőség van. Az új doktrínával szembeni ellenállás önmagában nem bizonyítja a doktrína hamisságát. Az emberek ellenállhatnak az erkölcsi meglátásnak előítélet, érdeklődés vagy megszokás miatt. Hartmann tágabb álláspontjának tehát meg kell különböztetnie az őszinte erkölcsi észlelésből fakadó ellenállást és az erkölcsi vakságból fakadó ellenállást. Már az a tény, hogy egy reform ellenállásba ütközik, nem döntheti meg a kérdést.

Az etikai forradalomról szóló értelmezése megadja a szükséges feltételeket. **Hartmann kifejezetten felismeri, hogy az erkölcsi tudatosság folyamatosan változik.** Az új konfliktusok és helyzetek feltárják az érték korábban észrevétlen aspektusait. A látszólag stabil erkölcsi terminológia alatt az emberek fokozatosan megváltoztathatják azt, amit érzékelnek, csodálnak, elítélnek és kötelezőnek tartanak.

A szavak ugyanazok maradhatnak, miközben értelmezett tartalmuk változik. A fogalmak és formulák gyakran lemaradnak az erkölcsi tapasztalat finomabb mozgásától. Így egy erkölcsi szókincs történelmi stabilitása nem bizonyítja az általa kifejezett ethosz stabilitását. Hartmann, *Ethik*, 6a fejezet.

Ezt az emberi értéktudatosság korlátozott mezőjén keresztül írja le. Egy adott időben az emberek csak az értékek birodalmának egy részét fogják meg. Ahogy a figyelem átterelődik, a korábban elhanyagolt értékek láthatóvá válnak, míg mások eltávolodnak.

Három következmény következik. Egy erkölcsi újítás valódi felfedezést jelenthet. Egy későbbi erkölcs nem automatikusan felülmúlja pusztán azért, mert később van. És egy előrelépés egy dimenzióban egybeeshet a másik tudatosság csökkenésével.

Például egy társadalom érzékenyebbé válhat az egyéni függetlenségre, miközben kevésbé figyel a gondoskodás kötelezettségeire. Egy másik mélyítheti a szolidaritást, miközben elhanyagolja a személyes szabadságot. Ezek a példák jól szemléltetik Hartmann érvelésének szerkezetét; nem az ő ítéletei az adott kortárs társadalmakról.

Nem az, hogy minden előrelépésnek egyenértékű veszteséget kell okoznia. Az a lényeg, hogy **az erkölcsi tudatosság változó fókusza nem garantálja az átfogó** fejlődést. Ezért egy felelős reformernek meg kell kérdeznie mindkettőt, mit tár fel egy javasolt változás, és mit rejthet el.

Hartmann erkölcsi vezetőkkel kapcsolatos kezelése különösen releváns a tudatos átalakulás lehetősége szempontjából. Próféták, vallási alapítók és más eszmék hordozók döntő módon

kifejezhetik a kialakuló erkölcsi tudatosságot. Beavatkozásuk történelmi válságot idézhet elő, és megváltoztathatja a nagy népességek ítéleteit.

Hartmann azonban tagadja, hogy hatékonyságuk általában abból áll, hogy semmiből teremtsenek értékeket. Megfogalmazzák azt, ami már fejlődik, gyakran homályosan mások erkölcsi tapasztalatában. Szavaik olyan formát adnak, amelyben az emberek felismerik azokat az aggályokat, amelyeket korábban nem tudtak kifejezni.

A kapcsolat tehát kölcsönös. A vezető tudatosan adja ki a kialakuló ethosz kifejezését, míg mások reagálása biztosítja azokat a feltételeket, amelyek alatt ez a kifejezés történelmileg erőteljessé válik. Hartmann képe szerint a szikra azért sikeres, mert a gyúlékony anyag már jelen van. Hartmann, *Ethik*, 6b fejezet.

Ez támogatja a szándékos erkölcsi átalakulás korlátját: **a reformernek nincs egyoldalú uralma a fogadtatás feltételei** felett. Az intellektuális leleményesség, az intézményi pozíció és a retorikai hatalom nem helyettesítheti egyszerűen azokat az erkölcsi élményeket, amelyek révén egy új igény érthetővé válik.

Mindazonáltal Hartmann felismeri azt a félreértett újítót is, akinek meglátása előbb jelenik meg, mint mások készen állnának arra. Egy ilyen személy elszigeteltként maradhat, és az elismerés csak később következhet be. A történelmi siker tehát nem azonos az erkölcsi igazsággal. Társadalmi fogékonyságelmélete nem redukálható abba az állításba, hogy ami tömeges elfogadást nyer, annak helyesnek kell lennie.

A filozófiát sem korlátozza arra, hogy máshol már elkövetett felfedezéseket rögzítsen. A 6c fejezetben kifejezetten előretekintő, kutató etikát szorgalmaz a visszatekintő magyarázat mellett. A filozófiának olyan értékeket kell vizsgálnia, amelyekre az emberek már készen állnak az elismerésre. Amit elutasít, az egyetlen gondolkodó ambíciója, hogy ezt a vállalkozást egy átfogó személyes konstrukcióval valósítsa meg. Ehelyett ezt a generációkon átívelő, tartós, együttműködő kutatáshoz rendeli. Hartmann, *Ethik*, 6b–c. fejezet.

További korlát az értékek sokszínűségéből függ. Hartmann figyelmeztet, hogy egy érték "zsarnokivá" válhat, ha uralja az erkölcsi figyelmet, és kizárja más legitim követeléseket. Az igazságosság érzéketlenné válhat a szeretettel szemben; a jövőbeli emberiség iránti elkötelezettség ellenségessé válhat a jelenleg élő személyek ellenségessé. Válasza az, hogy kapcsolatokat és szinteziseket keres az értékek között. Megkülönbözteti magasságukat az erősségüktől is: a magasabb teljesítmény törekvése nem egyszerűen töreti meg azokat a követelményeket, amelyek fenntartják az erkölcsi életet.

A személyes szabadság egy másik korlátozást ró rá. Az erkölcsi cselekvés megköveteli az egyén saját elszántságát; az értékek nem működhetnek ellenállhatatlan erőként, amelyek mechanikusan engedelmességet eredményeznek. Ennek következtében egy program sikeres előállítása önmagában nem bizonyítaná, hogy felelős erkölcsi cselekvést hozott létre. Ez a végső következtetés a szabadságról alkotott értelmezésének alkalmazása. Stanford Filozófiai Enciklopédia, "Nicolai Hartmann", 4.1. szakasz.

Későbbi közös erkölcsös értelmezése társadalmi dimenziót ad. *A Das Problem des geistigen Seins című* művében az erkölcs az "objektív szellemhez" tartozik: történelmileg létező kulturális élet, amelyet egyének tartanak fenn, de amely meghaladja bármely egyén tudását

vagy irányítását. Az erkölcsi fejlődés részvétel, tapasztalat és más emberekkel való találkozások révén, valamint kifejezett oktatás révén történik.

Ami azonban kulcsfontosságú, hogy a kollektív erkölcsnek nincs személyes lelkiismerete. Az egyéneknek meg kell tapasztalniuk és meg kell ítélniük a szabályai alkalmazásának következményeit. Ez teret hagy a lelkiismeretnek a megszűnt konvenciók megkérdőjelezésére. A társadalmi beágyazódás ezért magyarázza az örökölt erkölcs tekintélyét és a reform nehézségét; nem teszi minden örökölt szabályt erkölcsileg véglegessé. Moritz von Kalckreuth legutóbbi tanulmánya Hartmann ezen aspektusát az 1933-as műben a erkölcsi tanulásról és lelkiismeretről szóló beszélgetéseken keresztül fejleszti. Kalckreuth, "Közös erkölcs az objektív szellem részeként".

Az ebből származó összehasonlítás sokkal feltáróbb, mint a gyakori erkölcsi változás ellenzői besorolása:

Utódok	**Jhering**	**Hartmann**
Fő alapítás	Társadalmi célok és a normák és motivációk történelmi kialakulása	Objektív értékek és hiányos emberi felfogásuk
Az erkölcsi objektivitás jelentése	Egy társadalmi normatív rend, amely felülmúlja az egyéni preferenciákat	Olyan értékek, amelyek érvényessége nem függ az emberi elfogadástól
A megalapozott erkölcs kritikája	Értékeli a meggyőződéseket és intézményeket a társadalmi jóléthez való hozzájárulásuk révén	A domináns erkölcsöt szélesebb és megfelelőbb értékek elismerésén keresztül értékeli
Tudatos erkölcsi nevelés	Kifejezetten támogatja a tudományosan megalapozott társadalmi nevelést	Támogatja az oktatást, amely felébreszti a megértést és megőrzi a személyes ítélőképességet
A fennálló normák felülvizsgálata	Kifejezetten megengedett és néha kötelező	Megengedett, ha korrigálja a vakságot, torzítást vagy a nem megfelelő értelmezést
A reform fő korlátja	A társadalmi körülmények, funkciók, motiváció és elérhető lehetőségek tudatlansága	A találmány összekeverése a felfedezéssel, vagy az erkölcsi felismeréssel erőltetett konformitás
A reformátor státusza	Egy gyakorlatilag elkötelezett nyomozó, akinek még mindig igazolnia kell a szociális jólétről alkotott beszámolóját	Egy tévedésre alkalmas értelmező, aki nem tud rendelettel érvényességet adni az értékekre

Az "objektív" különböző jelentései különösen fontosak. **Jhering objektív erkölcsi rendje történelmileg társadalmi valóság; Hartmann objektív értékei nem a társadalom alkotják.** Ha ezt a két állítást egyenértékűnek kezeljük, elrejtenné a köztük lévő központi filozófiai nézeteltérést.

Egy hartmann-i kritika Jheringgel szemben azt kérdezné, hogy a társadalom sikeres megőrzése és virágzása megfelelően meghatározhatja-e az erkölcsi értéket. Lehet-e egy hatékonyan

szervezett társadalom mégis erkölcsi hiányosság? Követelhetnék-e az erkölcsi kötelezettségek kritikáját olyan célokról, amelyeket a társadalom önmaga számára elengedhetetlennek tart?

Egy jheringi kritika Hartmann ellen más irányba torulna. Hogyan szerezhet egy állítólagos objektív érték felfedezése megbízható társadalmi jelentést? Mi adja ki azokat a hajlamokat, amelyek szükségesek annak megvalósításához? Hogyan különböztethetjük meg az igazi felismerést a történelmileg kialakult preferenciák vetítésétől?

Ezek rekonstruált kérdések, nem pedig a két gondolkodó közötti közvetlen vitás bizonyítékai. Megmutatják, hogy elméleteik képesek korrekcióra tenni a különböző gyengeségeket egy erkölcsi reformprogramban.

Érveik megoldatlanul hagyják az intézményi morális tekintély kérdését is. Jhering nem kínál vitathatatlan eljárást annak eldöntésére, hogy a társadalom valódi jóléte mit igényel. Hartmann nem kínál vitathatatlan eljárást arra, hogy az objektív értékek felfedezését hirdető versengő állítások között döntsenek. Egyik elmélet sem érdemli fel azt a egyszerű következtetést, hogy az erkölcsi filozófusoknak, politikai vezetőknek vagy uralkodó többségeknek kellene végső hatalommal rendelkezniük minden erkölcsi nézeteltérés felett.

Ahhoz, hogy az Ön konkrét vizsgálata az erkölcsről szándékosan átvizsgálható legyen a pozitív joghoz hasonló módon, a legerősebb szöveges ellentét ez: **Jhering kifejezetten tudatos kritikát, az indokolatlan normák megszüntetését és a szervezett erkölcsi nevelést tervezi; Hartmann kifejezetten tagadja, hogy a filozófiai etika megszerezheti a pozitív törvényhozás tekintélyét.** Hartmann tagadása azonban jelentős teret hagy a szándékos kritikának, felfedezésnek, oktatásnak és az erkölcsi élet átalakításának.

Közvetlen tanulmányokhoz a legrelevánsabb részek a következők:

- **Jhering, *Der Zweck im Recht*, II, második kiadás, 1886:** 107. oldal az állami cselekvésről és a közerkölcsi meggyőződésekről; 128–134. o. a kritikus és gyakorlati "jövő etikájáról"; 252–256. o. a káros szokásokról és szervezett reformról. Elsődleges szöveg.
- **Hartmann, *Ethik*:** 1–3. fejezetek az etika tekintélyéről és oktatási szerepéről; 5–6. fejezetek a találmányról, felfedezésről és etikai forradalomról; 15–16. fejezetek az értékekről és a történelmi értéktudatosságról; 61g fejezet az értékek zsarnokságáról. A fejezethivatkozások elkerülik a kiadások közötti oldalozási különbségeket. Német szöveg.
- **Hartmann, *Das Problem des geistigen Seins*:** 22. fejezet a domináns erkölcsről és az egyéni erkölcsről; 35–38. fejezet a tudatos vezetésről, a hatalom korlátairól, a kollektív hibáról és a közvéleményről; az 58. fejezet az élő ethosz és a rögzített kulturális megfogalmazások közötti feszültségről.